Evaluatie wet ‘Doelmatige Leerwegen’ en herziening kwalificatiestructuur mbo

Nulmeting

EVALUATIE WET ‘DOELMATIGE LEERWEGEN’ EN HERZIENING KWALIFICATIESTRUCTUUR MBO

Evaluatie wet ‘Doelmatige Leerwegen’ en herziening kwalificatiestructuur mbo

Nulmeting

Consortium 2B MBO

KBA Nijmegen – ResearchNed

KBA Nijmegen
Professor Molkenboerstraat 9
6524 RN Nijmegen
Tel. 024- 382 32 40 / info@kbanijmegen.nl

Evaluatie wet 'Doelmatige Leerwegen' en herziening kwalificatiestructuur mbo.
Nulmeting. Consortium 2B MBO

ISBN 978-90-77202-90-6
NUR 840

© 2016 KBA Nijmegen | |ResearchNed

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt te Nijmegen. No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoud

Hoofdstuk 1
Inleiding, probleemstelling en opzet rapportage 1

Hoofdstuk 2
Inhoud beleidsinterventies, speelveld, conceptueel kader en reconstructie beleidstheorie 5
2.1 Inhoud beleidsinterventies 5
2.2 Speelveld 12
2.3 Conceptueel kader 15
2.4 Reconstructie beleidstheorie 18

Hoofdstuk 3
Implementatie beleidsinterventies: eerste impressies 37
3.1 Doelen 37
3.2 Stand van zaken: wat speelt en wat is bereikt? 39
3.3 Maatregelen in het kader van de inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' 42
3.4 Maatregelen met betrekking tot de herziening van de kwalificatiestructuur 47

Hoofdstuk 4
Nulmeting kwantitatieve effectevaluatie 55
4.1 Doelstelling 55
4.2 Inschrijvingen, diplomarendement, eerstejaars uitval en stapelen in mbo 57
4.3 Doorstroom en studievoortgang 107
4.4 Tevredenheid 123
4.5 Aansluiting met vervolgonderwijs en arbeidsmarkt 129

Literatuur 143

Bijlage 1 Gebruikte secundaire data 145
Bijlage 2 Plan van aanpak datacollectie instellingen 149
Bijlage 3 Plan van aanpak casestudies 159
Bijlage 4 Stand van zaken kennisbenutting 173

Voorwoord

Deze rapportage vormt de eerste in een reeks van rapportages die de komende jaren in het kader van het meerjarige evaluatieprogramma van een tweetal belangrijke beleidsinterventies in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) het daglicht zal zien. De interventies betreffen de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en de herziening van de kwalificatiestructuur. De wet 'Doelmatige leerwegen' is ingegaan op 1 augustus 2014. Het bevorderen van doelmatige leerwegen in het beroepsonderwijs en het moderniseren van de bekostiging waren de oogmerken. De ingangsdatum voor de herziene kwalificatiestructuur is het schooljaar 2016-2017. Er wordt echter al geëxperimenteerd met de invoering ervan sinds het huidige schooljaar. Algemeen doel van de herziening is de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren. Met dit evaluatieprogramma, dat nog doorloopt tot en met 2020, wordt in beeld gebracht hoe de voortgang van de implementatie van beide interventies verloopt, in welke mate de beoogde effecten van specifieke maatregelen die de beleidsinterventies met zich meebrengen optreden, of, en zo ja, welke onbedoelde en ongewenste effecten optreden en hoe deze effecten ([on]bedoeld en [on]gewenst) kunnen worden verklaard.

De voor u liggende rapportage heeft betrekking op de nulmeting waarin een eerste beeld wordt gegeven van (de voorbereidingen op) de invoering van beide beleidsinterventies. Voor wat betreft de implementatie van beide interventies worden eerste impressies geschetst; ten behoeve van de effectevaluatie wordt aan de hand van uitvoerig cijfermateriaal de huidige (begin)situatie in het mbo getoond. Daaraan voorafgaand wordt een overzicht gegeven van wat beide beleidsinterventies inhouden, wordt het speelveld geschetst, wordt een beeld gegeven van het gehanteerde conceptueel kader en wordt de daaruit afgeleide beleidstheorie gereconstrueerd.

Het meerjarige evaluatieprogramma wordt, in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), uitgevoerd met behulp van financiering van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het valt onder de verantwoordelijkheid van de Programmaraad voor Beleidsgericht Onderzoek (ProBO) van NRO. Deze programmaraad stimuleert onderzoek dat inzicht vergroot in de vraag hoe het onderwijsbeleid optimaal kan inspelen op ontwikkelingen (uit het verleden, van nu en die voorzien worden in de toekomst) in de samenleving. Het evaluatieprogramma wordt inhoudelijk begeleid door een adviescommissie bestaande uit afgevaardigden van OCW, NRO ProBO, MBO Raad, SBB, VNO NCW/MKB-Nederland en een wetenschapper.

Het meerjarige evaluatieprogramma wordt uitgevoerd door het consortium 2B MBO, dat bestaat uit onderzoekers van KBA Nijmegen en Researchned. Voor meer informatie over het evaluatieprogramma en de onderzoeksgroep wordt verwezen naar de website www.2b-mbo.nl.

Nijmegen, mei 2016
Prof. dr. Maarten H.J. Wolbers
Projectleider 2B MBO

Hoofdstuk 1

Inleiding, probleemstelling en opzet rapportage

Momenteel zijn twee belangrijke beleidsinterventies in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) aan de orde. Dit betreft de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en de herziening van de kwalificatiestructuur. De wet 'Doelmatige leerwegen' is ingegaan op 1 augustus 2014. Het bevorderen van doelmatige leerwegen in het beroepsonderwijs en het moderniseren van de bekostiging waren de oogmerken. De ingangsdatum voor de herziene kwalificatiestructuur is het schooljaar 2016-2017. Er kan geëxperimenteerd worden met de invoering vanaf het schooljaar 2015-2016 ('vrijwillige jaar'). Algemeen doel van de herziening is de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren. Dit vanwege de toenemende dynamiek op de arbeidsmarkt. Beide interventies zullen op vele aspecten (onderwijsproces, relatie onderwijs en regionaal bedrijfsleven, et cetera) van het mbo invloed uitoefenen en gevolgen hebben voor verschillende, bij het mbo betrokken actoren (studenten, docenten, management, werkgevers, et cetera).

De voorgenomen maatregelen, die gepaard gaan met beide beleidsinterventies, staan niet op zichzelf. Sinds de invoering van de wet 'Educatie en Beroepsonderwijs' (WEB) in 1996 zijn er verschillende grote operaties geweest met als doel het mbo beter te laten functioneren. Invloedrijk waren onder meer:

- invoering van een competentiegerichte (ook wel beroepsgerichte) kwalificatiestructuur (Van der Meijden en Petit, 2014);
- invoering van opleidingen op mbo niveau 1, waaronder de AKA-opleiding (Schuit en Klaeijsen, 2007);
- doorvoering van het VSV-beleid, waaronder invoering kwalificatieplicht, toezicht op verzuimaanpak, VSV-convenanten en resultaatbekostiging (Eimers, 2006);
- invoering van de zorgplicht arbeidsmarktperspectief, als opstap naar verbetering van de macrodoelmatigheid (IvhO, 2010);
- hervorming van de structuur van Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB).

Kenmerkend voor de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en ook de herziening van de kwalificatiestructuur is het accent op efficiency, kwaliteit en rendement (OCW, 2011). Al deze begrippen verwijzen naar de doelen van het mbo en de wijze waarop deze gerealiseerd worden. Vink e.a. (2010) problematiseren het begrip doelmatigheid in het mbo door te wijzen op de verschillende doelen van het mbo, de

verschillende belanghebbenden, het verschil in doelmatigheid op micro-, meso- en macroniveau en het referentiekader waarin doelmatigheid wordt beschouwd. Zo kan doelmatigheid verwijzen naar (economische) kosten-batenverhoudingen, naar maatschappelijke waarden, naar belangen (van studenten, bedrijven, docenten), of naar opleidings-, instellings- en stelselniveau. De auteurs spreken daarom van geconditioneerde doelmatigheid als kernelementen: doelen, proces en relaties (rol van actoren), spelregels (welke criteria) en weging (van voor- en nadelen).

Eimers en Keppels (2014) wijzen op drie deelaspecten van doelmatigheid, waarbij naast doelmatigheid in enge zin (efficiency, kwaliteit, continuïteit) ook arbeidsmarktrelevantie en toegankelijkheid meewegen. De auteurs stellen dat optimalisering van één aspect niet altijd samengaat met optimalisering op beide andere aspecten. In het huidige beleid komt het accent meer dan voorheen te liggen op doelmatigheid (met name efficiency en rendement) en op arbeidsmarktrelevantie (Eimers e.a., 2012).

In die veranderende visie op doelmatigheid is ook de rol en betekenis van de landelijke kwalificatiestructuur verschoven. Schuit e.a. (2009) wijzen op de functie die de WEB toekent aan de kwalificatiestructuur, namelijk die van communicatiemiddel tussen onderwijs en bedrijfsleven. Tegelijk stellen zij vast dat in het mbo een sterke regionalisering is opgetreden, waarbij het landelijke, institutionele niveau steeds meer aan belang en gewicht heeft ingeboet. De behoefte is gegroeid aan een kwalificatiestructuur die transparant en tóch faciliterend is voor het regionale niveau, waarbij de communicatie tussen onderwijs en bedrijfsleven steeds meer op dit niveau plaatsvindt.

Meerjarig evaluatieprogramma

In het meerjarige evaluatieprogramma van beide beleidsinterventies, dat sinds april 2015 door een consortium van KBA Nijmegen en ResearchNed (ook wel aangeduid als 2B MBO)[1] wordt verricht en nog doorloopt tot en met 2020, wordt in beeld gebracht hoe de voortgang van de implementatie van de interventies verloopt, in welke mate de beoogde effecten van specifieke maatregelen die de beleidsinterventies met zich meebrengen optreden, of, en zo ja, welke onbedoelde en ongewenste effecten optreden en hoe deze effecten ([on]bedoeld en [on]gewenst) verklaard kunnen worden.

Onderzoeksvragen

De drie algemene onderzoeksvragen die in het meerjarige evaluatieprogramma centraal staan, luiden als volgt:

1 Aanvankelijk maakte ook het ITS van de Radboud Universiteit (RU) deel uit van het consortium, maar na de opheffing van het ITS in april 2016 zijn de penvoering van het meerjarige evaluatieprogramma en de betrokken onderzoekers van het ITS bij KBA Nijmegen ondergebracht.

1. *Hoe worden specifieke maatregelen die de beleidsinterventies inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en herziening kwalificatiestructuur in het mbo met zich meebrengen met de betrokkenheid van derden (studenten, docenten, management, werkgevers, et cetera) ingevoerd in het onderwijs?*

2. *Leiden de ingevoerde maatregelen daadwerkelijk tot de beoogde effecten bij de relevante doelgroepen?*

3. *Welke andere (onbedoelde/ongewenste) effecten hebben de maatregelen en hoe kunnen deze ([on]bedoelde/[on]gewenste) effecten worden verklaard?*

Onderzoeksopzet: drie deelprojecten

In het evaluatieprogramma worden, ter beantwoording van deze drie vragen, drie deelprojecten onderscheiden, namelijk de implementatiemonitor, de effectevaluatie en de verklarende evaluatie. De implementatiemonitor volgt het verloop van de invoering van de diverse maatregelen op de verschillende, gememoreerde niveaus aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve data. De effectevaluatie kijkt vooral naar de kwantitatieve effecten van het beleid (implementatie-effecten en outcome) aan de hand van beschikbare, bestaande databestanden en eigen dataverzameling. In de verklarende evaluatie wordt naar een verklaring gezocht voor optredende ([on]bedoelde/[on]gewenste) effecten.

Methodologie

Gekozen is voor een mixed-methods benadering met een combinatie van verschillende kwantitatieve en kwalitatieve methoden. De redenen daarvoor zijn als volgt (zie ook De Boer [2006]):

- het betreft praktijk- en beleidsgericht onderzoek waarin de (beleids)vraag leidend is, in tegenstelling tot bijvoorbeeld zuiver theorievormend of hypothesetoetsend onderzoek;
- multiniveau analyse is vereist vanwege de complexiteit van de vraagstelling;
- er is zowel behoefte aan verklarend onderzoek, als aan representatieve, generaliseerbare uitkomsten.

De mixed-methods benadering is meer dan een verzameling van verschillende methoden. In navolging van Ash en Burn (2003) wordt de rol van de samengestelde casestudie (composite case study) centraal gesteld, met name in de deelprojecten implementatiemonitor en verklarende evaluatie. Deze vorm van casestudie is met name bruikbaar vanwege het meervoudige karakter: exploratief, descriptief en verklarend (explanatory). Dit sluit uitstekend aan op de doelstelling van de evaluatie om zowel te monitoren (verkennen, beschrijven) als te evalueren (verkennen, verklaren).

Deze rapportage

De onderhavige rapportage geeft een eerste beeld van (de voorbereidingen op) de invoering van beide beleidsinterventies. Het betreft een zogenoemde nulmeting waarbij een gedetailleerde stand van zaken wordt geschetst. De rapportage richt zich op twee monitoren: de implementatiemonitor en de effectevaluatie. Gezien het feit dat het hier een nulmeting betreft, kunnen nog geen conclusies worden getrokken. Een slothoofdstuk ontbreekt dan ook bewust. De implementatie laat hooguit eerste impressies zien; de effectevaluatie toont alleen een eerste stand van zaken door (over de afgelopen jaren weliswaar) de huidige situatie in het mbo vast te stellen. Deze situatie geldt als uitgangspunt voor de in de komende jaren uit te voeren effectevaluatie. Voorafgaand aan de empirische resultaten van beide monitoren wordt in deze rapportage aangegeven wat beide beleidsinterventies inhouden, wordt het speelveld geschetst, een beeld gegeven van het gehanteerde conceptueel kader en de daaruit afgeleide beleidstheorie gereconstrueerd.

In de bijlagen van deze rapportage wordt een overzicht gegeven van de gebruikte data in de kwantitatieve effectevaluatie. Daarnaast wordt procesmatig weergegeven welke activiteiten sinds de start van het evaluatieprogramma zijn verricht in het kader van de voorbereidingen op de dataverzameling bij de instellingen, het selecteren en opzetten van de casestudies en de relevante kennisdisseminatie.

Hoofdstuk 2

Inhoud beleidsinterventies, speelveld, conceptueel kader en reconstructie beleidstheorie

De belangrijkste vraag waarop het meerjarige evaluatieprogramma een antwoord moet gaan geven is of de twee ingevoerde beleidsinterventies in het mbo, te weten de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en de herziening van de kwalificatiestructuur, hebben geleid tot het beoogde effect. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het eerst nodig de inhoud van beide beleidsinterventies uit te leggen en het speelveld te schetsen, en vervolgens centrale begrippen als 'beoogde effect' en de relatie tussen interventie en effect nader te duiden. Daarvoor worden vier stappen gezet. Als eerste worden de twee beleidsinterventies inhoudelijk beschreven. Als tweede wordt het speelveld en de ondersteuningsstructuur geschetst. Als derde wordt het conceptueel kader uitgewerkt, waarin de centrale begrippen en relaties worden gepresenteerd. Als vierde wordt de beleidstheorie achter de afzonderlijke maatregelen, die gekoppeld zijn aan de twee beleidsinterventies, gereconstrueerd, zodat duidelijk wordt wat de beoogde effecten zijn en wat – in de beleidstheorie – de relaties tussen de maatregelen en effecten zijn.

2.1 Inhoud beleidsinterventies

In 2011 heeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het Actieplan Focus op Vakmanschap 2011-2015 opgesteld om de kwaliteit van het mbo te versterken. Naast het verhogen van de kwaliteit gaat het in het Actieplan om een vereenvoudiging van het mbo-stelsel en een verbetering van de besturing en bedrijfsvoering (OCW, 2011). Het programma MBO2015 krijgt een belangrijke taak in het steunen van instellingen bij het verbeteren van het bestuurlijk vermogen en het maken van afspraken voor een regionaal doelmatig aanbod. Ook krijgt dit programma een taak in het bewaken van afspraken met individuele mbo's en in het jaarlijks vaststellen van een kwalitatief beeld van de uitvoering van het Actieplan.

Het Actieplan wordt in algemene zin door het programma MBO2015 vooral een verbeterprogramma genoemd dat als doelstelling heeft het vergroten van het marktaandeel van het mbo door degelijke en eigentijdse opleidingen. Meer specifiek moet het dan gaan om een mbo dat opleidt voor een sterke positie op de arbeidsmarkt, waarbij opgeleiden zich in potentie in bedrijf of vervolgopleiding verder kunnen ontwikkelen. Een

mbo ook dat respect en vertrouwen heeft van studenten, ouders, bedrijven, hoger onderwijs, en stad en regio. En ten slotte een mbo dat 'de basis op orde heeft' en 'de lat omhoog brengt' wat betreft de kwaliteit van het onderwijs, de bedrijfsvoering en de kwaliteit van het personeel (MBO15, 2014, 2015).

Dit verbeterprogramma vindt niet in het luchtledige plaats. Naast de twee beleidsinterventies, die hieronder meer specifiek aan de orde worden gesteld en kort worden beschreven, heeft het mbo te maken met andere ontwikkelingen, innovaties en implementaties. Zonder volledig te willen zijn, gaat het om: centraal ontwikkelde en vastgestelde examens Nederlands, rekenen en Engels (en referentieniveaus voor taal en rekenen hiervoor), macrodoelmatigheid, Passend Onderwijs, maatregelen gericht op kwetsbare jongeren, bestuursakkoorden met als centraal thema professionalisering, kwaliteitsafspraken, een nieuw bekostigingsstelsel en de wettelijke verankering van het Lerarenregister. Kortom, een veelvoud van (soms samenhangende en mogelijk soms elkaar tegenwerkende) ontwikkelingen en vernieuwingen die plaatsvinden in een complexe situatie die het mbo markeert.

Wat houden de beide beleidsinterventies in en waarom zijn het juist deze beide beleidsinterventies die in het meerjarige evaluatieprogramma worden gevolgd?

Inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen'

Het wetsvoorstel maatregelen in verband met de wet 'Doelmatige Leerwegen' en modernisering bekostiging tot wijziging van onder meer de wet 'Educatie en Beroepsonderwijs', dateert van juni 2013 en is in werking getreden per 1 augustus 2014. Het bevorderen van doelmatige leerwegen in het beroepsonderwijs en het moderniseren van de bekostiging waren de oogmerken. Afspraken uit het regeerakkoord Rutte 1 en het Actieplan Focus op Vakmanschap vormen de basis voor de hier genomen maatregelen. De maatregelen zijn:

A. Verkorten opleidingen;
B. Intensiveren opleidingen;
C. Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2;
D. Invoering Entreeopleiding;
E. Aanpassing bekostiging;
F. Invoering derde leerweg;
G. Vervallen deeltijd-BOL en urennorm bij bekostiging;
H. Positie extranei.

De maatregelen A. tot en met E. worden vanuit het oogpunt van verhoging van de onderwijskwaliteit en een grote doelmatigheid de belangrijkste genoemd. De overige maatregelen bieden ofwel nieuwe ruimte voor niet-bekostigde instellingen ofwel zijn gericht op het vervallen van voorzieningen.

A. Verkorten opleidingen

Met deze verkorting mag het onderwijsprogramma dat een instelling inricht niet langer duren dan de wettelijke studieduur. Voor de Entreeopleiding (zie ook maatregel D.) betekent dit 1 jaar, voor de Basisberoepsopleiding ten minste 1 en ten hoogste 2 jaar, voor de Vakopleiding ten minste 2 en ten hoogste 3 jaar, voor de Middenkaderopleiding 3 jaar en voor de Specialistenopleiding 1 jaar. Een beperkt aantal opleidingen kan hiervan uitgezonderd worden. Instellingen moeten vanaf nu het onderwijsprogramma zo inrichten dat studenten het diploma kunnen halen binnen de vastgestelde maximale studieduur. Dit kan bijvoorbeeld via een heldere onderwijsovereenkomst, heldere instructie, voldoende begeleide onderwijsuren, betere roostering, en adequate studie- en beroepskeuzebegeleiding. Te realiseren doelen met deze maatregel zijn:

- aantrekkelijker maken van de route vmbo-mbo-hbo (korter, beter studeerbaar);
- minder interne doorstroom en stapelen;
- hoger aantal geprogrammeerde onderwijsuren, minder opleidingen die afwijken van urennorm, afname avo-route naar hbo;
- verminderen van de uitval (in combinatie met intensivering);
- mbo niveau 4 gediplomeerden komen eerder beschikbaar voor de arbeidsmarkt.

Aandachtspunten bij de invoering van deze verkorting zijn: 1) de kwaliteit van de opleidingen, 2) de kwaliteit van de aansluiting mbo-hbo en 3) geen negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Diploma-eisen zoals neergelegd in de kwalificatiedossiers blijven het vertrekpunt en verwacht wordt dat – ondanks de verkorting – door intensivering, invoering van referentieniveaus en de inzet van vrije ruimte, de kwaliteit van de aansluiting mbo-hbo eerder beter dan slechter wordt.

B. Intensiveren opleidingen

Kern van de intensivering betreft het invoeren van nieuwe eisen rond onderwijsuren waarbij er in het uitwerken naar urennorm verschillen zijn naar leerweg (BOL, BBL), naar studiejaar (in het eerste jaar meer begeleide onderwijsuren) en niveau (afwijkend voor de Entreeopleiding). Ook is er in het eerste jaar extra aandacht voor loopbaanbegeleiding (LOB). Uitgangspunt wordt een studielast van 1.600 uren met voor BOL-opleidingen een urennorm van 1.000 uren begeleide onderwijstijd (BOT) en uren beroepspraktijkvorming (BPV). Voor de BBL gaat het om 850 uren waarvan ten minste 200 uren BOT en 650 uren BPV. Met deze maatregel wordt beoogd:

- een intensief, gestructureerd en uitdagend onderwijsprogramma op te stellen (betere prestaties, meer tevredenheid);
- te borgen dat instellingen voldoende uren BOT en BPV programmeren;
- een betere balans te realiseren tussen leren op school en BPV;
- een evenwichtig onderwijsprogramma op te stellen dat gericht is op vaardigheden, vakkennis en houding (betere prestaties, meer tevredenheid);
- voortijdige schooluitval te verminderen;

- een goede basis in het eerste jaar te geven en een goede voorbereiding op BPV;
- een zinvol ingerichte en georganiseerde onderwijstijd te realiseren (studeerbaarheid);
- een soepele overgang van vo naar mbo te realiseren (1.000 urennorm).

Aandachtspunt bij de implementatie van deze maatregel is het behoud van voldoende ruimte voor BPV en daarmee voor de beroepskwalificerende functie van het mbo. De invoering van de nieuwe urennormen hoeft niet ten koste te gaan van de kwaliteit van het leren in de beroepspraktijk.

C. Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2

Dit is een langgekoesterde wens van zowel werkgeversorganisaties als van de MBO en AOC Raad. Kern van de maatregel in de wet inwerkingtreding 'Doelmatige Leerwegen' is dat de drempelloze instroom voor niveau 2 verdwijnt en dat instroom op dit niveau alleen nog mogelijk is als de student beschikt over een diploma vmbo, een bewijs heeft van het goed doorlopen hebben van de eerste drie leerjaren havo/vwo of een diploma heeft op mbo niveau 1. De school krijgt mogelijkheden om uitzonderingen toe te laten. Met deze maatregel wordt beoogd dat opleidingsteams in mbo niveau 2 ervan uit kunnen gaan dat studenten een mbo-niveau aankunnen en een diploma kunnen halen. Verwacht wordt dat het diplomarendement omhoog gaat en de uitval omlaag. De veronderstelling is verder dat de samenhang tussen opleidingen op niveau 2, niveau 3 en 4 zal verbeteren en het mbo zich daardoor beter zal kunnen profileren. Bij de uitvoering van deze maatregel is aandacht nodig voor de deugdelijkheid, de betrouwbaarheid en de controleerbaarheid van de toelatingstoets.

D. Invoering Entreeopleiding

Deze maatregel is afkomstig uit het Actieplan Focus op Vakmanschap en is de resultante van de positionering van de overige opleidingsniveaus (2, 3 en 4) in het mbo. De maatregel invoering Entreeopleiding houdt een drempelloze instroom in en is gericht op of het behalen van een diploma dat toegang biedt tot het vervolgonderwijs (mbo niveau 2) of uitstroom naar de arbeidsmarkt. Binnen vier maanden na instroom volgt een bindend studieadvies voor extra begeleiding, extra lessen, overstap naar een andere opleiding of vertrek uit het onderwijs. Het doel van de maatregel is:
- een vernieuwing tot stand te brengen in de niveau 1-opleidingen door de instroom eenvormiger te maken (meer homogeniteit);
- het onderwijs te intensiveren en de individuele begeleiding te verbeteren.

Deze maatregel zal de kwaliteit en het rendement verhogen, en de uitval verminderen. Bovendien kunnen studenten die geen startkwalificatie behalen, maximaal voorbereid worden op een werkzaam bestaan.

Bij de invoering van deze maatregel is aandacht nodig voor goede afspraken tussen gemeenten en scholen om studenten niet kwijt te raken. Ook met leerbedrijven zijn goede afspraken nodig voor begeleiding. Een sluitende procedure voor uitschrijving na een bindend studieadvies is eveneens noodzakelijk.

E. Aanpassing bekostiging

De bekostigingssystematiek verandert, maar blijft gebaseerd op een verdeelmodel waarbij een landelijk budget wordt verdeeld op basis van aantallen studenten en diploma's. Het macrobudget wordt gesplitst tussen de Entreeopleidingen en de andere opleidingen. Bij de Entreeopleidingen vindt geen bekostiging plaats op basis van diploma's. De bekostigingsfactor is in het eerste jaar 1,2 (d.w.z. iedere student telt in het eerste inschrijfjaar voor de bekostiging 1,2 keer mee) en in het tweede leerjaar 0,6. Daarna stopt de bekostiging. Het eerste jaar van de andere opleidingen krijgen eveneens een hogere bekostigingsfactor (1,2), aflopend naar een bekostigingsfactor in het 5de en 6de jaar van 0,5. Deze afname in het niveau van de bekostiging over inschrijfjaren wordt ook wel het cascademodel genoemd. Ook de diplomabekostiging wordt aangepast. Met deze wijziging wordt nagestreefd:

- een eenvoudiger berekening, een betere allocatie en het wegnemen van perverse prikkels;
- ondersteuning te geven aan maatregelen uit het Actieplan Focus op Vakmanschap zoals intensivering en verkorting;
- stimulering om BOL- en BBL-opleidingen efficiënt(er) in te richten en studenten (eerder) op het juiste niveau te krijgen;
- prikkeling om het onderwijs in het eerste jaar te intensiveren en de studie compacter te maken;
- het tegengaan van stapeling van diploma's.

Bij de invoering zijn aandachtspunten een goede balans tussen input- en outputprikkels en aandacht voor onbedoelde neveneffecten van de nieuwe bekostigingssystematiek voor de doorstroom binnen het mbo. Eventuele verhoogde administratieve lasten zijn eveneens een aandachtspunt.

F. Invoering derde leerweg

Niet-bekostigde en overigens ook bekostigde opleidingen kunnen naast de BOL en de BBL een derde leerweg aanbieden. Dit is een opleiding in losse modules die gespreid in de tijd is vormgegeven en waarvoor geen urennorm geldt. De opleiding wordt niet bekostigd. Er moet wel een erkenning voor worden aangevraagd, waarbij de kwaliteit van de examens een belangrijk beoordelingsaspect is. Overige eisen zoals rechtsbescherming student, vooropleidingseisen, onderwijsovereenkomst en BPV-overeen-

komst zijn ook op deze leerweg onverkort van toepassing. Het vergroten van de mogelijkheden om een mbo-diploma te halen is het doel. Directe aandachtspunten voor de invoering/implementatie worden niet genoemd.

G. Vervallen deeltijd-BOL en urennorm bij bekostiging

Omdat de overheid van mening is (volgens het regeerakkoord Rutte 1 en het Actieplan Focus op Vakmanschap) dat publieke middelen bedoeld zijn voor volledig kwalificerend beroepsonderwijs en niet voor het volgen van delen van opleidingen, worden deeltijd-BOL-opleidingen niet meer bekostigd. Hoewel verder geen concrete doelen worden genoemd, levert deze maatregel vanwege het verdwijnen van de accountantscontrole op het voldoen aan de urennorm een afname aan administratieve lasten voor instellingen op. Directe aandachtspunten voor de invoering/implementatie worden ook hier niet genoemd.

H. Positie extranei

Een directe maatregel voor deze groep is er in de wet 'Doelmatige Leerwegen' niet. Wel wordt er in de bepalingen over de bekostiging naar verwezen: examendeelnemers worden niet meer bekostigd. Dit gaat niet op als het individu binnen twee kalenderjaren nadat een mbo-opleiding is verlaten alsnog een diploma behaalt (uitgesteld examen).

Herziening kwalificatiestructuur

De beroepsgerichte kwalificatiestructuur is na een lange experimenteerperiode in 2012 in de wet 'Educatie en Beroepsonderwijs' verankerd. Hiermee werd duidelijk wat studenten aan het eind van de opleiding moeten kennen en kunnen. Deze kwalificatiestructuur kent echter meer dan 600 kwalificaties. Dit aantal wordt door de overheid als (te) hoog gezien en zou aanleiding geven tot onduidelijkheid voor betrokkenen (studenten, bedrijven en instellingen). Ook vertoont de huidige kwalificatiestructuur (te) weinig samenhang (zie de memorie van Toelichting bij wetsvoorstel herziening, 2014). In het Actieplan Focus op Vakmanschap is daarom voorgesteld deze kwalificatiestructuur nogmaals te herzien. De ingangsdatum voor de herziene kwalificatiestructuur is het schooljaar 2016-2017. Er kan geëxperimenteerd worden met de invoering vanaf het schooljaar 2015-2016 ('vrijwillige jaar'). Algemeen doel van de herziening is de aansluiting van het beroepsonderwijs op de arbeidsmarkt te verbeteren. Dit vanwege de toenemende dynamiek op de arbeidsmarkt. De onderscheiden maatregelen zijn:

I. Nieuwe indeling kwalificatiedossiers;
J. Herclustering van kwalificaties;
K. Een andere beschrijvingswijze van kwalificatiedossiers;
L. Keuzedelen.

I. Nieuwe indeling kwalificatiedossiers

De maatregelen houden allereerst een nieuwe opbouw en indeling in van de kwalificatiesdossiers. Elk kwalificatiedossier omvat:

- een gemeenschappelijk of basisdeel met onderdelen die voor alle kwalificaties in het mbo gelden (taal, rekenen, loopbaan, burgerschap) en de beroepsspecifieke onderdelen die gemeenschappelijk zijn voor de kwalificaties in het kwalificatiedossier;
- een of meer profieldelen: dit zijn de onderscheidende verschillen tussen de kwalificaties;
- een of meer keuzedelen: deze staan naast de kwalificaties en worden apart beschreven. Ze zijn een verrijking die bovenop de kwalificatie komt en zijn gericht op een verbreding/verdieping bij de toerusting op de lokale/regionale arbeidsmarkt of een extra voorbereiding op een vervolgopleiding. Een globale indeling bij de inrichting van de opleiding is dat 50% van de studielast voor het basisdeel is, 35% voor het profieldeel en 15% voor de keuzedelen.

J. Herclustering van kwalificaties

Naast de nieuwe indeling van kwalificatiedossiers gaat het om een herclustering van kwalificaties. De herclustering beoogt het aantal kwalificaties te verminderen en de overlap tussen en binnen kwalificaties te reduceren.

K. Een andere beschrijvingswijze van kwalificatiedossiers

Ook is een andere beschrijvingswijze van de kwalificatiedossiers voorzien. Hierdoor moeten kennis en vaardigheden meer centraal komen te staan in de kwalificatiedossiers en het gedrag en resultaat duidelijker worden aangegeven.

L. Keuzedelen

Op verzoek van OCW is specifiek voor het meerjarige evaluatieprogramma de maatregel keuzedelen als aparte beleidsmaatregel toegevoegd. Het doel van deze beleidsmaatregel is gericht op een hogere kwaliteit van onderwijs (doordat instellingen zich via keuzedelen beter kunnen profileren en adequater kunnen inspelen op de regionale arbeidsmarktbehoefte) en daaraan gekoppeld een betere doorstroming naar vervolgonderwijs en gunstiger intrede op de arbeidsmarkt (waardoor studenten inhoudelijk meer uitgedaagd worden, respectievelijk betere kansen op de arbeidsmarkt hebben).

Meer specifiek wordt met de herziening van de kwalificatiestructuur beoogd het aantal kwalificatiedossiers te verminderen, de overlap tussen kwalificaties weg te nemen, een betere beschrijving te geven van kwalificaties, de uitvoerbaarheid van het onderwijs te verbeteren en een versterking te geven aan de regionale component. Dit betekent dat de herziening tot uiting moet komen in gedrag en acties van instellingen. Bijvoorbeeld, wat betreft het betrekken van het bedrijfsleven bij het opstellen van keuzedelen, het uitwerken van kwalificatiedossiers en keuzedelen in programma's, en het inrichten en

uitvoeren van de beroepspraktijkvorming en de examinering. Dit gedrag bepaalt mede of de beoogde effecten van de maatregel in het gedrag van studenten, bedrijven en het vervolgonderwijs zichtbaar worden. Voor de student zou dan zichtbaar moeten zijn dat deze een betere kans op werk heeft, meer inhoudelijk uitgedaagd wordt, meer onderscheidend is voor bedrijven (door keuzedelen) en een betere doorstroming naar de arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs ziet (door doorstroomgerichte keuzedelen). Voor het onderwijs/de instelling moet een hogere transparantie en slimmer programmeren mogelijk worden, moet het doelmatiger kunnen en kan er meer profilering plaatsvinden. De programmering zal ook eenvoudiger zijn vanwege minder uitgebreide en overzichtelijke(r) dossiers. Voor de bedrijven ten slotte ontstaat een mogelijkheid voor een betere aansluiting op hun wensen zodat beter kan worden ingespeeld op (regionale) arbeidsmarktontwikkelingen; voor het vervolgonderwijs ontstaat een betere doorstroming door doorstroomgerichte keuzedelen.

Aan de kwalificatiedossiers is een aantal eisen gesteld. Ze moeten transparant zijn, herkenbaar, flexibel, uitvoerbaar, doelmatig en duurzaam. Als extra eis door OCW is daaraan toegevoegd dat ze neutraal moeten zijn. Dit wil zeggen dat ze alleen gaan over het ‘wat’. De instellingen geven het ‘hoe’ vorm en inhoud.

Aandachtspunten bij de invoering van de herziene kwalificatiedossiers zijn volgens OCW (brief OCW aan instellingen, 6 februari 2015) de balans tussen stabiliteit en flexibiliteit. Te veel stabiliteit kan het inspelen op de actualiteit en andere ontwikkelingen (af)remmen en te veel flexibiliteit (onderwijskundig en organisatorisch) brengt het risico van onoverzichtelijkheid, onduidelijkheid en onvoldoende herkenbaarheid met zich mee. Verder moeten uiteraard de gewijzigde kwalificatiedossiers en keuzedelen in de ict-systemen verwerkt zijn en moet de gegevensuitwisseling met DUO (BRON-bestanden) gewaarborgd blijven. Ook moeten aanpassingen in de administratieve systemen van instellingen tijdig geregeld en verwerkt worden.

2.2 Speelveld

Bij de ontwikkeling en invoering van beide beleidsinterventies – en zeker bij de herziening van de kwalificatiestructuur – zijn vele instanties op diverse momenten betrokken. Wie zijn dit en wat doen ze? Het is verder goed om te weten dat instellingen weliswaar de maatregelen behorend bij de beide beleidsinterventies zelf moeten doorvoeren en invullen, maar dat ze daar op verschillende wijze in ondersteund (kunnen) worden. Dit plaatst de implementatie en de activiteiten van instellingen meer in perspectief. Het gebruik van deze ondersteuning zal in het verdere verloop van het meerjarige evaluatieprogramma dan ook zeker een plaats krijgen.

Partijen en partners

De beleidsinterventie inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' speelt zich vooral op instellingsniveau af. Bij de totstandkoming van de herziening van de kwalificatiestructuur zijn echter vele partijen betrokken met elk een eigen rol. Een globaal overzicht levert het volgende beeld op:
Ministerie van OCW: vaststellen dossiers en keuzedelen, wetgeving.
Ministerie van EZ: vaststellen dossiers en keuzedelen.
Inspectie van het Onderwijs: toezichthouder implementatie, handhaving.
SBB: opdrachtnemer productie kwalificatiedossiers, uitvoeren gebruikerstest, zorg voor consistentie dossiers.
Kenniscentra: inhoudelijk producent kwalificatiedossiers en keuzedelen, inhoudelijk deskundige voor ondersteuning en gebruikerstest.
MBO Raad: opdrachtnemer gebruikerstest over implementatie herziening kwalificatiestructuur en vormgever en uitvoerder steunmaatregelen.
AOC Raad: samen met bedrijven en instelling vaststellen van wat in de kwalificatiestructuur wordt opgenomen.
DUO: impactanalyse systemen DUO, advies over registratie keuzedelen, opstellen programma van eisen voor aanlevering van gegevens van instellingen aan BRON.
saMBO-ICT: opdrachtnemer van uitvoering Plan van Aanpak processen en systemen, opstellen programma van eisen voor aanpassing systemen en ter beschikking stellen programma van eisen aan leveranciers, monitoring voortgang.
JOB: adviseren mbo-studenten over rechten en plichten en studenten informeren over betekenis over de herziening van de kwalificatiestructuur.
NRTO: gesprekspartner voor politiek, ministeries en instellingen bij herziening kwalificatiestructuur.
CBon: mede betrokken bij gebruikerstest HOE door MBO Raad.

Hiermee is het veld in grote lijnen in beeld gebracht en zijn de belangrijkste spelers bekend. Vervolgens zijn het ook bij de herziening van de kwalificatiestructuur de instellingen die uiteindelijk de invoering binnen de organisatie vorm en inhoud moeten geven. Dit gebeurt in samenhang met de eerder ingevoerde beleidsinterventie inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en andere (wettelijke en andere) wijzingen en innovaties in de instellingen.

Ondersteuningsstructuur

Vooral voor de herziening van de kwalificatiestructuur is ook al vanwege de latere invoering en de complexiteit een ondersteuningsstructuur gecreëerd. De belangrijkste instellingen en hun taken worden hier kort weergegeven:
MBO15: deze is in 2011 ingesteld om scholen te ondersteunen bij de realisatie van het Actieplan Focus op Vakmanschap. In dat kader hebben vertegenwoordigers van MBO15 (experts) jaarlijks (in 2014 en 2015) gesprekken gevoerd over de implementatie

van beide beleidsinterventies. Instellingen hebben hiervan zowel een gespreksverslag als een advies over de verdere invoering en invulling van de interventies gekregen. De betekenis van deze gesprekken en de terugkoppeling ervan naar instellingen zal in het meerjarige evaluatieprogramma en in de gesprekken met instellingen aan de orde komen.
Regieorganisatie herziening kwalificatiestructuur (HKS) en website herziening MBO: de Regieorganisatie HKS is ingesteld door OCW. Het niet-parallel lopen van beide beleidsinterventies is onder andere de reden voor het instellen van de regieorganisatie. De regieorganisatie kent vier lijnen om het doel van de herziening van de kwalificatiestructuur te bereiken:
- opstellen kwalificatiedossiers en keuzedelen (door SBB);
- goed voorbereid onderwijs (door MBO Raad);
- processen en systemen (door DUO, saMBO-ICT en SBB);
- wetgeving (door OCW, directie MBO).

De onafhankelijke regieorganisatie houdt zicht op deze lijnen, voert overleg met betrokken partijen en werkt zo mee om de implementatie van de kwalificatiedossiers optimaal te laten slagen. Dat wil zeggen dat de regieorganisatie het proces volgt, bijdraagt aan de implementatie, informeert en ten slotte de implementatie monitort. De website herziening MBO geeft verder informatie over de stand van zaken (wijzigingen in wetgeving, voorbeelden/good practices, handreikingen zoals bedrijfsvoering keuzedelen, keuzedelen, facts and figures, et cetera), wat nog gebeuren moet en geeft een overzicht van de spelers in het veld.
- *Servicepunt IHKS*: dit is een initiatief van de MBO en AOC Raad en is het startpunt voor scholen voor praktische informatie over de invoering van de nieuwe kwalificatiestructuur en werkt hierbij nauw samen met OCW (herziening MBO), SBB, saMBO-ICT en het Servicepunt examinering mbo. Naast een procesarchitectuur van de herziening zijn op de site van dit servicepunt handreikingen (onder andere keuzemodulen) te vinden en andere hulpmiddelen voor de invoering van de herziening.
- *MBO Raad*: ook op de website van de MBO Raad is de herziening van de kwalificatiestructuur een apart thema. Een voorbeeld van ondersteuning is het servicedocument waarin de onderwijsovereenkomst is aangepast (onder andere voor keuzedelen) voor instellingen die in het schooljaar 2015-2016 vrijwillig met de herziening zijn gestart.
- *Website Kwalificatiestructuur*: deze website van SBB bevat de herziene kwalificatiedossiers en geeft handreikingen voor instellingen die keuzedelen willen opstellen.
- *Opstellen portfolio en analyse (portfoliomanagement en begeleiding door MBO15)*: naast begeleiding door experts van MBO15 wordt een handreiking ter beschikking gesteld voor het invoeren van portfoliomanagement.

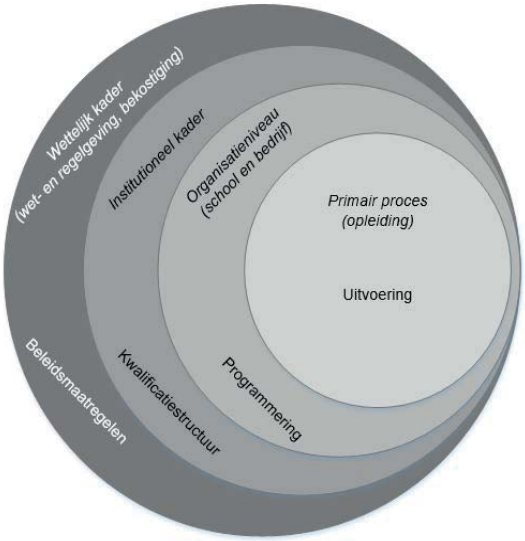
Naast deze ondersteuning heeft met name het blad Profiel in vele artikelen aandacht geschonken aan de invoering van vooral de herziening van de kwalificatiestructuur en

hierbij informatie, tips en aandachtspunten genoemd die van belang zijn. Voorbeelden hiervan zijn de volgende artikelen:
- *Project met een grote impact.* Informatie over en voorbereiding voor de inpassing van de herziening inhoudelijk en administratief (ict) in de organisatie (Claessens, 2015a).
- *De crux: begin op tijd.* Met als aandachtspunten voor het handelsonderwijs; begin op tijd, organiseer de herziening slim en werk samen met andere scholen (Claessens, 2015b).
- *ICT-experts aan zet bij herziening.* In dit artikel worden de gevolgen van de inhoudelijke operatie van de herziening op de administratieve systemen in kaart gebracht (Breemhaar, 2015).

Uitgezonderd het bereik van MBO15 met de gespreksverslagen en adviezen (alle instellingen) is het bereik van de overige ondersteuning onbekend. Hetzelfde geldt voor de gebruikswaarde van elk van de ondersteuningsmiddelen, inclusief de adviezen van MBO15.

2.3 Conceptueel kader

Centraal in de evaluatie van de verschillende maatregelen die onderdeel zijn van de twee beleidsinterventies staan de vraag naar de implementatie en de vraag naar effecten van het beleid. Daaronder ligt de aanname dat deze maatregelen tot implementatie leiden en dat daaruit de beoogde effecten voortvloeien. De onderscheiden beleidsmaatregelen zijn uiteenlopend van aard en grijpen in op verschillende niveaus en aspecten van het mbo-stelsel. Nieuwenhuis (2001) maakte bij de evaluatie van de wet ‘Educatie en Beroepsonderwijs’ gebruik van een model dat ook hier van nut is. Hij benoemt vier verschillende niveaus in een schillenmodel:
- wettelijk kader (wet- en regelgeving, bekostiging);
- institutioneel kader (onder meer kwalificatiestructuur);
- organisatieniveau (school en bedrijf);
- primair proces (opleiding).

Dit model is behulpzaam om een onderscheid te maken:

- tussen veranderingen in de kwalificatiestructuur (institutioneel niveau) en veranderingen in het onderwijs (organisatieniveau en primair proces); en
- tussen het organiseren en programmeren van onderwijs (op organisatieniveau; denk aan opleidingsprogramma's, roosters, nominale opleidingsduur, aannamebeleid) en de daadwerkelijke uitvoering (in het primaire proces; denk aan gerealiseerde opleidingsduur, feitelijke studentbelasting, beschikbaarheid van BPV-plaatsen, kwaliteit en rendement van opleidingen).

Zo ontstaat een getrapt model van implementatie, waarbij de beleidsmaatregelen deels direct op het organisatieniveau en het primaire proces ingrijpen en deels getrapt via de kwalificatiestructuur verlopen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen effecten die betrekking hebben op het onderwijsproces zelf (zoals duur opleiding, intensivering en verkorting) en de resultaten van het onderwijsproces (zoals VSV, rendement, kwaliteit, doorstroom, aantrekkelijkheid opleidingsroutes). Het eerste type effecten betreft indicatoren voor (het succes van) de implementatie. Het tweede type effecten heeft betrekking op de outcome van het primaire proces, zowel in termen van onderwijsopbrengsten (behaalde kwalificaties

en competenties, gerealiseerde opleidingsduur, doorstroom naar werk en vervolgonderwijs) als in termen van gerealiseerde kenmerken zoals aantrekkelijkheid, studeerbaarheid en transparantie.

Actoren spelen een belangrijke rol in de evaluatie. Expliciet worden bedrijven, scholen, docenten en studenten benoemd. De actoren zijn deels medevormgever en deels belanghebbende en afnemer. In sommige gevallen beide. Ook hier wordt een onderscheid gemaakt in de vier niveaus van het conceptueel model:

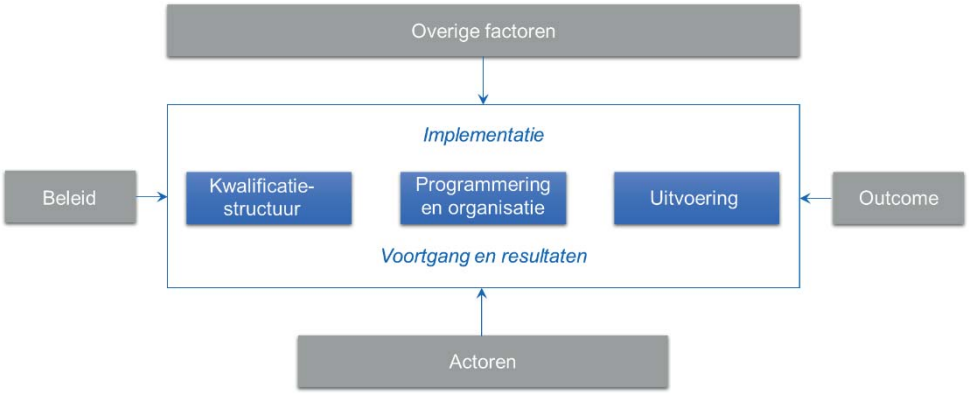
De rol van actoren op het niveau van het wettelijk kader ligt buiten het bereik van de evaluatie. Die van actoren op het niveau van het institutioneel kader wordt, voor zover betrekking hebbend op de kwalificatiestructuur, wel meegenomen.

Het model gaat uit van een vereenvoudigd stappenmodel waarin beleidsmaatregelen leiden tot implementatie, uitvoering, resultaten en outcome. De werkelijkheid is echter complexer. Er is sprake van interactie tussen de maatregelen en van ‘feedbackloops’ die al gaandeweg het proces van invoering beïnvloeden. Daarnaast is er sprake van andere factoren dan de te onderzoeken beleidsmaatregelen die zowel de implementatie als de uitvoering en de resultaten beïnvloeden. Onderscheiden worden:

- overige beleidsinterventies van de overheid, zoals wetswijziging macrodoelmatigheid (zorgplicht), invoering Passend Onderwijs, participatiewet, jeugdwet, nieuwe programma’s vmbo;
- externe factoren, zoals demografische ontwikkelingen, arbeidsmarktveranderingen, conjuncturele ontwikkelingen;
- regionale context, zoals specifieke kenmerken van de regio, samenwerking met partners.

In het meerjarige evaluatieprogramma worden deze factoren als context benoemd, beschreven en meegenomen in de analyse. Het doel is daarbij niet om te komen tot een alomvattend verklarend model, maar om de relatieve invloed van deze andere factoren op het te analyseren beleid te kunnen inschatten.

Samengevat kan het conceptueel kader als volgt schematisch worden weergegeven:

2.4 Reconstructie beleidstheorie

In de reconstructie van de beleidstheorie wordt het conceptueel kader benut om de stappen van beleidsmaatregel naar effect zichtbaar te maken. Daarvoor is een vereenvoudigd, van het conceptueel kader afgeleid format gebruikt:

Beleidsmaatregel	Implementatie: Programmering en organisatie	Implementatie: Uitvoering en resultaten	Outcome

Voor elk van de hierboven beschreven beleidsmaatregelen A. tot en met L. wordt aangegeven wat volgens de beleidstheorie in de implementatie moet gebeuren, tot welke resultaten dit moet leiden en wat het uiteindelijke effect (outcome) moet zijn. De maatregelen I. J. en K. zijn daarbij samengevoegd, met name vanwege de grote overlap tussen de drie beleidsmaatregelen.

Met behulp van deze beleidsreconstructie ontstaan als zodanig onderzoekshypothesen die empirisch getoetst zullen worden in de drie deelonderzoeken (implementatiemonitor, effectevaluatie en verklarende evaluatie). Voor deze rapportage betekent dit concreet dat met name in hoofdstuk 4, waarin de nulmeting van de kwantitatieve effectevaluatie wordt gepresenteerd, een verbinding kan worden gelegd met de uit de beleidstheorie afgeleide hypothesen. Een formele toetsing van deze hypothesen is echter nog niet aan de orde hier, omdat daarvoor een vergelijking met de situatie na de invoering

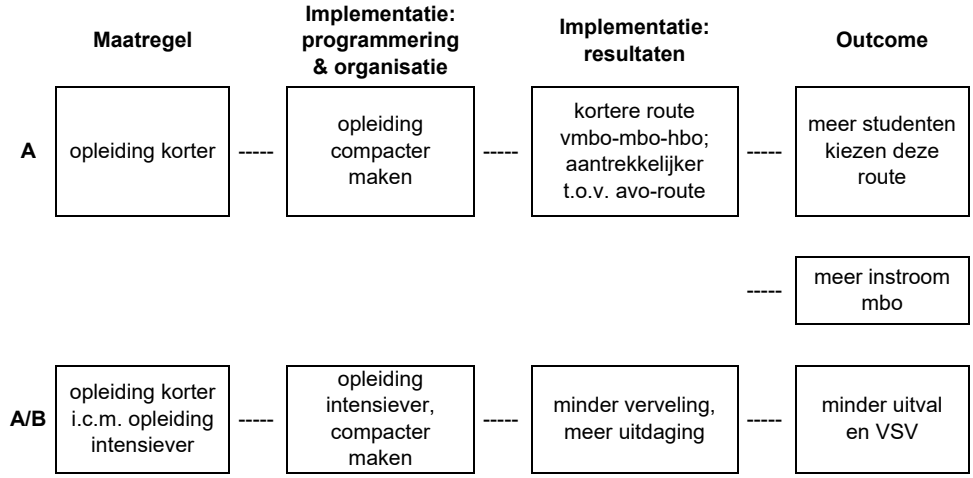
van beide beleidsinterventies nodig is. Deze vergelijking wordt pas in de komende jaren mogelijk.

De beleidsreconstructie is gebaseerd op een analyse van documenten, waaronder de memories van toelichting op de wet en andere relevante beleidsdocumenten. Met name voor de beleidstheorie achter de maatregelen gericht op de herziening van de kwalificatiestructuur zijn aanvullend gesprekken gevoerd met beleidsambtenaren van OCW. Nadrukkelijk wordt vermeld dat het gaat om een reconstructie achteraf. De twee beleidsinterventies omvatten zeer uiteenlopende maatregelen, waarvoor vaak in de beleidsdocumenten afzonderlijk achtergronden en argumentatie zijn gegeven. In de reconstructie wordt aan de hand van het format geprobeerd een systematisch overzicht te geven. Het blijkt echter dat niet bij alle maatregelen op alle punten de beleidstheorie volledig herleid kan worden. Dat leidt in de onderstaande overzichten hier en daar tot witte vlekken. Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen dat het bij de beleidstheorie gaat om een afspiegeling van de intenties, argumentatie, redeneringen en doelen van de overheid. De beleidstheorie is belangrijke input voor het empirische onderzoek, maar niet de enige bron. In het meerjarige evaluatieprogramma komen niet alleen de bedoelde effecten van de beleidsmaatregelen aan de orde. Ook onbedoelde en mogelijk zelfs ongewenste effecten zijn denkbaar. Voor een deel worden die in de beleidstheorie ook benoemd; voor een ander deel kunnen die op voorhand uit de literatuur worden afgeleid. Doel van de verklarende evaluatie is onder meer eventuele onbedoelde/ongewenste effecten te signaleren en een beter overzicht hiervan te krijgen. Het is hierdoor vervolgens mogelijk de implementatie van de beide beleidsinterventies bij te sturen.

Bij elke maatregel wordt een overzicht gegeven van de kernpunten uit de beleidstheorie, in het bovengenoemde format. Tevens worden de belangrijkste variabelen benoemd die ten behoeve van het onderzoek dienen te worden geoperationaliseerd. Ten slotte worden de mogelijke onbedoelde en/of ongewenste effecten aangegeven, ook wanneer deze ontstaan uit andere beleidsinterventies van de overheid.

Maatregel A. Verkorten opleidingen

Beleidstheorie

Variabelen

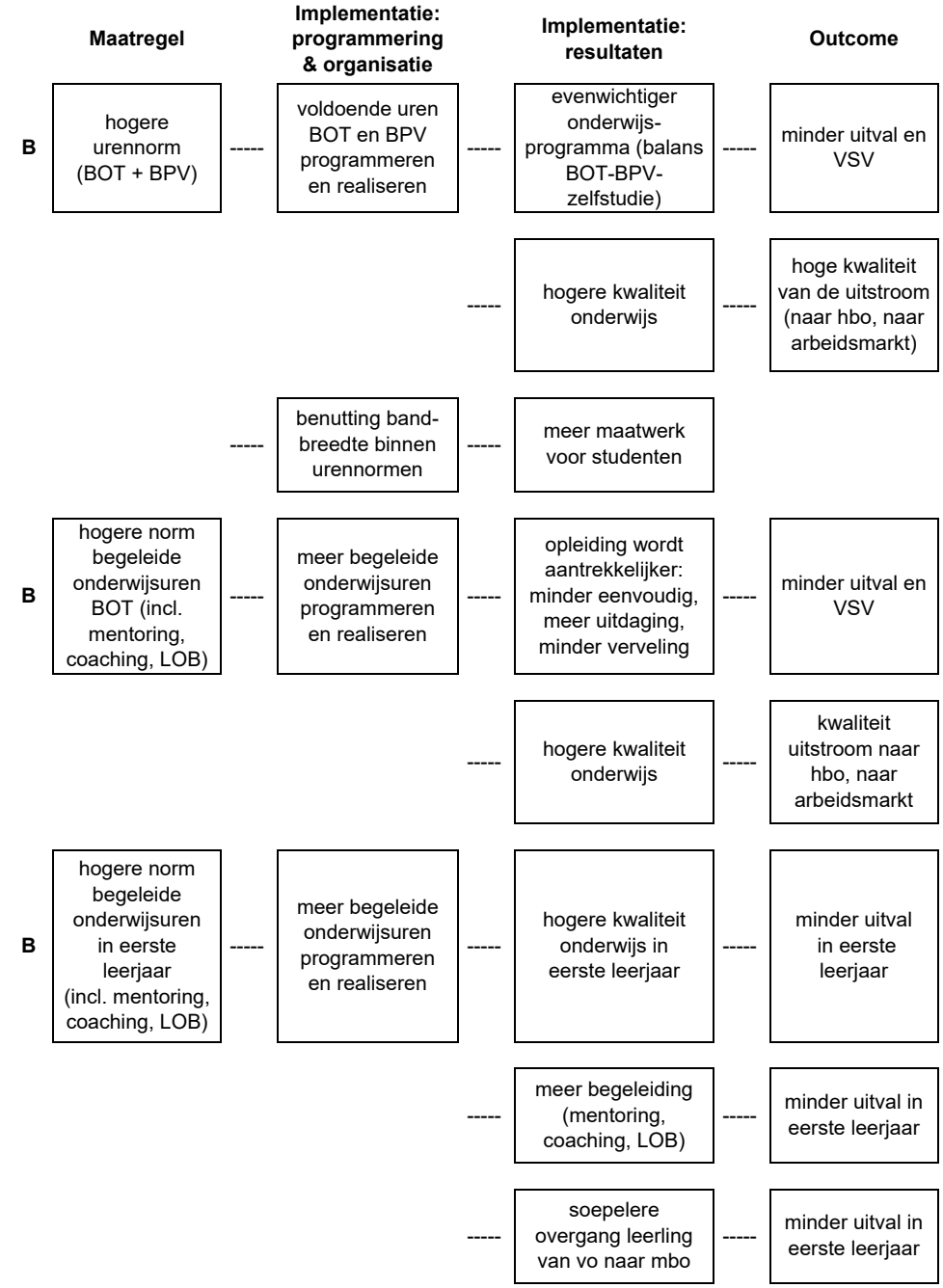
- doorstroom vmbo-mbo-hbo
- doorstroom vmbo-havo-hbo
- instroom mbo
- vrijstellingen
- haal-/studeerbaarheid
- gerealiseerde studieduur
- geprogrammeerde studie-duur
- toets-/eindcijfer
- uitval
- voortijdig schoolverlaten
- aantrekkelijkheid opleidingen
- studielast
- kwaliteit uitstroom naar arbeidsmarkt
- kwaliteit doorstroom naar hbo
- kwaliteit zoals beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Verkorten opleiding mag niet ten koste gaan van kwaliteit aansluiting hbo.
- Verkorten opleiding mag niet ten koste gaan van kwaliteit aansluiting arbeidsmarkt.

Maatregel B. Intensiveren opleidingen

Beleidstheorie

Variabelen

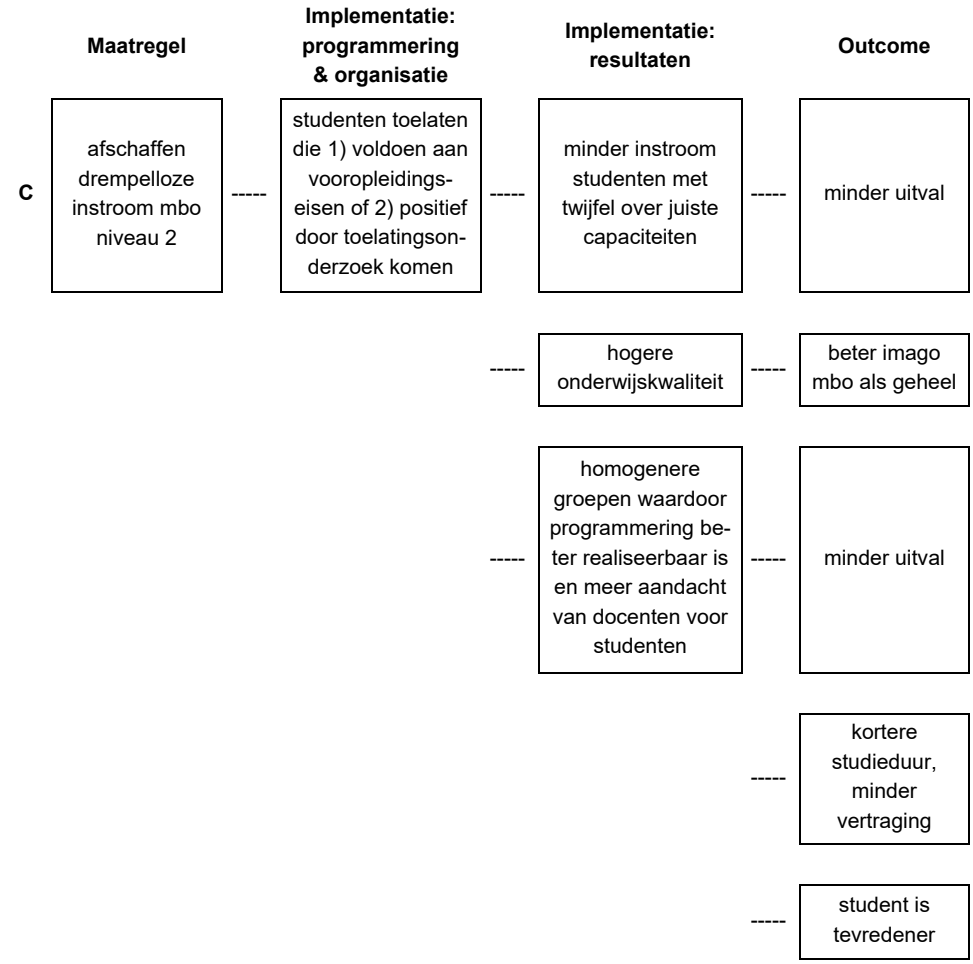
- gerealiseerde studieduur (BOT/BPV)
- geprogrammeerde studieduur (BOT/BPV)
- uitval (eerste leerjaar)
- studielast
- VSV
- aantrekkelijkheid opleidingen
- studiehouding student
- moeite met overgang vo-mbo
- kwaliteit BPV
- inrichting studie
- ruimte voor BPV
- geplande begeleiding student
- gerealiseerde begeleiding student
- studievertraging

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Intensievere opleiding kan wellicht te uitdagend zijn, hetgeen kan leiden tot extra uitval.
- Inspectie van het Onderwijs (IvhO) houdt minder toezicht op onderwijstijd dan voorheen. Risico op niet houden aan urennorm door scholen (maar ook minder lastendruk voor scholen als positief effect).
- Analyse: andere outcome bij opleidingen met afwijkende urennorm?
- Aanpalend beleid verscherpte eisen taal en rekenen kan ten koste gaan van tijd van vakinhoudelijke uren en daarmee ten koste van kwaliteit onderwijs.
- Intensiveren en herziening kwalificatiestructuur vragen om een herpositionering en vernieuwing van onderwijs. Het is mogelijk dat mbo-instellingen onvoldoende vernieuwing realiseren, omdat zij te weinig ontwikkelruimte krijgen van de IvhO (of door angst voor IvhO).
- De intensivering van onderwijs wordt opgevangen door onbevoegden (in plaats van bevoegde docenten), waardoor vermindering kwaliteit onderwijs.
- Opleidingen worden kritisch in het plaatsen van leerlingen in niveau 4.
- Meer selectie aan de poort.

Maatregel C. Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2

Beleidstheorie

Variabelen

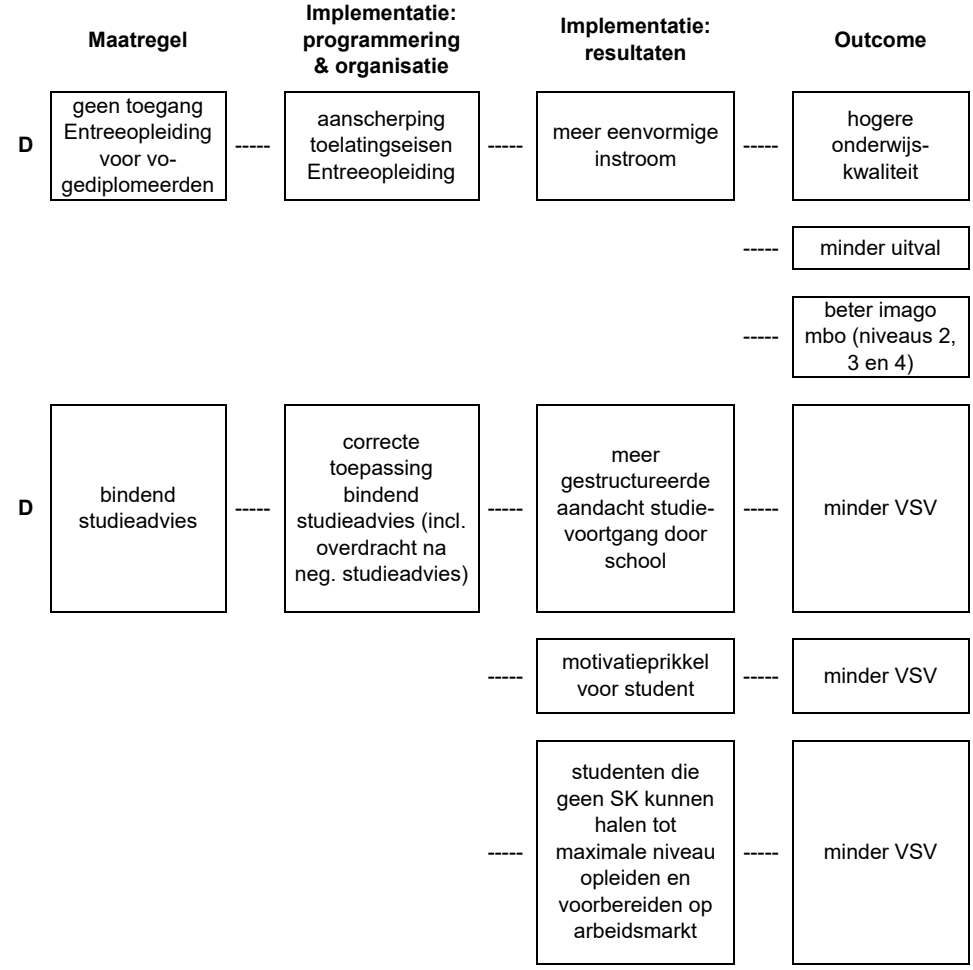
- instroom ongediplomeerden mbo niveaus 2, 3 en 4
- instroom onvoldoende gedi-plomeerden mbo niveaus 3 en 4
- studieduur/studievertraging
- toepassing uitzonderings-procedure
- beleid toelating mbo niveaus 2, 3 en 4
- aandacht docent voor stu-denten
- uitval
- tevredenheid docenten
- inrichting studie
- imago mbo
- VSV

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongediplomeerde deelnemers die voorheen op mbo niveau 2 of hoger instroomden, moeten nu (als zij niet via een toelatingsprocedure kunnen instromen) naar de Entreeopleiding en krijgen daar een programma aangeboden onder hun niveau, waardoor onderbenutting en verveling kan ontstaan; mogelijk leidend tot uitval.
- Meer studenten die net niet in niveau 2 kunnen instromen; daardoor verhoogde toestroom in de Entreeopleiding.

Maatregel D. Invoering Entreeopleiding

Beleidstheorie

Variabelen

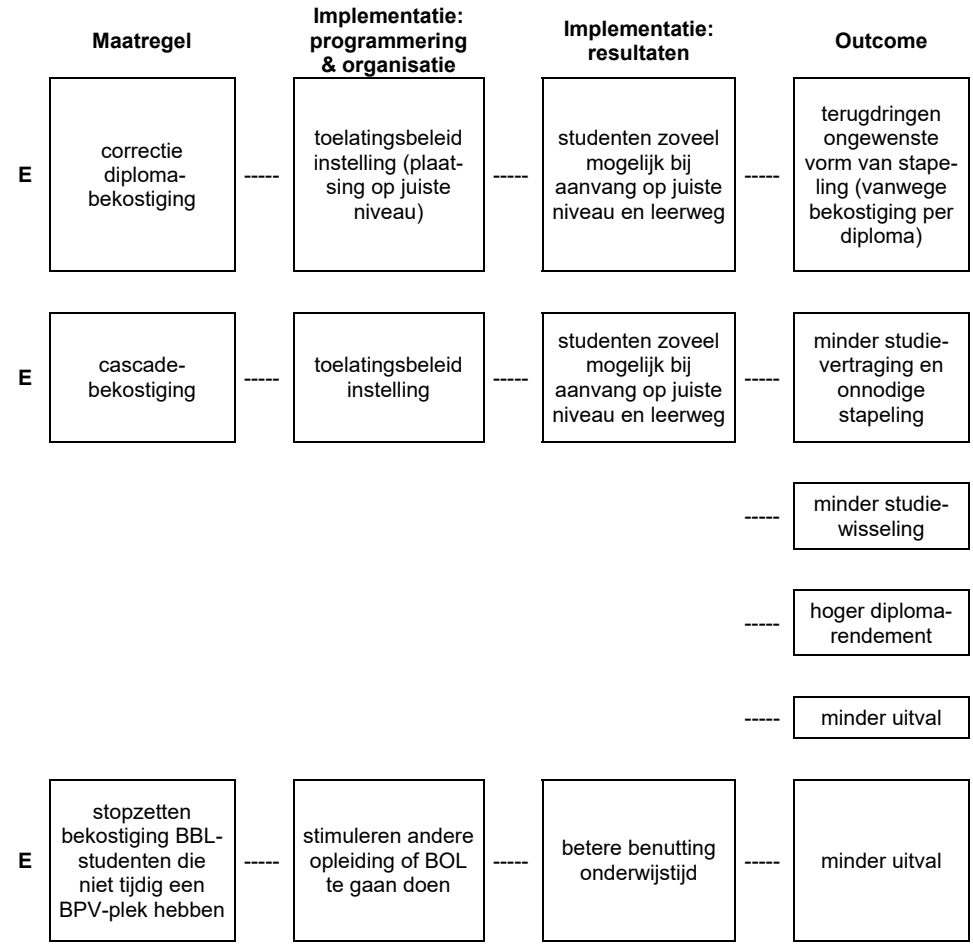
- uitval, VSV
- inrichting studie
- geplande / gerealiseerde begeleiding student
- jaarlijkse studielast
- aandacht docent voor studenten
- uitbrengen bindend studieadvies
- uitschrijving op basis van negatief bindend studieadvies
- weigering toelating tot Entreeopleiding
- samenwerking met derden
- afspraken leerbedrijven over begeleiding BPV in Entreeopleiding
- uitstroom Entreeopleiding naar werk
- instroom Entreeopleiding
- programmering Entreeopleiding
- studieduur
- doorstroom vervolgopleiding
- imago mbo
- tevredenheid docenten

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongewenst effect: minder goede studenten (in Entreeopleiding) kunnen zich niet meer optrekken aan goede studenten (in mbo niveaus 2, 3 en 4): meer uitval.
- Aanpalend beleid: wetsvoorstel ‘Recht op Toelating’: minder mogelijkheden selectie aan de poort?
- Ongewenst effect: vo-gediplomeerden die door (persoonlijke) omstandigheden niet in staat zijn mbo niveau 2 of hoger te volgen, kunnen niet meer naar Entreeopleiding.
- Door het bindend studieadvies stromen mogelijk meer studenten uit het onderwijs; ongewenst als er geen duidelijk vervolgtraject is voor deze groep
- Aanpalend beleid: samenwerkingspartners (gemeentes, leerbedrijven, et cetera) hebben een belangrijke rol: pakken zij dit goed op?

Maatregel E. Aanpassing bekostiging

Beleidstheorie

Variabelen

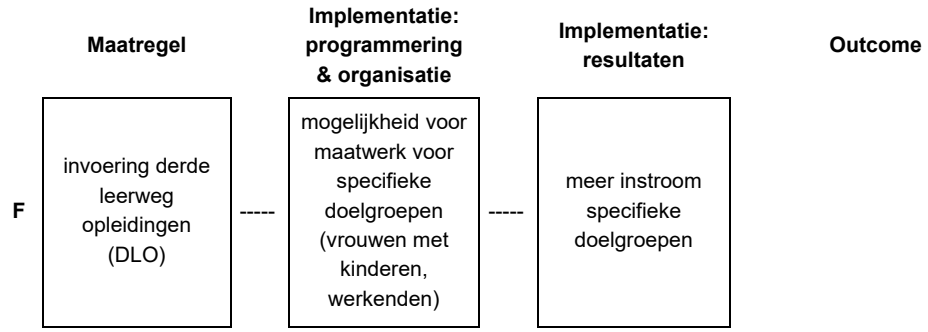
- gerealiseerde studieduur
- geprogrammeerde studieduur
- uitval/VSV
- inrichting studie
- jaarlijkse studielast
- studievertraging
- uitval eerste leerjaar
- stapeling opleidingen
- switchers
- perverse prikkels bekostiging
- aanpak en aantal BBL'ers zonder BPV-plek
- administratieve lasten
- aantal examendeelnemers
- effect nieuwe financiering op instellingsniveau
- beleid studenten bij aanvang op juiste niveau/leerweg
- beleid inzake examendeelnemers
- programmering Entree-opleiding

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongewenst effect: minder stapelen betekent minder ongewenst stapelen, maar mogelijk ook minder *gewenst* stapelen (stapelen dat gewenst is voor mate van studiesucces in loopbaan van student).
- Minder kansen voor studenten die baat hebben bij stapelen: het niveau waarop men binnenkomt wordt bepalend voor het eindniveau (vooral nadelig voor studenten met lage SES/niet-autochtone achtergrond).
- Hiermee samenhangend: instellingen kiezen voor een 'veilig' niveau waardoor studenten op een lager niveau worden geplaatst dan zij aankunnen.
- Ongewenst effect: studenten die al een schoolloopbaan bij andere instellingen hebben gehad, worden mogelijk geweigerd bij volgende instelling.
- Meer selectie aan de poort.

Maatregel F. Invoering derde leerweg

Beleidstheorie

Variabelen

- aanbod derde-leerweg opleidingen (DLO) binnen niet-bekostigd en bekostigd onderwijs
- aantal inschrijvingen DLO binnen niet-bekostigd en bekostigd onderwijs
- uitvoering DLO in niet-bekostigd en bekostigd onderwijs

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongewenst effect: geen urennorm derde leerweg, dus mogelijk minder intensief onderwijs, dus meer uitval, mindere kwaliteit onderwijs, minder goede aansluiting arbeidsmarkt minder studiesucces (gespiegelde redenering maatregel B.).

Maatregel G. Vervallen deeltijd-BOL en urennorm bij bekostiging

Beleidstheorie

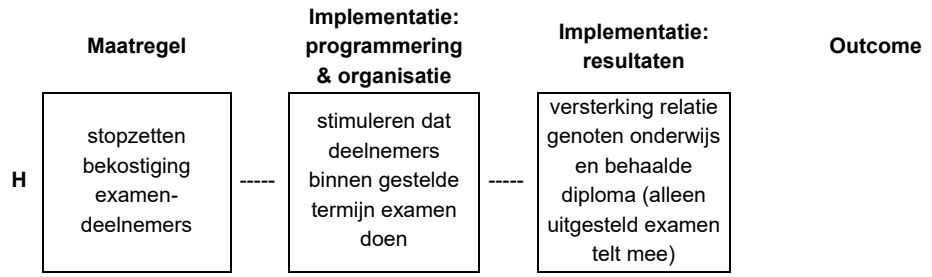
	Maatregel	Implementatie: programmering & organisatie	Implementatie: resultaten	Outcome
G	stopzetten bekostiging deeltijd-BOL			

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Onbedoeld effect: in welke mate leidt stopzetten deeltijd-BOL tot meer instroom BBL en/of derde leerweg (bij niet-bekostigd/bekostigd onderwijs)?
- Kun je de doelgroep deeltijd-BOL voldoende bedienen met alternatieve vormen van scholing (BBL-derde leerweg, eerst BOL en daarna BBL)?

Maatregel H. Positie extranei

Beleidstheorie

Variabelen

- beleid inzake examendeel-nemers
- aantal examendeelnemers

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongewenst effect: minder deelnemers halen diploma, vanwege de kosten voor de deelnemer (afhankelijk van of en hoe instelling kosten doorberekent aan deelnemer).
- Assistentenopleidingen (nu: Entreeopleidingen) in het mbo maakten gebruik van deze regeling; de organiseerbaarheid van deze trajecten staat onder druk nu deze bekostiging wordt afgeschaft.

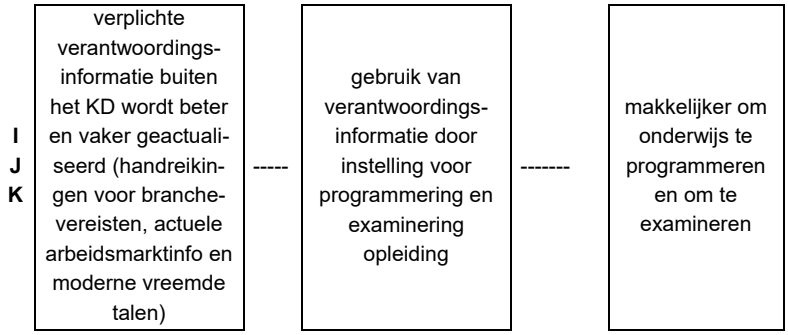
Maatregel I. Nieuwe indeling kwalificatiedossiers

Maatregel J. Herclustering van kwalificaties

Maatregel K. Een andere beschrijvingswijze van kwalificatiedossiers

Beleidstheorie

	Maatregel		Implementatie: programmering & organisatie		Implementatie: resultaten		Outcome
I J K	minder kwalificaties en KD's, minder overlap en meer samenhang	-----	minder opleidingen	-------	meer studenten per opleiding, kostenefficienter	-----	hogere kwaliteit onderwijs
I J K	bredere kwalificaties en KD's	-----	bredere opleidingen	-------	----------	-----	meer kans op werk
I J K	betere opbouw KD's	-----	basisdeel benutten voor clustering opleidingen	-------	(kosten)efficiëntere organisatie van (gemeenschappelijk basisdeel van) opleidingen	-----	hogere kwaliteit onderwijs (en daarmee hoger rendement en minder VSV)
I J K	transparantere beschrijving KD's	-----	----------	-------	makkelijker om onderwijs te programmeren en om te examineren		
I J K	kennis en vaardigheden staan voorop in KD's + duidelijker aangegeven resultaat en gedrag	-----	----------	-------	makkelijker om onderwijs te programmeren en om te examineren	-----	hogere kwaliteit onderwijs (tevredenheid bedrijven)

Variabelen

- aantrekkelijkheid opleidingen
- betere programmeerbaarheid op basis van nieuwe KD's
- aantal mbo-opleidingen
- studieduur (geprogrammeerd, gerealiseerd)
- breedheid opleidingen
- clustering opleidingen
- mate van profilering instellingen
- aansluiting KD op arbeidsmarkt
- aansluiting KD op beroepenveld
- kwaliteit uitstroom naar arbeidsmarkt
- kwaliteit doorstroom naar hbo
- samenwerking met bedrijfsleven
- kans op werk
- samenstelling KD
- overlap binnen en tussen KD's
- aantal kwalificaties en KD's
- overlap keuzedelen met kwalificaties
- tevredenheid docenten

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Aanpalend beleid: zorgplicht doelmatigheid leidt tot doelmatiger opleidingsaanbod (in overleg met regio): uitruil opleidingen.
- Ongewenst effect: bredere kwalificaties, bredere opleidingen, kan juist leiden tot minder kans op werk (te breed opgeleid, minder goede aansluiting).
- Ongewenst effect: globaler beschrijving KD's (o.a. door samenvoeging KD's) kan leiden tot ongelijkwaardige (kwaliteit van) examens tussen instellingen.

Maatregel L. Keuzedelen

Beleidstheorie

	Maatregel		Implementatie: programmering & organisatie		Implementatie: resultaten		Outcome
L	(regionale) keuze in aanbieden keuzedelen	-----	meer ruimte voor eigen invulling	-----	betere profilering instelling		
L	introductie keuzedelen, kortere vaststellingsprocedure t.o.v. KD's	-----	betere en vaker geactualiseerde keuzedelen en verantwoordingsinformatie	-----	sneller inspelen op actuele ontwikkelingen beroepenveld, betere aansluiting op wensen arbeidsmarkt	-----	hogere kwaliteit onderwijs (tevredenheid bedrijven)
L	keuzedelen	-----	aanbod keuzedelen	-----	meer keuze en inhoudelijke uitdaging voor student	-----	hogere kwaliteit onderwijs (tevredenheid student)
L	remediërende keuzedelen (bij Entreeopleidingen)	-----	aanbod keuzedelen	-----	extra mogelijkheid voor nog niet behaalde vakken	-----	minder uitval
L	doorstroomgerichte keuzedelen	-----	aanbod keuzedelen	-----	meer mogelijkheden voor student om aan te sluiten op vervolgonderwijs	-----	betere doorstroming naar vervolgonderwijs
L	verdiepende/ verbredende keuzedelen	-----	aanbod keuzedelen	-----	meer (regionale) verdieping of verbreding, meer onderscheidend voor bedrijfsleven	-----	betere aansluiting met arbeidsmarkt

Variabelen

- aanbod keuzedelen
- deelname aan keuzedelen
- ingang- en eindtoets keuzedelen
- behalen van keuzedelen
- betrokkenheid bedrijfsleven bij invullen keuzedelen
- programmeerbaarheid onderwijs
- aansluiting keuzedeel op arbeidsmarkt
- aansluiting keuzedeel op beroepenveld
- tevredenheid bedrijfsleven/ studenten/ho
- tevredenheid docenten

Mogelijke onbedoelde/ongewenste effecten en overige beleidsinterventies overheid

- Ongewenst effect: oorspronkelijke bedoeling is dat keuzedelen ruimte bieden voor mbo-instellingen om eigen invulling aan opleidingen te geven (inspelen op regionale arbeidsmarkt bijvoorbeeld). Keuzedelen moeten nu echter landelijk erkend worden. De vrije ruimte wordt daardoor dichtgetimmerd. Een beperkte ruimtevrijheid kan ervoor zorgen dat doelstellingen niet behaald worden.
- Ongewenst effect: student kan kiezen uit alle keuzedelen uit het instellingsaanbod, en dat kan leiden tot organisatorische ‘chaos’ en rompslomp.
- Ongewenst effect: nieuw beleid keuzedelen leidt tot meer bureaucratische rompslomp, aandacht, tijd, geld, administratieve lasten, onoverzichtelijkheid onderwijsaanbod.
- Ongewenst effect: vrijheid voor student om zelf keuzedelen te kiezen, kan leiden tot ‘pretpakket’ met minder arbeidsmarktrelevantie.
- Risico: Invulling wordt niet door derden (bedrijven) herkend, omdat de invloed van derden op de invulling beperkt blijkt te zijn.
- Risico: Invulling van keuzedelen is in de Entreeopleidingen beperkter dan op de hogere niveaus.

Hoofdstuk 3

Implementatie beleidsinterventies: eerste impressies

3.1 Doelen

Met de implementatiemonitor van de beleidsinterventies van de inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' en de herziening van de kwalificatiestructuur wordt beoogd in beeld te brengen hoe het implementatieproces verloopt en om te laten zien wat de (voorlopige) resultaten zijn. De vraagstelling van de implementatiemonitor luidt als volgt:

Hoe worden de specifieke maatregelen die de beleidsinterventies inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en herziening kwalificatiestructuur in het mbo met zich meebrengen met de betrokkenheid van derden ingevoerd in het onderwijs?

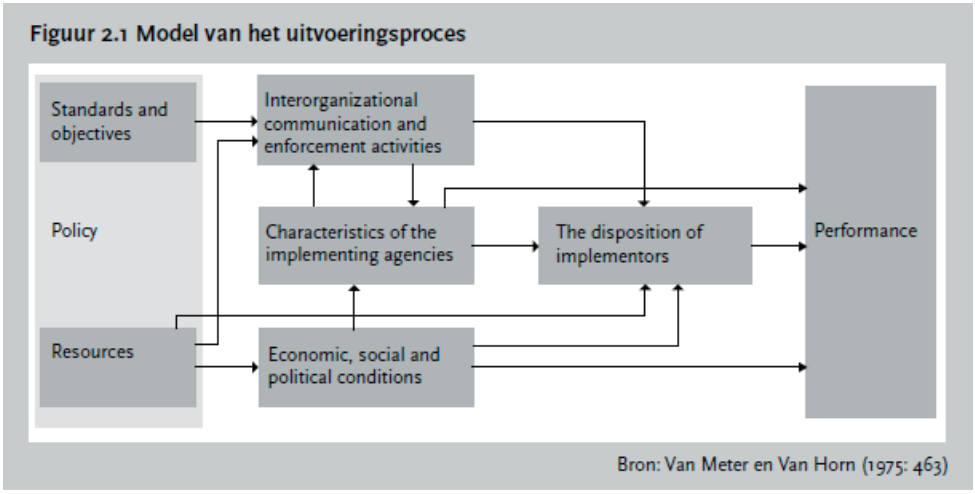
In het evaluatieprogramma omvat de implementatiemonitor een periode van vijf jaar. Per jaar worden met behulp van vragenlijsten bij instellingen gegevens verzameld over diverse aspecten van de implementatie en de context, die niet te halen zijn uit centrale, reeds verzamelde (register)bestanden. Daarnaast wordt voor de implementatiemonitor informatie verzameld via registerdata (onder andere van DUO en de Inspectie van het Onderwijs) en via de in het kader van het meerjarige evaluatieprogramma op te zetten casestudies. Jaarlijks wordt er over de implementatie gerapporteerd. Het doel hiervan is inzicht te geven in de stand van zaken. Hiermee wordt de mogelijkheid gecreëerd het proces bij te sturen.

Bij de implementatiemonitor wordt voor de beschrijving en analyse gebruikgemaakt van het model van Van Meter en Horn (1975). De reden daarvoor is dat het goed aansluit op het conceptuele onderzoekskader dat is opgesteld voor de gehele evaluatie van de beide beleidsinterventies (zie hoofdstuk 2). Cruciale onderdelen van dit model zijn *standaarden en doelen* die de meetlat vormen waarlangs de uitkomsten beoordeeld worden. De *middelen* die ter beschikking worden gesteld om het beleid tot uitvoering te brengen en de achterliggende visie daarbij vormen een tweede aspect. *Communicatie* tussen beleid en uitvoerders en tussen betrokkenen is een derde aspect. *Karakteristieken of kenmerken* van organisaties (o.a. competenties, omvang, hiërarchie) en de *economische, sociale en politieke omgeving* vormen het vierde en vijfde aspect. Als laatste onderdeel van het model noemen Van Meter en Horn de *mogelijkheden en welwillendheid* (capaciteiten en draagvlak) van de betrokkenen om het beleid uit te voeren. Wat

betreft de te verzamelen gegevens in de implementatiemonitor wordt verder gebruikgemaakt van wat uit ander onderzoek bekend is als zijnde positieve factoren bij implementaties. Meer concreet zullen in de implementatiemonitor gegevens verzameld worden over:

- wijze waarop beleidsmaatregelen in de instellingen worden vertaald (instelling, opleiding);
- insteek van instellingen: mate van steun vanuit de top, faciliteiten die ter beschikking worden gesteld, gelijktijdigheid van implementatie van verschillende maatregelen;
- kenmerken van instellingen (omvang, organisatievorm, afstand/hiërarchie, andere innovaties);
- communicatie en overleg (kennis over maatregelen, implicaties), afstemming, planning;
- context: economisch, sociaal, politiek;
- draagvlak voor de maatregelen, waardering intern;
- betrokkenheid extern (bedrijven, ouders, studenten).

Figuur 3.1: Model van Van Meter en Horn (1975)

Omdat de eerste meting van de implementatiemonitor pas gepland is in (de eerste helft van) 2016, is besloten over 2015 kort verslag te doen van wat eerste impressies en ervaringen van de implementatie. Doel van deze eerste verslaglegging van de implementatiemonitor is voorlopige ervaringen en effecten (bedoeld en onbedoeld) in beeld te brengen. Hiervoor zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- literatuursearch (o.a. Profiel, MBO15) naar ervaringen met (de invoering van) beide beleidsinterventies;
- gesprekken met vertegenwoordigers van OCW betrokken bij beide interventies;

- gesprekken met de regieorganisatie herziening kwalificatiestructuur;
- gesprekken met vertegenwoordigers van MBO15 betrokken bij de gesprekken met instellingen over de invoering van beide interventies;
- gesprekken met vertegenwoordigers van drie (lokale) mbo's (ROC, AOC, vakinstelling) vanuit hun functie betrokken bij de implementatie.

Gezien de beperkte omvang van de uitgevoerde activiteiten – zo is er slechts met drie onderwijsinstellingen gesproken waardoor er van representativiteit geen sprake kan zijn – en het feit dat de impressies een momentopname zijn (van najaar 2015) – waardoor in de tussentijd alweer zaken (kunnen) zijn veranderd –, moet uiterste voorzichtigheid worden betracht bij het duiden van de resultaten. Het zijn niet voor niets eerste impressies.

3.2 Stand van zaken: wat speelt en wat is bereikt?

Niet-gelijktijdige implementatie

Aanvankelijk was het de bedoeling beide beleidsinterventies parallel in te voeren, maar dit is uiteindelijk niet gebeurd. Gelijktijdige invoering zou efficiënter zijn geweest voor instellingen vanwege de consequenties van beide interventies voor de organisatie en programmering van het onderwijs in de instellingen. Het is echter niet gelukt de herziening van de kwalificatiestructuur gelijktijdig gerealiseerd te krijgen. Naast de omvangrijkheid van de herziening van de kwalificatiedossiers speelden hier wijzigingen in samenhangende wetgeving met betrekking tot de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) en de Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB) een rol. Door veel geïnterviewden *buiten de instellingen* (OCW, regieorganisatie, MBO2015) wordt de niet-gelijktijdige invoering 'een ramp' of 'doodzonde' genoemd. Instellingen moeten nu tweemaal een vernieuwings- en programmeringsslag maken. Enkelen zien in een niet-parallelle implementatie echter vanwege de complexiteit ook voordelen.

Ook de geïnterviewden van de *instellingen* zijn van mening dat de beide beleidsinterventies tegelijkertijd ingevoerd hadden moeten worden. Dit was én beter én efficiënter geweest. Zowel organisatorisch als administratief wordt een niet-gelijktijdige invoering moeilijk genoemd. Nu moeten instellingen en teams twee maal een implementatie uitvoeren/doorvoeren. Het moeten werken met verschillende cohorten van studenten bij opleidingen komt daar nog bovenop. Een ondervraagde van een instelling vraagt zich af als straks in 2017 het experiment met cross-over kwalificaties start er opnieuw 'van alles' gewijzigd moet worden. Overigens geeft een geïnterviewde van een andere instelling aan de niet-parallelle invoering geen probleem te vinden (overigens ook geen voordeel). Voor weer een andere instelling was de niet-parallelle invoering reden om

niet op vrijwillige basis in het schooljaar 2015-2016 te starten met een of meer opleidingen gericht op een herzien kwalificatiedossier, maar de verplichte invoering tijdens het schooljaar 2015-2016 goed voor te bereiden.

Kenmerken en aandachtspunten implementatie

Een aantal geïnterviewden *buiten de instellingen* noemt verder een aantal kenmerken van instellingen die mogelijk van invloed zijn op de implementatie en die voor het meerjarige evaluatieprogramma interessant kunnen zijn (ook voor verklaringen). Genoemd worden:

- instellingen zijn niet altijd goed geëquipeerd om veranderingen door te voeren. Men geeft aan vaak te veel gericht te zijn op inhoud. Ondervraagden stellen dat het ontbreekt aan planning, structuur en monitoring van de verandering;
- instellingen moeten zich al lang verbeteren, maar dit lukt nog moeilijk. De basis is nu op orde, maar de lat gaat maar moeilijk omhoog. Er is wel beweging, zoals bij teamontwikkeling en in het financieel beleid;
- bij de implementatie is er zowel sprake van sturing (College van Bestuur [CvB] en sector) als invulling van inhoud (onderwijsmanager, ontwikkelaars en docenten/teams). Aangegeven wordt dat de vernieuwing vooral moet plaatsvinden in de opleidingen door de teams. De logistiek en de kaders worden respectievelijk op sectorniveau (met bedrijfsleven), het CvB vastgesteld;
- in de wendbaarheid van instellingen zitten grote verschillen, zeker wat betreft bijvoorbeeld ict. Er zijn instellingen met veel en met weinig koppelingsmogelijkheden tussen gegevens/data. Het verkrijgen van data uit de instellingen moet dan ook niet overschat worden. Daarnaast vragen enkele geïnterviewden zich af of informatie over de implementatie niet beter via meer kwalitatief onderzoek (in de diepte) verkregen moet worden;
- de vraag is hoe de instellingen de professionalisering op alle niveaus aanpakken. Dit is namelijk zeer van belang voor de kwaliteit van de implementatie;
- wat betekent de implementatie voor de tevredenheid van het personeel? De tevredenheidsenquêtes voor het personeel in het mbo zijn gecentraliseerd. Mogelijk zitten in het algemene deel van de medewerkerstevredenheidsonderzoeken aanknopingspunten voor de kwaliteit van de implementatie;
- de mate waarin er tussen onderwijsinstellingen overleg en afstemming is, kan van belang zijn voor het verloop van de implementatie;
- relatie van de beide beleidsinterventies met het project ‘kwaliteitsplannen’, dat gericht is op de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, is groot en er is overlap. Hoe wordt in het meerjarige evaluatieprogramma vastgesteld hoe verbeteringen tot stand komen?;
- de rol van de Inspectie van het Onderwijs (IvhO) is losser geworden, bijvoorbeeld ten aanzien van de onderwijstijd. Dit is ook nodig om instellingen de ruimte te geven. De vraag rijst of elke inspecteur hier in meegaat en of instellingen de IhvO blijven zien als ‘beperkende invloed’ op de onderwijsvernieuwing.

Actuele kengetallen beide beleidsinterventies

De actuele situatie is dat alle maatregelen van de beleidsinterventie inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' zijn doorgevoerd bij alle onderwijsinstellingen (beleidsarm; MBO2015 en ook de instellingen beamen dit). Daarnaast is een deel van de instellingen in 2015-2016 al gestart met één of meer opleidingen met de maatregelen behorende bij de herziening van de kwalificatiestructuur (35 instellingen in juni 2015). In december 2015 blijkt uit gegevens van DUO (www.herzieningmbo.nl) dat bijna 14.000 studenten in het schooljaar 2015-2016 een opleiding gericht op een herzien kwalificatiedossier volgen (Crebonummers 23000 of 25000). Dit is ongeveer 10% van het totaal aantal instromende studenten in het schooljaar 2015-2016. Ongeveer de helft van de inschrijvingen betreft niveau 4-opleidingen. De overige inschrijvingen zijn gelijkmatig verdeeld over niveau 1-, 2- en 3-opleidingen. Het gaat vooral om BOL-opleidingen (90%).

Verder zouden vrijwel alle kwalificatiedossiers herzien zijn (op enkele nautische na en 12 dossiers waarvoor een status quo is afgegeven) en zijn er al veel keuzedelen gereed. Van de 168 kwalificatiedossiers zijn er 32 nieuw, hebben er 46 nieuwe elementen gekregen, zijn er 88 gewijzigd en 2 ongewijzigd. Kortom, een echte herziening en clustering. Wat betreft de keuzedelen zijn er op dit moment (8 februari 2016) 412 unieke keuzedelen. Daarnaast zijn er nog 247 keuzedelen in ontwikkeling (21 januari 2016, SSB), waarvan er naar verwachting 60 tot 80 per 1 april 2016 worden vastgesteld. Kortom, ook hier is er voldoende aanbod.

Focus op vakmanschap

Op basis van de gesprekken van MBO15 in 2014 en 2015 is een goed algemeen beeld te schetsen van de situatie in de instellingen na een aantal jaren 'Focus op vakmanschap'. In algemene zin werd in 2014 gesteld dat de instellingen 'ready to go' waren en dat in 2015 de implementatie in volle gang is en zowel bij besturen als het management de uitvoering hoog op de agenda staat en dat de instellingen van voorbereiding via een projectstructuur zijn overgegaan naar uitvoering. Verder werd in 2014 geconstateerd dat de instellingen over het algemeen de 'basis op orde' hadden en in 2015 konden beginnen met 'de lat verder omhoog' te leggen wat betreft onderwijs, bedrijfsvoering en professionalisering. De regieorganisatie geeft aan dat de rapportages van MBO15 een goed beeld geven van de situatie voor wat betreft beide beleidsinterventies op dat moment.

Hoe is de stand van zaken nu (najaar 2015) en hoe kijken externe betrokkenen en instellingen naar de stand van zaken bij de implementatie? Bij elk van de maatregelen moet bedacht worden dat alleen nieuwe studenten hiermee te maken hebben en instellingen/opleidingen dus steeds met verschillende cohorten (oud en nieuw) van doen hebben.

3.3 Maatregelen in het kader van de inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen'

Verkorten opleidingen

Het *verkorten van de opleidingen* heeft volgens betrokken ondervraagden *buiten de instellingen* in de instellingen zelf hoegenaamd geen problemen opgeleverd en deze is overal gerealiseerd. Waar dit mogelijk was, zijn keuzes gemaakt tussen 3- en 4-jarige opleidingen. Aangegeven wordt in de interviews dat dit binnen instellingen wel tot discussies heeft geleid, maar dat er uiteindelijk nauwelijks knelpunten (meer) zijn.

Opleidingen die 4-jarig zijn gebleven (in totaal 92 Crebonummers) zitten in vrijwel alle domeinen, exclusief economie en administratie en uiterlijke verzorging (Staatscourant, nr. 16689, 18 juni 2014). De meeste 4-jarige opleidingen zitten in de domeinen ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek; media en vormgeving en transport, scheepvaart en logistiek. SBB heeft hierover geadviseerd in 2012 en komt tot een percentage van 17% (in 14 branches/kenniscentra) dat niet verkort kan worden; gevraagd door de staatssecretaris was 15%.

Ondervraagden van *instellingen* geven aan dat de verkorting op zich weinig problemen opleverde. Wel zorgde de overgang van 4- naar 3-jarige opleidingsduur (in combinatie met intensivering) voor problemen bij de stages. Meer begeleide onderwijs tijd (BOT) en minder beroepspraktijkvorming (BPV) vragen een intensiever gebruik van gebouwen. Door de comprimering van het curriculum vormden met name de avo-vakken een uitdaging in de programmering. De verschillende cohorten per opleiding leverden verder extra problemen op bij de administratie en bij de examens. Eén geïnterviewde van een instelling spreekt over een goed verloop van de verkorting en signaleert dat sommige studenten meer gemotiveerd zijn. Een vertegenwoordiger van andere instelling geeft aan dat havo-instromers blij zijn met de verkorting en dat BOL niveau 4 makkelijker te organiseren is. Alle instellingen koppelen de verkorting aan de intensivering en melden dat het moeilijk is aan te geven of de programmering moeilijker of makkelijker is. Het vernieuwende van de verkorting noemen de instellingen dat er nog eens goed naar elk van de opleidingen gekeken wordt, waardoor ze op niveau zijn gebracht. Niet verwacht wordt dat door de verkorting (en de intensivering) de toegankelijkheid minder wordt. Wel wordt aangegeven dat het effect van de verkorting op de doorstroom naar het hbo mogelijk kan veranderen (minder doorstroom).

Risico's en onbedoelde en ongewenste effecten die door de verschillende geïnterviewden bij de implementatie van deze verkorting verwacht worden, zijn:

- uitstellen doorstroom naar hbo;
- verkorten van opleidingen niet ten koste laten gaan van de kwaliteit van de aansluiting met de arbeidsmarkt en het hbo;

- hoewel moeilijk in te schatten, zou verkorting van opleidingen effect kunnen hebben op de omvang van het aantal fte.

Intensiveren opleidingen

Het *intensiveren van de opleidingen* is volgens geïnterviewden *buiten de instellingen* vrijwel overal beleidsarm doorgevoerd en kent een stapsgewijze aanpak van grof naar fijn. Daar waar er nauwelijks wijzingen zijn geweest in de kwalificatiedossiers zou een meer beleidsrijke implementatie in theorie mogelijk zijn, maar hiervan is volgens de ondervraagden beperkt gebruikgemaakt. Problemen zijn ontstaan daar waar veel BPV-uren waren en waar men terug moest naar lesuren (financieel probleem). Vooral voor het eerste jaar van opleidingen is de intensivering gerealiseerd; de andere jaren volgen successievelijk. Een aandachtspunt bij de intensivering is de invulling van de normen ten aanzien van de BOT. Vanuit MBO15 wordt gesteld dat zowel de verkorting als de intensivering vooral een organisatorische en administratieve aangelegenheid is. Het niet-parallel lopen van beide beleidsinterventies ligt hier volgens MBO15 aan ten grondslag.

Ook *de instellingen* zien de verkorting en intensivering vaak als een geheel. Ondervraagden zijn van mening dat de intensivering (nog) niet of nauwelijks vernieuwend is te noemen, en niet of nauwelijks invloed heeft op de toegankelijkheid en de kwaliteit van het onderwijs. Buiten de 'gebouwenkwestie' (intensiever gebruik gebouwen) zijn er nauwelijks problemen geweest. Het AOC ziet problemen in de zin dat met name niveau 2-studenten meer begeleide onderwijsuren moeten krijgen en daardoor mogelijk minder praktijkgericht bezig zijn. Intensivering en verkorting hebben verder wel invloed op de programmering, maar het is moeilijk aan te geven of dit moeilijker of makkelijker wordt. Een instelling geeft aan dat er door intensivering beter gekeken wordt naar hoe loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) in te passen is en hoe de instelling het beste kan omgaan met kwetsbare studenten. Ook geeft deze instelling aan dat verkorting en intensivering haaks staan op het loslaten van instellingen enerzijds en de blik van de Inspectie van het Onderwijs (IvhO) die de instelling nauwelijks vrijheid geeft anderzijds. Ten slotte noemen alle instellingen de opeenstapeling van (ander) onderwijsbeleid, bijvoorbeeld met betrekking tot rekenen dat er doorheen speelt en wat op de verschillende niveaus tot frustratie leidt.

Onbedoelde/ongewenste effecten en risico's bij de intensivering (en verkorting) zijn:
- mogelijk wordt het interessanter voor havo-scholieren door te stromen naar mbo/hbo;
- te uitdagend door intensievere opleiding wat kan leiden tot extra uitval;
- IhvO minder toezicht op onderwijstijd. Hierdoor houden scholen zich mogelijk minder aan urennorm;
- aandacht voor taal en rekenen (aanpalend beleid) kan ten koste gaan van vakinhoudelijke uren en kwaliteit van het onderwijs;

- komt vernieuwing van het mbo wel tot stand door verkorting en vernieuwing (in combinatie met herziening)?;
- hoe wordt intensivering van onderwijs binnen instellingen opgevangen (bijvoorbeeld door onbevoegden) en wat is de betekenis daarvan voor de kwaliteit?;
- meer selectie aan de poort en opleidingen worden mogelijk kritischer in het plaatsen van leerlingen in mbo 4.

Invoering Entreeopleiding

De implementatie van de *invoering Entreeopleiding* is volgens geïnterviewden *buiten de instellingen* voorspoedig verlopen. Er wordt veel gebruikgemaakt van nieuwe dossiers in bestaande formats. Organisatorisch opereren Entreeopleidingen met aparte docententeams en met een eigen organisatiestructuur. Centralisatie van Entreeopleidingen lijkt volgens de ondervraagden beter te werken en wordt door hen dan ook geadviseerd. Het aantal uitvallers valt mee en er is samenwerking met andere mbo's. Bij gemeenten is er weinig animo voor de Entreeopleiding en de samenwerking is dan ook niet bijzonder groot.

Van de drie ondervraagde instellingen heeft er één geen Entreeopleiding en heeft het AOC één opleiding op niveau 1 die in samenwerking met een ROC wordt uitgevoerd. Aangegeven wordt dat er geen invloed is van de Entreeopleiding op de toegankelijkheid, de kwaliteit en de vernieuwing van het onderwijs. Het ROC met één Entreeopleiding meldt door centralisatie (meerdere vaste teams onder leiding van een manager) op eigen wijze op meerdere locaties onderwijs te kunnen geven aan de niveau 1-opleiding. Studenten ervaren dit als prettig, horen erbij en zitten op een eigen locatie (techniek, zorg en welzijn, economie/administratie). Volgens dit ROC is het rendement hoger en is er minder uitval. Voor deze groep studenten wordt de opleiding een innovatie genoemd. Probleem vormt de koppeling met het jongerenloket en ook de relatie met de gemeente is een aandachtspunt.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de implementatie van de Entreeopleiding zijn:
- minder goede studenten kunnen zich niet meer optrekken aan betere studenten;
- minder mogelijkheden voor selectie aan de poort door wetsvoorstel 'Recht op Toelating' (aanpalend beleid);
- vo-gediplomeerden die door omstandigheden niet in staat zijn mbo 2 te volgen kunnen niet naar Entreeopleiding;
- door bindend studieadvies stromen mogelijk meer studenten uit uit het onderwijs (indien geen vervolgtraject aanwezig is);
- nemen gemeenten als samenwerkingspartners hun rol voldoende op?

Over de overige deelmaatregelen is vooral gesproken met de instellingen.

Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2

De ondervraagden van de *instellingen* geven aan dat het verdwijnen van de drempelloze instroom weinig problemen heeft gekend. De intake die er meestal al was is wel verbeterd en soms is er een startgesprek aan gekoppeld. Het zijn onder meer de intake en de kwaliteit van de docenten die het succes en de kwaliteit van het onderwijs bepalen. In totaal heeft deze maatregel weinig invloed op de programmeerbaarheid en de kwaliteit van het onderwijs. Ook wordt de maatregel niet vernieuwend genoemd. Als succes wordt gemeld door een ROC dat de kwaliteit van de stages op niveau 1 en op niveau 2 omhoog is gegaan. Verder wordt gemeld dat drempelloze instroom en Entreeopleiding bij elkaar horen zoals verkorting en intensivering aan elkaar gekoppeld zijn. Ten slotte wordt ook hier weer door instellingen gemeld dat zij niet de kans/tijd krijgen de (vele) veranderingen goed te integreren.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de implementatie van het verdwijnen van de drempelloze instroom zijn:

- mogelijk vermindering instroom in niveau 2 vanwege meer leerlingen die net niet in niveau 2 kunnen instromen;
- mogelijk grotere uitval in niveau 1 van leerlingen die niet meer in aanmerking komen voor niveau 2-opleiding.

Aanpassing bekostiging

Alle instellingen geven weliswaar aan dat er op centraal niveau minder geld binnenkomt, maar dat dit voor de implementatie van de maatregelen weinig effect heeft gehad. Instellingen gaan of uit van wat het beste is voor de student (en kijken niet of minder naar de kortste route) of gaan uit van het principe dat een student meer oplevert dan geen student. Een van de instellingen heeft bovendien hiervoor een soort intern verdelings-/verrekensysteem ingevoerd dat goed werkt. Ten slotte wordt door een instelling genoemd dat er geen aanpassingen hoefden plaats te vinden, omdat de wijzingen van de maatregelen uit de aangehouden marges bekostigd konden worden. Zowel op decentraal als op centraal niveau ontstaat door de maatregel meer bewustzijn over hoe lang studenten ingeschreven staan op de opleiding/bij de instelling. Of wijziging in de bekostiging tot meer administratieve druk heeft geleid, is onbekend.

Op centraal niveau betekent de wijziging dat er beter en meerjarig gepland en gecalculeerd moet worden. Een geïnterviewde van een instelling geeft aan juist door de wijziging in bekostiging meer te kijken naar de relatie tussen aannamebeleid en voortijdig schoolverlaten. Invloed op de kwaliteit heeft deze maatregel niet en ze wordt – verrassend genoeg – ook niet vernieuwend genoemd.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de aanpassing van de bekostiging (cascademodel) zijn:
- door minder stapelen mogelijk ook minder gewenst stapelen voor studenten die zonder stapelen dit niveau nooit zouden bereiken;
- instellingen kiezen mogelijk voor veilige niveau-indeling waardoor studenten mogelijk op een en te laag niveau worden geplaatst;
- meer selectie aan de poort en weigering van studenten die al een schoolloopbaan bij andere instellingen hebben gevolgd.

De laatste drie maatregelen spelen minder en hebben ook minder impact op grote groepen studenten.

Invoering derde leerweg

Geen van de drie instellingen heeft een derde leerweg. Bij het ROC wordt in het kader van een leven lang leren wel nagedacht over hoe dit binnen de instelling vorm te geven en de derde leerweg zou hierin mogelijk een rol kunnen spelen. De discussie hierover is recent gestart.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de implementatie van derde leerweg zijn:
- geen urennorm voor de derde leerweg, waardoor mogelijk minder intensief onderwijs en mogelijk meer uitval, minder kwaliteit van onderwijs, minder studiesucces en minder goede aansluiting met de arbeidsmarkt.

Vervallen deeltijd-BOL en vervallen urennorm bij bekostiging

Geen van de drie instellingen heeft op dit moment een deeltijd-BOL. Bij het AOC kwam deze variant nauwelijks voor en waren het vooral individuele studenten die er gebruik van maakten. Het vervallen ervan had in ieder geval geen invloed op de instroom van het aantal studenten. Er leeft bij deze instelling niet het idee dat ze een doelgroep missen en als alternatief starten deze studenten in de BOL en worden daarna overgezet naar de BBL. Het ROC heeft de deeltijd-BOL al eerder afgeschaft. De redenen zijn onbekend bij de ondervraagde, maar vermoedelijk is de afschaffing vanwege de beperkte (additionele) arbeidsmarktwaarde en de geringe aanvraag voor maatwerktrajecten. In het algemeen geldt dat de maatregel volgens de geïnterviewden geen invloed heeft gehad op de kwaliteit van het onderwijs.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij vervallen deeltijd-BOL zijn:
- leidt stopzetten deeltijd-BOL tot meer instroom in BBL en/of derde leerweg bij niet-bekostigde en bekostigde opleidingen?;
- is de doelgroep deeltijd-BOL te bedienen met alternatieve vormen van scholing (BBL-derde leerweg, eerst BOL en daarna BBL, maatwerktrajecten)?

Positie extranei

De positie van extranei als gevolg van de afschaffing van de examenbekostiging is bij twee van drie instellingen niet in het geding. Men is er dan ook niet mee bezig. De instelling waar het wel speelt, het ROC, wil een betere binding met studenten bereiken, ook al in het kader van een leven lang leren. Het ROC probeert daarom ongediplomeerden zo snel mogelijk te benaderen en (alsnog; binnen twee jaar) naar het examen te leiden (uitgesteld examen).

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij het stopzetten van de bekostiging van door extranei behaalde diploma's zijn:

- minder instroom van examendeelnemers en minder door examendeelnemers behaalde diploma's, omdat zij zelf (of hun werkgever) voor de kosten moeten opdraaien;
- voor de diplomabekostiging van niveau 1-opleidingen telden voorheen de diploma's van extranei mee. Door het stopzetten hiervan staat de organiseerbaarheid van deze opleidingstrajecten mogelijk onder druk.

3.4 Maatregelen met betrekking tot de herziening van de kwalificatiestructuur

Uit de rapportages van MBO2015 (2014 en 2015) blijkt dat een beperkt deel van de instellingen (vooral die met weinig dossiers) in schooljaar 2015-2016 op vrijwillige basis starten met één of meer opleidingen gericht op een herzien kwalificatiedossier. De indeling in basisdeel, profieldeel en keuzedeel wordt breed ondersteund door instellingen die vrijwillig zijn gestart met nieuwe opleidingen. Er is wel kritiek geuit op het keuzedelen, namelijk de koppeling van de keuzedelen aan een of meer kwalificaties. Deze koppeling werd onnodig en onwenselijk geacht. In reactie op de kritiek is inmiddels geregeld (bij de nota van wijziging van het wetsvoorstel) dat op verzoek van de student ook sprake kan zijn van niet-gekoppelde keuzedelen aan de kwalificatie van de opleiding van de student. Ook het portfoliobeleid (maken van keuzes op basis van analyses) is wel opgestart, maar moet nog een slag maken. De mate waarin instellingen daarbij rekening houden met andere instellingen is verschoven van afscherming (2014) naar iets meer afstemming (2015). Daarnaast heeft MBO2015 uitspraken gedaan over de onderwijskundige bedrijfsvoering (examinering, ict, intake en kwaliteitsmanagement) en geconstateerd dat op elk van deze terreinen nog slagen te maken zijn. Verder is de professionalisering bekeken en ook daar is voor de onderscheiden groepen (docenten, teams, leidinggevenden, management, examenfunctionarissen en ondersteuning) nog (veel) verbetering nodig. Kortom, voor een zo grote beleidsinterventie als de (implementatie van de) herziening van de kwalificatiestructuur is vooralsnog een minder goede voedingsbodem aanwezig dan misschien verwacht mag worden, maar wel een voedingsbodem waaraan gewerkt wordt. De uitspraak van MBO2015 'de basis op orde,

de lat omhoog' correspondeert hiermee. Dit geldt natuurlijk alleen voor de instellingen die reeds op vrijwillige basis zijn gestart met één of meer opleidingen gericht op een herzien kwalificatiestructuur. De regieorganisatie geeft aan dat deze zich kan vinden in de rapportages van MBO2015 wat betreft de stand van zaken bij de implementatie van de herziening van de kwalificatiestructuur.

De beleidsinterventie herziening kwalificatiestructuur wordt door alle geïnterviewden *buiten de instellingen* gezien als een ('gouden') kans tot onderwijsvernieuwing. Niet elk van de ondervraagden is er echter van overtuigd dat het ook tot gerichte veranderingen zal leiden. De niet-gelijktijdige invoering van beide beleidsinterventies is een eerste beperkende factor hierbij. Ook echter ontwikkelingen die al via MBO2015 gesignaleerd zijn – veel ontwikkelingen in diverse richtingen zonder dat goed gekeken wordt of ze passen bij de organisatie en de docenten, minder goede organisatie en professionaliteit dan verwacht – nopen tot niet al te hoge verwachtingen over de aard van de vernieuwingen. Daarnaast worden zowel door instellingen als door andere betrokkenen buiten de instellingen het overige onderwijsbeleid dan de twee beleidsinterventies en bijbehorende regelgeving genoemd die een rol spelen (rekenen, certificering, kwaliteitsafspraken, Passend Onderwijs, et cetera) en die mogelijk niet bevorderend uitpakken voor de benodigde veranderingen voor de implementatie van de herziene kwalificatiestructuur en de daarmee te bereiken effecten. Het mbo wordt dan ook een complexe omgeving genoemd waar vernieuwingen niet 1-2-3 gerealiseerd zijn.

Wat de keuzedelen betreft is er volgens de regieorganisatie sprake van dat studenten massaal kiezen voor andere keuzedelen dan die aangeboden worden. De keuzedelen die een nieuw aspect vormen, maken onderdeel uit van de implementatie, zowel inhoudelijk als logistiek en er is 'veel over te doen'. Vanaf 1 augustus 2018 moeten keuzedelen met succes zijn verkregen om het diploma te kunnen behalen. Voor studenten die instromen in de periode 1 augustus 2016 tot 1 augustus 2018 geldt dat ze wel examen moeten doen in keuzedelen om het diploma te kunnen behalen, maar ze hoeven het examen voor een keuzedeel niet met goed gevolg af te leggen. In het voorjaar van 2016 zal de regieorganisatie een monitor keuzedelen uitzetten. Afgesproken is het meerjarige evaluatieprogramma, en dan met name de informatie voor de implementatiemonitor af te stemmen met de monitor keuzedelen. Ook anderen geven aan dat door het 'dichttimmeren' van de keuzedelen het doel ervan – aansluiten op de omgeving – (mogelijk) onderuit wordt gehaald. Verder wordt gesteld dat door de herziening van de kwalificatiestructuur het invoeren van experimentele opleidingen gebaseerd op cross-over kwalificaties vermoedelijk eveneens wordt dichtgetimmerd.

Ten slotte worden er door de geïnterviewden *buiten de instellingen* veel vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de herziening van de kwalificatiestructuur en over de uitvoering van het voorliggende meerjarige evaluatieprogramma, zoals:

- er zal in de analyse van de resultaten rekening gehouden moeten worden met niet-verkorte, maar wel herziene opleidingen;
- eveneens zal rekening gehouden moeten worden met de bandbreedte van de vereiste studieduur van vakopleidingen (2 à 3 jaar) en basisberoepsopleiding (1 à 2 jaar);
- kunnen instellingen met herziene kwalificatiedossiers hun onderwijs makkelijker programmeren? Benutten ze daarvoor bijvoorbeeld het basisdeel en wordt daardoor de programmering makkelijker? Ook leven er vragen als: is het onderwijs bij minder kwalificaties beter programmeerbaar en zijn instellingen daardoor doelmatiger in het aanbod?;
- keuzedelen vormen een nieuw onderdeel en moeten als zodanig geïntroduceerd worden. Ze staan buiten de kwalificatie. Deze introductie moet in het onderzoek een eigen plaats krijgen;
- het zal bij de analyses van de implementatie en de effecten van de herziening moeilijk zijn precies te achterhalen waardoor het effect/effecten veroorzaakt is/zijn. Is het bijvoorbeeld het basisdeel, het profieldeel, het keuzedeel of is het de combinatie?;
- hoe gaan instellingen om met het basisdeel? Onder druk zouden deze door reductie erg 'dun' kunnen worden. Bovendien wil een breed kwalificatiedossier volgens geïnterviewden niet zeggen dat er ook breed geprogrammeerd moet worden;
- geven de kwalificatiedossiers voldoende houvast voor de onderwijsprogrammering en voor gelijkwaardige examens en diploma's? Of zijn hiervoor aanvullende instrumenten nodig (handreikingen) om de inhoud van de programmering (van bijvoorbeeld moderne vreemde talen) te vergemakkelijken?

Het zijn onder andere deze vragen die van belang worden geacht voor de verdere uitvoering van de implementatiemonitor en de overige onderdelen van het meerjarige evaluatieprogramma. Het is om deze reden dat ze hier genoemd zijn.

De *instellingen* gaan in 2016-2017 met *alle* opleidingen van start met de herziene kwalificatiedossiers, waarbij zittende studenten bestaande opleidingen mogen afmaken (instellingen zijn verplicht om aan studenten die instromen vanaf 1 augustus 2018 opleidingen aan te bieden die gebaseerd zijn op een herzien kwalificatiedossier). Twee (van de drie) hier ondervraagde instellingen zijn in schooljaar 2015-2016 met een, respectievelijk twee opleidingen vrijwillig gestart met een herzien kwalificatiedossier. In alle drie de instellingen wordt hard gewerkt om de curricula uit te werken, inclusief de keuzedelen. Er worden zowel eigen keuzedelen ontwikkeld als dat reeds vastgestelde keuzedelen worden overgenomen. Op de instelling waar met één opleiding vrijwillig is gestart met een herzien kwalificatiedossier in schooljaar 2015-2016 (de vakinstelling), loopt deze opleiding prima en zijn er geen problemen met het basisdeel en het profieldeel. Voor deze opleiding was het wel nodig dat er met het basis- en profieldeel goed naar de opleiding werd gekeken. In die zin wordt het een vernieuwing genoemd. Gesteld wordt dat het basis- en profieldeel nu een geheel vormen. Deze horen bij elkaar.

Bij de instelling die met twee opleidingen is gestart (het AOC) en waar bovendien de meeste kwalificatiedossiers niet echt zijn herzien (maar herschreven) zijn er wel problemen. Sommige kwalificatiedossiers zijn door het Kenniscentrum smaller geworden ('te veel naar het beroep toe') en andere zijn niet goed naar het oordeel van de instelling, omdat een kwalificatie – naar verwachting –voor te veel beroepen opleidt. Het basisdeel kan bijvoorbeeld voor niveau 2-, 3- en 4-opleidingen hetzelfde zijn, maar het examen is qua moeilijkheidsgraad verschillend. Dit vraagt veel van docenten. De instelling maakt klassen op basis van doelmatigheid (kosten), maar differentiatie moet vervolgens door de docenten vorm worden gegeven. Er zijn dus veel organisatorische consequenties. Op papier ziet het er goed uit, maar de organisatorische invulling en de programmeerbaarheid worden er niet makkelijker op, zo wordt aangegeven. Dit vooral vanwege niveau-, cultuur- en profielverschillen in klassen. Geconstateerd wordt dat er door de herziening ook mogelijkheden voor studenten zijn weggevallen, waardoor ze specifieke studenten nu niet kwijt kunnen. Gekeken wordt naar clustering van delen om daarmee een meer efficiënte programmering mogelijk te maken. Aangegeven wordt dat de ondersteuning en handreikingen die zijn gemaakt door de diverse ondersteunende instellingen bekend zijn en dat er ook goed gebruik van is gemaakt.

De instelling die in het schooljaar 2016-2017 start met de (implementatie van de) herziene kwalificatiestructuur (het ROC) heeft de curricula, de programmering en de roostering bijna rond en begint binnenkort met de voorbereiding van de examinering. Per team wordt bekeken hoe de programmering eruit ziet en het basis-, profiel- en keuzedeel kan per opleiding verschillen. De programmering is soms lastig, omdat de instelling en opleidingen niet weten wat studenten willen: bijvoorbeeld een breed basisjaar of de gehele opleiding breed. Deze instelling wil de herziening gebruiken voor een kwaliteitsimpuls en om te vernieuwen. Door elke kwalificatie goed te bekijken en overwogen keuzes te maken zal dit zeker bijdragen aan vernieuwing, zo wordt verondersteld. Om het proces van keuzes en afwegingen in goede banen te leiden, zijn instellingsbreed 12 onderwijsregisseurs benoemd. Daarnaast zijn er interne docenten met een masteropleiding, die ontwikkelingen coördineren en dragen. Ook heeft deze instelling een projectstructuur opgetrokken voor de herziening en twee maal per jaar wordt er op directie- en teamniveau verslag uitgebracht over de vorderingen en worden eventuele acties voor verbeteringen opgesteld.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de nieuwe indeling van de kwalificatiedossiers zijn:
- er kunnen bredere kwalificatiedossiers ontstaan wat mogelijk kan leiden tot minder kans op werk;
- een meer globale beschrijving van kwalificatiedossiers (door samenvoeging) kan leiden tot ongelijkwaardige (kwaliteit van) examens tussen instellingen.

Keuzedelen

Bij de instelling die in schooljaar 2015-2016 met één opleiding vrijwillig is begonnen met een herzien kwalificatiedossier (de vakinstelling) wordt met de *keuzedelen* voorzichtig gestart. Men is bezig met de inventarisatie van wensen en dit schooljaar worden alleen keuzedelen ingezet die al ontwikkeld zijn. Dit kan in de zogenoemde vrije ruimte binnen de opleiding. Het betreft hier nog niet door de minister vastgestelde keuzedelen en het examenresultaat voor dergelijke keuzedelen telt niet mee voor het behalen van het diploma. Volgens de ondervraagde van de vakinstelling lopen de aangeboden keuzedelen niet goed. Gesproken wordt over 'een ramp'; dit vanwege het aanpassen van de regelgeving (de minister moet ze nu vaststellen), terwijl men al aan het ontwikkelen was en omdat de keuzedelen eerder al door een andere partij waren gecertificeerd. De inpassing in de opleiding wordt daarmee moeilijker. Ook de administratie van de keuzedelen levert problemen op. Ten slotte wordt op deze instelling aangegeven dat het in overeenstemming brengen van de onderwijsovereenkomst met de regelgeving moeite en extra tijd kost.

Op de andere instelling die in schooljaar 2015-2016 voor twee opleidingen met een nieuw kwalificatiedossier is begonnen (het AOC) ziet men dat het wegvallen van de vrije ruimte en de keuze voor keuzedelen iets anders is. De vrije ruimte werd door veel instellingen niet benut met aanvullende elementen bovenop de kwalificatie (volgens MBO15), maar deze instelling gebruikte die vrije ruimte voor verbreding. Door van 20% voor vrije ruimte naar 15% voor keuzedelen te gaan in het curriculum is er minder mogelijkheid tot verbreding. Soms zit verder bijvoorbeeld Engels niet meer in het dossier. Dit betekent dat de opleiding ook dit vak in het keuzedeel moet plaatsen, wat wederom leidt tot minder verbreding. Door het nog niet meetellen van keuzedelen (tot 1 augustus 2018) voor wat betreft de slaag-zakbeslissing verwacht men op deze instelling problemen met de motivatie van studenten bij de keuzedelen. De instelling kiest ervoor keuzedelen pas in het tweede leerjaar aan te bieden. Dit omdat deze nog verder uitgewerkt moeten worden en het basis- en profieldeel toch al voldoende leerstof bevatten.

Op basis van deze informatie kan in algemene zin worden verwacht dat instellingen pakketten van keuzedelen aan gaan bieden, maar dat de organisatie en de programmering ervan lastig zullen worden. Met keuzedelen hebben zowel instellingen als studenten wat te kiezen. Ook bedrijven zien zeker mogelijkheden voor keuzedelen. Ze leiden tot meer aandacht voor actuele arbeidsmarktbehoeften en meer zichtbaarheid naar buiten toe. Bedrijven zullen dit naar verwachting oppakken. Bij de ontwikkeling van keuzedelen is overleg met bedrijven hierbij nuttig en van belang. Door keuzedelen op bepaalde locaties aan te bieden kan er mogelijk meer kosten- en arbeidsmarktefficiënt geprogrammeerd worden.

Op de instelling die pas in schooljaar 2016-2017 start met de herziening (het ROC) worden de keuzedelen verwelkomd en worden er geen onduidelijkheden gezien. Wel bestaat de verwachting dat de keuzedelen niet gemakkelijk organisatorisch en financieel zijn in te passen. Het keuzedeel moet immers 15% van het totale curriculum van een mbo-opleiding beslaan. De instelling wil klein beginnen met de keuzedelen en elke student moet een keuze hebben. Het organiseren van keuzedelen wordt naar verwachting een 'hele klus', omdat er ook andere zaken, zoals rekenonderwijs lopen. Men zal op dit moment geen nieuwe keuzedelen ontwikkelen en gebruikmaken van reeds elders gecertificeerde keuzedelen. Maar de minister zal deze keuzedelen nog wel moeten vaststellen (als ze tenminste voldoen aan de vereisten, naar het oordeel van de toetsingskamer van SBB). De instelling gaat ervan uit dat keuzedelen een verbreding voor de student vormen. De vraag is hoe de instelling dit voor alle teams mogelijk moet maken. Op centraal en decentraal niveau wordt daar op dit moment over gesproken. Of de keuzedelen invloed zullen hebben op de kwaliteit van het onderwijs is onbekend; ze zijn in ieder geval wel vernieuwend. De keuzedelen verplichten de instelling er ook meer gestructureerd mee bezig te zijn, omdat de keuzedelen onderdeel worden van de examinering. De instelling is verder zeer benieuwd wat de keuzedelen zullen gaan betekenen voor de motivatie van de studenten en voor de doorstroming naar het hbo of naar werk.

Onbedoelde/ongewenste effecten en mogelijke risico's bij de keuzedelen zijn:
- keuzedelen bieden ruimte voor instellingen om eigen invulling aan opleidingen te geven (regionale arbeidsmarkt). Ze moeten echter in het kader van de landelijke kwalificatiestructuur worden vastgesteld (door de minister). Dit is een inperking/dichttimmering van de vrije ruimte en eigen invulling;
- studenten kunnen kiezen uit aan de kwalificatie gekoppelde keuzedelen die de instelling aanbieden. Bovendien kan de student op zijn eigen verzoek kiezen uit het overige aanbod van keuzedelen dat de instelling aanbiedt (dus ook niet-gekoppelde keuzedelen). Dit kan leiden tot organisatorische chaos en veel administratieve rompslomp;
- nieuw beleid bij keuzedelen leidt tot meer bureaucratische/administratieve rompslomp. Dit leidt tot meer aandacht hiervoor, kost tijd en geld en mogelijk tot een onoverzichtelijk onderwijsaanbod;
- door keuzevrijheid voor de student ligt de keuze voor een 'pretpakket' in plaats van arbeidsmarktrelevantie op de loer (vooral bij niet-gekoppelde keuzedelen);
- invulling van keuzedelen wordt door de omgeving (bedrijven) niet herkend als er sprake is van een beperkte invloed van de omgeving op de keuzedelen (overigens kan de omgeving wel degelijk invloed uitoefenen, zowel op de ontwikkeling van keuzedelen als op de programmering en uitvoering ervan);
- invulling van keuzedelen in Entreeopleidingen is beperkter dan in de hogere niveaus.

Samenvatting

- Ondervraagden van instellingen en andere geïnterviewden zijn van mening dat beide beleidsinterventies tegelijkertijd ingevoerd hadden moeten worden. Dit zou twee keer implementeren van wijzigingen in instellingen voorkomen hebben. Desondanks wordt niet-gelijktijdige invoering als een kans (en als feitelijke mogelijkheid) gezien om (vooral de herziening van de kwalificatiestructuur) beter voor te bereiden;
- De inwerkingtreding van de wet 'Doelmatige Leerwegen' (en daarbinnen vooral de verkorting en intensivering en het verdwijnen van de drempelloze instroom en Entreeopleidingen) is in grote lijnen beleidsarm georganiseerd. Vernieuwend worden deze maatregelen – verrassend genoeg – niet of nauwelijks genoemd. Binnen instellingen lijken ze vooral tot logistieke (gebruik gebouwen) en administratieve (verschillende cohorten) knelpunten te hebben geleid.
- Over de betekenis van de overige maatregelen van interventie 'Doelmatige Leerwegen' (bekostiging, derde leerweg, extranei, et cetera) is nog weinig bekend. Op opleidingsniveau heeft het financieel/bekostigingstechnisch nog niet tot problemen geleid en kon het intern worden opgevangen.
- De herziening van de kwalificatiestructuur is in volle gang en de implementatie ervan in nieuwe opleidingen vraagt veel van instellingen. Dit geldt zowel voor het basis- en profieldeel als voor het keuzedeel. Binnen instellingen zijn voor de voorbereiding van deze interventie organisatiestructuren ingesteld (projectgroepen, werkgroepen, et cetera).
- Er wordt bij de voorbereiding van de herziening gebruikgemaakt van door anderen ontwikkelde handreikingen en voorbeelden/ondersteuning. Over de mate waarin dat gebeurt en de betekenis ervan voor de implementatie is in deze nulmeting nog weinig te zeggen.
- De organisatie en invoering van de keuzedelen (koppeling, examinering) roept (in najaar 2015) nog veel vragen op en de waarde moet zich nog uitkristalliseren.
- Er bestaat twijfel of de herziening van de kwalificatiestructuur tot vernieuwing zal leiden (wel leidt deze tot het beter bekijken van de kwalificatiedossiers). Van de keuzedelen wordt door instellingen een dergelijke vernieuwing wel verwacht, maar is men niet zeker of dit ook daadwerkelijk zal lukken.
- De vele andere maatregelen (naast beide beleidsinterventies) die tegelijkertijd ingevoerd moeten worden, krijgen volgens de ondervraagden van de instellingen onvoldoende tijd om uitgewerkt en ingevoerd te worden.
- Instellingen hebben hun data op verschillende wijze (centraal, decentraal) gegroepeerd. Het zal in dit meerjarige evaluatieprogramma niet gemakkelijk zijn alle benodigde gegevens op de verschillende niveaus te achterhalen.
- Er worden zowel door instellingen als door anderen vele risico's, ongewenste en onbedoelde effecten genoemd. Naast de reeds door OCW genoemde, zijn deze van belang in het meerjarige evaluatieprogramma.
- Onderzoek in de diepte (casestudies) is van groot belang om de implementatie te kunnen duiden. Dit is bovendien in het algemeen minder belastend voor de instellingen.
- Ambassadeurs van de herziening in de instellingen zijn mogelijk een goede (eerste) ingang voor gesprekken over de beide beleidsinterventies.

Hoofdstuk 4

Nulmeting kwantitatieve effectevaluatie

4.1 Doelstelling

De centrale onderzoeksvraag van de effectevaluatie luidt als volgt:

Hebben de maatregelen die de beleidsinterventies met zich meebrengen daadwerkelijk tot de beoogde effecten bij de relevante doelgroepen geleid?

Om vast te stellen of beleid effect heeft, is het van belang om groepen die wel en niet met de interventies te maken hebben, met elkaar te vergelijken. Voor de effectevaluatie in dit meerjarige evaluatieprogramma worden uiteindelijk de ontwikkelingen binnen het mbo vóór en na de implementatie van de twee beleidsinterventies vergeleken op basis van meerjarige trends (waar mogelijk met een onderscheid tussen interventie- en controlegroep). Vooralsnog kan echter alleen de situatie voor de invoering van beide beleidsinterventies worden bepaald (de inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' is net ingevoerd en de herziene kwalificatiestructuur is pas het komende schooljaar formeel van kracht), waardoor het vaststellen van (causale) effecten nog niet aan de orde is. In de komende jaren zullen ook gegevens na invoering van beide beleidsinterventies beschikbaar komen. Dan kan pas een daadwerkelijk antwoord worden gegeven op de hierboven geformuleerde, centrale onderzoeksvraag van de effectevaluatie.

Een en ander betekent dat een formele toetsing van de onderzoekshypothesen zoals afgeleid uit de beleidsreconstructie (zie hoofdstuk 2) hier niet mogelijk is. Wel kan de huidige stand van zaken worden beschreven van de variabelen die een operationalisering vormen van de kenmerken aan de hand waarvan de veronderstelde resultaten en de te verwachten, uiteindelijke effecten (outcome) van de diverse maatregelen in de toekomst in kaart kunnen worden gebracht. Daarmee biedt dit hoofdstuk een nulmeting voor de in de komende jaren uit te voeren effectevaluatie.

In onderstaand overzicht is weergegeven hoe de in dit hoofdstuk getoonde tabellen en figuren gekoppeld zijn aan de verschillenden maatregelen die deel uit maken van de twee beleidsinterventies. Allereerst is duidelijk dat een één-op-één koppeling tussen maatregel en resultaat/outcome veelal niet mogelijk is. Regelmatig kunnen de verschillende maatregelen leiden tot hetzelfde effect. In de uiteindelijke effectevaluatie zal dit een belangrijk punt van aandacht zijn voor wat betreft de methodologische aanpak die gevolgd moet worden om tot een adequate toetsing van de onderzoekshypothesen te

komen. Daarnaast zijn er witte vlekken zichtbaar in het overzicht. Zo is er voor de maatregelen F., G. en H. geen resultaat/outcome getoond. De reden hiervoor is dat deze gegevens niet aanwezig zijn in de gebruikte secundaire data, maar nog verzameld zullen worden via de datacollectie bij de instellingen. Tot slot zijn enkele effecten niet getoond in het overzicht (bijvoorbeeld die met betrekking tot studieduur en vertraging). Dit komt, omdat de gegevens hierover pas beschikbaar komen in de vervolgmetingen.

Maatregel	Instroom studenten in mbo	Uitval/VSV	Kwaliteit uitstroom	Student-tevredenheid	Stapelen
A. Verkorten opleidingen	Tabel: 4.1, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.10 Figuur: 4.1, 4.2, 4.3, 4.13, 4.14, 4.15, 4.16, 4.17, 4.18, 4.19, 4.25, 4.26, 4.27, 4.28, 4.29, 4.30, 4.31, 4.37, 4.38, 4.39, 4.40, 4.41, 4.49, 4.50, 4.51, 4.52, 4.53	Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.42, 4.43, 4.54, 4.55, 4.61 t/m 4.74			
B. Intensiveren opleidingen		Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.42, 4.43, 4.54, 4.55, 4.61 t/m 4.74	Figuur: 4.105 t/m 4.108, 4.90 t/m 4.104		
C. Wegvallen drempelloze instroom in mbo niveau 2		Figuur 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.61 t/m 4.74		Figuur: 4.81 t/m 4.83	
D. Invoering Entreeopleiding		Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.61 t/m 4.74			
E. Aanpassing bekostiging		Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.42, 4.43, 4.54, 4.55, 4.61 t/m 4.74			Figuur: 4.10, 4.11, 4.12, 4.22, 4.23, 4.24, 4.44, 4.45, 4.45, 4.46, 4.47, 4.48,4.56, 4.57, 4.58, 4.59, 4.60

Maatregel	Instroom studenten in mbo	Uitval/VSV	Kwaliteit uitstroom	Student-tevredenheid	Stapelen
F. Invoering derde leerweg					
G. Vervallen deeltijd-BOL en urennorm bij bekostiging					
H. Positie extranei					
I. Nieuwe indeling kwalificatiedossiers J. Herclustering van kwalificaties K. Een andere beschrijvingswijze van kwalificatiedossiers		Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.42, 4.43, 4.54, 4.55, 4.61 t/m 4.74	Figuur: 4.105 t/m 4.108		
L. Keuzedelen		Figuur: 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.21, 4.32, 4.33, 4.42, 4.43, 4.54, 4.55, 4.61 t/m 4.74	Figuur: 4.105 t/m 4.108, 4.90 t/m 4.104	Figuur: 4.81 t/m 4.83	

4.2 Inschrijvingen, diplomarendement, eerstejaars uitval en stapelen in mbo

In deze paragraaf worden op basis van jaarlijkse inschrijfgegevens in het mbo, beschikbaar gesteld door DUO, de volgende thema's behandeld (zie bijlage 1 voor meer details over deze data):

- inschrijvingen in het mbo;
- diplomarendement van het mbo;
- (ongediplomeerde) uitval uit het mbo c.q. het onderwijs;
- (gediplomeerd) stapelen binnen het mbo.

Eerst wordt een totaalbeeld gegeven; daarna volgen uitsplitsingen naar niveau en leerweg.

Totaalbeeld

De totale populatie per niveau (Entreeopleiding[2], mbo 2 tot en met mbo 4) en per inschrijvingsjaar ziet er in het bestand als volgt uit:

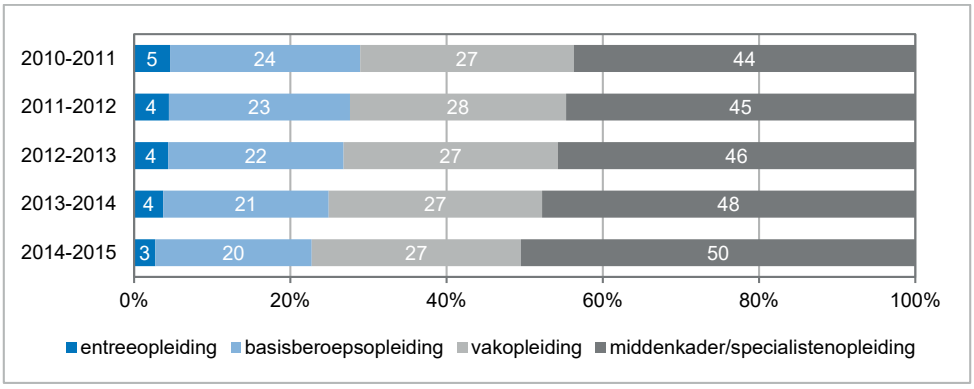
Tabel 4.1: Aantallen studenten in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Entreeopleiding	23.939	22.746	21.825	18.181	13.084
Basisberoepsopleiding	126.393	117.876	112.338	103.654	96.083
Vakopleiding	142.062	140.699	137.323	133.513	128.479
Middenkader- en specialistenopleiding	226.934	227.503	228.835	233.545	242.200
Totaal	519.328	508.824	500.321	488.893	479.846

Inschrijvingen

In figuur 4.1 zijn de aantallen relatief weergegeven. Te zien is dat het aandeel studenten dat een opleiding op niveau 1 of niveau 2 volgt in de loop der jaren is afgenomen (29% in 2010-2011; 23% in 2014-2015). Het aandeel studenten dat een opleiding op niveau 3 volgt is gelijk gebleven; het aandeel dat een opleiding op niveau 4 volgt is daarentegen over een periode van vijf jaar toegenomen met zes procentpunten. Op basis van maatregel *A. verkorten opleidingen* wordt verwacht dat de instroom in het mbo zal stijgen in de komende jaren.

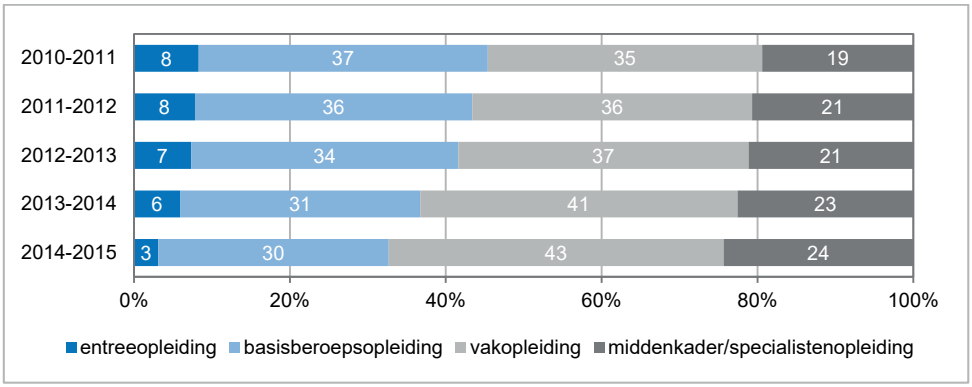
Figuur 4.1: Inschrijvingen in mbo naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

2 Entreeopleidingen zijn pas in schooljaar 2014-2015 ingevoerd. Voor die tijd betrof het mbo niveau 1-opleidingen, assistentopleidingen en AKA.

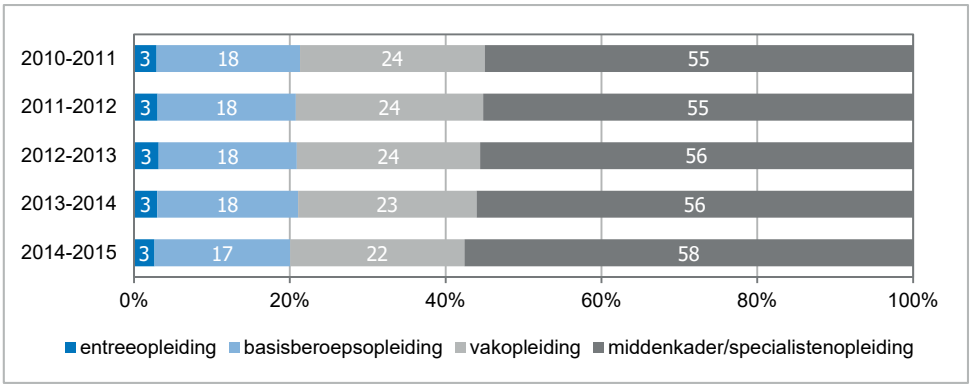
In onderstaande figuren zijn deze inschrijfaantallen uitgesplitst naar leerweg en is de procentuele verdeling van studenten over de verschillende niveaus weergegeven. Figuur 4.2 laat zien dat BBL-opleidingen het meest gevolgd worden op niveau 2 en niveau 3; in de loop van de jaren is het aandeel BBL-studenten op niveau 3 zodanig groot geworden dat ongeveer vier op de tien BBL-studenten een vakopleiding volgen.

Figuur 4.2: Inschrijvingen in mbo BBL naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Meer dan de helft van de BOL-studenten volgt een middenkader- of specialistenopleiding. De verdeling van BOL-studenten over de verschillende niveaus is nagenoeg gelijk gebleven.

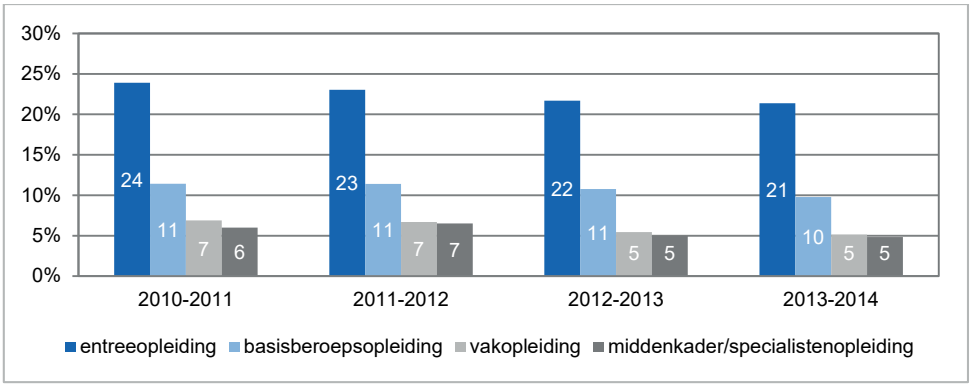
Figuur 4.3: Inschrijvingen in mbo BOL naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Diplomarendement

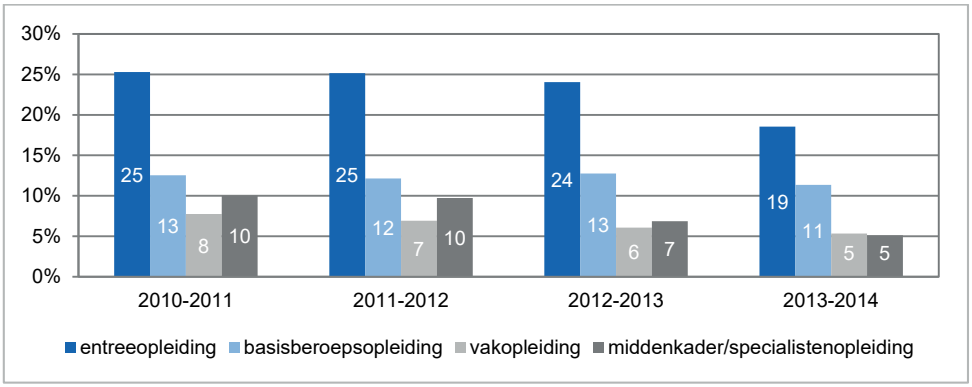
Het diplomarendement wordt door DUO gedefinieerd als het aandeel studenten dat zonder mbo-diploma uitstroomt uit het mbo. In figuur 4.4 is te zien dat ongediplomeerde uitstroom per niveau (iets) afneemt tussen de studiejaren 2010-2011 en 2013-2014, wat betekent dat het rendement toeneemt volgens de definitie van DUO. De daling van ongediplomeerde uitstroom voltrekt zich het sterkst in de Entreeopleiding, al is en blijft het rendement op dit niveau het laagst: ongeveer een op de vijf studenten (21% in 2013-2014) stroomt ongediplomeerd uit. Het rendement van niveau 2-opleidingen is iets hoger: de ongediplomeerde uitstroom bedraagt hier ongeveer 10%. In niveau 3- en niveau 4-opleidingen is het rendement het hoogst: slechts 5% van de studenten stroomt ongediplomeerd uit. Volgens tal van maatregelen (waaronder *A. Verkorten opleidingen*, *B. Intensiveren opleidingen*, *C. Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2*, *D. Invoering Entreeopleiding*, *I. Nieuwe indeling kwalificatiedossiers*, *J. Herclustering van kwalificaties* en *K. Een andere beschrijvingswijze van kwalificatiedossiers*) is de veronderstelling dat na invoering van beide beleidsinterventies er een toename in het diplomarendement zal komen en de voortijdige uitval zal verminderen.

Figuur 4.4: Ongediplomeerde uitstroom uit mbo naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

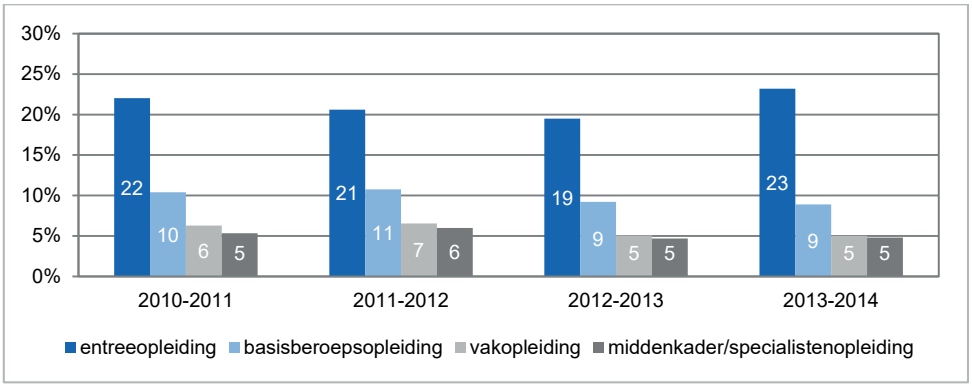
Vervolgens wordt ingezoomd op de ongediplomeerde uitstroom naar leerweg. Figuur 4.5 toont de ongediplomeerde uitstroom uit BBL-opleidingen, waarbij opvalt dat het rendement in de loop van de jaren toeneemt. Voorts is te zien dat het rendement van BBL-Entreeopleidingen in 2013-2014 hoger is dan het rendement van Entreeopleidingen in het algemeen, wat zich vertaalt in een lager aandeel studenten dat ongediplomeerd uitstroomt (19% BBL versus 21% algemeen). In 2013-2014 is het beeld voor opleidingen op niveau 2 tot en met 4 vergelijkbaar met het overkoepelende beeld.

Figuur 4.5: Ongediplomeerde uitstroom uit mbo BBL naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

In de BOL-opleidingen is het beeld in de loop van de tijd vrij stabiel gebleven, met uitzondering van de Entreeopleiding. In het laatste jaar is de ongediplomeerde uitstroom uit BOL-Entreeopleidingen toegenomen (met 4 procentpunten tot 23%), terwijl er bij de BBL juist een afname was (met 5 procentpunten tot 19%). Waar het rendement in de BOL voorheen hoger was, is er in het meest recente jaar een kentering van dit beeld te zien en is het rendement juist in de BBL hoger.

Figuur 4.6: Ongediplomeerde uitstroom uit mbo BOL naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

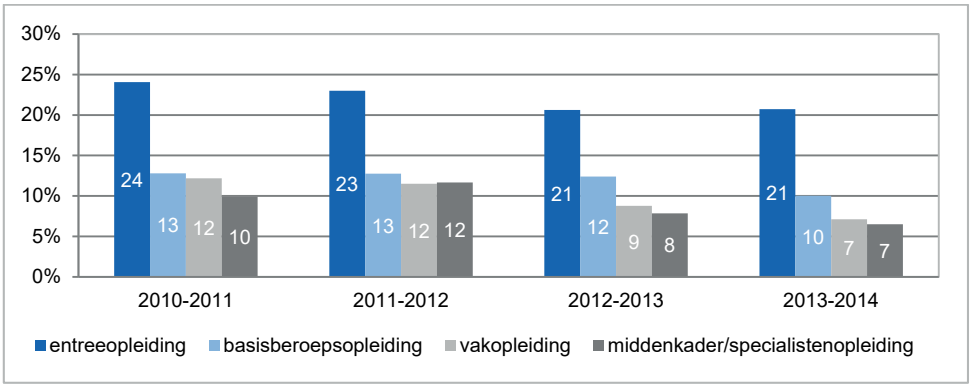
Eerstejaars uitval

Eerstejaars uitval wordt gedefinieerd als ongediplomeerd uitstromen uit het mbo of onderwijs in jaar T indien de student een jaar eerder (op T-1) instroomde op een van de volgende manieren:

- afkomstig uit voortgezet (of hoger) onderwijs en nieuw in het mbo;
- afkomstig uit voortgezet (of hoger) onderwijs en indirect nieuw in het mbo (i.e. geen inschrijving in het mbo in T-1);
- niet afkomstig uit voortgezet (of hoger) onderwijs en indirect nieuw in het mbo.

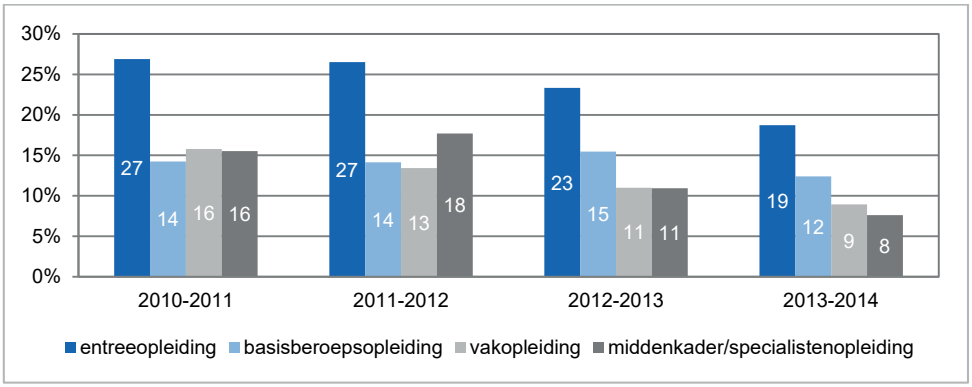
In figuur 4.7 is te zien dat de eerstejaars uitval in de loop van de jaren afneemt. De uitval is groter op de lagere niveaus dan op de hogere. Waar binnen de Entreeopleidingen twee op de tien studenten uitvallen, wordt geconstateerd dat op de hogere niveaus een op de tien eerstejaars studenten uitvalt uit niveau 2-opleidingen en iets minder dan een op de tien studenten uit opleidingen op niveau 3 en 4. Naar verwachting zal de eerstejaars uitval in de komende jaren verder afnemen, met name door toedoen van een hogere urennorm met betrekking tot BOT in het eerste leerjaar (als onderdeel van maatregel *B. Intensiveren opleidingen*).

Figuur 4.7: Eerstejaars uitval uit mbo naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

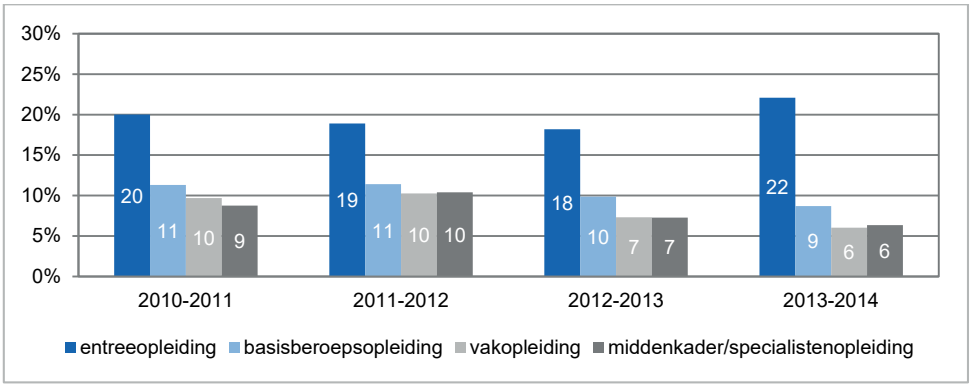
In de beroepsbegeleidende leerweg is een sterkere afname van de eerstejaars uitval te zien: in eerdere jaren was deze een stuk hoger voor BBL-opleidingen. In latere jaren wordt juist geconstateerd dat het beeld voor BBL sterker overeenkomt met het algemene beeld in het mbo.

Figuur 4.8: Eerstejaars uitval uit mbo BBL naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

In de BOL is het beeld over de jaren heen stabieler en zijn geen duidelijke veranderingen waar te nemen (zie figuur 4.9). Wel valt op dat de eerstejaars uitval uit BOL-Entreeopleidingen toeneemt en dat deze in 2013-2014 voor het eerst hoger is dan de uitval uit BBL-Entreeopleidingen.

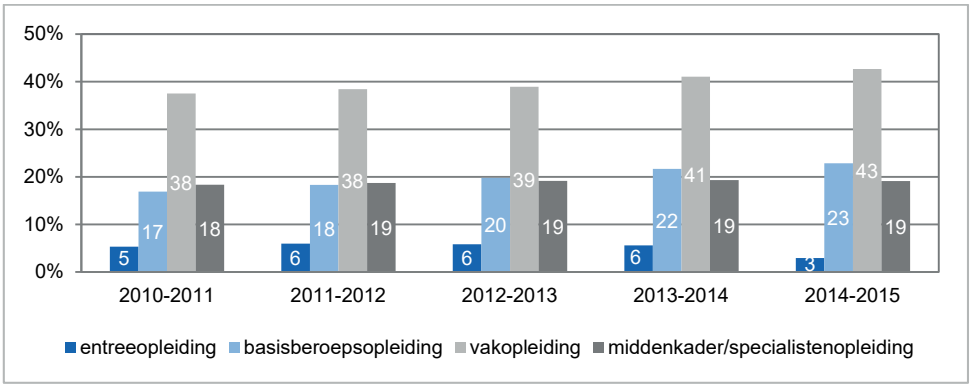
Figuur 4.9: Eerstejaars uitval uit mbo BOL naar niveau in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Stapelen

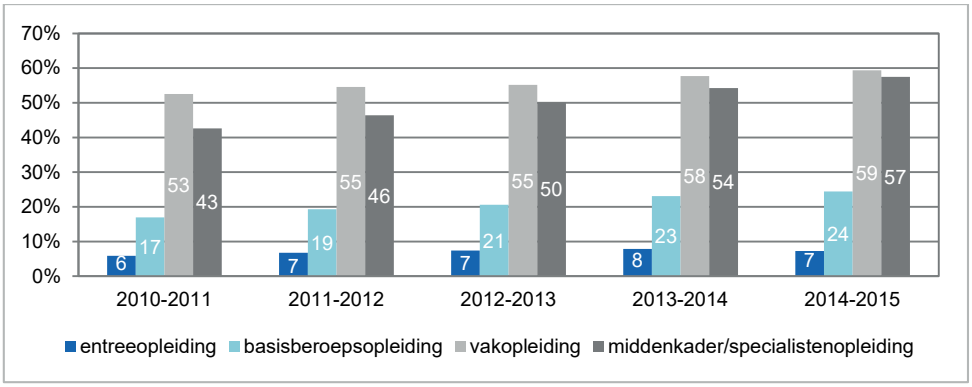
Stapelen wordt door DUO gedefinieerd als het bezitten van één of meer mbo-diploma's in jaar T en ingeschreven staan in het mbo. In figuur 4.10 is te zien dat studenten in niveau 3-opleidingen het vaakst stapelaars zijn: iets meer dan vier op de tien studenten. Zowel in niveau 2 als niveau 4 is ongeveer een op de vijf studenten een stapelaar (in 2014-2015 respectievelijk 23% en 19%). In de Entreeopleidingen komt stapelen vanzelfsprekend nauwelijks voor; bovendien neemt dit aandeel in de loop van de tijd af. Op basis van maatregel *E. Aanpassing bekostiging* wordt verondersteld dat ongewenste en onnodige stapeling in de toekomst zal verminderen.

Figuur 4.10: Stapelaars in mbo naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

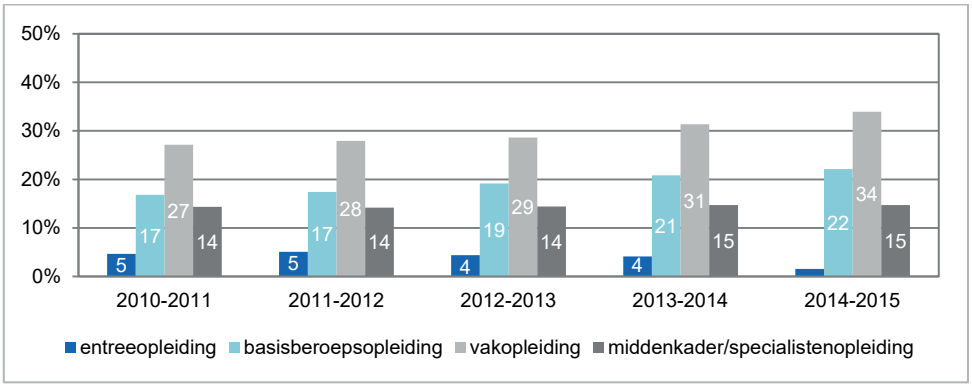
In de BBL zijn relatief gezien meer stapelaars te vinden dan in het mbo als geheel (figuur 4.11). Bovendien is in niveau 4 over de jaren heen een relatief grotere toename van het aandeel stapelaars te zien (van 43% naar 57%). In niveau 2-opleidingen komt het beeld in de BBL overeen met dat van het mbo in het algemeen. Voor de Entreeopleidingen is echter te zien dat er relatief meer stapelaars zijn in de BBL.

Figuur 4.11: Stapelaars in mbo BBL naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In de BOL komen stapelaars relatief gezien minder voor, met uitzondering van niveau 2. Wel is in overeenkomst met het beeld van het mbo in het algemeen te zien dat zich de meeste stapelaars op niveau 3 vinden (34% in 2014-2015), gevolgd door niveau 2 (22%) en niveau 4 (15%). In de BOL- Entreeopleidingen komt stapelen nauwelijks voor; bovendien neemt het aandeel stapelaars af.

Figuur 4.12: Stapelaars in mbo BOL naar niveau in periode 2010-2014 (bron: DUO)

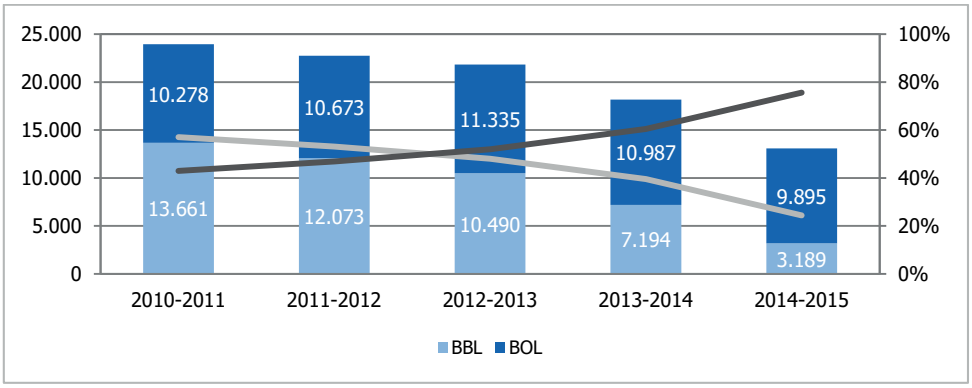

Entreeopleidingen (niveau 1)

Inschrijvingen

In deze paragraaf wordt ingezoomd op de Entreeopleidingen (die vóór het schooljaar 2014-2015 bekend stonden als mbo niveau 1-opleidingen, assistentopleidingen en AKA). Figuur 4.13 toont de inschrijvingen in Entreeopleidingen uitgesplitst naar leerweg. Hierbij geven de kolommen de aantallen aan (linker as) en de lijnen de percentages (rechter as). De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Te zien is dat het absolute aantal studenten afneemt. Vanaf het schooljaar 2012-2013 wordt deze afname relatief groter. In de procentuele verdeling van studenten valt op dat de verhouding BOL-BBL in de loop der jaren kantelt. Dit geeft aan dat het aandeel BBL-studenten relatief sterker daalt dan het aandeel BOL-studenten. In het schooljaar 2014-2015 volgen bijna acht op de tien studenten een Entreeopleiding in de BOL.

Figuur 4.13: Inschrijvingen in Entreeopleiding naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Allereerst is bekeken hoe de studentenpopulatie in BBL-Entreeopleidingen kan worden getypeerd naar achtergrondkenmerken. Uit tabel 4.2 komt onder andere het volgende naar voren:

- twee op de drie studenten in een BBL-Entreeopleiding zijn man;
- het merendeel van de studenten is 22 jaar of ouder. In de loop der jaren neemt dit aandeel af ten gunste van voornamelijk 17-jarige en 18-jarige studenten (beide leeftijden laten een toename van 5 procentpunten zien tussen 2013-2014 en 2014-2015);
- ongeveer zes op de tien studenten zijn autochtoon. Ontwikkelingen binnen etniciteit zijn echter lastig te duiden, omdat de relatieve toename in de verschillende etniciteitsgroepen veroorzaakt lijkt te worden door een afname van het aandeel studenten waarvoor de etniciteit onbekend is;

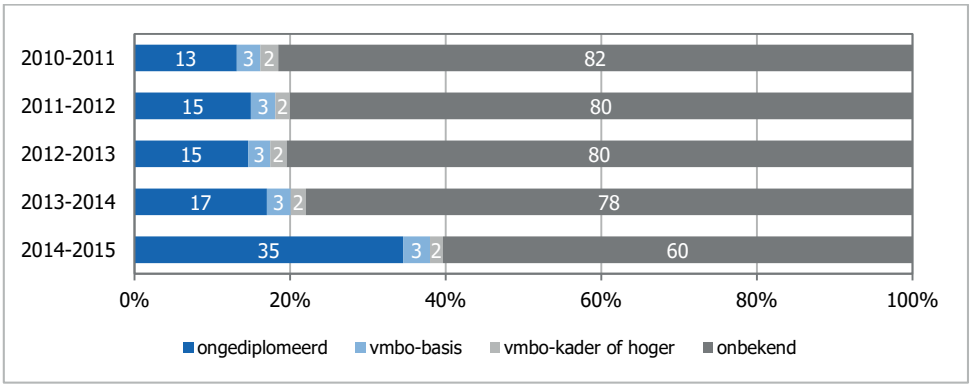
- het aandeel studenten afkomstig uit een armoedeprobleemcumulatie (apc)-gebied neemt relatief toe tot een op de drie studenten ingeschreven in 2014-2015;
- er is een relatief kleine groep studenten met een indicatie gehandicapt. Er is een lichte toename tot 3% van de studentpopulatie in Entreeopleidingen in het studiejaar 2014-2015.

Tabel 4.2: Inschrijvingen in BBL-Entreeopleiding naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (BRON: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	69%	63%	61%	66%	67%
Vrouw	31%	37%	39%	34%	33%
Jonger dan 17	3%	4%	3%	3%	6%
17	5%	5%	5%	5%	10%
18	4%	4%	3%	4%	9%
19	2%	3%	2%	3%	5%
20 – 21	4%	5%	5%	5%	7%
Ouder dan 22	81%	80%	82%	79%	63%
Autochtoon	60%	57%	54%	54%	60%
Westers allochtoon	9%	9%	10%	11%	13%
Niet-westers allochtoon	20%	17%	18%	23%	25%
Etniciteit onbekend	11%	17%	18%	12%	2%
Apc-gebied	26%	25%	26%	31%	33%
Handicap	1%	1%	1%	1%	3%
Totaal	13.661	12.073	10.490	7.194	3.189

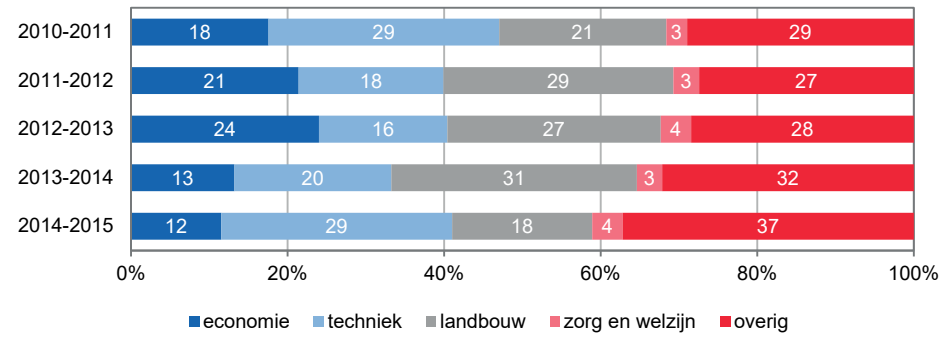
Onderstaande figuur 4.14 toont de onderverdeling van studenten in de BBL-Entreeopleidingen naar vooropleiding. Van het merendeel van de studenten is de vooropleiding onbekend, al valt te zien dat dit aandeel in het studiejaar 2014-2015 relatief gezien sterk daalt (afname van 18 procentpunten naar 60%) ten gunste van een toename van het aandeel ongediplomeerde studenten (toename van 18 procentpunten tot 35%). Het aandeel gediplomeerde studenten is stabiel gebleven op 5%.

Figuur 4.14: Inschrijvingen in BBL-Entreeopleiding naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

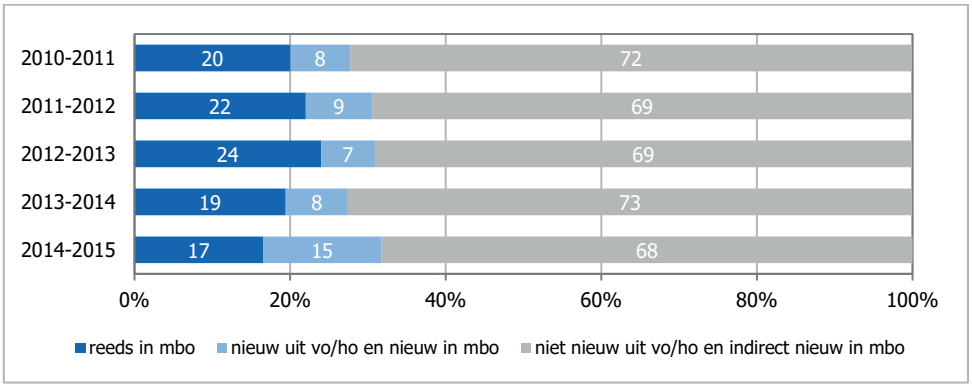
Tevens is bekeken hoe de studenten verdeeld zijn over de sectoren. Uit figuur 4.15 komt naar voren dat de studentpopulatie per jaar fluctueert. Wel is er een duidelijke toename te zien van het aantal studenten dat een opleiding in een overige sector volgt. Het betreft hier de AKA. De toename die wordt geconstateerd kan mogelijk worden verklaard door instellingen die hun studenten inschrijven op het Crebonummer behorende bij de AKA. Het aandeel studenten in zorg en welzijn is en blijft relatief klein en het aandeel studenten in de sector economie neemt in vanaf studiejaar 2012-2013 af. Studenten zijn voornamelijk te vinden in de sector techniek en, in iets mindere mate, in de sector landbouw.

Figuur 4.15: Inschrijvingen in BBL-Entreeopleiding naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Ten slotte zijn de inschrijvingen uitgesplitst naar het type instroom. Het grootste gedeelte van de studenten is niet afkomstig uit het voortgezet of hoger onderwijs en indirect nieuw in het mbo (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1). Een klein deel van de studenten stroomt direct vanuit vo of ho in het mbo in. Ongeveer een op de vijf studenten bevinden zich reeds in het mbo.

Figuur 4.16: Inschrijvingen in BBL-Entreeopleiding naar type instroom (bron: DUO)

Vervolgens is verder ingezoomd op de studentenpopulatie uit de BOL-Entreeopleidingen. Allereerst zijn de achtergrondkenmerken van de studenten verder in kaart gebracht in tabel 4.3. Onder meer het volgende wordt geconstateerd:

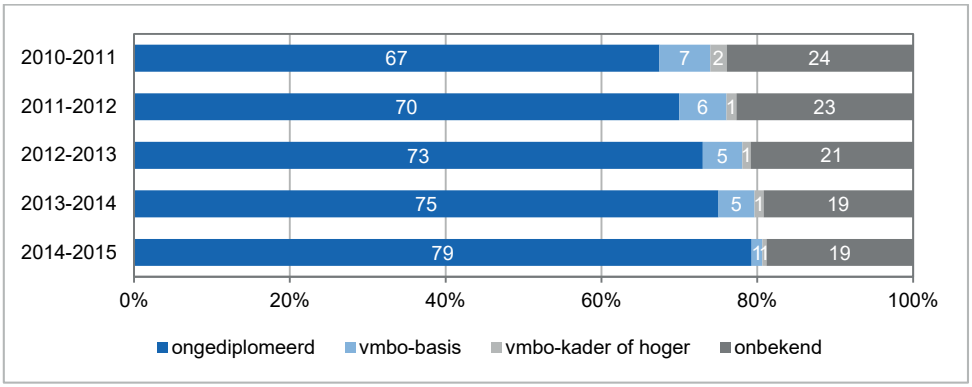
- ongeveer zes op de tien studenten in een BOL-Entreeopleiding zijn man;
- bijna de helft van de studenten is 17 jaar of jonger. In de loop der jaren blijft het aandeel studenten per leeftijdscategorie redelijk gelijk;
- iets meer dan de helft van de studenten is niet-westers allochtoon. Het aandeel autochtone studenten neemt tussen 2010-2011 en 2014-2015 af met 5 procentpunten (van 41% naar 36%);
- iets meer dan vier op de tien studenten zijn afkomstig uit een apc-gebied;
- het percentage studenten met een indicatie gehandicapt blijft stabiel op ongeveer 2%.

Tabel 4.3: Inschrijvingen in BOL-Entreeopleiding naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	59%	58%	58%	59%	60%
Vrouw	41%	42%	42%	41%	40%
Jonger dan 17	24%	24%	23%	22%	21%
17	28%	27%	27%	27%	28%
18	15%	16%	17%	18%	17%
19	8%	9%	9%	9%	10%
20 – 21	8%	9%	9%	10%	10%
Ouder dan 22	16%	15%	15%	14%	14%
Autochtoon	41%	39%	38%	38%	36%
Westers allochtoon	8%	8%	8%	9%	9%
Niet-westers allochtoon	51%	53%	54%	53%	54%
Etniciteit onbekend	0%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	42%	44%	44%	42%	44%
Handicap	3%	2%	2%	2%	2%
Totaal	10.278	10.673	11.335	10.987	9.895

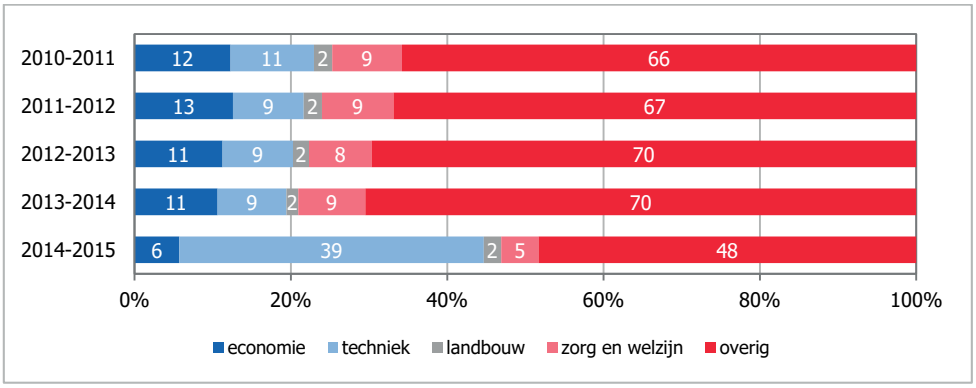
In figuur 4.17 is de onderverdeling van studenten naar vooropleiding te zien. De meeste studenten in de BOL-Entreeopleiding zijn ongediplomeerd; in de loop der jaren is dit aandeel toegenomen (van 67% in 2010-2011 tot 79% in 2014-2015). Het aandeel gediplomeerde studenten is afgenomen (2% in 2014-2015) alsook het aandeel studenten waarvoor de vooropleiding onbekend is (19% in 2014-2015).

Figuur 4.17: Inschrijvingen in BOL-Entreeopleiding naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

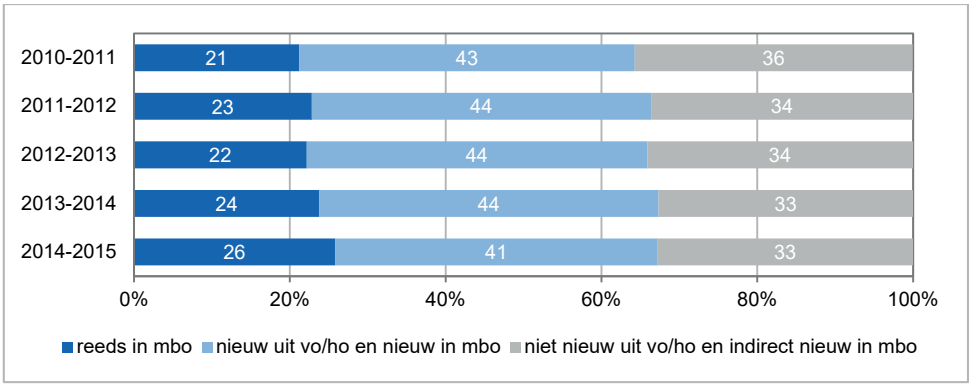
Wanneer de studenten worden uitgesplitst naar sector is te zien dat het merendeel van de studenten in een overige sector is ingeschreven. Veelal betekent dit dat studenten zijn ingeschreven in de AKA. Wel is een flinke afname in het aandeel studenten te zien tussen 2013-2014 en 2014-2015 (22 procentpunten). Verder valt op dat de verdeling over de sectoren sterk is veranderd in het schooljaar 2014-2015. Naast de AKA is te zien dat BOL-studenten een Entreeopleiding vaak in de sector techniek volgen (toename van 30 procentpunten tussen de laatste twee inschrijfjaren). Het aandeel studenten in de sectoren economie en zorg en welzijn neemt juist (licht) af.

Figuur 4.18: Inschrijvingen in BOL-Entreeopleiding naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Bij de onderverdeling naar type instroom is te zien dat het grootste aandeel van de instromers direct afkomstig is uit voortgezet (of hoger) onderwijs en nieuw instroomt in het mbo. Het aandeel studenten dat reeds in het mbo studeert, is in de loop der jaren iets toegenomen.

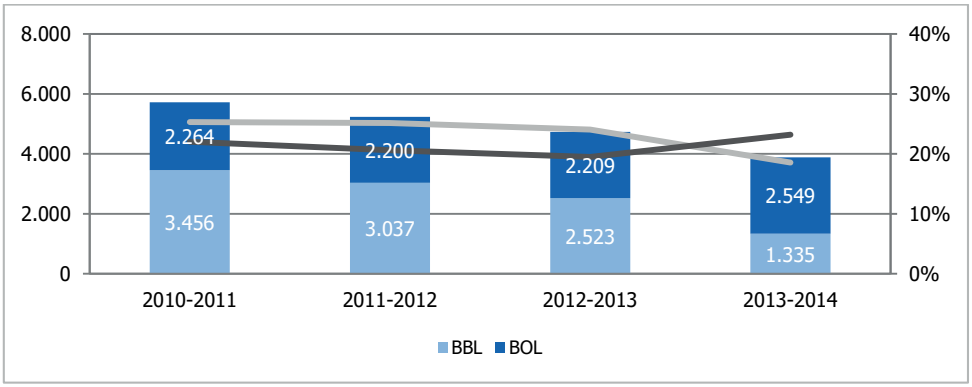
Figuur 4.19: Inschrijvingen in BOL-Entreeopleiding naar type instroom (bron: DUO)

Diplomarendement

Zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) zijn in figuur 4.20 ontwikkelingen in de ongediplomeerde uitstroom uit Entreeopleidingen, opgesplitst naar leerweg, in kaart gebracht. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Er is een duidelijk verschil in rendement te zien tussen de BBL en de BOL. In absolute zin is er in de BBL sprake van een afname van de ongediplomeerde uitstroom over de jaren heen: deze is met meer dan de helft afgenomen. Ook in relatieve zin neemt de uitstroom af. In de BOL stijgt het aandeel ongediplomeerde uitstroom juist, zowel absoluut als relatief. Deze ontwikkeling zet zich in vanaf 2012-2013, waar een trendbreuk kan worden waargenomen.

Figuur 4.20: Ongediplomeerde uitstroom uit Entreeopleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

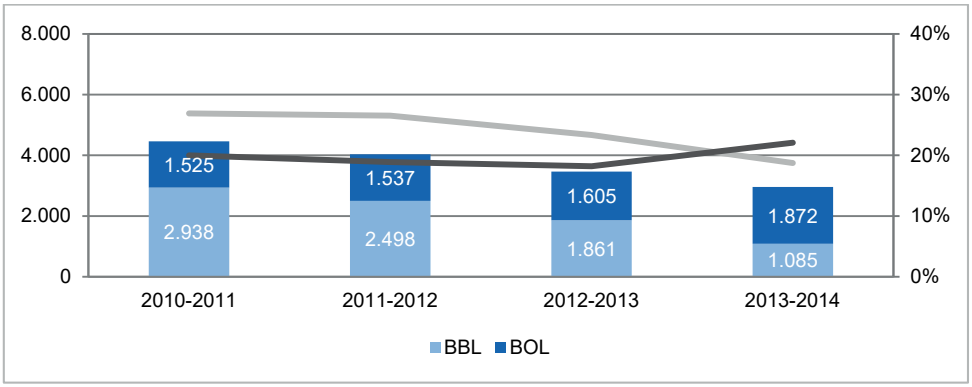

Uit aanvullende, multivariate analyse blijkt dat zowel in de BOL als in de BBL bepaalde kenmerken samenhangen met uitval: vrouwen, autochtonen studenten en studenten die jonger zijn dan 17 vallen minder vaak uit. In de BBL hangt woonachtig zijn in een apc-gebied samen met minder kans op uitval, terwijl in de BOL dit kenmerk juist samengaat met meer kans op uitval.

Eerstejaars uitval

De eerstejaars uitval uit Entreeopleidingen is in figuur 4.21 over de periode 2010-2013 zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) getoond. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Binnen de BBL is een andere ontwikkeling zichtbaar dan in de BOL. Zo is in de BBL te zien dat zowel absoluut als relatief het aandeel eerstejaars uitvallers afneemt. In 2013-2014 valt ongeveer een op de vijf studenten (19%) na het eerste jaar uit. In de BOL is juist sprake van een toename van het aantal uitvallers uit het eerste jaar. Relatief gezien neemt het aandeel uitvallers in 2013-2014 toe; iets meer dan een op de vijf BOL-studenten vallen na het eerste jaar uit (22%). De verwachting is dat als gevolg van maatregel *D. Invoering Entreeopleiding* voortijdige uitval in de toekomst zal dalen.

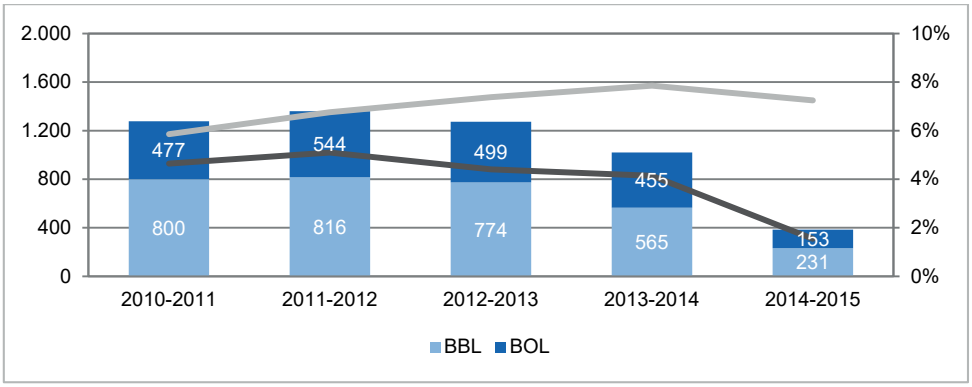
Figuur 4.21: Eerstejaars uitval uit Entreeopleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Stapelen

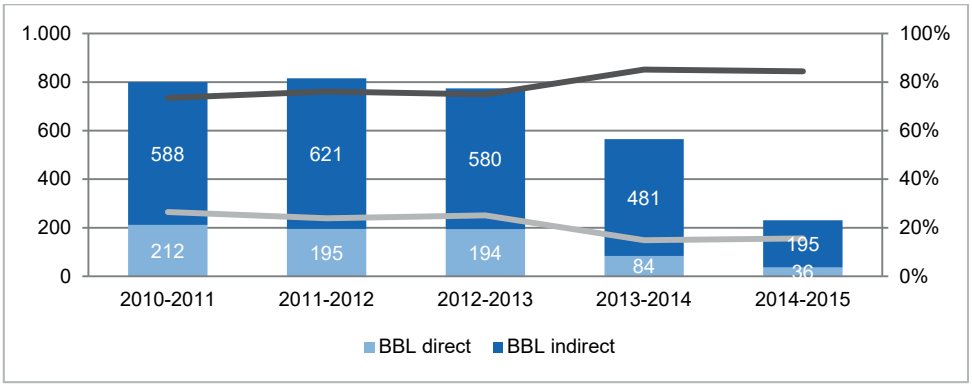
Figuur 4.22 toont het aandeel stapelaars over de jaren heen in zowel absolute (kolommen) als relatieve (lijnen) zin. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Stapeling in de Entreeopleidingen komt relatief gezien niet veel voor: niet meer dan 8% van de studenten hebben een of meerdere mbo-diploma's in hun bezit. In de loop der jaren neemt het absolute aantal stapelaars af na 2011-2012. Voorts is te zien dat BBL-studenten vaker stapelaars zijn dan BOL-studenten. Dit verschil is in de loop der jaren groter geworden: in 2014-2015 is er een verschil van 5 procentpunten (7% versus 2%).

Figuur 4.22: Stapelaars in Entreeopleidingen naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

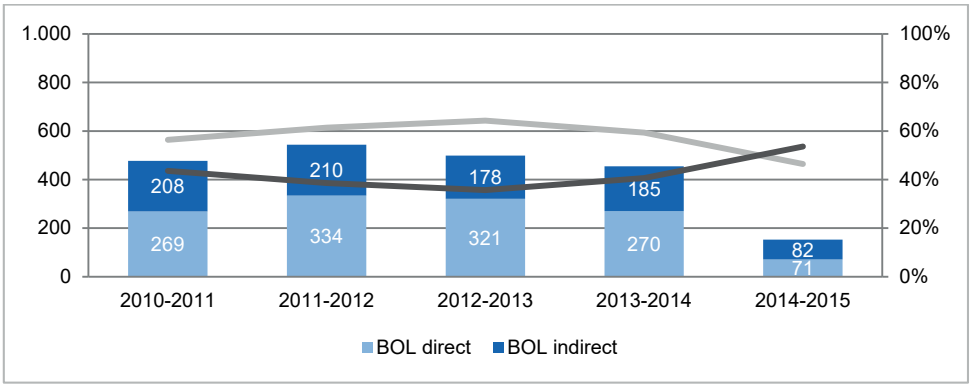
In figuur 4.23 worden de stapelaars in de BBL-Entreeopleiding gepresenteerd, in absolute zin (kolommen) en in relatieve zin (lijnen) als de verhouding tussen directe en indirecte stapeling (de percentages tellen op tot 100%). Een directe stapelaar is een stapelaar wiens diplomajaar overeenstemt met T; een indirecte stapelaar is een stapelaar met een of meer tussenjaren. De lichtgrijze lijn heeft betrekking op directe stapeling en de donkergrijze lijn op indirecte stapeling. In de BBL is tussen 2012-2013 en 2014-2015 in absolute zin een sterke daling in het aandeel stapelaars te zien, zowel direct als indirect. Te zien is dat het relatieve aandeel directe stapelaars in de loop der jaren afneemt. In latere jaren stapelt meer dan 80% van de stapelaars indirect.

Figuur 4.23: (In)directe stapelaars in BBL-Entreeopleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In de BOL-Entreeopleiding zijn minder stapelaars aanwezig. Na 2011-2012 neemt dit aantal geleidelijk af en, net als in de BBL, is er sprake van een sterke daling in 2014-2015. De verhouding direct/indirect stapelen is vrijwel gelijk aan elkaar. In 2014-2015 valt voor het eerst te zien dat zich relatief meer indirecte dan directe stapelaars bevinden onder de BOL-studenten in Entreeopleidingen.

Figuur 4.24: (In)directe stapelaars in BOL-Entreeopleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Samenvatting

- De absolute instroom in de Entreeopleidingen is in de jaren 2010- 2015 gedaald. Voorheen waren op dit niveau studenten vaker inschreven in een BBL-opleiding dan in een BOL-opleiding, maar sinds 2012-2013 komt in de Entreeopleiding BOL meer voor dan BBL en dit verschil is steeds groter geworden (zo'n drie keer meer BOL dan BBL in 2014-2015).
- Binnen de BBL-Entreeopleidingen zijn mannen en 22 jarigen (of ouder) oververtegenwoordigd. Iets meer dan de helft is autochtoon en ongeveer een derde is woonachtig in een armoedeprobleemcumulatie (apc)-gebied.
- Binnen de BOL-Entreeopleidingen zijn mannen en 18 jarigen (of jonger) oververtegenwoordigd. Iets meer dan de helft is niet-westers allochtoon en meer dan veertig procent is woonachtig in een apc-gebied.
- Ongediplomeerde uitstroom (zowel eerstejaars uitval als uitval in overige jaren) neemt in de BBL af, maar in de BOL juist toe, zowel absoluut als relatief. Zo'n 20 procent van studenten verlaat ongediplomeerd de Entreeopleiding.
- In zowel de BOL als de BBL hebben vrouwen, studenten jonger dan 16 en autochtone studenten minder kans op uitval. Opvallend is dat in de BBL-studenten die woonachtig zijn in een apc-gebied juist minder uitvallen, terwijl in de BOL deze studenten juist vaker uitvallen.
- Stapelen (Entreeopleiding volgen terwijl iemand al een mbo-diploma heeft) komt nauwelijks voor, maar het gebeurt vaker in de BBL (7%) dan in de BOL (2%).

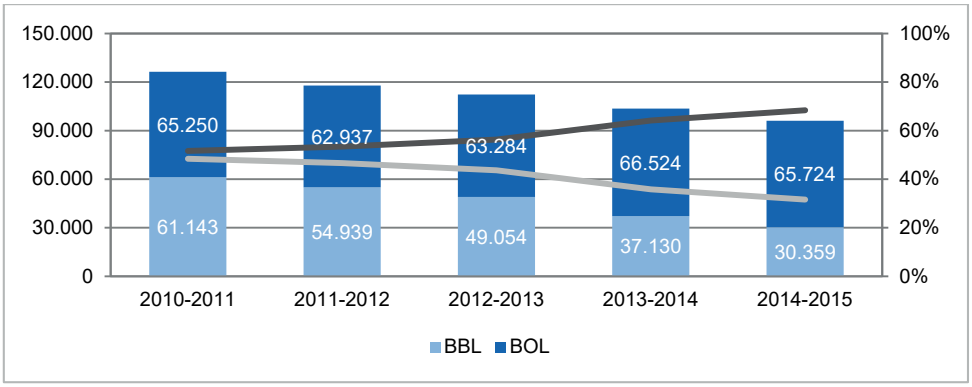
Basisberoepsopleidingen (niveau 2)

Inschrijvingen

Vanaf het schooljaar 2014-2015 worden jongeren met een (vmbo-)diploma niet langer toegelaten tot de Entreeopleiding vanwege de afschaffing van de drempelloze instroom, wat mogelijk gevolgen kan hebben voor het type instroom in niveau 2. In figuur 4.25 is zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) in kaart gebracht hoe de inschrijvingen naar leerweg zich hebben ontwikkeld. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze

lijn duidt de BBL aan. De absolute afname van studenten verloopt redelijk gelijk over de jaren. Tevens is te zien dat het aandeel studenten dat een BOL niveau 2-opleiding volgt steeds groter wordt. In schooljaar 2014-2015 volgen ongeveer zeven op de tien studenten een basisberoepsopleiding in de BOL.

Figuur 4.25: Inschrijvingen in niveau 2 naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Tabel 4.4 toont de inschrijvingen in de BBL niveau 2-opleidingen uitgesplitst naar een reeks achtergrondkenmerken. Hieruit komt onder andere het volgende naar voren:

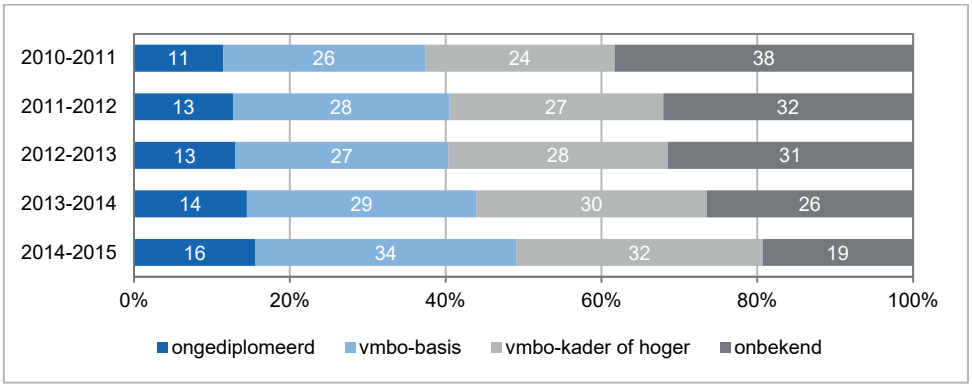
- bijna acht op de tien studenten zijn man;
- er zijn twee relatief grote groepen studenten te onderscheiden: een van studenten van 18 jaar of jonger en een van studenten van 22 jaar of ouder. Over een periode van vijf jaar wordt de eerstgenoemde groep groter (37% naar 46%) en de laatstgenoemde groep kleiner (44% naar 31%). De groep studenten van 19 tot 21 jaar blijft redelijk stabiel;
- meer dan acht op de tien studenten zijn autochtoon. Ongeveer een op de tien studenten is niet-westers allochtoon;
- iets minder dan twee op de tien studenten zijn afkomstig uit een apc-gebied;
- het aandeel studenten met een handicap blijft stabiel op 2%.

Tabel 4.4: Inschrijvingen in BBL niveau 2 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	77%	78%	76%	76%	78%
Vrouw	23%	22%	24%	24%	22%
Jonger dan 17	7%	8%	7%	8%	9%
17	16%	18%	17%	18%	20%
18	14%	15%	15%	16%	17%
19	9%	9%	9%	10%	11%
20 – 21	10%	11%	11%	11%	11%
Ouder dan 22	44%	40%	41%	37%	31%
Autochtoon	81%	82%	81%	82%	83%
Westers allochtoon	6%	6%	6%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	12%	12%	11%	11%	11%
Etniciteit onbekend	1%	0%	2%	1%	0%
Apc-gebied	19%	18%	19%	18%	18%
Handicap	2%	2%	2%	2%	2%
Totaal	61.143	54.939	49.054	37.130	30.359

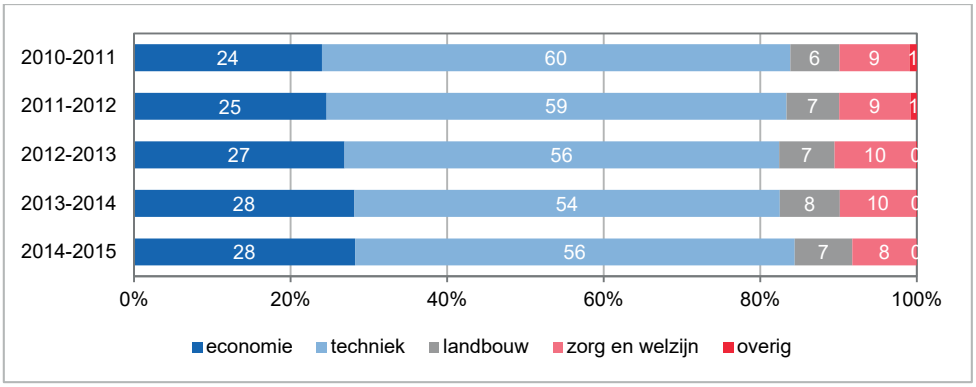
In figuur 4.26 is een onderverdeling naar vooropleiding te zien. De grootste groep studenten heeft een vmbo-basis diploma, en een iets kleinere groep een vmbo-kader diploma of hoger. Over de jaren heen neemt het aandeel ongediplomeerde studenten eveneens toe: ruim een op de tien studenten (16% in 2014-2015) beschikken (nog) niet over een diploma.

Figuur 4.26: Inschrijvingen in BBL niveau 2 naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Uit de onderverdeling naar sectoren komt naar voren dat meer dan de helft van de studenten een opleiding in de sector techniek volgt. Dit aandeel is in de loop der jaren iets kleiner geworden. Verder volgt iets meer dan een kwart van de studenten een opleiding in de sector economie. De aandelen studenten in de overige sectoren blijven relatief stabiel.

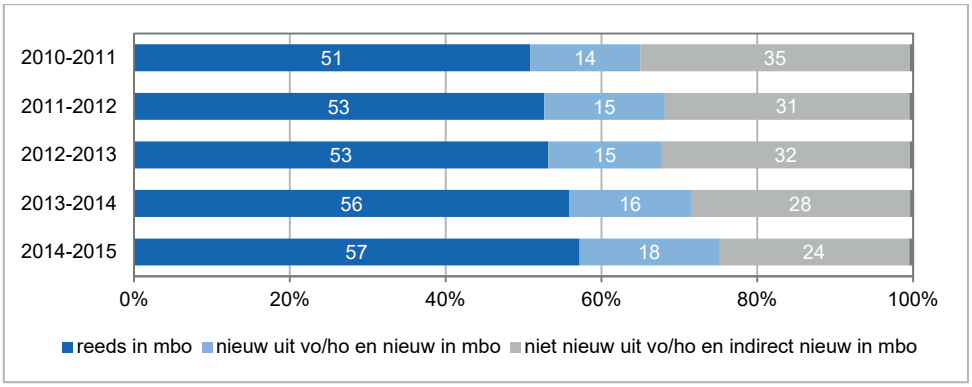
Figuur 4.27: Inschrijvingen in BBL niveau 2 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Uit figuur 4.28 komt naar voren dat meer dan de helft van de studenten reeds aanwezig is in het mbo; in de loop der jaren is dit aandeel met zes procentpunten toegenomen. Het aandeel studenten dat nieuw vanuit het voortgezet (of hoger) onderwijs doorstroomt naar het mbo is eveneens iets gegroeid (met 4 procentpunten). Wel kan een daling

geconstateerd worden in het aandeel studenten dat indirect nieuw in het mbo instroomt (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1). De toename van het relatieve aandeel studenten dat reeds in het mbo verblijft volgt logischerwijs uit de absolute afname van het aantal inschrijvingen in de basisberoepsopleiding (zie ook figuur 4.25).

Figuur 4.28: Inschrijvingen in BBL niveau 2 naar type instroom (bron: DUO)

In tabel 4.5 is de studentenpopulatie uit opgesplitst naar achtergrondkenmerken. Uit deze tabel komt onder andere het volgende naar voren:

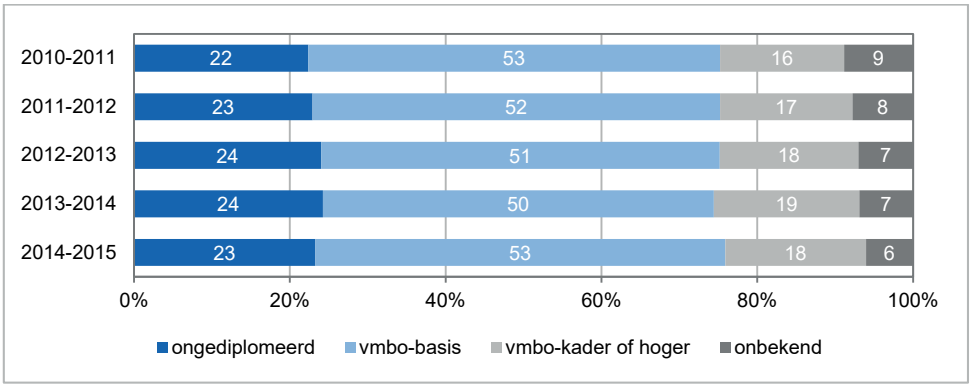
- er zijn iets meer mannelijke studenten dan vrouwelijke studenten;
- ongeveer zeven op de tien studenten zijn 18 jaar of jonger;
- zes op de tien studenten zijn autochtoon, en iets meer dan een derde van de studenten zijn niet-westers allochtoon;
- iets meer dan drie op de tien studenten zijn afkomstig uit een apc-gebied;
- het percentage studenten meteen indicatie gehandicapt blijft stabiel op ongeveer 2%.

Tabel 4.5: Inschrijvingen in BOL niveau 2 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	52%	52%	53%	54%	55%
Vrouw	48%	48%	47%	46%	45%
Jonger dan 17	17%	15%	15%	15%	15%
17	31%	31%	31%	30%	30%
18	22%	23%	23%	23%	23%
19	11%	12%	12%	12%	12%
20 – 21	10%	10%	11%	11%	11%
Ouder dan 22	9%	9%	9%	10%	10%
Autochtoon	58%	59%	60%	60%	60%
Westers allochtoon	6%	6%	6%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	35%	34%	34%	34%	34%
Etniciteit onbekend	0%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	31%	31%	32%	31%	31%
Handicap	3%	3%	2%	2%	2%
Totaal	65.250	62.937	63.284	66.524	65.724

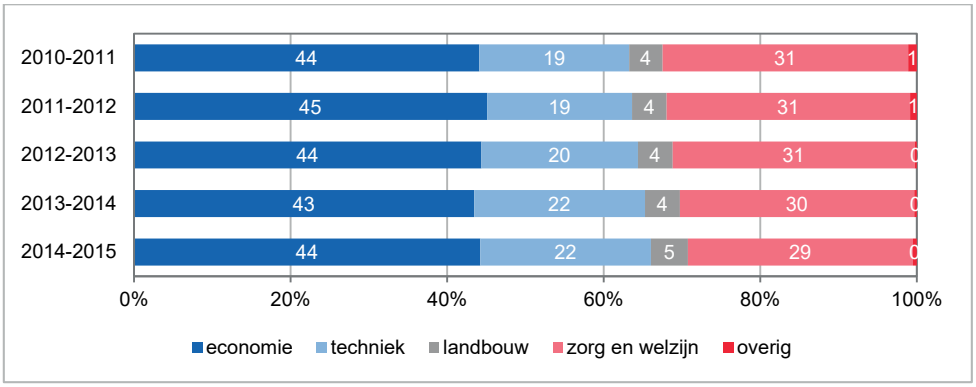
Wanneer wordt uitgesplitst naar vooropleiding is te zien dat iets meer dan de helft van de studenten in een BOL niveau 2-opleiding een vmbo-basis diploma heeft. Iets minder dan twee op de tien studenten hebben een vmbo-kader diploma of hoger. Ongeveer een kwart van de studenten stroomt in het mbo in zonder diploma. Over de jaren heen blijft dit beeld redelijk stabiel.

Figuur 4.29: Inschrijvingen in BOL niveau 2 naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Uit figuur 4.30 komt naar voren dat de meeste studenten een opleiding volgen in de sectoren economie (circa 44%) en zorg en welzijn (circa 30%). Iets meer dan een op de vijf studenten volgen een opleiding in de sector techniek. Over de jaren heen blijven de aandelen studenten naar sector redelijk gelijk.

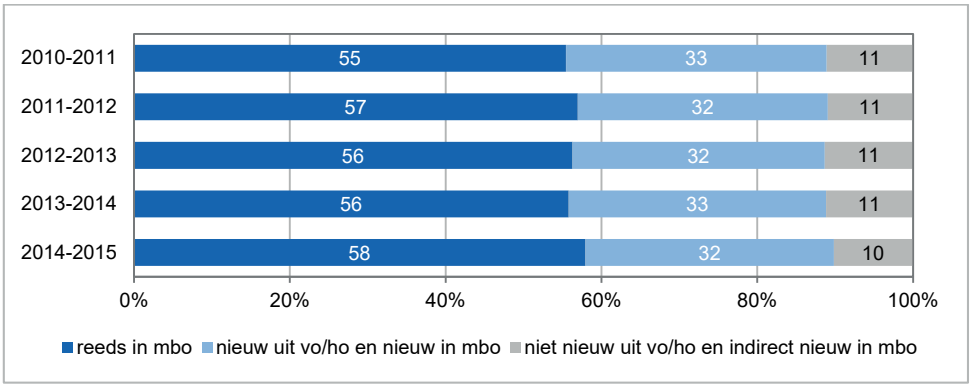
Figuur 4.30: Inschrijvingen in BOL niveau 2 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Een nadere verdeling naar type instroom laat zien dat meer dan de helft van de studenten reeds aanwezig is in het mbo (58% in 2014-2015). Ongeveer een derde van de studenten stroomt nieuw in vanuit het voortgezet (of hoger) onderwijs. Een klein gedeelte van de studenten (circa 10%) stroomt indirect nieuw (i.e. geen inschrijving in het mbo in T-1) in het mbo in. De verdeling blijft over de jaren heen redelijk stabiel. De

toename van het relatieve aandeel studenten dat reeds in het mbo verblijft volgt logischerwijs uit de absolute afname van de inschrijvingen in de basisberoepsopleiding (figuur 4.25).

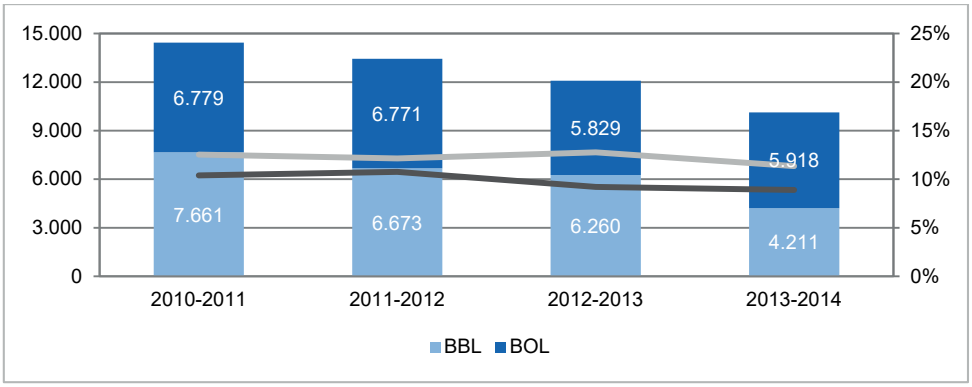
Figuur 4.31: Inschrijvingen in BOL niveau 2 naar type instroom (bron: DUO)

Diplomarendement

Zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) zijn in figuur 4.32 ontwikkelingen in de ongediplomeerde uitstroom uit niveau 2-opleidingen, opgesplitst naar leerweg, in kaart gebracht. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Absoluut gezien is er sprake van een afname van de ongediplomeerde uitstroom, vooral in de BBL. Relatief gezien daalt het aandeel uitvaller licht; in de BBL is het aandeel uitvallers iets hoger dan in de BOL.

Figuur 4.32: Ongediplomeerde uitstroom uit niveau 2-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

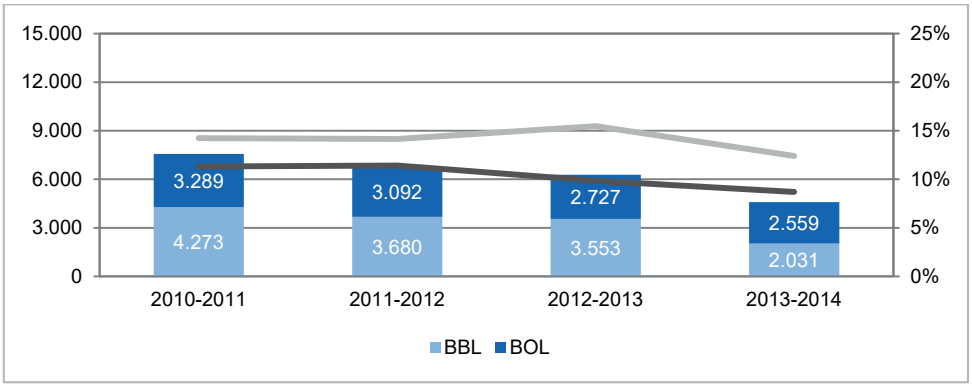

Uit nadere, multivariate analyse blijkt dat binnen de niveau 2-opleidingen bepaalde kenmerken samenhangen met uitval. Mannen, niet-westers allochtonen, en studenten die in woonachtig zijn in apc-gebieden vallen vaker uit, zowel in de BOL als de BBL. In de BOL vallen studenten die 19 jaar of ouder zijn vaker uit, en studenten die jonger zijn dan 17 minder vaak. In de BBL blijken juist de 17-jarigen het meest uit te vallen.

Eerstejaars uitval

De eerstejaars uitval uit niveau 2-opleidingen is in figuur 4.33 over de periode 2010-2013 zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) getoond. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. In absolute zin komt de afname van eerstejaars uitvallers sterker naar voren in de BBL dan in de BOL. Relatief gezien blijft het aandeel eerstejaars uitvallers stabiel; in de BBL is dit aandeel groter (10% à 15%) dan in de BOL (circa 10%).

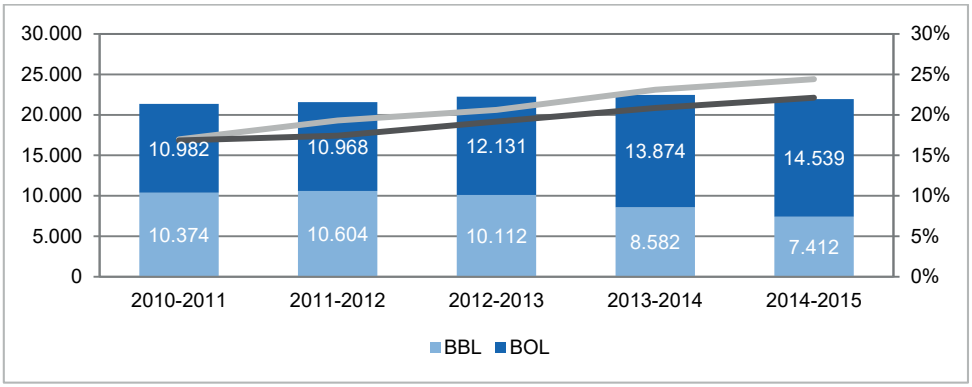
Figuur 4.33: Eerstejaars uitval uit niveau 2-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Stapelen

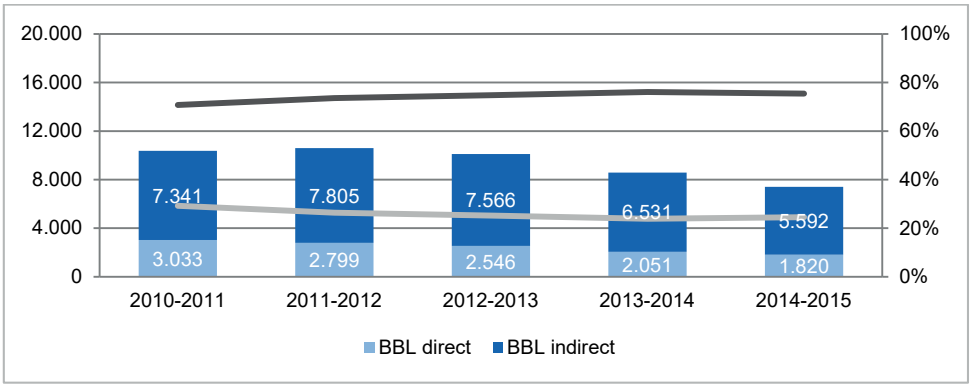
Figuur 4.34 toont het aandeel stapelaars over de jaren heen in zowel absolute (kolommen) als relatieve (lijnen) zin. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Te zien is dat het absolute aantal BBL-studenten dat stapelaar is in de loop der jaren afneemt, terwijl het aantal BOL-studenten juist toeneemt. In de niveau 2-opleidingen in het algemeen blijft het aantal stapelaars redelijk stabiel. Relatief gezien is er een toename van het aandeel stapelaars, waarbij er een sterkere relatieve toename te zien is voor BBL-studenten. Bijna een kwart van de BBL-studenten is stapelaar in 2014-2015 (24%) tegenover iets meer dan een op de vijf BOL-studenten (22%).

Figuur 4.34: Stapelaars in niveau 2-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

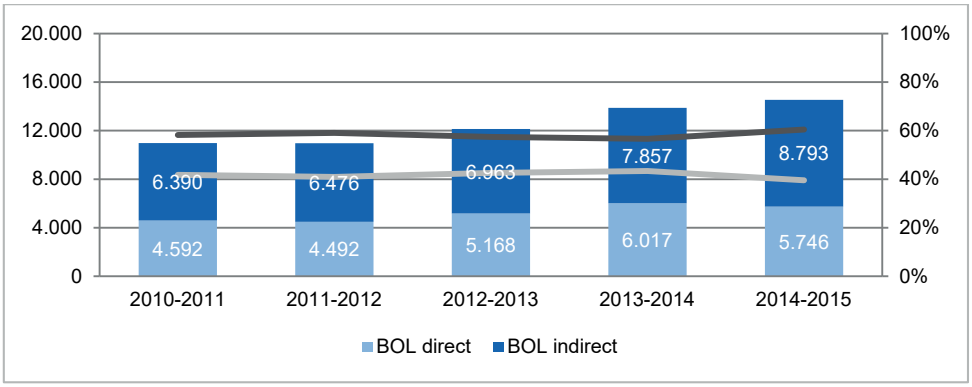
In figuur 4.35 worden de stapelaars in de BBL-Entreeopleiding getoond, in absolute zin (kolommen) en in relatieve zin (lijnen) als de verhouding tussen directe en indirecte stapeling (percentages tellen altijd op tot 100%). Een directe stapelaar is een stapelaar wiens diplomajaar overeenstemt met T; een indirecte stapelaar is een stapelaar met een of meer tussenjaren. De lichtgrijze lijn heeft betrekking op directe stapeling en de donkergrijze lijn op indirecte stapeling. Absoluut gezien neemt het aantal stapelaars af, zowel direct als indirect. Er is sprake van een lichte toename in het aandeel indirecte stapelaars: in 2014-2015 betreft het driekwart van alle stapelaars in niveau 2.

Figuur 4.35: (In)directe stapelaars in BBL niveau 2-opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Stapelen komt in niveau 2-opleidingen vaker voor bij BOL-studenten. Eveneens valt te zien dat met name het absolute aantal indirecte stapelaars over de jaren heen toeneemt. De verhouding direct/indirect stapelen blijft redelijk stabiel: zes op de tien stapelaars in BOL niveau 2-opleidingen volgen na een of meer tussenjaren een volgende opleiding in het mbo.

Figuur 4.36: (In)directe stapelaars in BOL niveau 2-opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Samenvatting

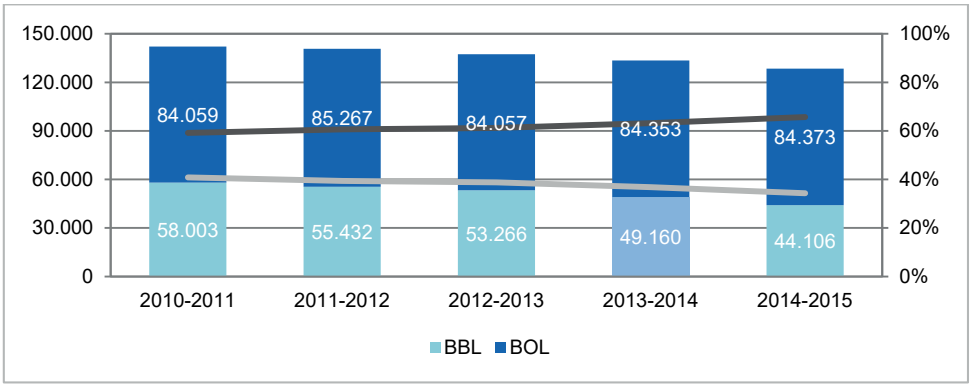
- De absolute instroom in niveau 2-opleidingen is in de jaren 2010- 2015 gedaald. In alle jaren zijn meer studenten ingeschreven in een BOL-opleiding dan in een BBL-opleiding, maar dit verschil is in de loop van de jaren steeds groter geworden (zo'n twee keer meer BOL dan BBL in 2014-2105).
- Binnen de BBL niveau 2-opleidingen zijn mannen sterk oververtegenwoordigd (meer dan driekwart is man), zijn de meeste studenten jonger dan 19 of ouder dan 21, en is meer dan tachtig procent autochtoon. Minder dan 20% woont in een apc-gebied.
- Binnen de BOL niveau 2-opleidingen zijn mannen en vrouwen ongeveer gelijk vertegenwoordigd, zijn de meeste studenten 18 jaar of jonger, is ongeveer een derde niet westers-allochtoon en komt ook ongeveer een derde uit een apc-gebied.
- Hoewel drempelloze instroom in mbo 2 is afgeschaft, stroomt ook in 2014-2015 nog een deel van de studenten in zonder diploma, zowel in de BBL (16%) als de BOL (23%).
- Het aandeel studenten dat uitvalt (zowel in het eerste jaar als in overige studiejaren) is over de jaren heen iets afgenomen; in 2014-2015 is dat voor de BBL iets meer dan tien procent, voor de BOL iets minder dan tien procent.
- Onder uitvallers bevinden zich vaker mannen, niet-westers allochtonen en studenten die woonachtig zijn in apc-gebieden. In de BOL vallen vooral de wat oudere studenten vaker uit. In de BBL vallen de 17-jarigen (ten opzichte van jongere en oudere studenten) vaker uit.
- Het aandeel stapelaars is in de loop van de jaren toegenomen tot meer dan een vijfde deel van alle studenten in mbo niveau 2 (BBL 24%, BOL 22%).

Vakopleidingen (niveau 3)

Inschrijvingen

Figuur 4.37 toont zowel de absolute (kolommen) als de relatieve (lijnen) ontwikkeling in het aantal inschrijvingen naar leerweg in niveau 3. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Er is sprake van een geleidelijke afname van het studentenaantal over de jaren heen. Het relatieve aandeel studenten dat een BOL-opleiding volgt, is toegenomen (59% in 2010-2011 en 66% in 2014-2015).

Figuur 4.37: Inschrijvingen in niveau 3 naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In tabel 4.6 zijn de inschrijvingen in BBL niveau 3-opleidingen uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. Het volgende wordt geconstateerd:

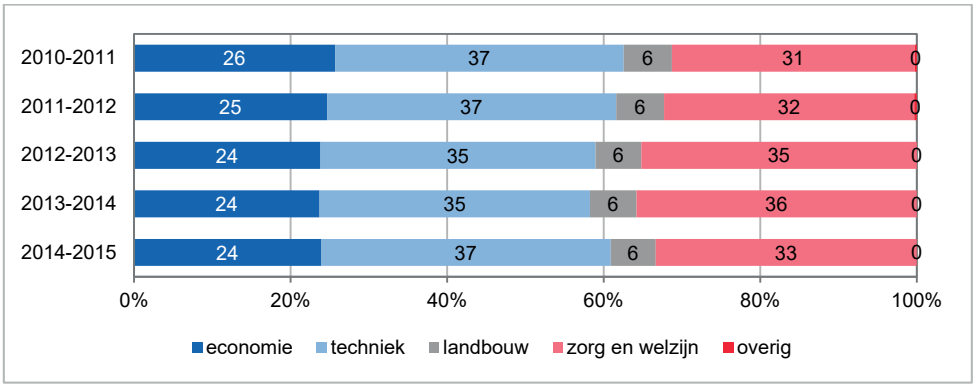
- bijna zes op de tien studenten zijn man;
- meer dan de helft van de studenten is 22 jaar of ouder. BBL-opleidingen op niveau 3 worden voornamelijk gevolgd door studenten ouder dan 19 (86% in 2010-2011 en 84% in 2014-2015);
- meer dan acht op de tien studenten zijn autochtoon; ongeveer tien procent van de studenten is niet-westers allochtoon en verschilt weinig van het aandeel westerse allochtonen;
- circa 16% van de studenten is afkomstig uit een apc-gebied;
- het aandeel studenten met een handicap blijft redelijk stabiel op 2%.

Tabel 4.6: Inschrijvingen in BBL niveau 3 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	59%	59%	57%	57%	59%
Vrouw	41%	41%	43%	43%	41%
Jonger dan 17	1%	1%	1%	1%	2%
17	3%	4%	4%	4%	4%
18	9%	9%	9%	9%	9%
19	13%	13%	13%	12%	12%
20 – 21	20%	20%	20%	19%	19%
Ouder dan 22	53%	53%	54%	55%	53%
Autochtoon	83%	84%	84%	85%	85%
Westers allochtoon	6%	6%	6%	6%	5%
Niet-westers allochtoon	10%	10%	10%	9%	9%
Etniciteit onbekend	1%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	17%	17%	17%	17%	16%
Handicap	2%	2%	2%	1%	2%
Totaal	58.003	55.432	53.266	49.160	44.106

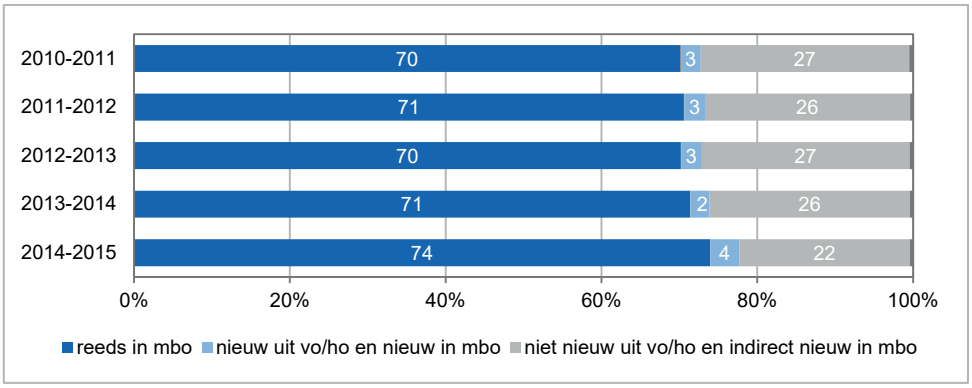
De verdeling van studenten over sectoren blijft over de jaren heen redelijk gelijk (zie figuur 4.38). De fluctuaties in de figuur worden voornamelijk verklaard door veranderingen in de aandelen studenten die een opleiding in de sectoren techniek of zorg en welzijn volgen. Dit is tevens de grootste groep studenten (68% in 2010-2011 en 70% in 2014-2015). Ongeveer een kwart van de studenten volgt een opleiding in de sector economie en 6% een opleiding in de sector landbouw.

Figuur 4.38: Inschrijvingen in BBL niveau 3 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Figuur 4.39 toont de inschrijvingen onderverdeeld naar type instroom. Het grootste gedeelte van de studenten is reeds in het mbo aanwezig. Het aandeel studenten dat nieuw afkomstig is uit voortgezet (of hoger) onderwijs is circa 3%. Het lijkt er dan ook op dat de meeste studenten die een vakopleiding volgen, instromen via stapeling. Iets meer dan een op de vier studenten stroomt indirect nieuw (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1) in het mbo in.

Figuur 4.39: Inschrijvingen in BBL niveau 3 naar type instroom (bron: DUO)

Wanneer de studentenpopulatie uit BOL niveau 3-opleidingen wordt uitgesplitst naar achtergrondkenmerken komen onder andere de volgende bevindingen naar voren:

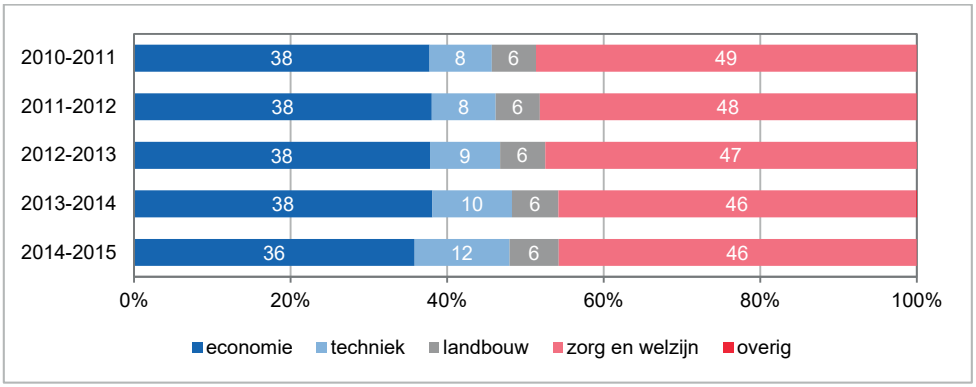
- een kleine meerderheid van de studenten is vrouw;
- de studenten zijn relatief evenwichtig verdeeld over de verschillende leeftijdscategorieën. Ongeveer de helft van de studenten is 18 jaar of jonger (46% in 2010-2011 en 50% in 2014-2015);
- een kwart van de studenten is niet-westers allochtoon en zeven op de tien studenten zijn autochtoon;
- ongeveer een kwart van de studenten is afkomstig uit een apc-gebied;
- het percentage studenten met een indicatie gehandicapt blijft stabiel op ongeveer 2%.

Tabel 4.7: Inschrijvingen in BOL niveau 3 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	41%	42%	43%	43%	43%
Vrouw	59%	58%	57%	57%	57%
Jonger dan 17	14%	13%	13%	12%	11%
17	21%	21%	21%	19%	19%
18	21%	21%	21%	21%	20%
19	17%	17%	17%	17%	17%
20 – 21	16%	17%	18%	18%	19%
Ouder dan 22	12%	12%	12%	12%	13%
Autochtoon	70%	70%	70%	70%	70%
Westers allochtoon	6%	6%	6%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	24%	25%	24%	25%	25%
Etniciteit onbekend	0%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	24%	25%	25%	25%	26%
Handicap	3%	3%	2%	2%	2%
Totaal	84.059	85.267	84.057	84.353	84.373

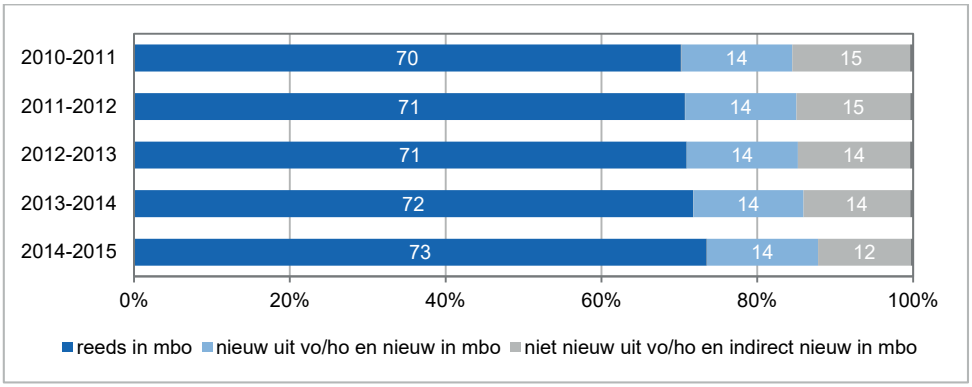
Wanneer de studenten worden uitgesplitst naar sector is te zien dat bijna de helft van de studenten een opleiding in de sector zorg en welzijn volgt. Ongeveer 37% van de studenten volgt een opleiding in de sector economie. De relatieve verdeling blijft over de jaren heen redelijk gelijk, al is er een lichte toename van het aandeel studenten in de sector techniek waar te nemen.

Figuur 4.40: Inschrijvingen in BOL niveau 3 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Iets meer dan zeven op de tien studenten waren reeds in het mbo aanwezig (zie figuur 4.41). Veertien procent van de studenten stromen nieuw in het mbo in, en ongeveer dertien procent van de studenten stromen indirect nieuw (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1) in het mbo in. Het lijkt er dan ook op dat een groot deel van de studenten dat een vakopleiding volgt, instroomt via stapeling. De verdeling blijft over de jaren heen redelijk stabiel.

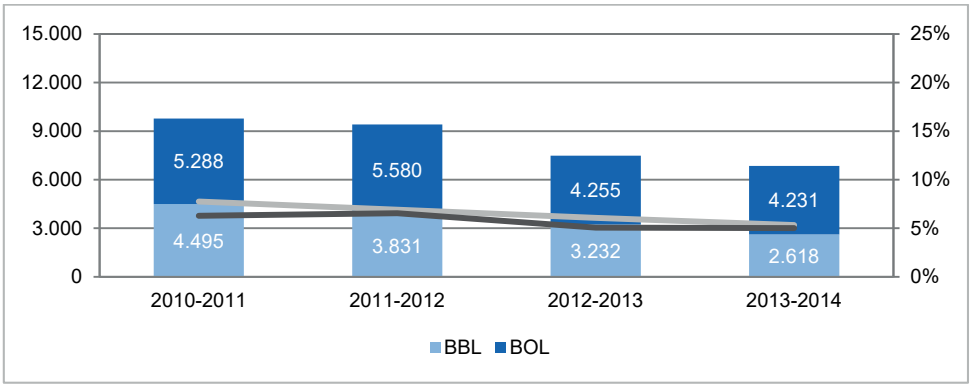
Figuur 4.41: Inschrijvingen in BOL niveau 3 naar type instroom (bron: DUO)

Diplomarendement

Zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) zijn in figuur 4.42 ontwikkelingen in de ongediplomeerde uitstroom uit niveau 3-opleidingen, opgesplitst naar leerweg, in kaart gebracht. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Er is sprake van een lichte afname van de ongediplomeerde uitstroom (en daarmee een lichte stijging van het rendement). Relatief gezien is de afname in de BBL-opleidingen iets sterker dan in de BOL-opleidingen; in 2013-2014 is er nauwelijks nog verschil naar leerweg in het aandeel ongediplomeerde uitstroom uit niveau 3-opleidingen.

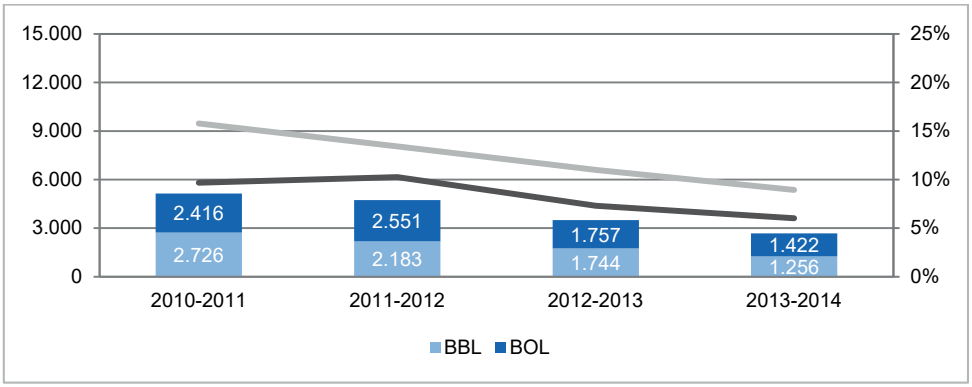
Figuur 4.42: Ongediplomeerde uitstroom uit niveau 3-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Eerstejaars uitval

De eerstejaars uitval uit niveau 3-opleidingen is in figuur 4.43 over de periode 2010-2013 zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) getoond. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt BBL de aan. Te zien is dat de eerstejaars uitval binnen zowel de BBL als de BOL afneemt in absolute en relatieve zin. Voorts komt naar voren dat de afname in relatieve zin over de jaren heen sterker is in de BBL (16% naar 9%) dan in de BOL (10% naar 6%).

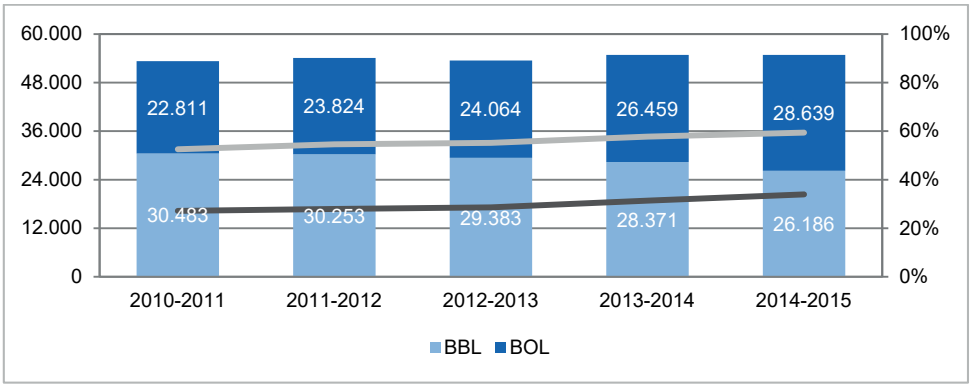
Figuur 4.43: Eerstejaars uitval uit niveau 3-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Stapelen

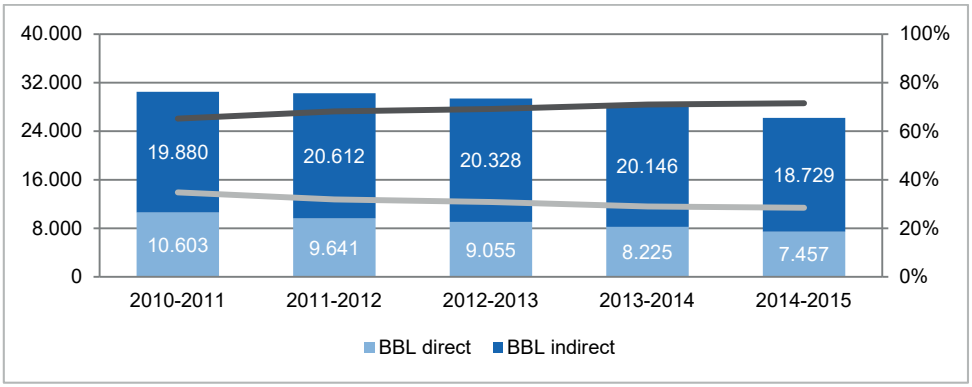
Figuur 4.44 toont het aandeel stapelaars over de jaren heen in zowel absolute (kolommen) als relatieve (lijnen) zin. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Het totale aantal stapelaars blijft redelijk stabiel, al valt een toename te zien van het aantal BOL-studenten dat heeft gestapeld en een afname van het aantal BBL-studenten. Relatief gezien stijgt het aandeel stapelaars over de jaren heen, waarbij BBL-studenten relatief gezien vaker stapelen dan BOL-studenten (in 2014-2015 respectievelijk 59% en 34%).

Figuur 4.44: Stapelaars in niveau 3-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

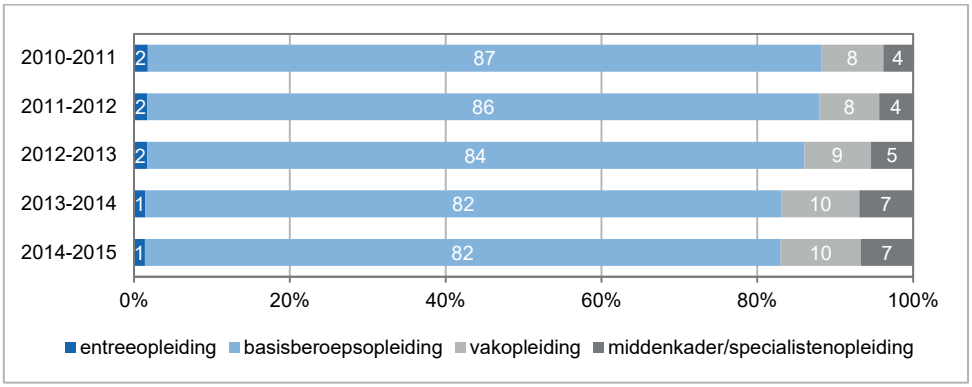
In figuur 4.45 worden de stapelaars in de BBL niveau 3-opleiding getoond, in absolute zin (kolommen) en in relatieve zin (lijnen) als de verhouding tussen directe en indirecte stapeling (de percentages tellen op tot 100%). Een directe stapelaar is een stapelaar wiens diplomajaar overeenstemt met T; een indirecte stapelaar is een stapelaar met een of meer tussenjaren. De lichtgrijze lijn heeft betrekking op directe stapeling en de donkergrijze lijn op indirecte stapeling. Het absolute aantal BBL-studenten dat heeft gestapeld is in de loop der jaren afgenomen voor zowel directe als indirecte stapelaars. Voorts blijkt dat de verdeling direct/indirect verder uit elkaar is komen te liggen: in 2014-2015 zijn iets meer dan zeven op de tien BBL-studenten in een niveau 3-opleiding indirecte stapelaars.

Figuur 4.45: (In)directe stapelaars in BBL niveau 3-opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

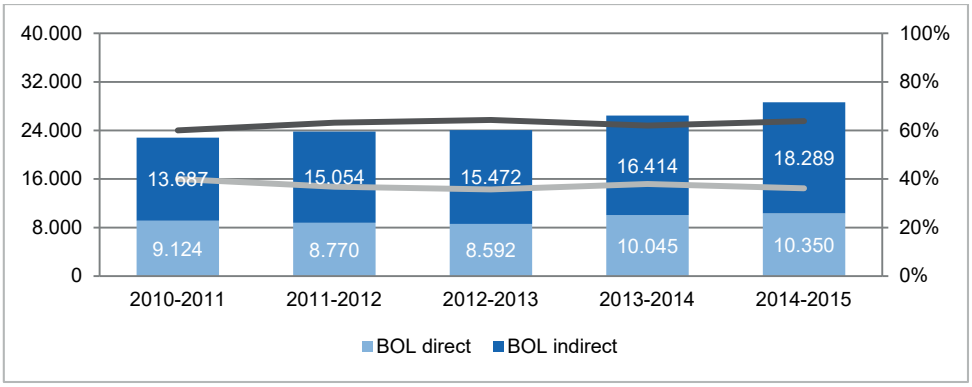
In figuur 4.46 zijn de stapelaars uitgesplitst naar vooropleiding (d.w.z. hoogst behaalde diplomaniveau). Te zien is dat het merendeel van de studenten stapelt vanuit een niveau 2-opleiding (82% in 2014-2015). Ongeveer een op de tien studenten stapelt op een andere vakopleiding, en een iets kleiner aandeel stapelt op een niveau 4-opleiding.

Figuur 4.46: Stapelaars in BBL niveau-3 opleidingen naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

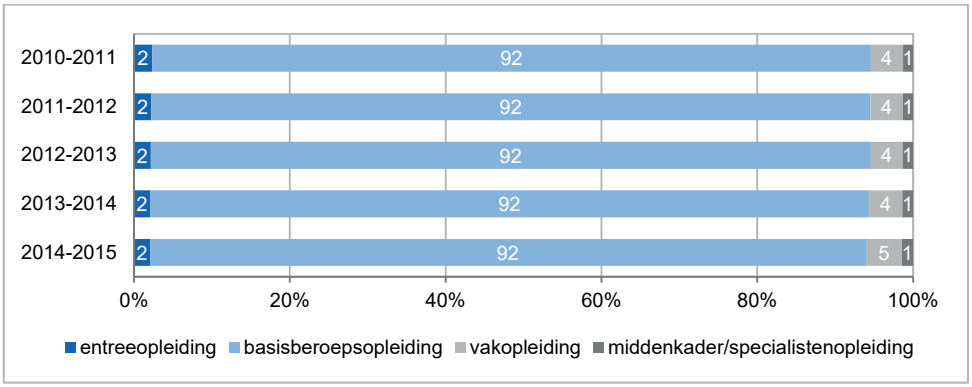
Uit figuur 4.47 komt naar voren dat het aantal BOL-studenten in niveau-3 opleidingen dat heeft gestapeld in de loop der jaren toeneemt. De toename is het sterkst onder de indirecte stapelaars. Voorts is te zien dat de verhouding direct/indirect stapelen vrij stabiel blijft. Ongeveer zes op de tien studenten die hebben gestapeld zij na een of meer tussenjaren aan een nieuwe mbo-opleiding begonnen.

Figuur 4.47: (In)directe stapelaars in BOL niveau-3 opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Wanneer de stapelaars worden uitgesplitst naar vooropleiding (d.w.z. hoogst behaalde diplomaniveau) wordt geconstateerd dat het overgrote deel van de studenten een niveau 2-opleiding heeft voltooid (92%). Over de jaren heen zijn er nauwelijks verschillen waar te nemen.

Figuur 4.48: Stapelaars in BOL niveau 3-opleidingen naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Samenvatting

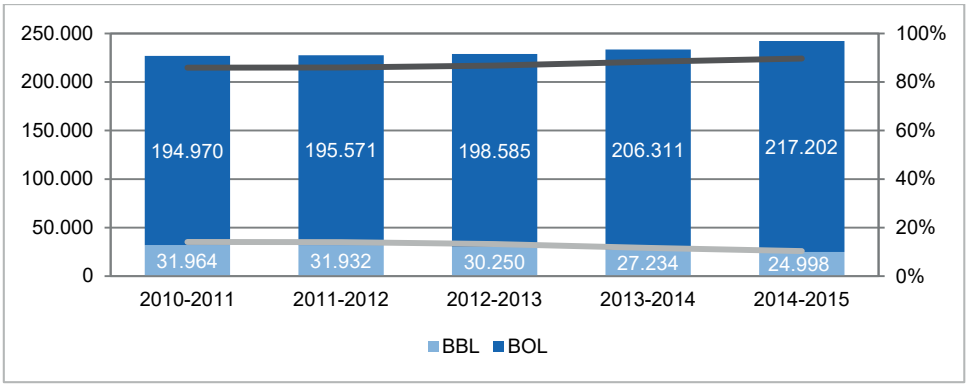
- In mbo niveau 3 is het aantal studenten tussen 2010-2011 en 2014-2015 geleidelijk afgenomen. In alle jaren volgen binnen niveau 3 meer studenten een BOL-opleiding dan een BBL-opleiding en dit verschil is in de loop van de jaren groter geworden (in 2014-2015 ongeveer twee keer meer BOL- dan BBL-studenten).
- Binnen de BLL niveau 3-opleidingen is meer dan de helft man, meer dan de helft ouder dan 22 en meer dan 80% autochtoon. Ongeveer 17% is woonachtig in een apc-gebied.
- Binnen de BOL niveau 3-opleidingen is juist meer dan de helft vrouw, de meeste studenten zijn 17-19 jaar en 70% is autochtoon. Ongeveer een kwart van de studenten is woonachtig in apc-gebieden.
- In zowel de BOL als de BBL is de ongediplomeerde uitval tussen 2010 en 2014 afgenomen naar ongeveer 5 procent in 2013-2014.
- Onder uitvallers bevinden zich vaker mannen, niet-westerse allochtonen en studenten die woonachtig zijn in apc-gebieden. In zowel de BOL als de BBL vallen 17-jarigen vaker uit dan studenten die jonger of ouder zijn.
- Het aandeel stapelaars is in de loop van de jaren toegenomen waarbij in 2014-2015 BBL-studenten (59%) vaker stapelen dan BOL-studenten (34%).

Middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4)

Inschrijvingen

In figuur 4.49 is zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) in kaart gebracht hoe de inschrijvingen naar leerweg zich hebben ontwikkeld. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. De inschrijvingen in een middenkader- of specialistenopleiding nemen in de loop der tijd gestaag toe. Hierbij daalt echter het aandeel studenten dat een BBL-opleiding volgt. Ongeveer een op de tien studenten volgt een BBL-opleiding op niveau 4.

Figuur 4.49: Inschrijvingen in niveau 4 naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In tabel 4.8 is een uitsplitsing naar achtergrondkenmerken van studenten in BBL niveau 4-opleidingen weergegeven. Op basis van deze tabel kan het volgende worden geconstateerd:

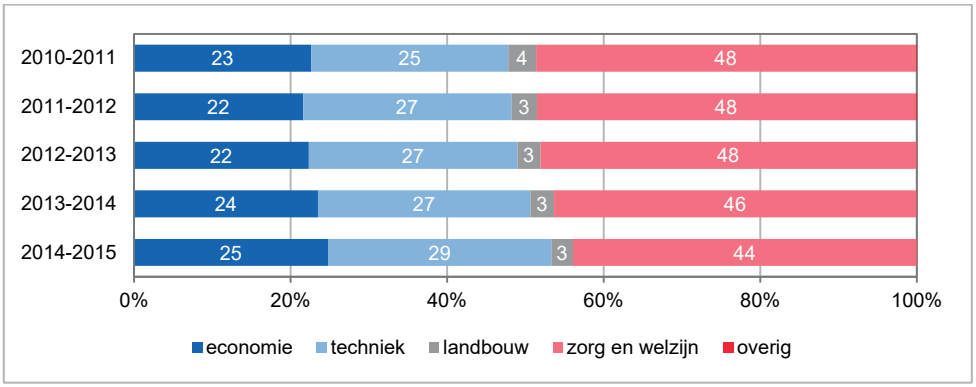
- de man/vrouwverdeling blijft over de jaren heen vrijwel gelijk;
- de meeste studenten zijn 22 jaar of ouder: ongeveer driekwart van de studenten. Er bevinden zich relatief weinig jonge studenten in deze opleidingen;
- meer dan acht op de tien studenten zijn autochtoon. Ongeveer een op de tien studenten is niet-westers allochtoon;
- iets minder dan twee op de tien studenten zijn afkomstig uit een apc-gebied;
- het aandeel studenten met een handicap blijft stabiel op 1%.

Tabel 4.8: Inschrijvingen in BBL niveau 4 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	48%	49%	49%	50%	51%
Vrouw	52%	51%	51%	50%	49%
Jonger dan 17	0%	0%	0%	0%	0%
17	1%	1%	1%	1%	1%
18	3%	3%	3%	3%	3%
19	5%	5%	5%	5%	5%
20 – 21	15%	16%	16%	16%	16%
Ouder dan 22	75%	75%	75%	74%	74%
Autochtoon	84%	85%	85%	85%	85%
Westers allochtoon	6%	7%	6%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	9%	8%	9%	9%	8%
Etniciteit onbekend	1%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	17%	17%	18%	18%	18%
Handicap	1%	1%	1%	1%	1%
Totaal	31.964	31.932	30.250	27.234	24.998

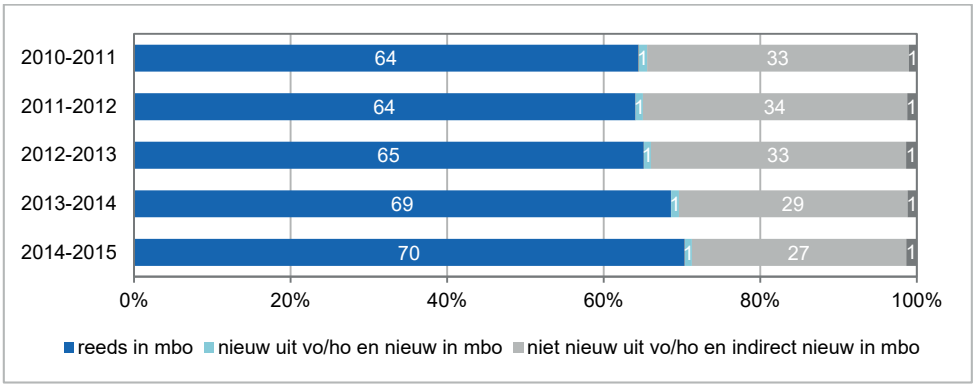
Figuur 4.50 toont de onderverdeling naar sectoren. Te zien is dat de meeste studenten ingeschreven staan in de sector zorg en welzijn; meer dan vier op de tien studenten. Dit aandeel in de loop der jaren af met 4 procentpunten (tot 44% in 2014-2015), terwijl het aandeel inschrijvingen in de sector techniek juist toeneemt met vier procentpunten (tot 29% in 2014-2015). Tevens is er sprake van een lichte stijging in het aandeel studenten in de sector economie (2 procentpunten tot 25% in 2014-2015).

Figuur 4.50: Inschrijvingen in BBL niveau 4 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Wanneer de inschrijvingen in BBL niveau 4-opleidingen worden uitgesplitst naar type instroom blijkt de meerderheid van de studenten reeds in het mbo aanwezig te zijn, en dit aandeel groeit in de loop der jaren (met 6 procentpunten tot 70% in 2014-2015). De nieuwe aanwas in de opleidingen betreft grotendeels indirect nieuwe instroom (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1) en nauwelijks nieuwe instroom vanuit het voortgezet (of hoger) onderwijs (1%).

Figuur 4.51: Inschrijvingen in BBL niveau 4 naar type instroom (bron: DUO)

In tabel 4.9 is de studentenpopulatie van BOL niveau 4-opleidingen verder uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. Hieruit komt onder meer het volgende naar voren:

- de man/vrouwverdeling blijft over de jaren heen vrijwel gelijk;

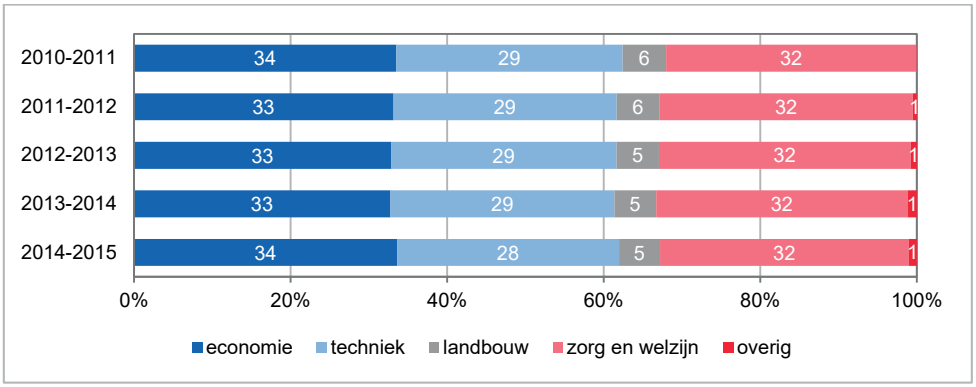
- er zijn relatief gezien meer jongere studenten dan oudere studenten. In het studiejaar 2014-2015 is meer dan de helft (55%) van de studenten 18 jaar of jonger;
- iets meer dan driekwart van de studenten is autochtoon. Iets minder dan twee op de tien studenten zijn niet-westerse allochtoon;
- ongeveer twee op de tien studenten zijn afkomstig uit een apc-gebied;
- het percentage studenten meteen indicatie gehandicapt blijft stabiel op ongeveer 3%.

Tabel 4.9: Inschrijvingen in BOL niveau 4 naar achtergrondkenmerken in periode 2010-2014 (bron: DUO)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Man	49%	48%	48%	49%	49%
Vrouw	51%	52%	52%	51%	51%
Jonger dan 17	13%	13%	13%	13%	14%
17	20%	20%	20%	20%	20%
18	21%	21%	21%	21%	21%
19	19%	18%	18%	18%	18%
20 – 21	18%	18%	18%	18%	18%
Ouder dan 22	10%	10%	10%	10%	10%
Autochtoon	76%	76%	76%	76%	76%
Westers allochtoon	6%	6%	6%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	18%	18%	18%	18%	18%
Etniciteit onbekend	0%	0%	0%	0%	0%
Apc-gebied	19%	19%	20%	20%	20%
Handicap	3%	3%	3%	3%	2%
Totaal	194.970	195.571	198.585	206.311	217.202

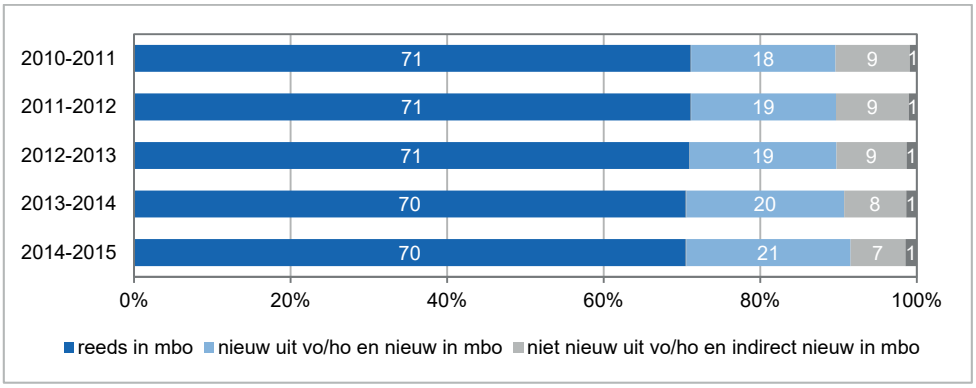
Figuur 4.Figuur 4.52 toont de inschrijvingen uitgesplitst naar sector. De onderverdeling van studenten blijft over de jaren heen vrij stabiel. Ongeveer een derde van de studenten volgt een opleiding in de sector zorg en welzijn; een ander derde van de studentengroep volgt een economische opleiding. Studenten in de sectoren techniek en landbouw vormen eveneens een derde van de totale studentengroep.

Figuur 4.52: Inschrijvingen in BOL niveau 4 naar sector in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Voorts wordt in figuur 4.53 een onderverdeling naar type instroom getoond. Ongeveer zeven op de tien studenten bevinden zich reeds in het mbo; ongeveer twee op de tien studenten stromen nieuw in vanuit het voortgezet (of hoger) onderwijs. In de loop der tijd neemt deze laatste groep iets toe (met 3 procentpunten tot 21% in 2014-2015). Een klein gedeelte van de studenten (circa 10%) stroomt indirect nieuw (d.w.z. geen inschrijving in het mbo in T-1) in het mbo in.

Figuur 4.53: Inschrijvingen in BOL niveau 4 naar type instroom (bron: DUO)

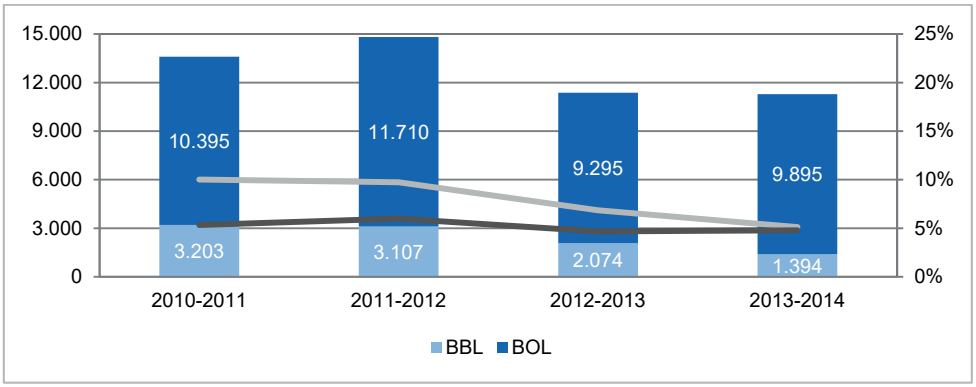

Diplomarendement

In onderstaande figuur 4.54 is de ongediplomeerde uitstroom uit niveau 4 opgesplitst naar leerweg. Zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) zijn ontwikkelingen in rendement in kaart gebracht. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt

de BBL aan. Te zien is dat de ongediplomeerde uitstroom in absolute en relatieve zin afneemt. In zowel de BOL als de BLL is de ongediplomeerde uitstroom in de loop van de jaren afgenomen. In 2013-2014 is er relatief gezien nauwelijks verschil naar leerweg in de ongediplomeerde uitstroom.

Figuur 4.54: Ongediplomeerde uitstroom uit niveau 4-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

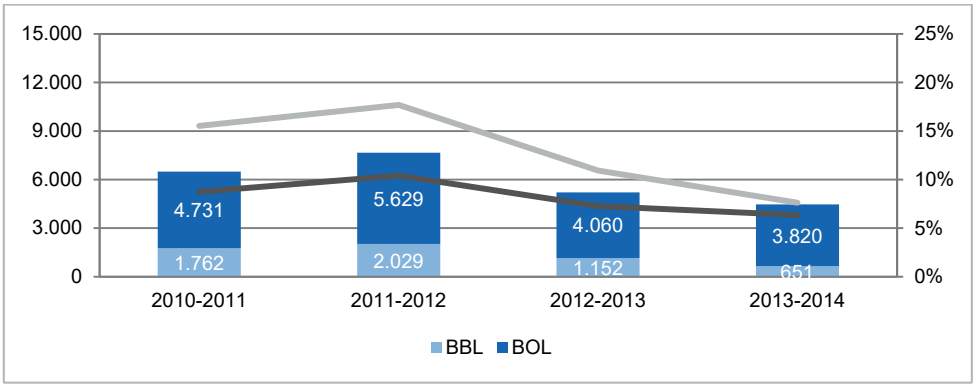

In een nadere, multivariate analyse is nagegaan welke kenmerken binnen de niveau-4 opleidingen samenhangen met uitval. Te zien valt dat in zowel de BOL als de BBL dat de volgende kenmerken gerelateerd zijn aan meer kans op uitval: man, 17-jarig (versus jonger of ouder), niet-westerse allochtoon en woonachtig in apc-gebied.

Eerstejaars uitval

De eerstejaars uitval uit niveau 4-opleidingen is in figuur 4.55 over de periode 2010-2013 zowel absoluut (kolommen) als relatief (lijnen) getoond. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Na een toename van het aantal eerstejaars in absolute en relatieve zin in 2011-2012 zet zich een geleidelijke afname in. Deze afname is sterker in de BBL (van 18% in 2011-2012 naar 8% in 2013-2014) dan in de BOL (van 10% naar 6%).

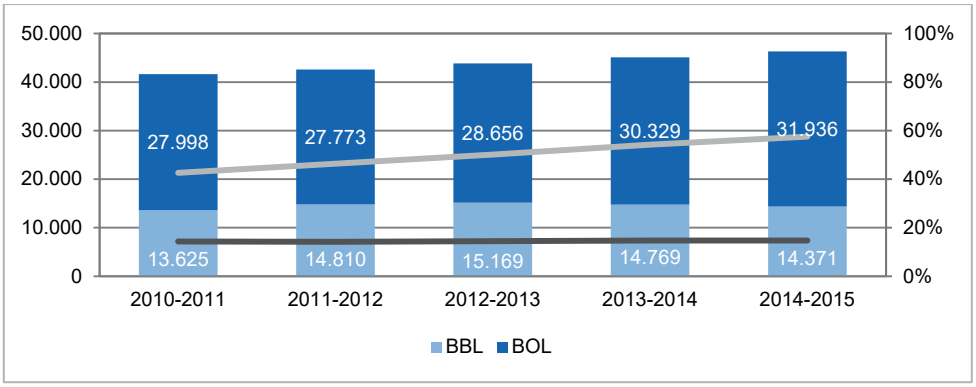
Figuur 4.55: Eerstejaars uitval uit niveau 4-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2013 (bron: DUO)

Stapelen

Figuur 4.56 toont het aandeel stapelaars over de jaren heen in zowel absolute (kolommen) als relatieve (lijnen) zin. De donkergrijze lijn hoort bij de BOL; de lichtgrijze lijn duidt de BBL aan. Te zien is dat het aantal stapelaars, en dan met name onder de BOL-studenten, geleidelijk toeneemt. Het relatieve aandeel BOL-studenten dat heeft gestapeld blijft redelijk stabiel (circa 15%), terwijl het aandeel BBL-studenten toeneemt (van 43% in 2010-2011 naar 57% in 2014-2015).

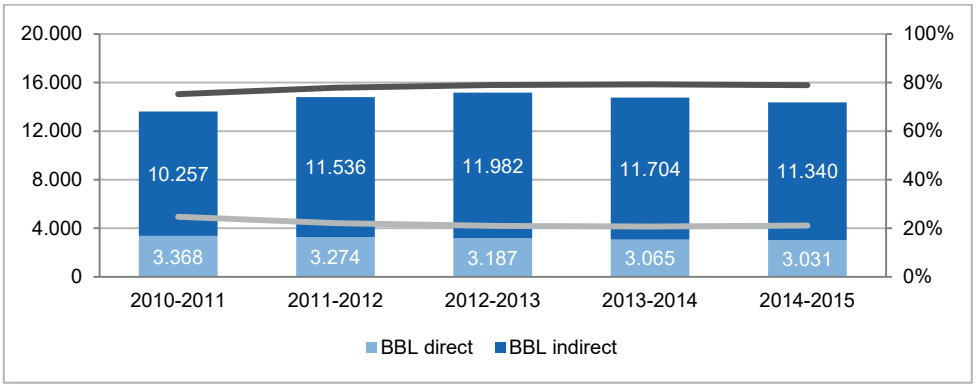
Figuur 4.56: Stapelaars in niveau 4-opleidingen naar leerweg in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In figuur 4.57 worden de stapelaars in de BBL niveau 4-opleiding gepresenteerd, in absolute zin (kolommen) en in relatieve zin (lijnen) als de verhouding tussen directe en

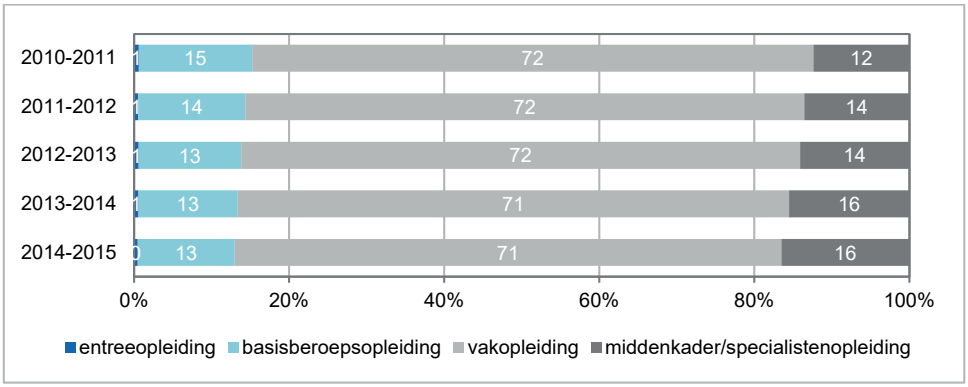
indirecte stapeling (de percentages tellen op tot 100%). Een directe stapelaar is een stapelaar wiens diplomajaar overeenstemt met T; een indirecte stapelaar is een stapelaar met een of meer tussenjaren. De lichtgrijze lijn heeft betrekking op directe stapeling en de donkergrijze lijn op indirecte stapeling. Het absolute aantal neemt, na een lichte toename tot 2012-2013, weer langzaam af. Voorts valt te zien dat het aandeel indirecte stapelaars sinds 2012-2013 redelijk stabiel blijft op 80%.

Figuur 4.57: (In)directe stapelaars in BBL niveau 4-opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

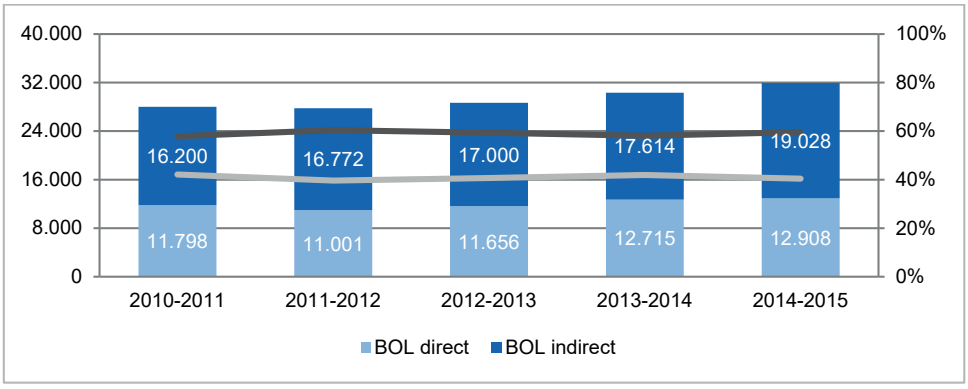
Wanneer de stapelaars worden uitgesplitst naar vooropleiding (d.w.z. hoogst behaalde diplomaniveau) is te zien dat ongeveer zeven op de tien studenten stapelen op een niveau 3-opleiding. Ongeveer 15% van de stapelaars heeft een eerdere opleiding op niveau 4 afgerond. Een iets kleiner aandeel stapelt op een niveau 2-opleiding. Stapeling op een Entreeopleiding komt nauwelijks voor.

Figuur 4.58: Stapelaars in BBL niveau 4-opleidingen naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

In de BOL niveau 4-opleidingen neemt het absolute aantal stapelaars toe in de loop der jaren. Deze stijging is sterker onder de indirecte stapelaars. Relatief gezien blijft het beeld echter stabiel: ongeveer zes op de tien stapelaars stapelen na een of meer tussenjaren.

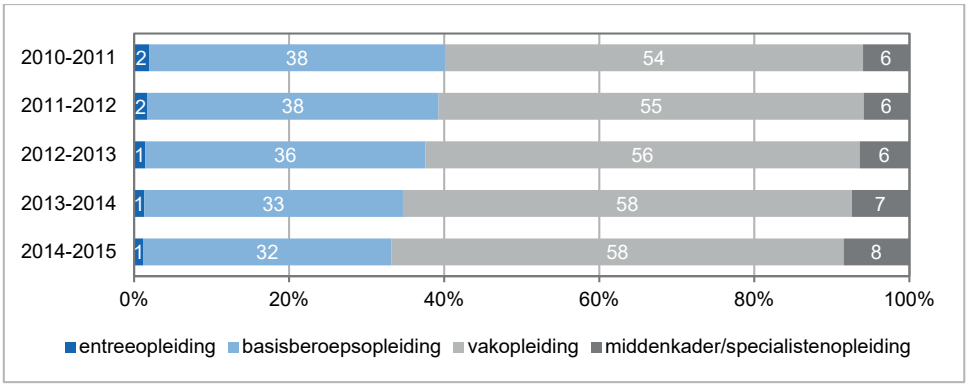
Figuur 4.59: (In)directe stapelaars in BOL niveau 4-opleidingen in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Figuur 4.60 toont een uitsplitsing van stapelaars in BOL niveau 4-opleidingen naar vooropleiding (d.w.z. hoogst behaalde diplomaniveau). Meer dan de helft van de stapelaars heeft een niveau 3-opleiding afgerond voor zij begonnen aan de niveau 4-opleiding; dit aandeel is in de loop der jaren gegroeid met 4 procentpunten. Ongeveer een derde van

de studenten stapelt op een niveau 2-opleiding; dit aandeel is afgenomen met 6 procentpunten. Iets minder dan een op de tien studenten hebben op een (andere) niveau 4-opleiding gestapeld en een zeer klein aandeel stapelt op een Entreeopleiding.

Figuur 4.60: Stapelaars in BOL niveau 4-opleidingen naar vooropleiding in periode 2010-2014 (bron: DUO)

Samenvatting

- In mbo niveau 4 is het aantal studenten tussen 2010-2011 en 2014-2015 geleidelijk toegenomen. In alle jaren volgen binnen niveau 4 meer studenten een BOL-opleiding dan een BBL-opleiding en dit verschil is in de loop van de jaren groter geworden (in 2014-2015 meer dan acht keer meer BOL- dan BBL-studenten).
- Binnen de BBL niveau 4-opleidingen is het aandeel mannen en vrouwen ongeveer gelijk, ongeveer driekwart is ouder dan 22 jaar en 85 procent is autochtoon. Van de BBL-ers is ongeveer 18% afkomstig uit een apc-gebied.
- Ook binnen de BOL niveau 4-opleidingen is het aandeel mannen en vrouwen ongeveer gelijk, maar zijn de meeste studenten tussen de 17 een 21 jaar oud. Ook is driekwart van de studenten autochtoon en 20% is afkomstig uit een apc-gebied.
- In zowel de BOL als de BBL is de ongediplomeerde uitval in tussen 2010-2011 en 2013-2014 afgenomen naar ongeveer 5% in 2013-2014.
- Onder uitvallers bevinden zich vaker mannen, niet-westerse allochtonen en studenten die woonachtig zijn in apc-gebieden. In zowel de BOL als de BBL vallen 17-jarigen vaker uit dan studenten die jonger of ouder zijn.
- Het aandeel stapelaars is in de loop van de jaren toegenomen. In 2014-2015 is het aandeel stapelaars in BBL (57%) hoger dan in BOL (15%).

4.3 Doorstroom en studievoortgang

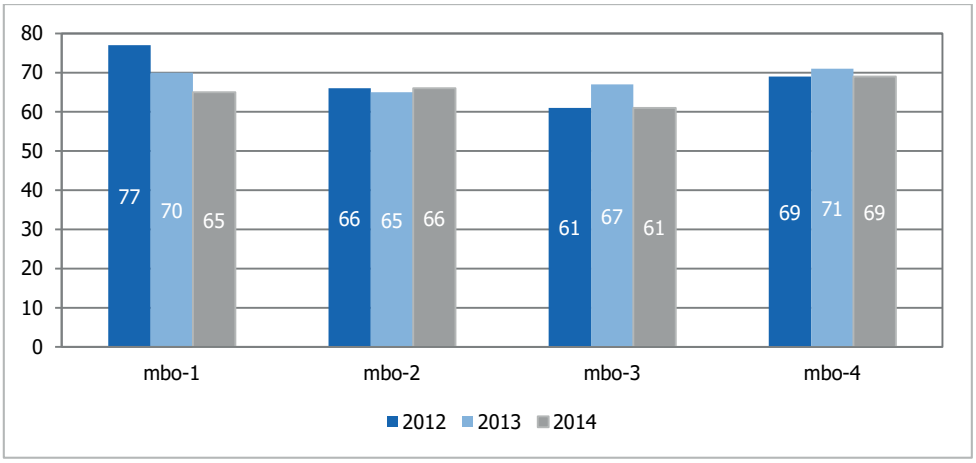
In deze paragraaf wordt aan de hand van inschrijvingsgegevens uit het voortgezet onderwijs, beschikbaar gesteld door DUO, in kaart gebracht welke onderwijstransities jongeren doormaken. Er wordt gekeken naar de schoolloopbaan van jongeren die een diploma hebben behaald in de gemengde of theoretische leerweg van het vmbo. Kiezen zij voor de beroepskolomroute (vmbo-mbo-hbo), de avo-route (vmbo-havo-hbo) of een andere route, en hoe vaak komt het voor dat een bepaalde route wordt gevolgd? Vervolgens wordt gekeken naar de onderwijsgeschiedenis van jongeren die in het schooljaar 2014-2015 in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs of hoger onderwijs zaten: hoe zijn zij op deze onderwijspositie terechtgekomen, en hoe vaak komen bepaalde loopbanen voor? Met name voor het toetsen van maatregel *A. Verkorten opleidingen* levert deze cijfermatige informatie nuttige inzichten op.

Begonnen wordt echter met het in kaart brengen van redenen van uitval in het mbo met behulp van gegevens uit de VSV-monitor (zie bijlage 1 voor meer details over dit vragenlijstonderzoek onder uitvallers). Deze informatie levert (in de toekomst) inzicht in de effectiviteit van verschillende maatregelen, waaronder *A. Verkorten opleidingen*, *B. Intensiveren opleidingen*, *C. Verdwijnen drempelloze instroom in mbo niveau 2* en *E. Aanpassing bekostiging*.

Afgebroken studie

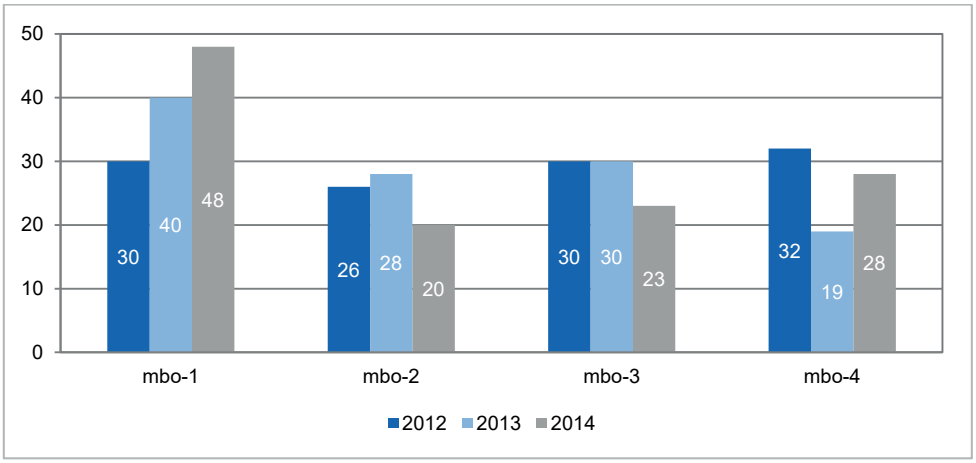
Van de studenten die zijn uitgevallen geldt dat ongeveer 60-70% een opleiding volgde die de eerste keuze was.

Figuur 4.61: Opleiding was eerste keuze, naar mbo-niveau (bron: VSV-monitor)

Het aandeel studenten dat na studieadvies is geswitcht, verschilt tussen de niveaus. Onder mbo 1-studenten is over de tijd vaker geswitcht na studieadvies, terwijl bij mbo niveau 2 en mbo niveau 3 een lichte daling te zien is. Na controle voor achtergrondkenmerken is te zien dat mbo 1-studenten het vaakst switchen na studieadvies.

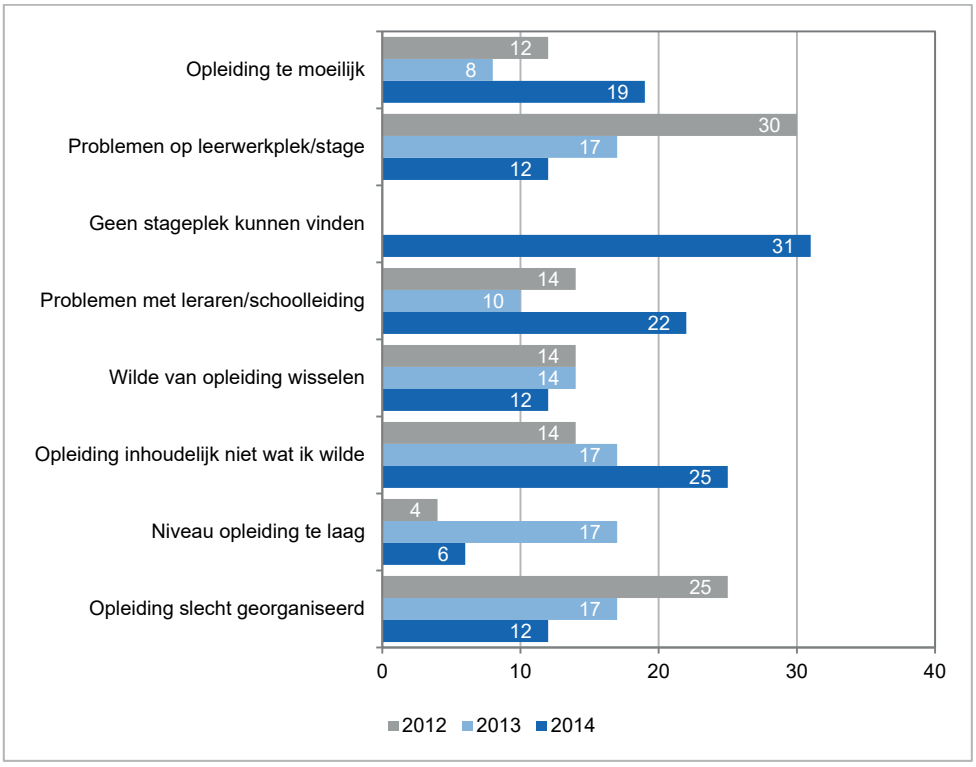
Figuur 4.62: Geswitcht na studieadvies, gesplitst naar studieniveau (bron: VSV-monitor)

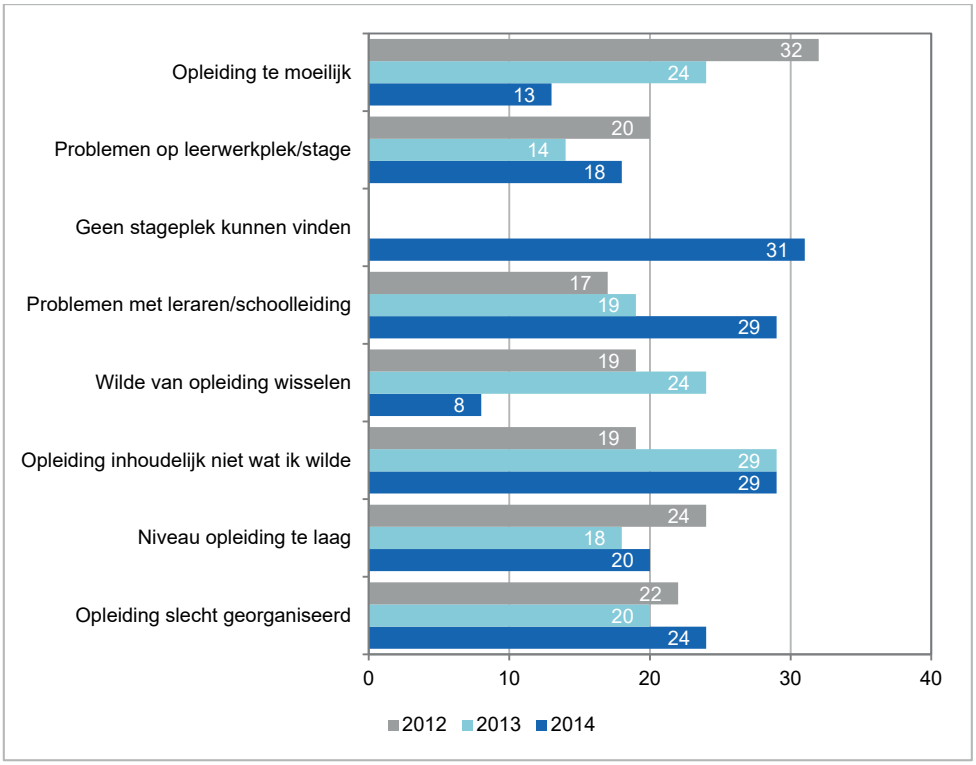
Redenen van uitval

In 2014 was de meest genoemde reden om te stoppen met een BBL-opleiding op niveau 1 dat het niet is gelukt een stageplaats te vinden (niet bevraagd in 2012 en 2013), gevolgd door de reden dat de opleiding inhoudelijk niet aansluit bij de wensen van de student.

Figuur 4.63: Uitval in niveau 1 BBL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

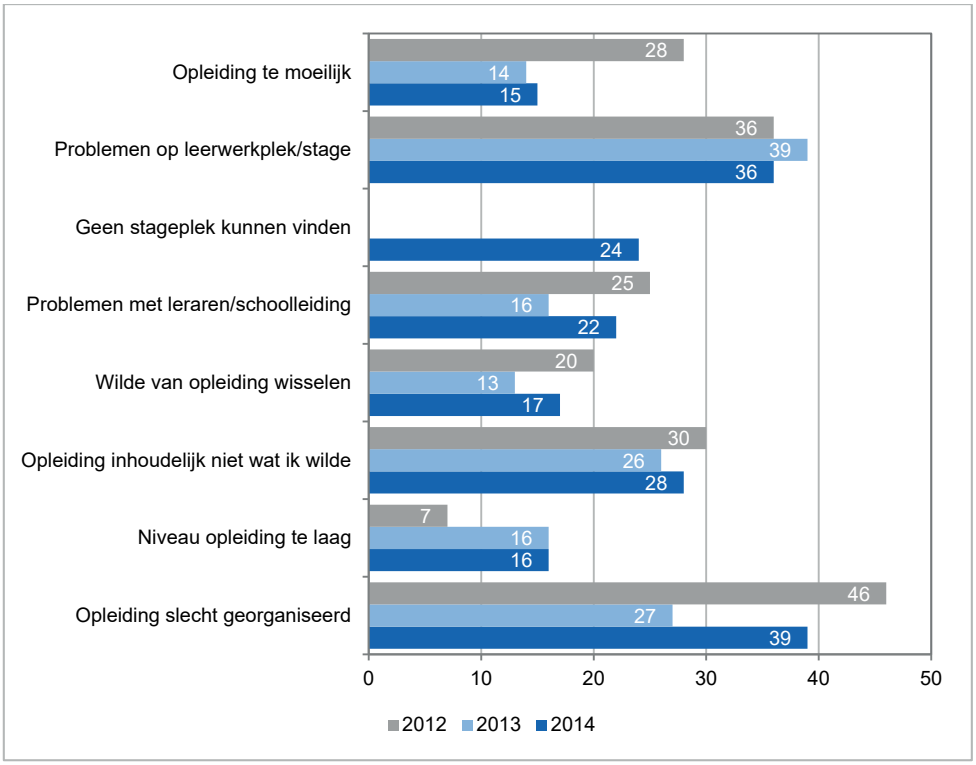

Figuur 4.64: Uitval in niveau 1 BOL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

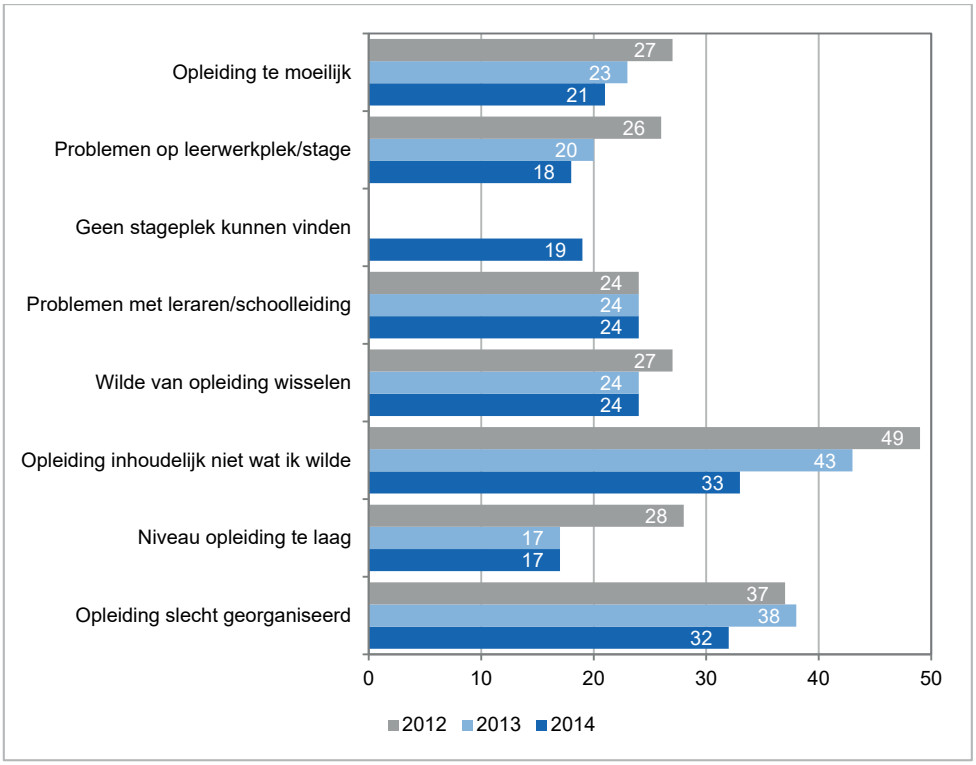
Ook in de BOL-opleiding op niveau 1 was de meest genoemde reden voor uitval het niet kunnen vinden van een stageplaats.

Figuur 4.65: Uitval in niveau 2 BBL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

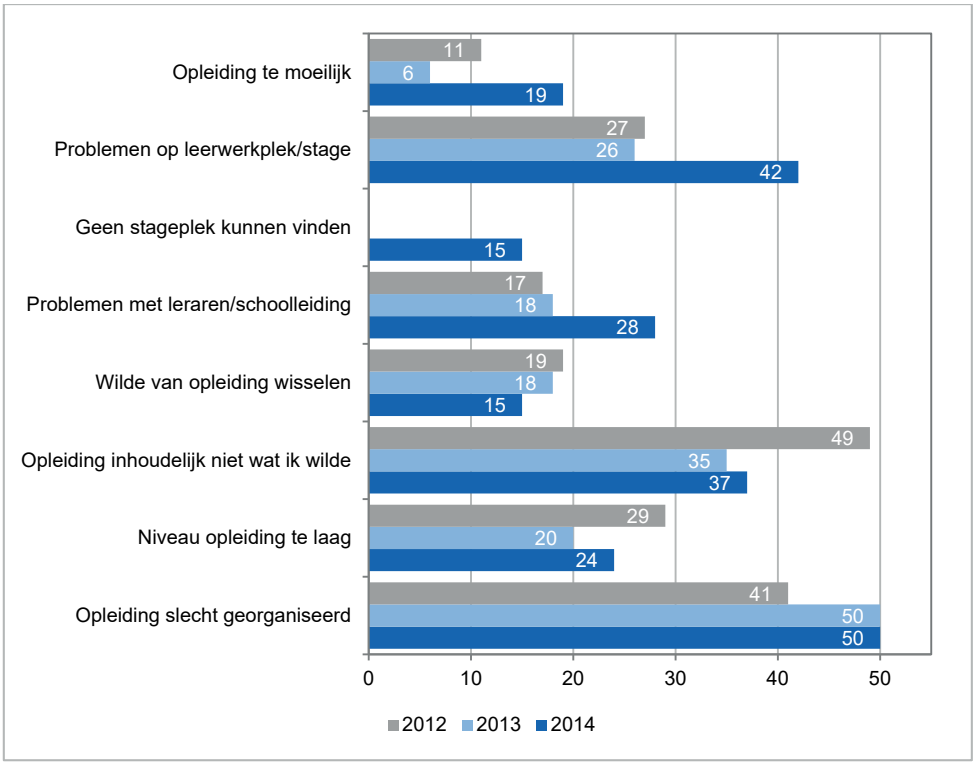
De meest genoemde reden voor uitval in BBL-opleidingen op niveau 2 is in 2014 een slechte organisatie van de opleiding, gevolgd door problemen op de stageplaats.

Figuur 4.66: Uitval in niveau 2 BOL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

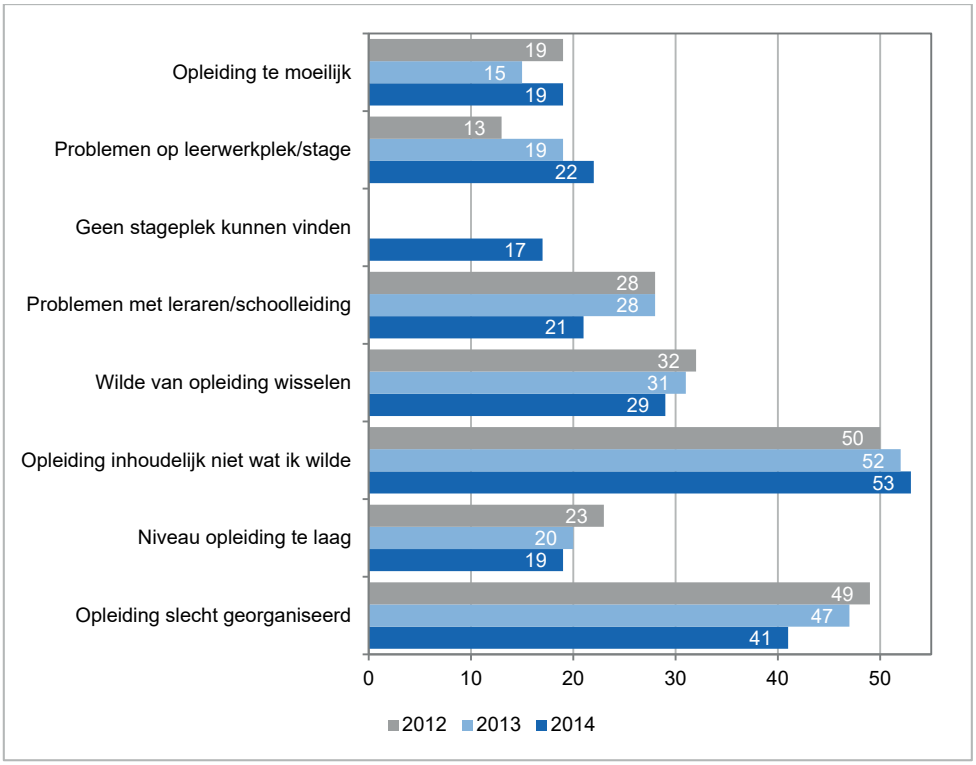
In BOL-opleidingen op niveau 2 stoppen de meeste studenten, omdat de opleiding inhoudelijk niet aansluit bij de wensen van de student, gevolgd door een slechte organisatie van de opleiding.

Figuur 4.67: Uitval in niveau 3 BBL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

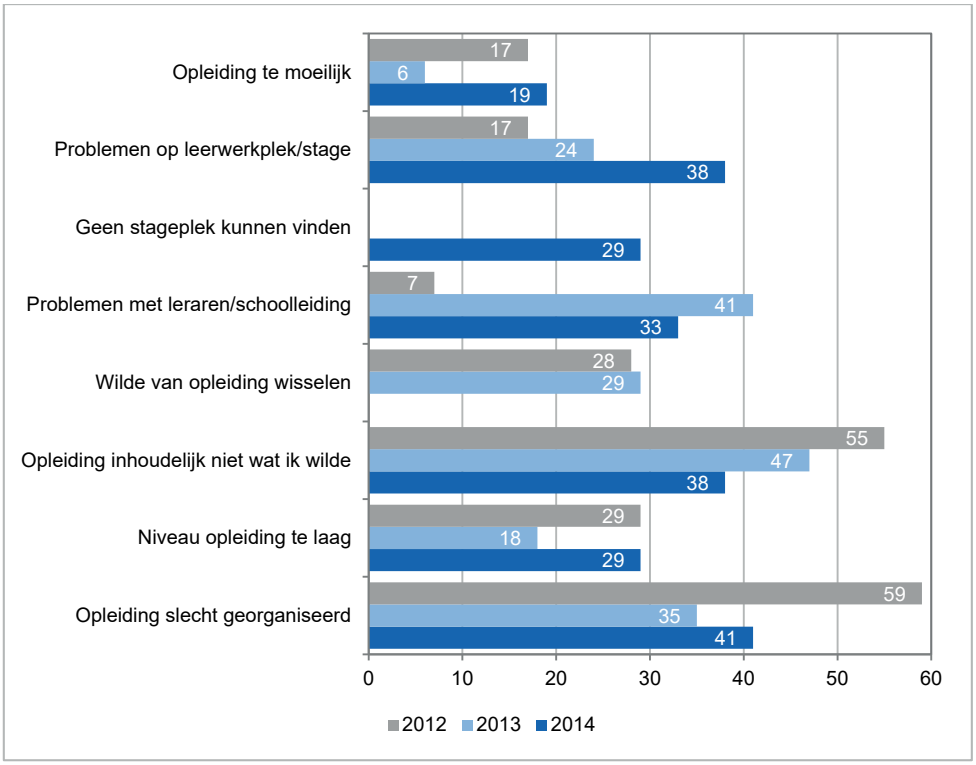
Door uitvallers van BBL-opleidingen op niveau 3 wordt in 2014 het vaakst als reden genoemd dat de opleiding slecht georganiseerd is, gevolgd door problemen op de stageplaats. Het minst vaak wordt als reden genoemd dat het vinden van een stageplaats niet is gelukt.

Figuur 4.68: Uitval in niveau 3 BOL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

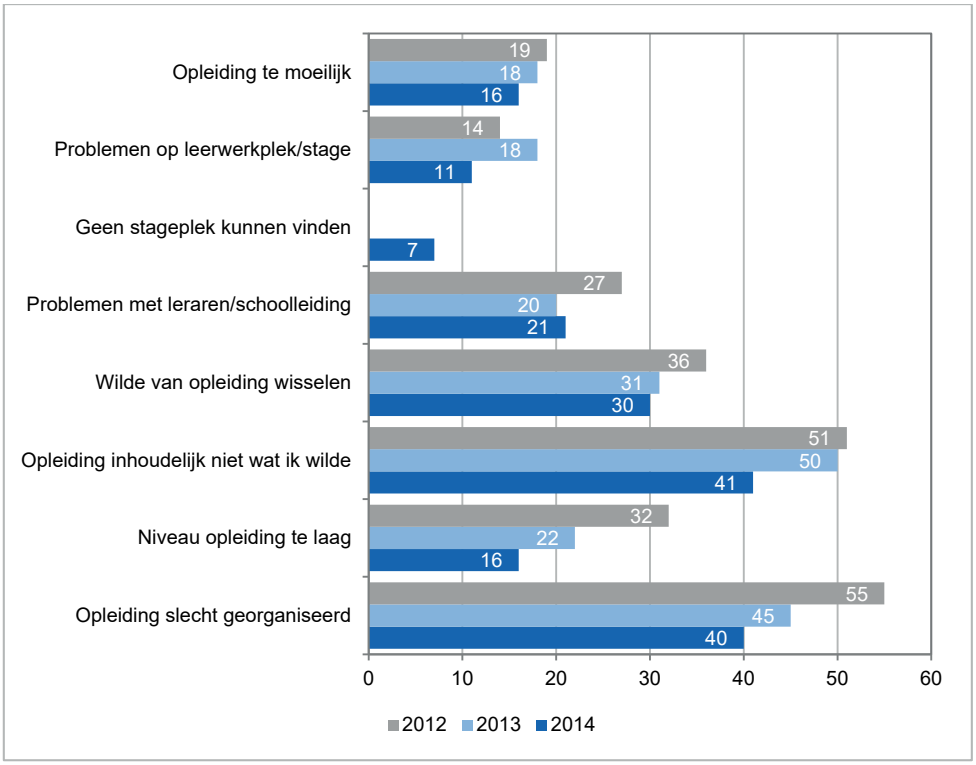
In 2014 valt onder uitvallers van BOL-opleidingen op niveau 3 meer dan de helft uit, omdat de opleiding inhoudelijk niet aansluit bij de wensen. Het niet kunnen vinden van een stageplaats wordt in 2014 het minst vaak genoemd.

Figuur 4.69: Uitval in niveau 4 BBL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

Uitvallers in BLL-opleidingen op niveau 4 zijn in 2014 het vaakst gestopt vanwege problemen tijdens de stage of een slecht georganiseerde opleiding. Dat de opleiding te moeilijk zou zijn wordt het minst vaak genoemd.

Figuur 4.70: Uitval in niveau 4 BOL-opleidingen (bron: VSV-monitor)

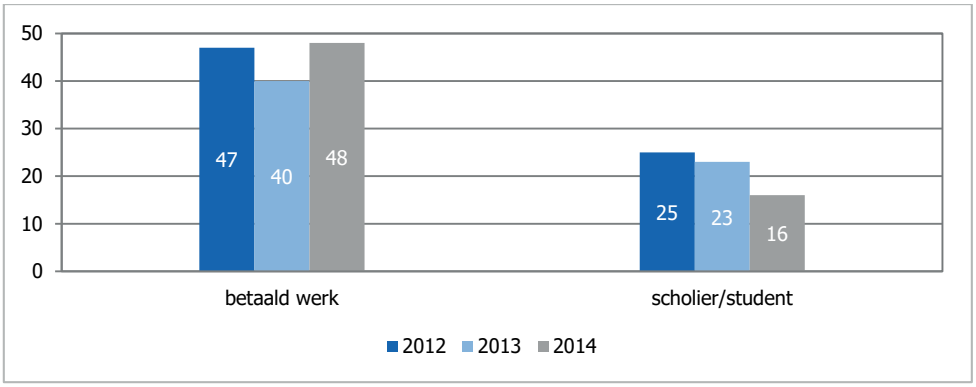

In BOL-opleidingen op niveau 4 werd door uitvallers in 2014 het vaakst als reden genoemd dat de opleiding inhoudelijk niet aansloot bij de wensen en dat de opleiding slecht was georganiseerd. Het niet kunnen vinden van een stageplaats werd het minst vaak genoemd.

Na uitval

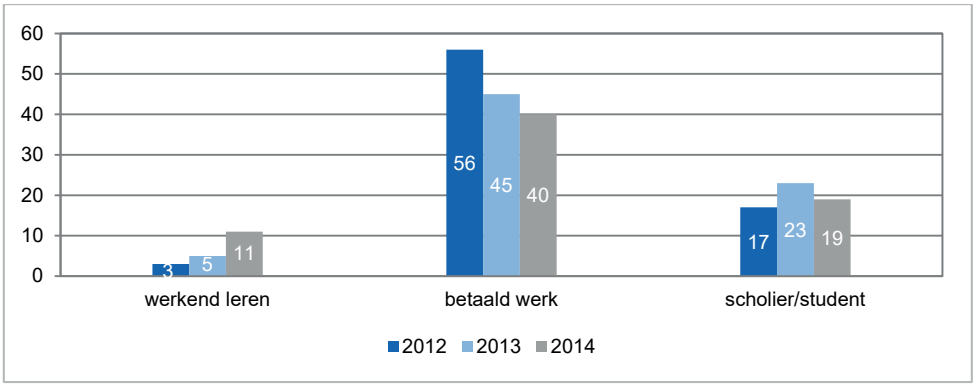
Van de studenten die hun niveau 1-opleiding niet hebben afgemaakt, werkt iets minder dan de helft. Over de tijd heen kiezen steeds minder studenten ervoor om terug naar school te gaan.

Figuur 4.71: Huidige situatie na uitval uit mbo niveau 1 (bron: VSV-monitor)

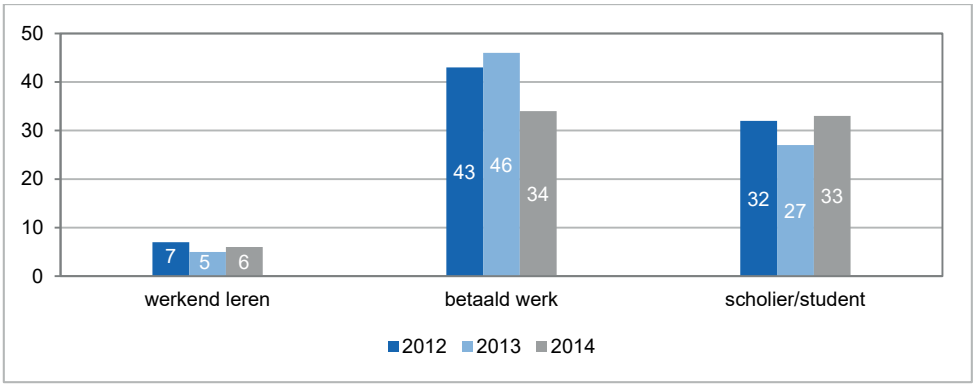
Studenten die mbo niveau 2 niet hebben afgemaakt, zijn over de tijd heen minder vaak gaan werken, terwijl meer studenten ervoor kiezen om werkend te leren. Ongeveer twee op de tien studenten gaat na uitval uit niveau 2 terug naar school.

Figuur 4.72: Huidige situatie na uitval uit mbo 2 (bron: VSV-monitor)

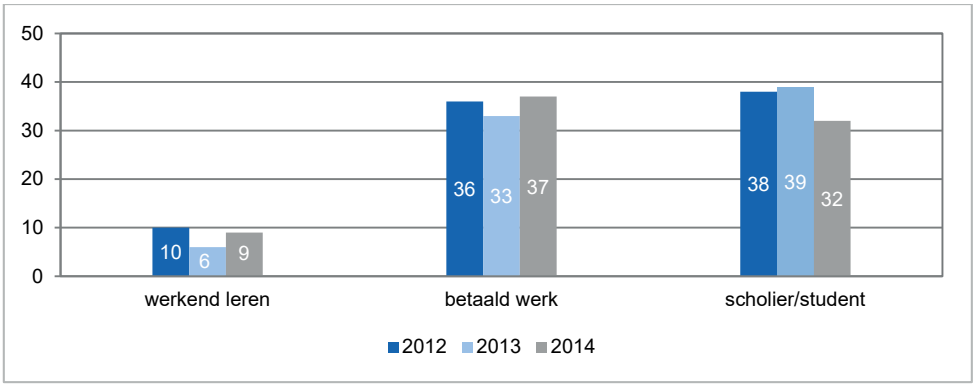
Van de studenten die in niveau 3 zijn uitgevallen werkt ongeveer een derde. In 2014 zijn iets minder studenten gaan werken dan in 2012 en 2013.

Figuur 4.73: Huidige situatie na uitval uit mbo niveau 3 (bron: VSV-monitor)

Van de niveau 4-studenten die zijn uitgevallen, heeft een derde betaald werk en een derde studeert door. Een klein percentage kiest ervoor om werkend te leren na uitval in niveau 4.

Figuur 4.74: Huidige situatie na uitval uit mbo niveau 4 (bron: VSV-monitor)

Beroepskolomroute en avo-route

Hier wordt ingegaan op de keuze voor een avo-route (vmbo-t-havo-hbo) dan wel een beroepskolomroute (vmbo-g/t-mbo-hbo) naar het hbo toe. Voor de analyse zijn jongeren die in de schooljaren 2008-2009 en 2010-2011 hun vmbo-g/t diploma hebben behaald over een periode van vijf jaar gevolgd om te zien waar zij zich bevinden in respectievelijk de studiejaren 2013-2014 en 2014-2015.

In tabel 4.10 zijn de achtergrondkenmerken van de totale groep, de groep die een avo-route volgt en de groep die een beroepskolomroute doet weergegeven. Te zien is dat de relatieve verdeling naar achtergrondkenmerken voor alle groepen stabiel blijft over de jaren. In vergelijking met de totaalgroep valt te zien dat de groep die de beroepskolomroute volgt iets vaker vrouw is, iets vaker van jongere leeftijd bij afronding van vmbo-g/t en iets vaker niet-westerse allochtoon is. Wanneer de totaalgroep naast de groep die de avo-route volgt wordt gelegd, is te zien dat zij iets vaker man zijn, vaker van jongere leeftijd bij afronding van vmbo-g/t en iets vaker niet-westers allochtoon zijn. In absolute aantallen is te zien dat de groep die de beroepskolomroute volgt meer dan twee keer zo groot is als de groep die de avo-route volgt. Ongeveer een kwart van de jongeren volgt een beroepskolomroute en ongeveer een op de tien studenten een avo-route.

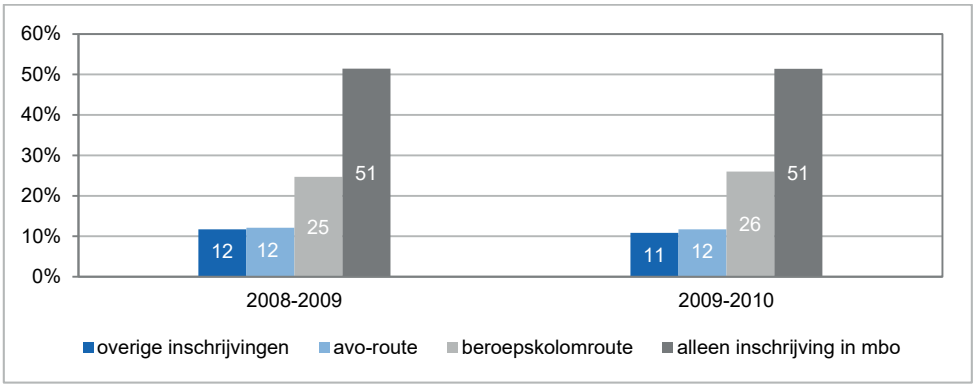
Tabel 4.10: Jongeren in gemengde en theoretische leerweg naar achtergrondkenmerken en route (Bron: DUO)

	beroepskolomroute		avo-route		totaal	
	2008-2009	2009-2010	2008-2009	2009-2010	2008-2009	2009-2010
Man	45%	44%	52%	52%	50%	50%
Vrouw	55%	56%	48%	48%	50%	50%
Jonger dan 15	1%	2%	2%	2%	1%	1%
15	69%	69%	75%	73%	64%	64%
16	26%	27%	21%	22%	29%	29%
Ouder dan 16	3%	3%	2%	2%	5%	5%
Autochtoon	79%	79%	76%	75%	80%	80%
Westers allochtoon	4%	4%	6%	7%	6%	6%
Niet-westers allochtoon	16%	16%	17%	18%	14%	14%
Totaal	11.981	12.494	5.879	5.631	48.483	48.024

Figuur 4.75 toont de procentuele verdeling van jongeren over de gevolgde onderwijsloopbaan in vijf jaar na afronding van vmbo-g/t. Hierbij is gekeken naar de schoolsoorten waarvoor jongeren ingeschreven hebben gestaan gedurende deze vijf jaar. De helft van de studenten heeft vijf jaar na afronding van het vmbo alleen een inschrijving in het mbo gehad. Een kwart van de studenten heeft een inschrijving in zowel mbo als hbo

gehad en hebben de beroepskolomroute gevolgd. Iets meer dan een op de tien studenten hebben een inschrijving in het havo en het hbo gehad; zij volgden de avo-route.

Figuur 4.75: Jongeren met vmbo-g/t-diploma naar inschrijvingen in onderwijsloopbaan (bron: DUO)

Aantrekkelijkheid mbo

Van de jongeren met een inschrijving in het vo, mbo of ho in 2014-2015 is nader bekeken welke onderwijsroutes zij hebben gevolgd om beter in kaart te kunnen brengen hoe aantrekkelijk het mbo is voor jongeren die de mogelijkheid hebben om zowel havo als mbo in te stromen.

De totale groep inschrijvers in 2014-2015 is in tabel 4.11 weergegeven. Te zien is dat een er evenveel mannen als vrouwen met een voorgeschiedenis in vmbo leerjaar 4, havo leerjaar 4 of havo leerjaar 5 in het vo, mbo of ho zijn ingeschreven in 2014-2015. Iets meer dan twee op de drie jongeren zijn 15 jaar of jonger (66%). Verder zijn ongeveer acht op de tien studenten autochtoon. Meer dan de helft van de jongeren is in het mbo ingeschreven (56%). Inschrijvingen in het ho (23%) en vo (21%) komen minder vaak voor.

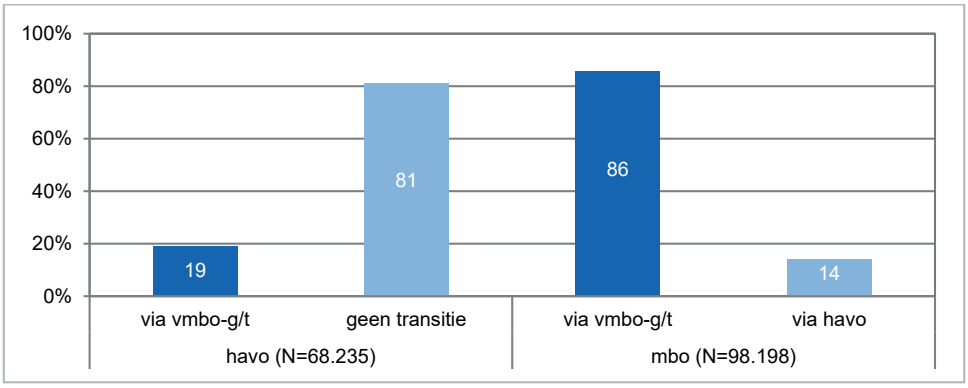
Tabel 4.11: Jongeren in inschrijvingsjaar 2014-2015 naar achtergrondkenmerken en onderwijspositie (bron: DUO)

	2014-2015
Man	50%
Vrouw	50%
Jonger dan 15	28%
15	38%
16	24%
Ouder dan 16	10%
Autochtoon	79%
Westers allochtoon	5%
Niet-westers allochtoon	16%
Totaal	330.589

Eerst is de groep jongeren geselecteerd die zich in 2014-2015 in havo of mbo bevonden. Voor deze jongeren is bekeken via welke transitie zij op deze positie zijn terechtgekomen (zie figuur 4.76). Te zien is dat de jongeren met een havo-inschrijving veelal geen transitie hebben doorgemaakt. Bijna twee op de tien studenten zijn afkomstig uit de gemengde of theoretische leerweg (19%).

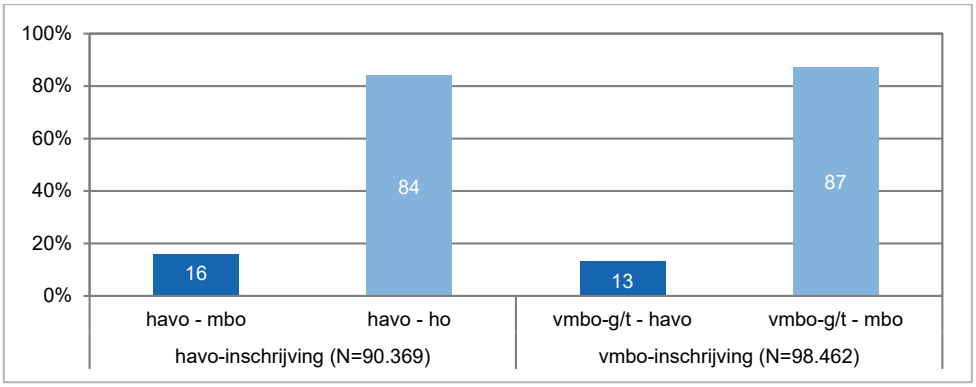
Jongeren met een mbo-inschrijving zijn veelal afkomstig uit de gemengde of theoretische leerweg. Van deze jongeren is veertien procent afkomstig uit het havo.

Figuur 4.76: Afgelegde route van jongeren in havo of mbo in 2014-2015, gevolgd op basis van inschrijvingen in 2012-2013 en 2013-2014 (bron: DUO)

Vervolgens zijn de jongeren geselecteerd die in de schooljaren 2012-2013 of 2013-2014 een inschrijving hadden in de gemengde leerweg, de theoretische leerweg of het havo. Figuur 4.77 toont de onderwijsroutes die deze jongeren hebben afgelegd. Van de jongeren met een havo-inschrijving stromen meer dan acht op de tien studenten door naar het hoger onderwijs. Zestien procent van de jongeren stroomt door naar een mbo-opleiding. Jongeren met een vmbo-inschrijving komen veelal in het mbo terecht. Dertien procent van de jongeren stroomt in het havo in.

Figuur 4.77: Afgelegde route van jongeren met havo- of vmbo-inschrijving in inschrijvingsjaren 2012-2013 en 2013-2014 (bron: DUO)

Samenvatting

- Van de uitgevallen studenten gaf 60 à 70 procent aan de opleiding van eerste keuze te hebben gevolgd.
- De meest genoemde reden om te stoppen met een opleiding op niveau 1 is het niet kunnen vinden van een stageplaats. BBL-studenten op niveau 2, 3 en 4 geven het vaakst aan uitgevallen te zijn vanwege een slechte organisatie van de opleiding. BOL-studenten op deze niveaus vallen het vaakst uit, omdat de opleiding inhoudelijk niet aansluit bij hun wensen.
- Na ongediplomeerde uitval gaan niveau 1-studenten het vaakst werken en wordt tussen 2012 en 2014 steeds minder vaak gekozen voor een vervolgopleiding. Uitvallers op niveau 2 en 3 zijn minder vaak gaan werken in dezelfde periode. Van de studenten die zijn gestopt met een niveau 4-opleiding heeft een derde betaald werk en een even groot deel studeert door.
- Jongeren die een avo-route of een beroepskolomroute volgen, zijn gemiddeld genomen iets jonger bij afronding van het vmbo. De beroepskolomroute wordt iets vaker door vrouwen gevolgd, terwijl de avo-route iets vaker door mannen wordt gevolgd. Ongeveer een kwart van de jongeren volgt een beroepskolomroute en ongeveer een op de tien studenten een avo-route.

- Van de jongeren met een havo-inschrijving zijn bijna twee op de tien leerlingen afkomstig uit de gemengde of theoretische leerweg. Van de jongeren met een mbo-inschrijving is veertien procent afkomstig uit het havo.
- Acht op de tien jongeren met een havo-inschrijving stromen door naar het hoger onderwijs. Zestien procent van deze jongeren stroomt door naar een mbo-opleiding. Jongeren met een vmbo-inschrijving komen veelal in het mbo terecht; dertien procent stroomt in het havo in.

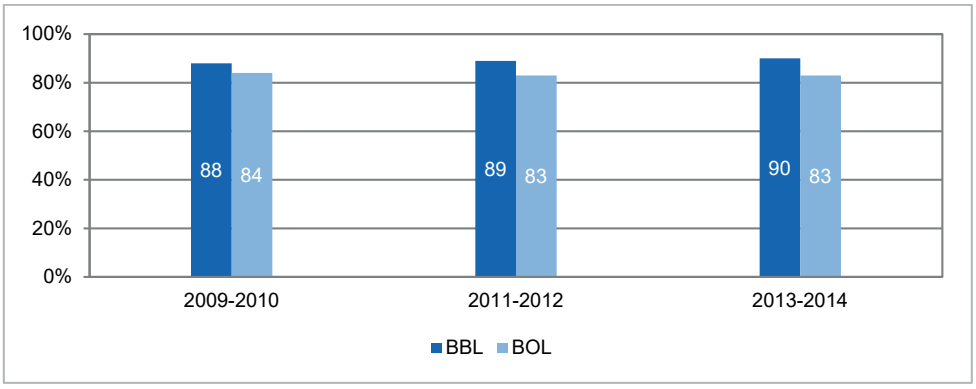
4.4 Tevredenheid

In deze paragraaf wordt ingegaan op de tevredenheid van studenten in het mbo over verschillende aspecten die te maken hebben met de opleiding. Er wordt gebruikgemaakt van gegevens van de JOB-monitor (zie bijlage 1 voor meer details over deze gegevens). Per niveau wordt de ontwikkeling van de tevredenheid van studenten over de afgelopen jaren besproken. De getoonde cijfers zijn vooral ondersteunend voor de (toekomstige) evaluatie van maatregel *B. Intensiveren opleidingen* van de beleidsinterventie inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en de diverse maatregelen gericht op de herziening van de kwalificatiestructuur.

Tevredenheid Entreeopleidingen

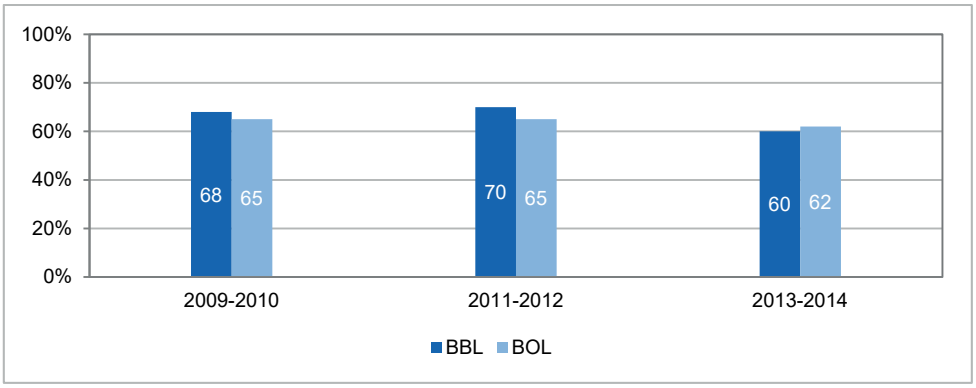
Tussen 2009-2010 en 2011-2012 is de tevredenheid in de Entreeopleiding (voorheen mbo niveau 1) iets afgenomen. In de figuur hieronder is het percentage tevreden studenten in de BBL iets hoger, maar als in een multivariate analyse wordt gecontroleerd voor relevante achtergrondkenmerken, verdwijnt dit verschil.

Figuur 4.78: Percentage studenten in Entreeopleiding (voorheen mbo niveau 1) dat tevreden is met de opleiding in het algemeen (bron: JOB-monitor)

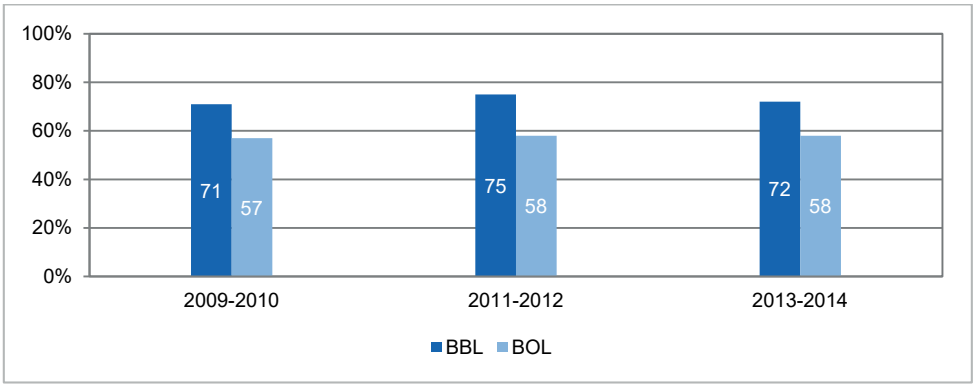
Tussen 2009-2010 en 2011-2012 is de tevredenheid in de Entreeopleiding (voorheen mbo niveau 1) over het aantal uren les iets toegenomen. Er zijn in de multivariate analyse, na controle voor achtergrondkenmerken, geen significante verschillen gevonden tussen de BOL en de BBL.

Figuur 4.79: Percentage studenten in Entreeopleiding (voorheen niveau 1) dat tevreden is met het aantal uren les (bron: JOB-monitor)

In de Entreeopleiding zijn studenten in de BOL minder tevreden over de stage dan BBL-studenten. De tevredenheid over de stage is tussen 2009-2010 en 2010-2011 iets toegenomen.

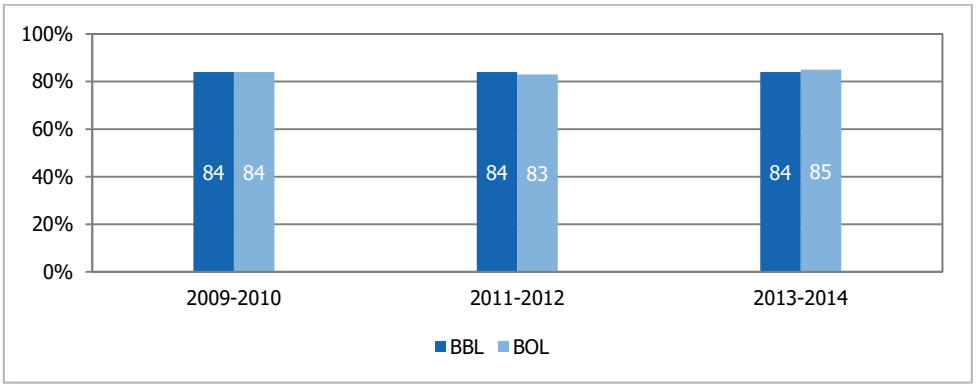
Figuur 4.80: Percentage studenten in Entreeopleiding (voorheen niveau 1) dat tevreden is met de stage (bron: JOB-monitor)

Tevredenheid niveau 2-opleidingen

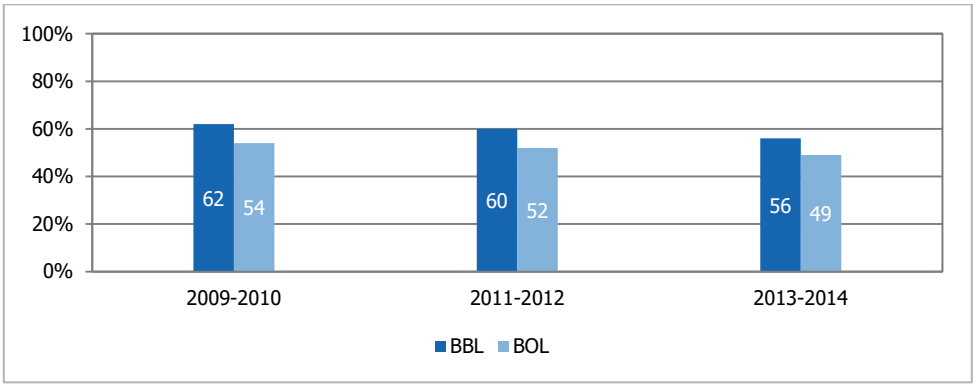
De tevredenheid over de opleiding in niveau 2-opleidingen is tussen 2009-2010 en 2011-2012 iets afgenomen, en daarna in 2013-2014 weer toegenomen. Studenten in de BOL zijn, ook na controle voor achtergrondkenmerken, iets minder tevreden dan studenten in de BBL.

Figuur 4.81: Percentage studenten in niveau 2 dat tevreden is met de opleiding in het algemeen (bron: JOB-monitor)

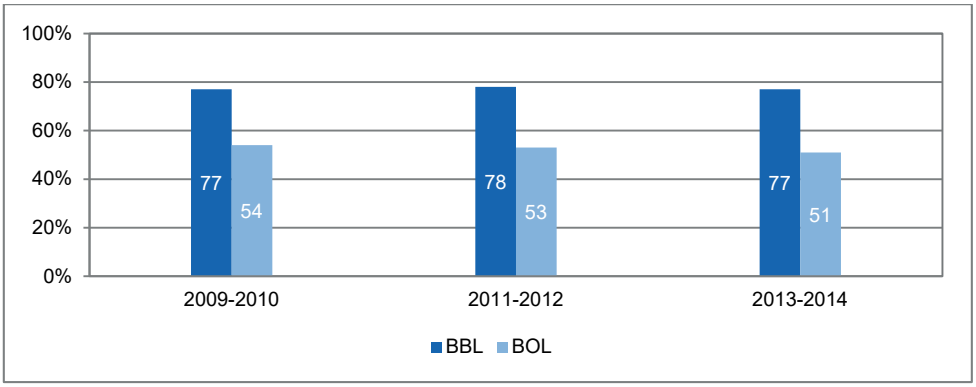
Over het aantal uren les zijn studenten in niveau 2-opleidingen tussen 2009-2010 en 2013-2014 iets minder tevreden geworden. Studenten in de BOL-opleidingen zijn hier minder tevreden over dan studenten in de BBL-opleidingen, ook na controle voor achtergrondkenmerken.

Figuur 4.82: Percentage studenten in niveau 2 dat tevreden is met het aantal uren les (bron: JOB-monitor)

In 2013-2014 is een minder groot deel van de studenten in niveau 2-opleidingen tevreden over de stage. In de BOL zijn minder studenten tevreden dan in de BBL, ook na controle voor achtergrondkenmerken.

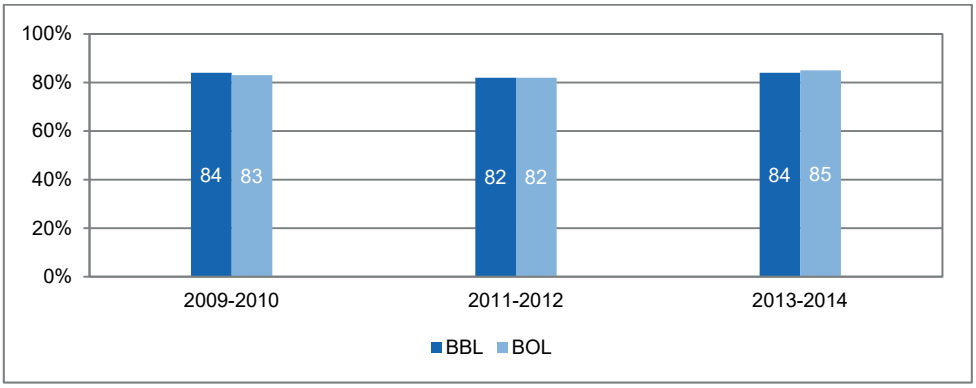
Figuur 4.83: Percentage studenten in niveau 2 dat tevreden is met de stage (bron: JOB-monitor)

Tevredenheid niveau 3-opleidingen

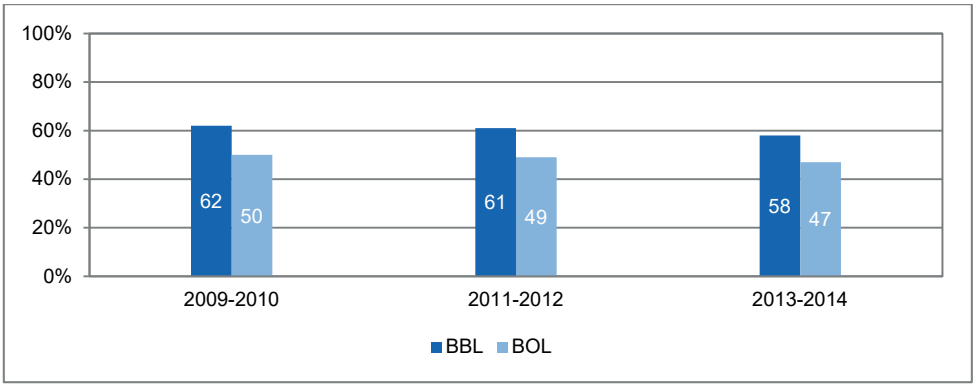
In 2013-2014 zijn studenten in niveau 3-opleidingen vaker tevreden over de opleiding dan in 2009-2010. Na controle voor achtergrondkenmerken zijn studenten in de BBL iets vaker tevreden.

Figuur 4.84: Percentage studenten in niveau 3 dat tevreden is met de opleiding in het algemeen (bron: JOB-monitor)

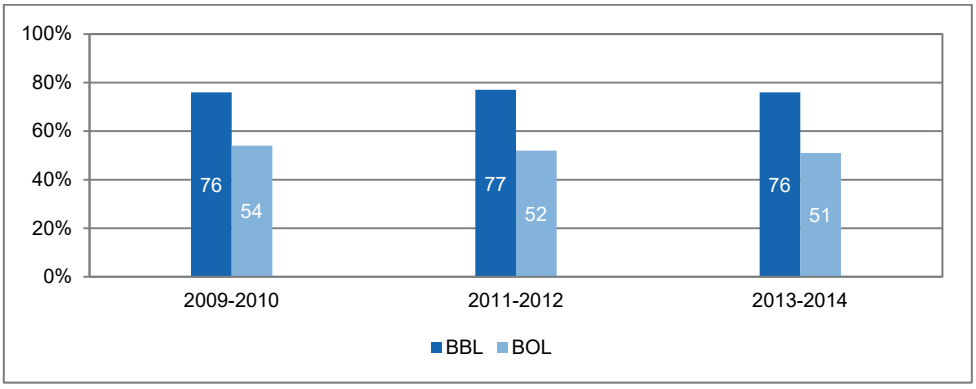
Tussen 2009-2010 en 2013-2014 zijn studenten in niveau 3-opleidingen iets minder tevreden geworden over het aantal uren les. Studenten in BOL-opleidingen zijn, ook na controle voor achtergrondkenmerken, minder tevreden dan studenten in de BBL.

Figuur 4.85: Percentage studenten in niveau 3 dat tevreden is met het aantal uren les (bron: JOB-monitor)

De tevredenheid over de stage is afgenomen tussen 2009-2010 en 2013-2014. Studenten in de BBL zijn, ook na controle voor achtergrondkenmerken, veel vaker tevreden over de stage dan studenten in de BOL.

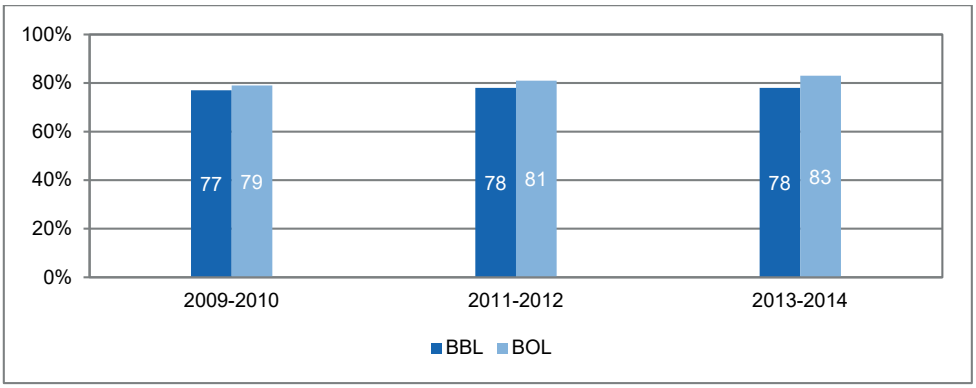
Figuur 4.86: Percentage studenten in niveau 3 dat tevreden is met de stage (bron: JOB-monitor)

Tevredenheid niveau 4-opleidingen

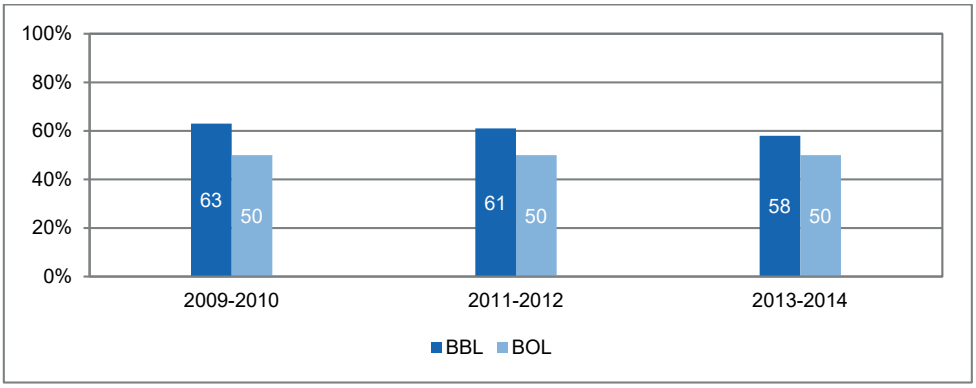
In niveau 4-opleidingen is het aandeel studenten dat tevreden is over de opleiding in het algemeen tussen 2009-2010 en 2013-2014 toegenomen. BOL-studenten zijn vaker tevreden dan BBL-studenten, ook na controle voor achtergrondkenmerken.

Figuur 4.87: Percentage studenten in mbo-4 dat tevreden is over de opleiding in het algemeen (bron: JOB-monitor)

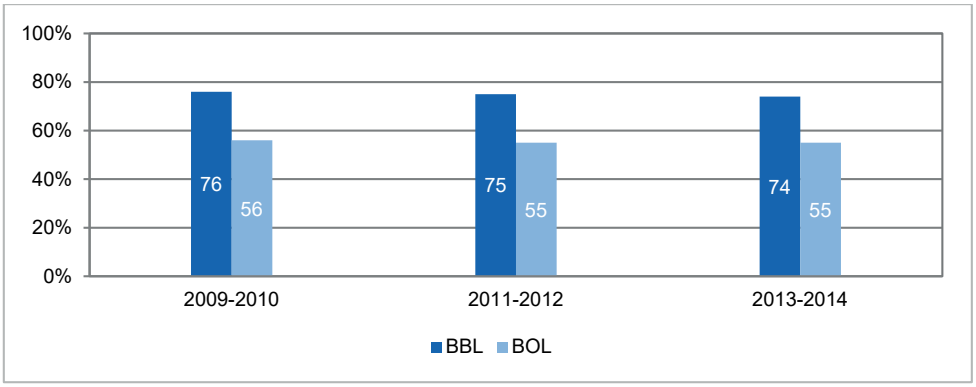
De tevredenheid over het aantal uren les is in de loop van de jaren gelijk gebleven. In alle jaren zijn studenten in de BBL hier vaker tevreden over dan studenten in de BOL.

Figuur 4.88: Percentage studenten in niveau 4 dat tevreden is over aantal uren les (bron: JOB-monitor)

Onder studenten in niveau 4-opleidingen is de tevredenheid over de stage nauwelijks veranderd in de loop van de tijd. BOL-studenten zijn minder vaak tevreden over de stage dan BBL-studenten, ook na controle voor achtergrondkenmerken.

Figuur 4.89: Percentage studenten in niveau 4 dat tevreden is met de stage (bron: JOB-monitor)

Samenvatting

- BBL-studenten in de Entreeopleiding zijn vaker (zeer) tevreden over hun opleiding in het algemeen dan BOL-studenten. Ook zijn BBL-studenten vaker tevreden over de stage.
- De tevredenheid over de opleiding in het algemeen is voor studenten in een opleiding op niveau 2, 3 en 4 in de loop der jaren iets toegenomen. BBL-studenten zijn vaker tevreden over de stage en het aantal uren les tijdens hun opleiding dan BOL-studenten.

4.5 Aansluiting met vervolgonderwijs en arbeidsmarkt

Aansluiting met hbo

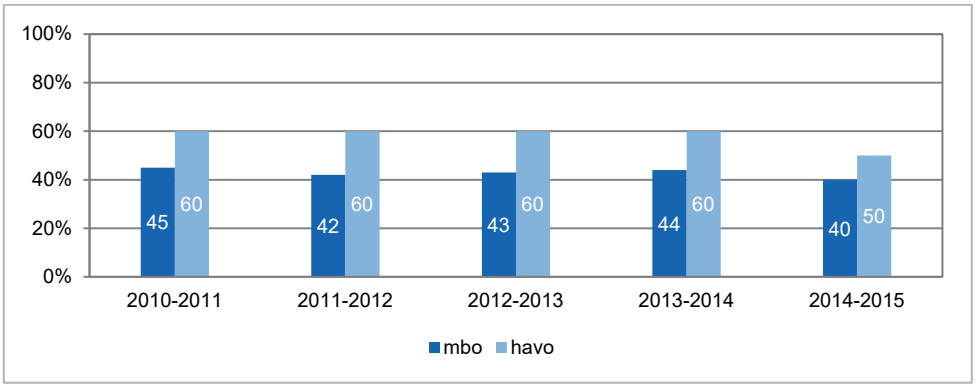
Vervolgens wordt ingegaan op de aansluiting tussen mbo en vervolgonderwijs. In het bijzonder wordt ingegaan op de studenten die via mbo 4 naar hbo gaan. Er wordt gebruikgemaakt van gegevens uit de Startmonitor (zie voor meer details over deze data bijlage 1). De resultaten die hier worden gepresenteerd zijn met name dienend voor de (toekomstige) evaluatie van maatregel *B. Intensiveren opleidingen* van de inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en alle maatregelen met betrekking tot de herziening van de kwalificatiestructuur.

Studiestakers

Nagegaan wordt wat de redenen zijn om uit te vallen in het hbo waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen studenten die via mbo en havo in het hbo binnenstromen. De redenen waarvoor studenten met een havo- of mbo-vooropleiding van elkaar verschillen worden gepresenteerd, waarbij – via multivariate analyse – statistisch wordt gecontroleerd voor verschillende achtergrondkenmerken.

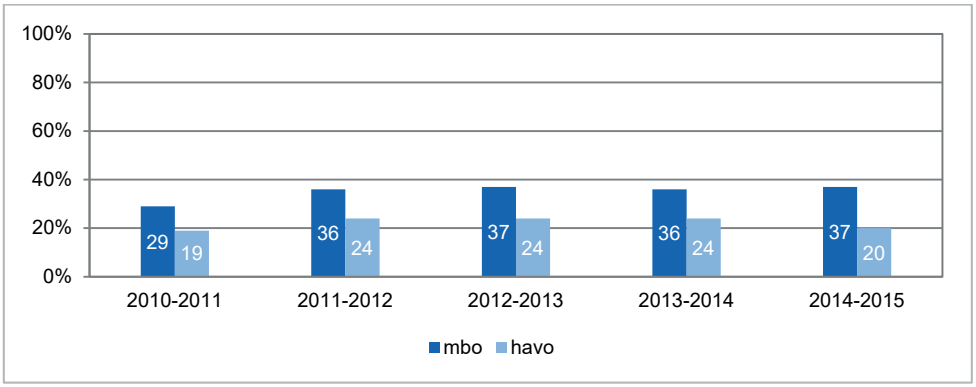
Uitvallers in het hbo vallen ongeveer in de helft van de gevallen uit vanwege een verkeerde studiekeuze. Onder uitvallers met een havo-diploma valt een groter deel uit vanwege een verkeerde studiekeuze dan onder studenten met een mbo-diploma.

Figuur 4.90: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): verkeerde studiekeuze (bron: Startmonitor)

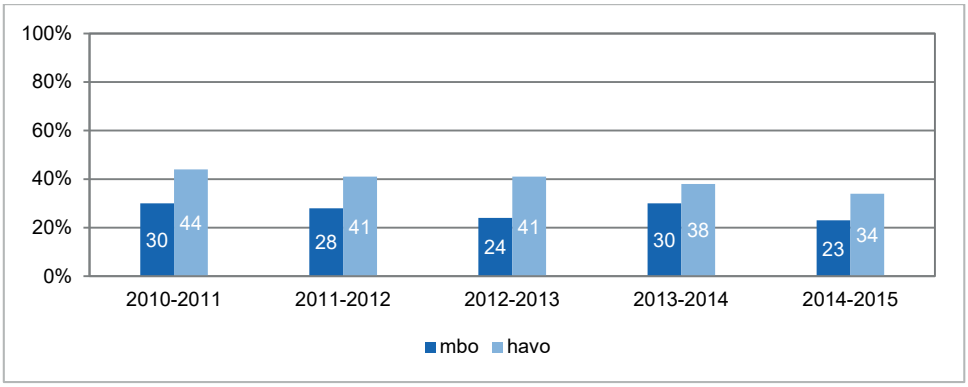
Studenten die uitvallen uit het hbo en een mbo-diploma hebben, geven vaker dan uitvallers met een havo-diploma als reden dat de studie te zwaar was.

Figuur 4.91: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): studie was te zwaar (bron: Startmonitor)

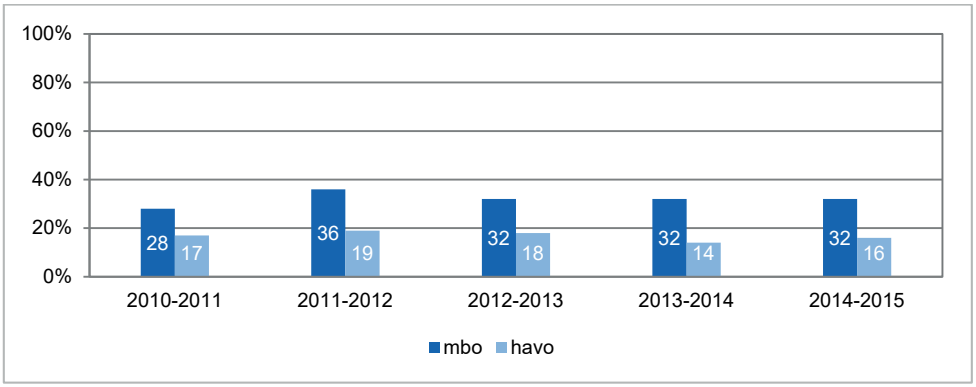
Gebrek aan motivatie is voor ongeveer een derde van de uitvallers een reden om uit te vallen en is vaker voor studenten met een havo diploma een reden voor uitval dan voor studenten met een mbo-opleiding.

Figuur 4.92: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): gebrek aan motivatie (bron: Startmonitor)

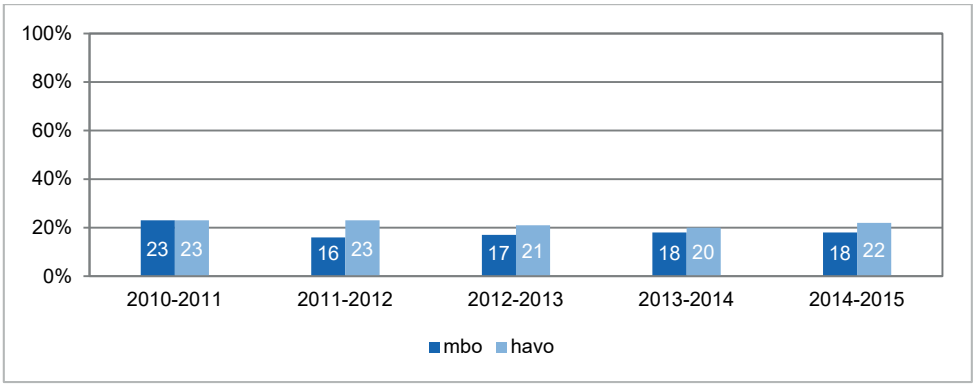
De (moeilijke) overgang naar het hbo is voor uitvallers met een mbo-diploma vaker een reden om uit te vallen dan voor uitvallers met een havo-diploma.

Figuur 4.93: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): moeite met overgang (bron: Startmonitor)

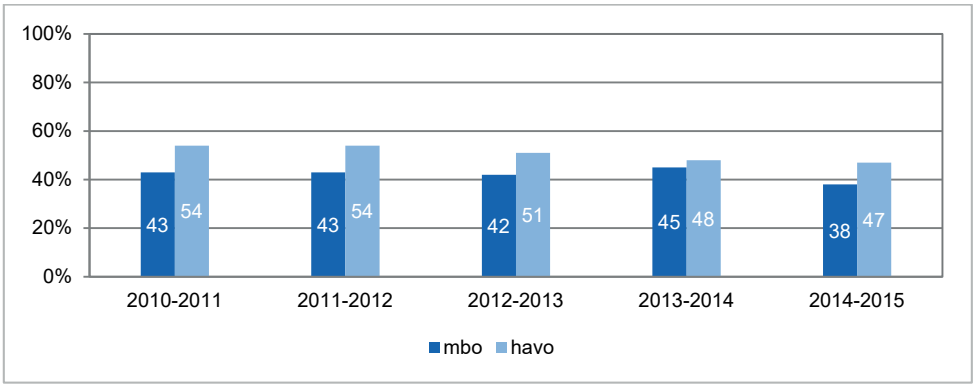
"Zich niet thuis voelen" wordt door minder dan een kwart van de uitvallers in het hbo als reden gegeven om uit te vallen. Deze reden komt wat vaker voor onder studenten met een havo-diploma.

Figuur 4.94: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): niet thuis voelen (bron: Startmonitor)

Voor ongeveer de helft van de uitvallers met een havo-diploma speelt de reden dat de verwachtingen die zij hadden van de hbo-opleiding niet zijn uitgekomen. Onder uitvallers met een mbo-diploma komt deze reden minder vaak voor.

Figuur 4.95: Redenen voor uitval van studiestakers (via mbo of havo): verwachtingen niet uitgekomen (bron: Startmonitor)

De mate van begeleiding en de manier van onderwijsgeven verschilt niet tussen studenten met mbo- of havo-achtergrond.

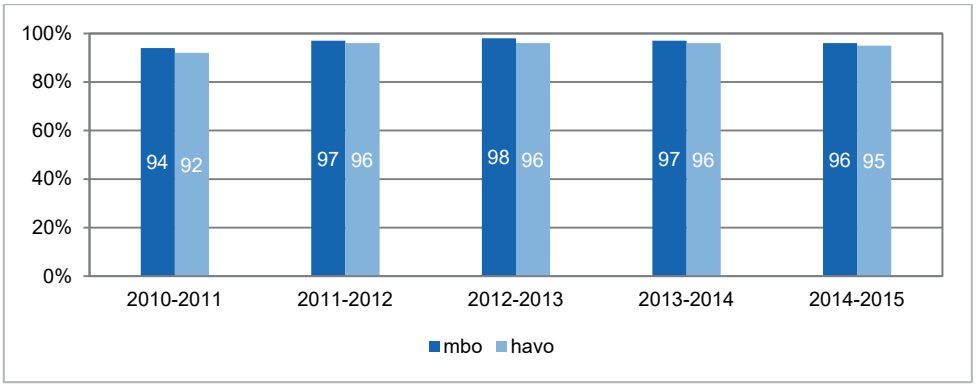
Doorstudeerders

Onder hbo-studenten die niet met hun opleiding stoppen, is nagegaan in hoeverre zij vinden dat zij een goede opleidingskeuze hebben gemaakt. Er wordt onderscheid gemaakt tussen studenten met een havo- of mbo-vooropleiding, waarbij via multivariate analyse ook gecontroleerd is voor achtergrondkenmerken.

De resultaten laten zien dat studenten in het hbo die vanuit het mbo komen vaker een opleiding kiezen die past bij hun interesses en vaardigheden. Ook hebben zij een beter beeld van hun toekomst dan studenten die vanuit het havo naar het hbo doorstromen.

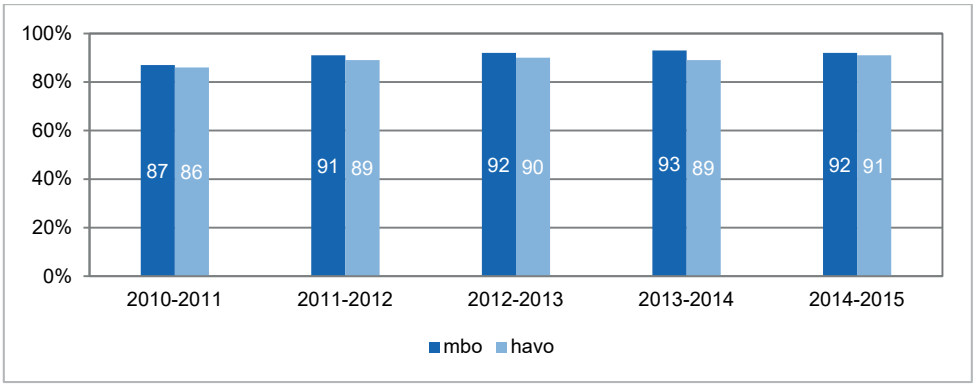
Over de jaren heen hebben iets meer mbo'ers dan havisten een studiekeuze gemaakt die 'helemaal een eigen keuze' was. Tussen jaren zijn geen verschillen gevonden.

Figuur 4.96: Deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze (bron: Startmonitor)

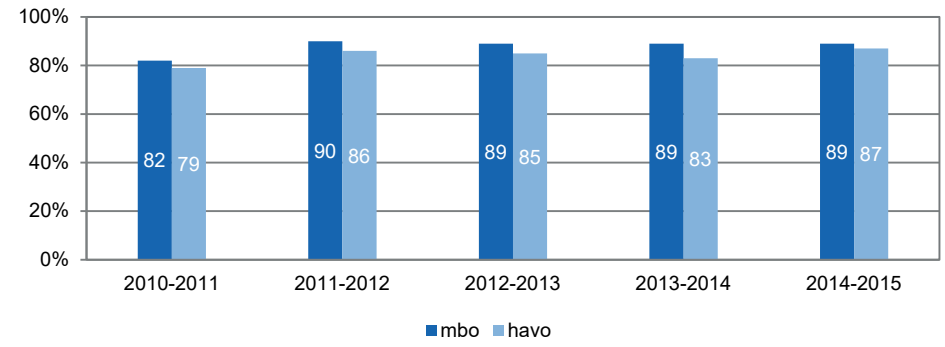
In figuur 4.97 is te zien dat mbo'ers iets vaker een opleiding volgen die naar eigen zeggen perfect bij de interesses past dan studenten met een havo-vooropleiding. De percentages blijven over de jaren heen ongeveer gelijk. In het schooljaar 2013-2014 was het verschil tussen beide groepen het grootst, waarbij 93% van de studenten met een mbo-vooropleiding het met de stelling eens was in vergelijking met 89% van de studenten met een havo-vooropleiding.

Figuur 4.97: De opleiding past perfect bij mijn interesses (bron: Startmonitor)

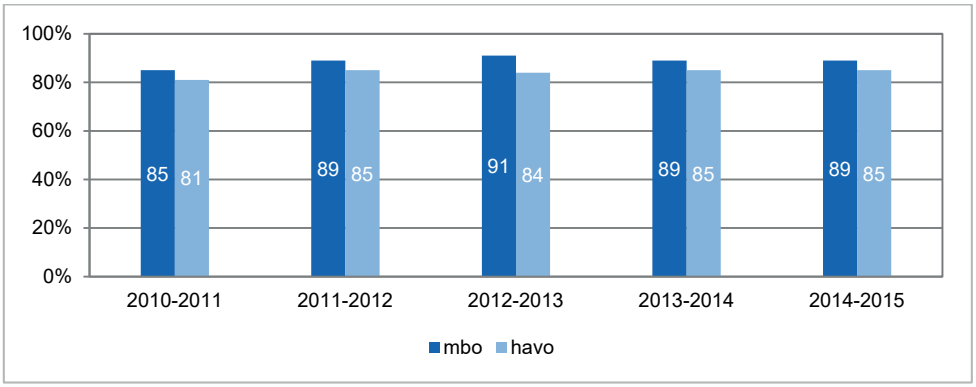
Meer studenten met een mbo- dan havo-vooropleiding doen een hbo-opleiding die perfect bij hun capaciteiten/vaardigheden past, waarbij in beide groepen een lichte stijging over de jaren zichtbaar is.

Figuur 4.98: Deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden (bron: Start-monitor)

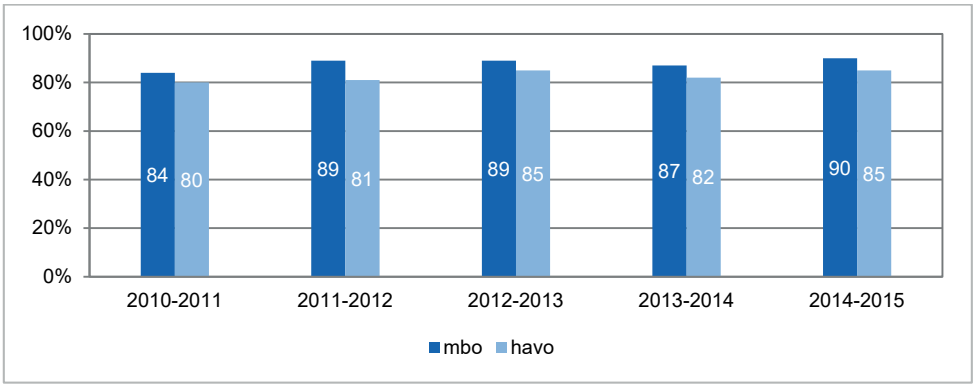
Meer studenten met een mbo- dan havo-vooropleiding denken dat ze na hun hbo-studie een beroep kunnen uitoefenen dat bij hun interesses past.

Figuur 4.99: De beroepen die ik kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses (bron: Startmonitor)

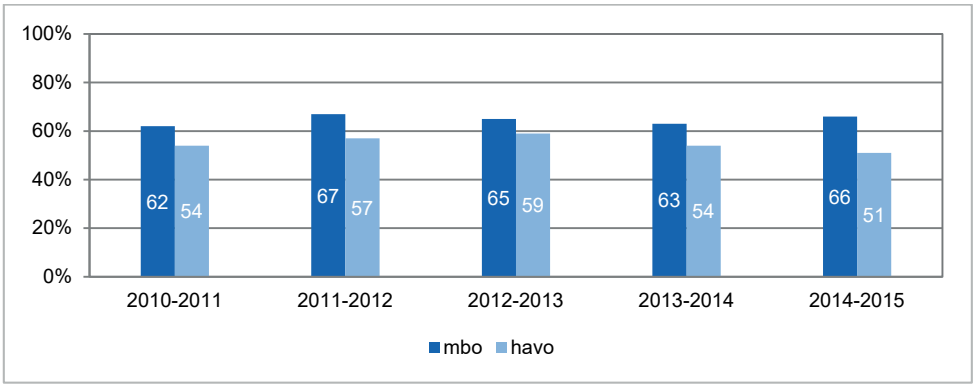
Een vergelijkbaar patroon is te zien in figuur 4.100: meer hbo-studenten met een mbo- dan een havo-vooropleiding vinden dat de beroepen die ze later kunnen gaan doen goed bij hun capaciteiten of vaardigheden passen. De verschillen blijven redelijk gelijk over de jaren heen. In beide groepen is een lichte stijging te zien over de jaren.

Figuur 4.100: De beroepen die ik kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden (bron: Startmonitor)

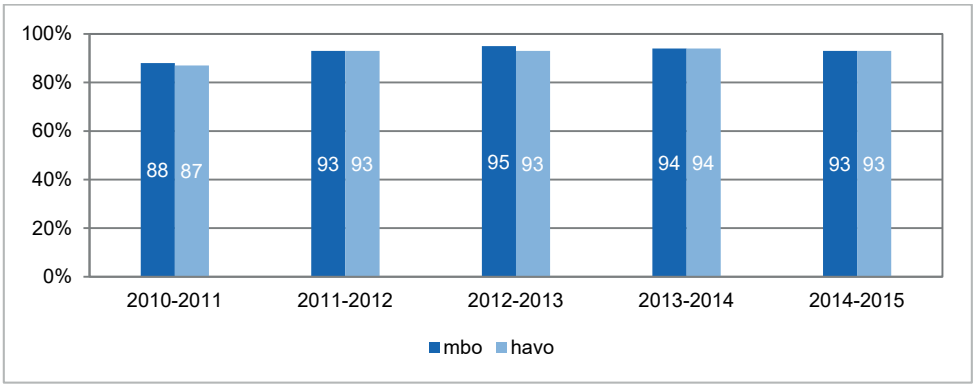
Vijf tot zes op de tien studenten hebben een goed beeld van het werk/carrière dat zij na hun opleiding willen, waarbij hbo-studenten met een mbo-vooropleiding een beter beeld hebben dan havisten. Van de voormalige mbo'ers weet gemiddeld 65% wat zij willen na hun opleiding tegenover 55% van de voormalige havisten.

Figuur 4.101: Ik heb een heel goed beeld van wat voor werk en carrière ik na mijn opleiding wil (bron: Startmonitor)

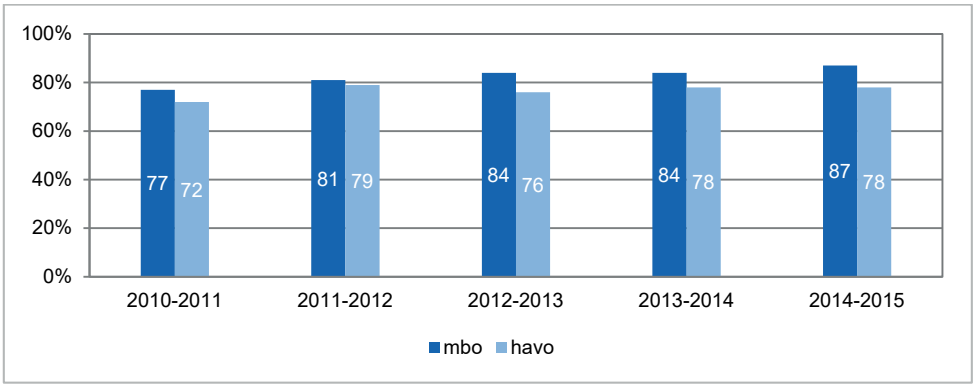
Zowel studenten afkomstig van het mbo als het havo zijn gemotiveerd om de hbo-opleiding met succes af te ronden.

Figuur 4.102: Ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden (bron: Startmonitor)

In figuur 4.103 is te zien dat studenten afkomstig van het havo vaker twijfelen over de juistheid van de opleidingskeuze dan degenen van het mbo. Daarnaast is het aandeel studenten dat niet twijfelt over de juistheid van de opleidingskeuze met name onder voormalige mbo'ers gestegen.

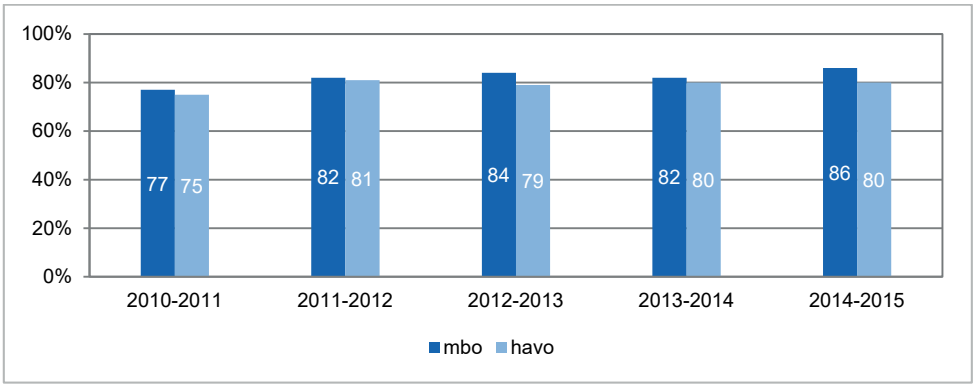
Figuur 4.103: Ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze (bron: Startmonitor)

Figuur 4.104 laat zien dat meer mbo'ers dan havisten die naar het hbo zijn doorgestroomd hun toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet zien. Opvallend is dat het verschil tussen mbo'ers en havisten in 2014-2015 het grootst is, waarbij 86% van de mbo'ers hun toekomst optimistisch inzien tegenover 80% van de havisten. De mate

van vertrouwen in de toekomst is bij havisten over de tijd heen gelijk gebleven, terwijl het vertrouwen van mbo'ers is gestegen.

Figuur 4.104: Door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet (bron: Startmonitor)

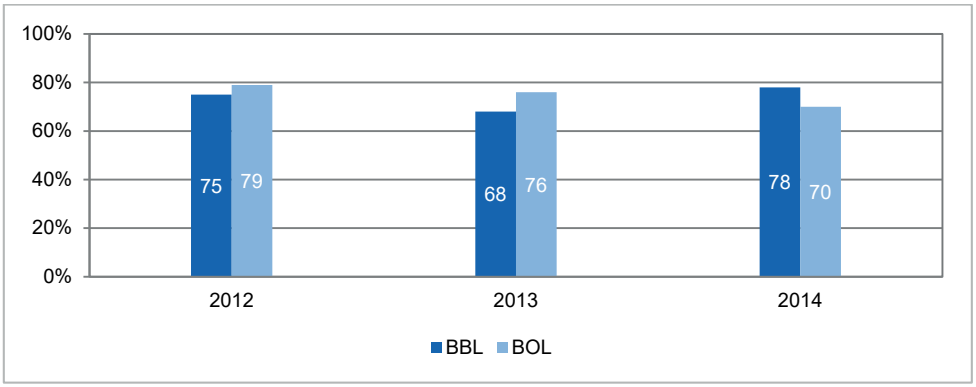
Aansluiting met de arbeidsmarkt

Tot slot wordt ingegaan op de aansluiting van mbo-opleidingen met de arbeidsmarkt. Er wordt gebruikgemaakt van gegevens van de BVE-monitor (zie bijlage 1 voor meer details over deze data). Evenals bij de doorstroom naar het vervolgonderwijs zijn de bevindingen die hier worden gepresenteerd bedoeld om (in de toekomst) maatregel *B. Intensiveren opleidingen* van de inwerkingtreding wet 'Doelmatige Leerwegen' en alle maatregelen voor wat betreft de herziening van de kwalificatiestructuur op hun effectiviteit te toetsen.

Aansluiting Entreeopleidingen op de arbeidsmarkt

In 2012 en 2013 waren studenten met een afgeronde niveau 1-opleiding in de BBL vaker tevreden over de aansluiting met de arbeidsmarkt, maar in 2013 zijn studenten in de BOL hier juist meer tevreden over.

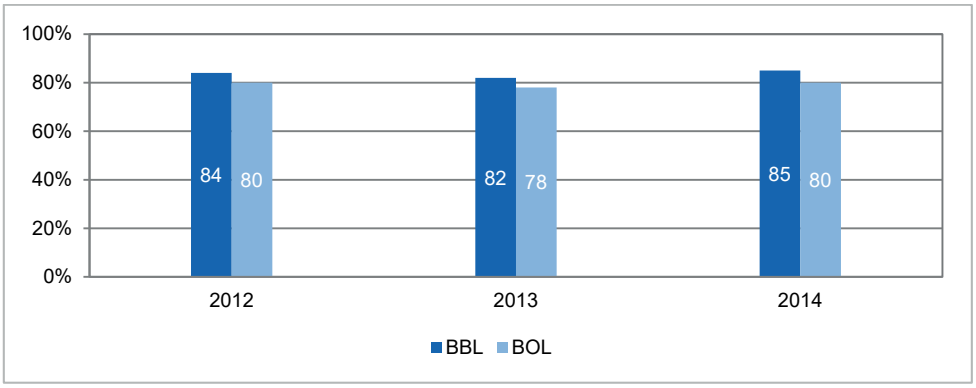
Figuur 4.105: Percentage studenten met een afgeronde mbo-1 opleiding dat tevreden is over de aansluiting met de arbeidsmarkt (bron: BVE-monitor)

Aansluiting niveau 2-opleidingen op arbeidsmarkt

Ten opzichte van studenten met een niveau 1-opleiding, zijn studenten met een afgeronde niveau 2-opleiding vaker tevreden over de aansluiting met de arbeidsmarkt. Binnen mbo niveau 2 zijn studenten die een BBL-opleiding hebben gevolgd vaker tevreden dan studenten die een BOL-opleiding hebben gevolgd.

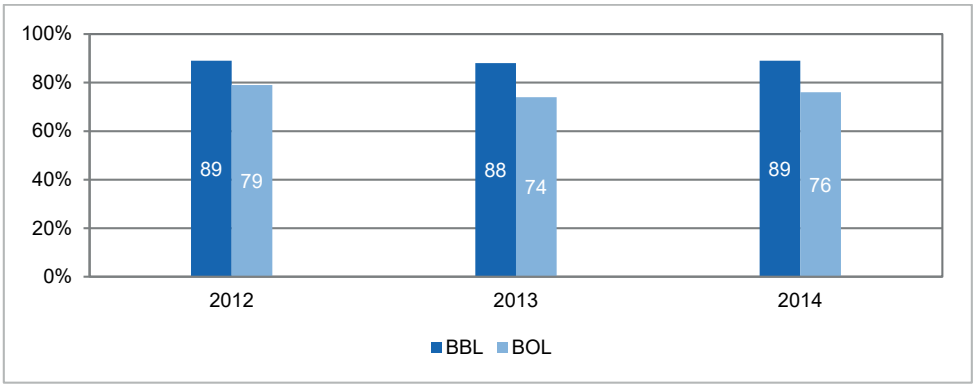
Figuur 4.106: Percentage studenten met een afgeronde niveau 2-opleiding dat tevreden is over de aansluiting met de arbeidsmarkt (bron: BVE-monitor)

Aansluiting niveau 3-opleidingen op arbeidsmarkt

Onder studenten die een afgeronde niveau 3-opleiding hebben, zijn studenten die dit via de BBL hebben behaald meer tevreden over de aansluiting met e arbeidsmarkt dan studenten die dit via de BOL hebben gedaan.

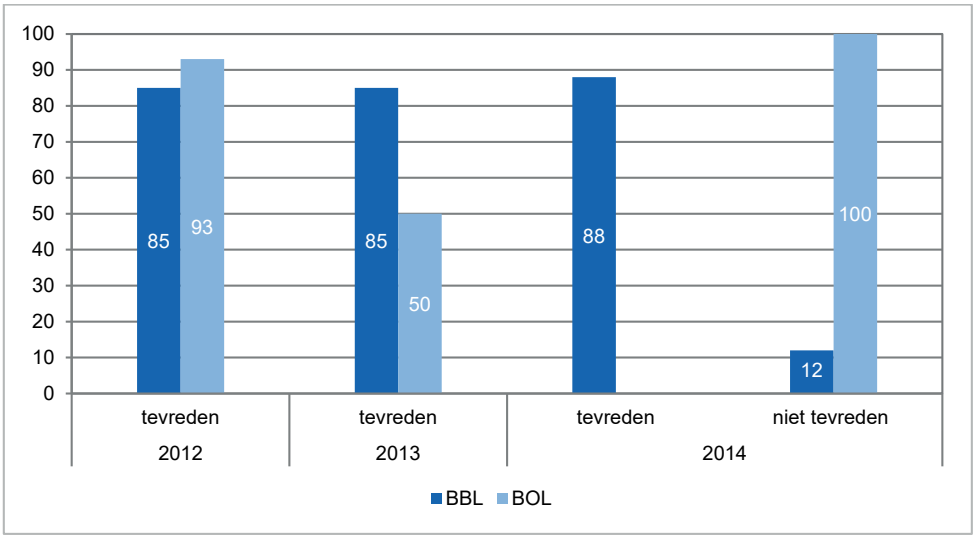
Figuur 4.107: Percentage studenten met een afgeronde niveau 3-opleiding dat tevreden is over de aansluiting met de arbeidsmarkt (bron: BVE-monitor)

Aansluiting niveau 4-opleidingen op arbeidsmarkt

Onder studenten met een afgeronde mbo 4-opleiding is een ander patroon waarneembaar. In 2012 zijn studenten in de BOL tevredener dan studenten in de BBL. De tevredenheid blijft in 2013 voor studenten in de BBL gelijk, maar daalt flink voor studenten in de BOL. In 2014 is geen enkele BOL-student tevreden over de aansluiting met de arbeidsmarkt. Deze resultaten kunnen echter vertekend zijn door een geringe steekproefaantallen onder BOL-studenten (N=28).

Figuur 4.108: Percentage studenten met een afgeronde niveau 4-opleiding dat tevreden is over de aansluiting met de arbeidsmarkt (bron: BVE-monitor)

Samenvatting

- Studenten met een havo-diploma vallen vaker in het hoger onderwijs uit vanwege een verkeerde studiekeuze of gebrek aan motivatie dan studenten met een mbo-diploma. Studenten met een mbo-diploma vallen vaker uit vanwege de (moeilijke) overgang naar het hbo of een te zware studie.
- Jongeren in het hbo met een mbo-vooropleiding kiezen vaker een studie die past bij hun interesses en vaardigheden. Tevens geven zij aan een beter beeld van hun toekomst te hebben dan jongeren met een havo-vooropleiding.
- BBL-studenten met een afgeronde niveau 1-opleiding zijn in 2012 en 2013 vaker tevreden over de aansluiting met de arbeidsmarkt dan BOL-studenten. Dit beeld draait om in 2014. Op niveau 2 en 3 zijn BBL-studenten vaker tevreden over de aansluiting met de arbeidsmarkt dan BOL-studenten. Onder studenten die een niveau 4-opleiding hebben afgerond, zijn BOL-studenten in 2012 tevredener dan BBL-studenten. De tevredenheid daalt echter flink voor BOL-studenten, al betreft het hier mogelijk een vertekend beeld vanwege lage steekproefaantallen

Literatuur

Ash, C.G., & Burn, J.M. (2003*). Composite case study method to build e-business transformation theory*. Proceedings of the 14th Australian Conference on Information Systems. Perth: ACIS.

Boer, F. de (2006). *Mixed Methods: een nieuwe methodologische benadering? KWALON, 11*, 5-10.

Breemhaar, E. (2015). ICT-experts aan zet bij herziening. *Profiel*, nr. 5, juni, jrg. 24.

Claessens, B. (2015a). Project met grote impact. *Profiel*, nr. 3, maart, jrg. 24.

Claessens, B. (2015b). De crux: begin op tijd. *Profiel,* nr. 4, mei, jrg. 24.

Dankert, R. (2009). *Literatuur over implementatie van beleid.* http://ritskedankert.nl/dossiers/implementatie-van-beleid

Eimers, T. (2006). *Vroeg is nog niet voortijdig. Naar een nieuwe beleidstheorie voortijdig schoolverlaten.* Nijmegen: KBA.

Eimers, T., Boer, P. den, Busse, G., Vermeulen, M., Vink, R., & Kat-De Jong, M. (2012*). Macrodoelmatigheid van het opleidingsaanbod in het mbo: ervaringen in vier Europese landen.* Nijmegen/Tilburg: KBA/IVA.

Eimers, T., & Keppels, E. (2014). *De plicht tot verantwoordelijkheid. Nadere inkadering van de zorgplicht doelmatigheid.* Nijmegen: KBA.

IvhO (2010). *Zorgplicht arbeidsmarktperspectief bij mbo-opleidingen. Resultaten van een verkennend onderzoek naar de relatie tussen het opleidingen- en informatieaanbod aan deelnemers en de arbeidsmarkt.* Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

MBO15 (2014). *Focus op vakmanschap: De basis gelegd, nu de lat omhoog.* Ede: MBO15.

MBO15 (2015). *Focus op vakmanschap in bedrijf.* Ede: MBO15.

MBO Raad (2015). *Servicedocument Onderwijsovereenkomst. Informatie en voorbeeldovereenkomst. Vanaf 2015-2016.* Woerden: MBO Raad.

Meijden, A. van der, & Petit, R. (2014). *Evaluatie kwalificatiedossiers mbo. Analyse op bestaande databronnen. Ervaringen van betrokkenen.* 's-Hertogenbosch: ECBO.

Meter, D. S. van, & Horn, C. E. van (1975). The policy implementation process: A conceptual framework. *Administration & Society*, *6*, 445-487.

OCW (2011). *Brief aan voorzitter Tweede kamer: Actieplan mbo "Focus op vakmanschap.* Den Haag: OCW.

Schuit, H., Kennis, R., Hövels, B., & Busse, G. (2009). *Invoering van competentiegerichte kwalificatiedossiers in het middelbaar beroepsonderwijs. Een studie naar de Nederlandse kwalificatiestructuur in internationaal perspectief.* Nijmegen: KBA.

Schuit, H., & Klaeijsen, A. (2007). Resultaten AKA-onderzoek. In: F. Peerboom (red.), *Activiteitenverslag Arbeidsmarktgekwalificeerd Assistent.* Ede: Gemeenschappelijk procesmanagement competentiegericht beroepsonderwijs.

Vink, R., Oosterling, M., Vermeulen, M., Eimers, T., & Kennis, R. (2010). *Doelmatigheid van het middelbaar beroepsonderwijs.* Tilburg/Nijmegen: IVA/KBA.

Bijlage 1

Gebruikte secundaire data

Voor de kwantitatieve analyse is gebruikgemaakt van een groot aantal verschillende bronnen. Niet alleen administratieve gegevens van DUO zijn gebruikt, maar ook enquêtegegevens verzameld onder mbo-studenten, schoolverlaters en hbo-studenten zijn geanalyseerd. In deze bijlage worden de verschillende bronnen beschreven en wordt uiteengezet welke indicatoren van welke bron afkomstig zijn. Bovendien wordt per bron/indicator ingegaan op de gehanteerde selecties en bewerkingen die zijn gedaan om te komen tot de in de analyse gebruikte indicatoren.

Basisgegevens Bekostigd Onderwijs (BBO)

Om gemeenten en andere relevante spelers in het onderwijsveld beleidsrelevante gegevens te kunnen leveren is in de 2007 de BBO in het leven geroepen. De BBO bestaat uit een set gegevens welke bij elkaar gezet worden door DUO. Hierbij valt te denken aan leerlingtellingen, gediplomeerden, adresgegevens van instellingen, bestuurlijke indelingen gestandaardiseerd naar sector uitgegeven, et cetera.

Voor veel tellingen en monitoronderzoeken worden de BBO-gegevens als uitgangspunt genomen. Ook in deze kwantitatieve effectevaluatie is gebruikgemaakt van de BBO om vast te stellen hoe ver onze doelpopulatie reikt. Voor wat betreft het bekostigd onderwijs staan in de BBO alle instellingen en opleidingen weergegeven, zolang er maar leerlingen in geregistreerd zijn. Voor dit onderzoek is dit dan ook als uitgangspunt genomen. Naast het vaststellen van een basispopulatie is de BBO gebruikt voor de bestuurlijke en regionale indeling van alle verschillende instellingen. Bovendien zijn verschillende school- en opleidingskenmerken, zoals grootte, afkomstig uit de BBO.

Bron MBO

De bekostiging van instellingen in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) gebeurt primair aan de hand van het aantal studenten. Voor een correcte afhandeling administreert DUO om deze reden alle studenten. Een bijkomstigheid is dat deze gegevens zich uitermate lenen voor beleidsonderzoek. Studentaantallen en stromen kunnen gedifferentieerd naar Brin en Crebo worden weergegeven, rekening houdend met verschillende individuele kenmerken als geslacht en leeftijd.

De kwaliteit van de gegevens wordt geborgd door het Programma van Eisen Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie. De gegevens in dit bestand zijn gebaseerd op zogenaamde 1-cijfer definities. Dit zijn afspraken tussen OCW, MBO Raad, CBS en andere partijen om onderwijsgegevens op een eenduidige manier te ontsluiten volgens van tevoren vastgestelde definities en algoritmes. Deze afspraken zijn gemaakt om

eenduidig gebruik van onderwijsgegevens te stimuleren en zo de kwaliteit te kunnen waarborgen.

Bron VO

Ook de bekostiging van instellingen in het voortgezet onderwijs gebeurt primair aan de hand van het aantal leerlingen. Voor een correcte afhandeling administreert DUO om deze reden alle leerlingen. Een bijkomstigheid is dat deze gegevens zich uitermate lenen voor beleidsonderzoek. Leerlingaantallen en stromen kunnen gedifferentieerd naar Brin en opleidingstype worden weergegeven, rekening houdend met verschillende individuele kenmerken als geslacht en leeftijd. Dit bestand wordt binnen de kwantitatieve effectevaluatie met name gebruikt om een vergelijking te maken met de opstroom naar het hoger onderwijs.

Het aantal leerlingen betreft het aantal hoofdinschrijvingen waarvan het geslacht bekend is. Indien een leerling meerdere inschrijvingen heeft, is alleen de laatst bekende inschrijving meegeteld. Dubbele leerlingen komen dus niet voor. Ook de gegevens in dit bestand zijn gebaseerd op 1-cijfer definities.

In deze rapportage zijn de gegevens uit BRON VO voor de basisjaren 2008/2009 en 2009/2010 opgenomen. Met elk jaar wordt deze basisgeneratie uitgebreid. Op deze wijze kan de avo route naar het hbo (vmbo-havo-hbo) afgezet worden tegen de mbo route naar het hbo (vmbo-mbo-hbo).

JOB-monitor

De JOB-monitor is een landelijk studenttevredenheidsonderzoek dat sinds 2000 tweejaarlijks wordt gehouden onder alle mbo-studenten om verschillende aspecten van onderwijs te monitoren. Sinds 2008 voert ResearchNed de JOB-monitor uit. De JOB-monitor geeft vergelijkende informatie van en voor opleidingen in het mbo over onderwijs. Alle (bekostigde) mbo-studenten in Nederland kunnen deelnemen aan de JOB-monitor. Hiertoe heeft DUO in samenwerking met ResearchNed een inlogfaciliteit ontwikkeld waarin alle actuele inschrijvingen in het mbo zijn opgenomen. Zodra een student op basis van zijn pgn (persoonsgebonden nummer of onderwijsnummer) in combinatie met geboortedatum is herkend bij DUO, wordt de student automatisch doorgelinkt naar de enquêteservers van ResearchNed waar deze de vragenlijst kan invullen. Voordeel van deze methode is dat studenten hooguit één keer de vragenlijst kunnen invullen met een voor hen al bekend uniek nummer en dat het bovendien mogelijk is een groot deel van de relevante achtergrondkenmerken te koppelen vanuit bestaande studentenadministraties. In deze rapportage worden de dataverzamelingen van 2010, 2012 en 2014 gebruikt:

Schooljaar	Respons studenten		*Respons instellingen*	
	Aantal	%	Aantal	%
2009-2010	146.533	27,4%	61	92%
2011-2012	215.602	41,7%	65	98%
2013-2014	255.851	51.0%	66	100%

De grote steekproefaantallen van deze monitor maken het mogelijk ook gegevens op het niveau van instelling*opleiding te gebruiken in de analyse. Vandaar dat ook aan dit bestand de eerder beschreven tabel met opleidingscodes is gekoppeld, teneinde door de tijd vergelijkbare eenheden te kunnen monitoren.

BVE-monitor

Voor de kwantitatieve effectevaluatie is ook gebruikgemaakt van de BVE-monitor, een onderzoek dat zich richt op schoolverlaters van de beroepsopleidende leerweg (BOL) en de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) van het mbo. Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Universiteit Maastricht en wordt gefinancierd door OCW, SZW, LNV en de deelnemende onderwijsinstellingen. Met het onderzoek wordt de overgang van school naar werk dan wel het vervolgtraject in het onderwijs in kaart gebracht. De schoolverlaters worden ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding ondervraagd door middel van een schriftelijke/internet vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat uit een gedeelte dat voor elke onderwijssoort identiek is en uit een variabel gedeelte waarbij de inhoud afhankelijk is van de onderwijssoort en/of de opleidingssector. Bij de BVE-monitor ligt de nadruk op het vervolgonderwijs en de intrede op de arbeidsmarkt. De in de rapportage gebruikte gegevens zijn gewogen met de in het bestand aanwezige ophoogfactor. Voor deze rapportage is gebruik gemaakt van de BVE-monitor van de jaren 2012, 2013 en 2014. De steekproefaantallen zijn respectievelijk 5.166, 31.324 en 5.668.

VSV-monitor

Om op een structurele manier inzicht te verkrijgen in de oorzaken, gevolgen en mogelijke beleidsmaatregelen van voortijdig schoolverlaten voert het ROA sinds 2007 de VSV-monitor uit. Bij de VSV-monitor worden voortijdig schoolverlaters ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding benaderd met het verzoek een vragenlijst in te vullen. De resultaten van deze enquête geven niet alleen inzicht in de motieven van de ongediplomeerden voor het voortijdig verlaten van de opleiding, maar geven ook informatie over het vervolgtraject van de respondenten na het verlaten van de opleiding. Dit vervolgtraject kan in het onderwijs zijn maar bijvoorbeeld ook op de arbeidsmarkt.

De VSV-vragenlijst biedt vele raakvlakken met de reguliere schoolverlatersonderzoeken die het ROA al sinds begin van de jaren negentig onder gediplomeerden van vrijwel alle onderwijssectoren van het Nederlandse onderwijsstelsel uitvoert. Hierdoor is een vergelijking tussen de gediplomeerde en de ongediplomeerde uitstroom van cohorten mogelijk en kan een duidelijk beeld worden geschetst van de individuele en maatschappelijke kosten van het ongediplomeerd verlaten van het onderwijs.
Voor deze rapportage wordt gebruikgemaakt van de jaren 2012, 2013 en 2014. De steekproefaantallen zijn respectievelijk 1.142, 1.022 en 901.

Startmonitor

De Startmonitor is een vragenlijstonderzoek van ResearchNed dat instromende studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor brengt onder andere voorlichtinggebruik, studiekeuzeproces en verwachtingen in kaart en inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Als studenten stoppen of switchen in hun eerste jaar, wordt doorgevraagd op de redenen hiervoor. De Startmonitor wil in het proces van studiekeuze en in de start en integratie van studenten in hun opleiding de determinanten opsporen van studiesucces en studieuitval in het eerste jaar. Voor dit onderzoek zijn met name in de redenen van uitval na het eerste jaar interessant. De gedachte is immers dat door de verschillende maatregelen die ten grondslag liggen aan beide beleidsinterventies de doorstroom naar het hbo wordt geoptimaliseerd. Om deze reden zijn alleen de eerstejaars geselecteerd die zijn ingestroomd in het hbo, en afkomstig zijn van de havo of het mbo. Van deze groep zijn vervolgens alleen de uitvallers meegenomen in de analyse. Voor deze rapportage zijn de jaren 2010 tot en met 2014 genomen. Het aantal respondenten dat na selectie nog beschikbaar is voor analyse bedraagt respectievelijk 524, 574, 470, 679 en 478.

Bijlage 2

Plan van aanpak datacollectie instellingen

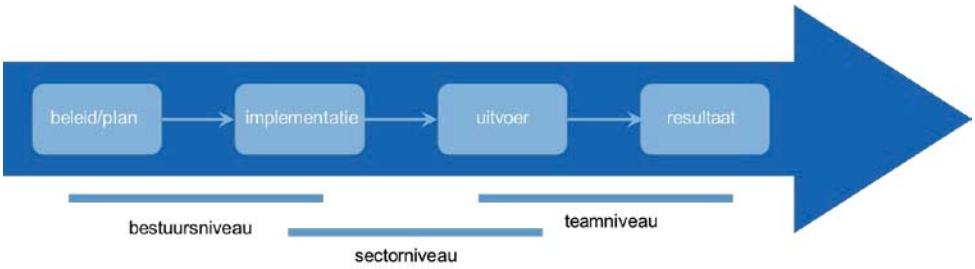
Deze bijlage bevat een plan van aanpak voor de datacollectie bij alle instellingen. Het doel van deze datacollectie is de gegevens uit de bestaande registerbestanden en enquêtes aan te vullen, zodanig dat alle benodigde informatie over het volledige scala aan (on)bedoelde effecten van de beleidsmaatregelen beschikbaar is. De datacollectie vindt plaats met behulp van een jaarlijkse vragenlijst bij alle ROC's, AOC's en vakinstellingen. In de vragenlijst komen onderwerpen aan bod over (alle) beoogde en niet-beoogde effecten, instellingsdata zoals onderwijstijd en administratieve lasten, en gegevens over ervaringen van betrokkenen zoals docenten en studenten.

In totaal zijn er op dit moment 43 ROC's, 11 AOC's en 11 vakinstellingen. Al deze besturen ontvangen om te beginnen een door de MBO Raad ondertekende brief met een korte toelichting op het evaluatieprogramma en een verzoek om deelname aan het onderzoek. Samen met deze brief ontvangen de instellingen een uitgebreid pakket met informatie over de datacollectie en wat dit globaal betekent voor hun instelling. Tevens wordt iedere instelling verzocht een centrale contactpersoon door te geven, bijvoorbeeld van het secretariaat van het College van Bestuur (CvB) of van een centrale stafdienst. Deze centrale contactpersoon is het eerste aanspreekpunt voor alle zaken aangaande de datacollectie binnen de betreffende instelling. De besturen kunnen een naam en contactgegevens doorgeven via een beveiligde portal op de projectwebsite (www.2b-mbo.nl, zie ook bijlage 4). Besturen die binnen twee weken na ontvangst van de brief nog geen centrale contactpersoon hebben doorgegeven, worden gebeld. Op deze manier wordt gehoopt alsnog een contactpersoon te krijgen. Het doel is dat van alle instellingen een centrale contactpersoon wordt verkregen.

De namen, functies, en contactgegevens (inclusief bij welke instelling werkzaam) van alle centrale contactpersonen worden in een database opgeslagen. Deze database zal gedurende de onderzoeksperiode continu worden ge-update. Iedere contactpersoon wordt verzocht om bij vertrek of langdurige ziekte zelf aan te geven dat er vervanging nodig is. Voor zover mogelijk wordt getracht dan in gezamenlijk overleg een nieuwe centrale contactpersoon te kunnen vinden.

Doelgroep datacollectie

De datacollectie dient inzicht te geven in de verschillende stadia van het uitvoeringsproces van de twee beleidsinterventies die centraal staan in het meerjarige evaluatieprogramma. Schematisch is dit proces weergegeven in onderstaand pijlenschema:

Beide beleidsinterventies dienen eerst en vooral te leiden tot nieuw beleid in de instelling. Idealiter stelt het bestuur een plan op, waarin de interventies worden vertaald naar de situatie in de instelling. Daarop volgt de implementatie van het nieuwe instellingsbeleid op sectorniveau. In het implementatieproces spelen verschillende aspecten een rol, zoals communicatie en draagvlak, faciliteren met tijd en/of middelen, en aanpalende veranderingen/beleid. De uitvoering op opleidingsteamniveau leidt vervolgens, als het goed is, tot de resultaten en de outcome die men met de interventies en de daaruit afgeleide beleidsmaatregelen voor ogen had.

Een mbo-instelling kent globaal de volgende organisatiestructuur:
- het bestuursniveau, bestaande uit het CvB en stafafdelingen (bijvoorbeeld Personeel & Organisatie, Facilitair bedrijf, Marketing & Communicatie);
- het sectorniveau (directeuren colleges, domeinen, locaties of sectoren);
- het niveau van het opleidingsteam (opleidingsmanagers, docenten).

De daadwerkelijke inrichting van de organisatie verschilt per instelling, met name op het sectorniveau. De ene organisatie kent een indeling naar sector (economie, techniek, zorg en welzijn) met drie directeuren die elk op hun beurt directeuren op een lager niveau aansturen, terwijl een andere organisatie de indeling baseert op de opleidingsdomeinen of op de locaties. AOC's kennen geen sectoren en hebben opleidingen in één domein, maar deze instellingen hebben vaak meerdere locaties en op iedere locatie een directeur. Vakinstellingen kennen vanwege hun kleinschaligheid vaak geen sectorniveau.

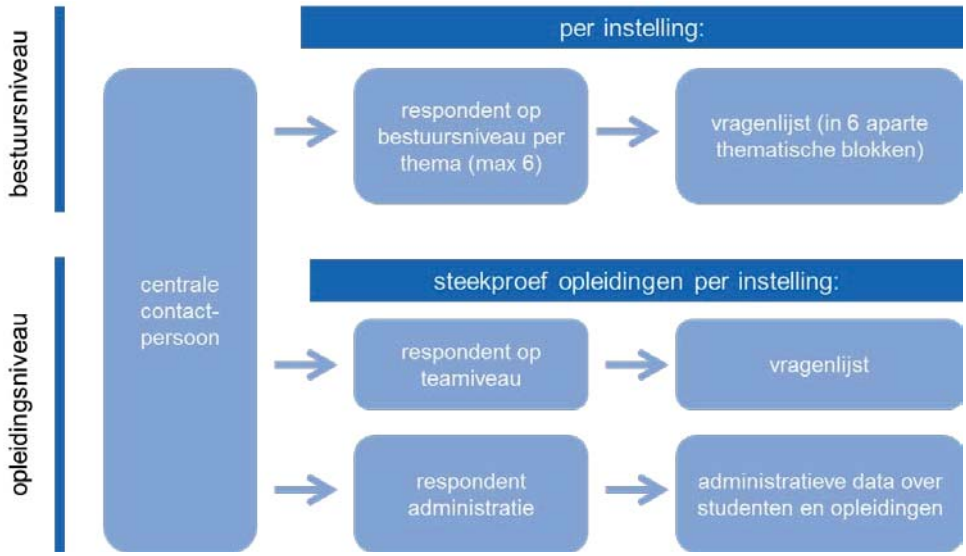
Het sectorniveau levert vanwege deze diffuse inrichting voor de datacollectie problemen op. Ten eerste maakt dit het lastig grip te krijgen op wie de vragenlijst in gaat vullen, hoe te rappelleren, et cetera. De functie van de invuller – en daarmee het niveau van beleid en uitvoering waarop de antwoorden betrekking hebben – wisselt bovendien per instelling en dit kan problemen geven bij het opstellen van de vragenlijst en bij de analyses van de resultaten. Om deze redenen blijft het sectorniveau buiten beschouwing. In de bovenstaande figuur is te zien dat dit mogelijk is zonder informatie uit één

van de vier stadia te gaan missen. De datacollectie richt zich dus op het bestuursniveau en op het niveau van het opleidingsteam, met voor elk niveau een aparte vragenlijst.

Naast de twee vragenlijsten op bestuurs- en teamniveau is informatie uit de administratie van de instellingen nodig. Dit zijn bijvoorbeeld gegevens over het aantal geprogrammeerde en gerealiseerde uren begeleide onderwijstijd en het aantal aanmelders voor Entreeopleidingen dat wordt geweigerd. Het opvragen van deze administratieve data is een derde onderdeel van de datacollectie.

Opzet gegevensverzameling

In onderstaand overzicht is op schematische wijze weergegeven hoe de datacollectie zal worden aangepakt:

Op *bestuursniveau* wordt jaarlijks per instelling één vragenlijst uitgezet, waarin de zes thema's in aparte blokken aan de orde komen. Ieder vragenblok is afzonderlijk in te vullen. Het is namelijk waarschijnlijk dat voor ieder van deze thema's een andere respondent nodig is. Bijvoorbeeld de manager entree bij het thema Entreeopleiding en de controller bij het thema Bekostigingsmodel. Op deze manier krijgt iedere respondent alleen de vragen te zien die op zijn/haar thema van toepassing zijn. De vragenlijst wordt jaarlijks afgenomen in de periode maart-april. De vragen hebben betrekking op de situatie voor de instelling als geheel. Voor zover mogelijk wordt doorgevraagd over verschillen tussen opleidingen.

De vragen die aan de orde komen op *teamniveau* hebben betrekking op het niveau van de opleiding. Dit betekent dat bij iedere opleiding een respondent nodig is. Gezien de vraagbelasting die dit met zich mee zou brengen voor de instellingen is besloten een steekproef te trekken van (maximaal) vijf opleidingen per instelling, dus in totaal 325 opleidingen. Alleen deze opleidingen ontvangen een vragenlijst. Vaak zal de teamleider het beste geschikt zijn om de vragenlijst in te vullen. De vragenlijst wordt jaarlijks afgenomen in de periode april-mei.

In dezelfde periode (mei-juni) worden de benodigde *administratieve gegevens* opgevraagd, alleen voor dezelfde vijf opleidingen per instelling. Iedere instelling beheert deze gegevens op een andere manier. Soms gebeurt dit op centraal niveau, soms op decentraal niveau. Sommige instellingen zullen bepaalde gegevens wellicht niet kunnen leveren. De levering van deze gegevens zal dus maatwerk per instelling zijn.

Strategie risicobeheersing

De enquêtedruk bij onderwijsinstellingen is hoog. Het is dan ook van groot belang om de vraaglast bij de instellingen zoveel mogelijk te beperken. Met deze evaluatie wordt echter veel van de instellingen gevraagd (enquêtes en casestudies; zie bijlage 3). Daar komt bij dat het belangrijk is dat er geen non-respons is bij de vragenlijst op bestuursniveau. Non-respons bij de enquête op teamniveau kan eventueel worden opvangen door een andere opleiding binnen dezelfde instelling te benaderen. Bij de enquête op bestuursniveau is deze optie er niet en is van alle instellingen jaarlijks informatie benodigd om een zo volledig mogelijke analyse op te kunnen leveren. Het is daarom belangrijk dat de instellingen niet onnodig lastig worden vallen, dat er medewerking wordt verkregen van de mbo-instellingen en dat de risico's op non-respons zo goed mogelijk onder controle worden gehouden. Hiertoe worden de volgende maatregelen genomen:

- Aangesloten wordt bij de keuzedelenmonitor van de Regieorganisatie Herziening Kwalificatiestructuur. Dit draagt bij aan een beperking van de vraaglast omdat op deze manier minder vragen hoeven te worden gesteld in de enquête.
- De instellingen ontvangen een brief van de MBO Raad, waarin het belang van de evaluatie wordt benadrukt en hen wordt verzocht om deel te nemen aan het onderzoek. Naar verwachting zal dit responsbevorderend zijn.
- Instellingen die niet reageren op de brief, worden telefonisch benaderd en gevraagd mee te werken aan de evaluatie. Het streven is alle mbo-instellingen een contactpersoon te laten opgeven, die ondersteuning kan bieden bij het uitvoeren van het onderzoek op de eigen onderwijsinstelling.
- De enquête op bestuursniveau bestaat uit zes afzonderlijke thematische vragenblokken. Indien meerdere respondenten nodig zijn om alle vragen te beantwoorden, krijgen zij dus alleen de voor hun relevante vragen te zien.
- De afname van de vragenlijst op teamniveau wordt beperkt tot vijf opleidingen per instelling. Dit geldt ook voor de administratieve gegevens.

- Bij iedere instelling is er een centrale contactpersoon. Alle zaken aangaande het onderzoek komen in eerste instantie bij deze persoon terecht. Dit voorkomt dat er meerdere personen binnen de instellingen moeten worden lastig gevallen. Met de centrale contactpersonen wordt intensief contact onderhouden.

De centrale contactpersoon

Jaarlijks vindt met de centrale contactpersonen afstemming plaats over de afname van de vragenlijsten en de meest geschikte respondenten voor de vragenlijsten. In eerste instantie ontvangt de centrale contactpersoon alleen informatie over de vragenlijst op bestuursniveau. Het betreft een uitgebreide beschrijving van de vragenlijst, met per thema een korte uitwerking van de vragen, zodat een goed beeld ontstaat van de benodigde informatie. Vervolgens ontvangt de contactpersoon een tabel waarin per thema naam, functie en e-mailadres van een respondent ingevuld kan worden (maximaal zes respondenten).

Daarna ontvangen de centrale contactpersonen een overzicht van de vijf opleidingen, die van de eigen instelling in de steekproef terecht zijn gekomen. Tevens wordt een korte uitwerking van de vragenlijst op teamniveau geleverd. De contactpersoon wordt verzocht om per opleiding naam, functie en e-mailadres van de meest geschikte respondent in te vullen. Tot slot wordt in nader overleg met de centrale contactpersonen bepaald wat de beste manier is om de gegevens uit de administratie te leveren.

De namen, functies en contactgegevens van alle respondenten van de vragenlijsten worden opgenomen in de contactpersonendatabase, zodat er ieder jaar bij het uitzetten van de vragenlijst kan worden geput uit de gegevens van het jaar ervoor.

Steekproeftrekking opleidingen

We trekken een aselecte steekproef van circa 400 opleidingen uit alle in schooljaar 2014-2015 aanwezige combinaties Brin-opleiding, waarbij we gebruik maken van een weging op basis van het aantal studenten per Brin-opleiding. Vervolgens vindt een controle van de steekproef plaats op de spreiding naar:

- opleidingsniveau;
- mbo-instelling;
- opleidingsdomein;
- herclusterde en niet-herclusterde opleidingen;
- verkorte en niet verkorte opleidingen;
- grote en kleine opleidingen (eventueel).

Als geen goede spreiding binnen deze kenmerken wordt aangetroffen in de aselecte streekproef, dan zal oversampling plaatsvinden (voor categorieën van deze kenmerken

die ondervertegenwoordigd zijn). Om de oversampling te corrigeren en de samenstelling van de steekproef een goede afspiegeling te laten zijn van de totale populatie van opleidingen worden de resultaten vervolgens herwogen.

Een belangrijk punt van aandacht bij het bepalen van het steekproefkader is hoe we de analyse-eenheid Brin-opleiding definiëren. Een kwalificatiedossier bevat overduidelijk meerdere 'opleidingen' en is een te hoog abstractieniveau. Crebo is een te laag abstractieniveau, aangezien in de loop van de tijd diverse Crebonummers zijn ontstaan die verwijzen naar dezelfde 'opleiding'. We hebben om die reden de volgende voorwaarden voor de analyse-eenheid vastgesteld:

- combinatie Brin-opleiding, oftewel elke opleiding van een instelling is een aparte eenheid;
- elke eenheid beschrijft één opleidingsniveau;
- analyse-eenheid is reproduceerbaar door het consortium en herkenbaar 'in het veld'. Bij voorkeur wordt een bestaande eenheid gehanteerd;
- de maat voor opleiding is robuust en niet afhankelijk van – de door de jaren heen – veranderende Crebonummers.

Met de derde voorwaarde in het achterhoofd is besloten om de Crebo koppeltabel van SBB[3] te benutten voor het construeren van een (nieuwe) variabele 'opleiding'. Hierbij wordt standaard uitgegaan van de keuze voor beroep uit de Crebo koppeltabel SBB als 'opleiding'. Beroep is een samenvoeging van verwante Crebonummers die het beste van de mogelijke variabelen in de koppeltabel een opleiding aanduidt. De standaard geldt als een beroep is gedefinieerd en één opleidingsniveau omvat.

Er zijn drie uitzonderingen. Ten eerste kan het gebeuren dat beroepen met meerdere opleidingsniveaus worden gesplitst (zodat elke opleiding één niveau beschrijft). In dat geval is de nieuwe variabele 'opleiding' de beroepscode met de aanduiding van niveau als toevoeging. Een tweede uitzondering treedt op wanneer beroepen niet nader gedefinieerd zijn (code b0000). In dat geval wordt de nieuwe variabele 'opleiding' met het Crebonummer aangeduid. Een derde uitzondering is wanneer het opleidingsniveau bij een beroep onbekend is en dit beroep als een aparte opleiding wordt gezien.[4] De nieuwe variabele 'opleiding' is dan de beroepscode met aanduiding ? als toevoeging.

3 http://kws.s-bb.nl/crebo_overzichten.html

4 Het komt voor dat bij een Crebo in de koppeltabel het opleidingsniveau ontbreekt. Bijvoorbeeld, als een student in een algemeen eerste jaar wordt ingeschreven onder een domein- of dossiercrebo en hij/zij later op diverse niveaus kan doorstromen. Toch kan bij dit soort Crebonummers soms een niveau worden toegekend, in het geval de doorstroomopties zich allemaal op hetzelfde opleidingsniveau bevinden (komt voor bij bepaalde uitstroomprofielen). In dat geval wordt handmatig een niveau aan de Crebo toegewezen. Daarvoor wordt een nieuwe hulpvariabele 'Niveau_2' aangemaakt, zodat de variabele niveau intact kan worden gelaten.

Inhoud vragenlijsten

In onderstaand overzicht staan de thema's van de beleidsmaatregelen en op welk van de twee niveaus deze aan bod komen:

Thema's	Bestuursniveau	Teamniveau
Verkorten en intensiveren	X	X
Entree	X	X
Toelating en doorstroombeleid*	X	X
Bekostigingsmodel**	X	(X)
Herziening kwalificatiedossiers (inclusief keuzedelen)	X	X
Overige thema's***	X	

* betreft beleidsmaatregel Instroom niveau 2, maar deze naam is voor de respondent beter te plaatsen.
** betreft alleen de beleidsmaatregelen cascade en diplomabekostiging.
*** betreft de beleidsmaatregelen maatregelen positie extranei, vervallen deeltijd-BOL en invoering derde leerweg.

Op bestuursniveau worden uitsluitend vragen gesteld die betrekking hebben op het beleid en op de implementatie. Op teamniveau komen de uitvoering en de resultaten aan de orde. In het volgende overzicht is een eerste globale operationalisering van de thema's te vinden. Deze uitwerking is gericht op de eerste afname van de vragenlijsten in 2016. De vragen zullen in de loop van de onderzoeksperiode veranderen, waarbij de vragen in de beginfase van het onderzoek vooral betrekking hebben op beleid en implementatie en in beperkte mate op de uitvoering. Voor vragen over resultaten zal het echter nog te vroeg zijn. Dit komt pas in een latere fase van het onderzoek in de vragenlijsten aan bod.

Naast deze thema's heeft iedere enquête een apart onderdeel waarin algemene vragen worden gesteld: of er een interne projectorganisatie is ingesteld, of er sprake is van een gestructureerde aanpak, of er contacten zijn met andere organisaties/mbo-instellingen, of een adviesorgaan is ingezet en of gebruik wordt gemaakt van voorbeelden/MBO15/Regieorganisatie Herziening Kwalificatiestructuur.

Thema's	Vragen op centraal niveau (nog niet geoperationaliseerd)
Verkorten en intensiveren	Is er beleid ten aanzien van het intensiveren van de opleidingen? Hoe is dit geregeld (of: waarom is er geen centraal beleid)? Welk deel van de opleidingen binnen uw instelling is verkort?
Entreeopleiding	Wat is de positionering van de Entreeopleiding? Welke keuzes zijn hierbij gemaakt? Hoe is het uitbrengen van het bindend studieadvies geregeld?
Toelating en doorstroombeleid	Is er beleid ten aanzien van de strengere toelatingseisen niveau 2? Hoe is de controle op toelating niveau 2 geregeld? Welk deel van de opleidingen kent inmiddels strengere toelatingseisen niveau 2 in de praktijk?
Bekostigingsmodel	Welke gevolgen heeft de invoering van het cascademodel voor de administratie? Heeft dit geleid tot wijzigingen in het administratieve proces? En de wijzigingen in de diplomabekostiging? Leiden de wijzigingen tot ander onderwijsbeleid in de instelling? En zo ja, op welke manier?
Herziening kwalificatie-dossiers (incl. keuzedelen)	Hoe is het geregeld met de keuzedelen? Welk deel van de opleidingen maakt gebruik van de keuzedelen? Welk deel van de opleidingen is geraakt door de herziening van de kwalificatiestructuur? Hebben de nieuwe kwalificatiedossiers (KD's) geleid tot minder (grote) opleidingen?
Overige thema's	Is er beleid ten aanzien van opleidingen in de derde leerweg? Is er beleid ten aanzien van extranei? Is dit beleid gewijzigd door de nieuwe wetgeving (geen bekostiging extranei)? Worden er nog opleidingen bol deeltijd aangeboden?

Thema's	Vragen op teamniveau (nog niet geoperationaliseerd)
Verkorten en intensiveren	Zijn er meer uren begeleide onderwijstijd op de opleiding gekomen? Is dit te realiseren? Is het onderwijsprogramma intensiever geworden voor de studenten? Is de tevredenheid van leraren en studenten gestegen? Welke gevolgen hebben de maatregelen voor de onderwijsprogrammering?
Entreeopleiding	Hoe is de toegankelijkheid van de Entreeopleiding geregeld? En het bindend studieadvies? Hoe ziet het type studenten in de entree er nu uit? Welke gevolgen heeft dit voor het geven van onderwijs? Hoe is de tevredenheid van leraren en studenten?
Toelating en doorstroombeleid*	Hoe is het toelatingsonderzoek op de opleiding geregeld? Welke gevolgen hebben de nieuwe toelatingseisen voor de studentenpopulatie op de opleiding? Welke gevolgen heeft dit voor het geven van onderwijs?
Bekostigingsmodel	Hoe is het geregeld met het stapelen van diploma's op uw opleiding?
Herziening kwalificatie-dossiers (incl. keuzedelen)	Leidt het generieke onderdeel van de KD's tot betere programmeerbaarheid van de opleiding? Hoe is het geregeld met de keuzedelen op uw opleiding?

Van enkele gegevens is op opleidingsniveau informatie benodigd uit de administraties van de instellingen. Het gaat bij voorkeur om de volgende gegevens:

- aantal geprogrammeerde uren begeleide onderwijswijd (BOT);
- aantal gerealiseerde uren BOT;
- aantal geprogrammeerde uren beroepspraktijkvorming (BPV);
- aantal gerealiseerde uren BPV;
- aantal geprogrammeerde klokuren LOB/begeleiding;
- aantal gerealiseerde klokuren LOB/begeleiding;
- studieduur;
- keuzedelen per opleiding, inclusief aantal studenten;
- aantal examens per keuzedeel;
- aantal aanmelders voor entreeopleidingen dat wordt geweigerd;
- aantal mbo’ers met negatief studieadvies;
- aantal inschrijvingen derde leerweg.

Bijlage 3

Plan van aanpak casestudies

Bij alle mbo-instellingen wordt informatie verzameld over de wijze en voortgang van implementatie. De effecten van de interventies worden voornamelijk afgeleid uit bestaande databronnen, zoals DUO bronbestanden, JOB-monitor, Startmonitor, BVE-monitor en VSV-monitor. Om de effecten te kunnen verklaren worden casestudies uitgevoerd op een geselecteerd aantal mbo-instellingen. Naast het geven van verklaringen voor (beoogde) effecten hebben de casestudies tot doel om eventuele onvoorziene effecten in beeld te brengen en om aanvullende, verdiepende informatie te verzamelen over de wijze waarop (en de context waarbinnen) de beide beleidsinterventies en onderliggende maatregelen zijn geïmplementeerd.

In totaal zijn acht mbo-instellingen geselecteerd ten behoeve van de casestudies. Per mbo-instelling wordt een serie face-to-face interviews gehouden met de best ingevoerde professionals (afhankelijk van mbo-instelling en thema kan het gaan om bijvoorbeeld lid CvB, beleidsmedewerker kwaliteit/onderwijs, beleidsmedewerker Entreeopleidingen, directeur financiën, et cetera). Daarnaast is beoogd om groepsinterviews rondom drie groepen van opleidingen (kwalificatiedossiers) af te nemen.

De resultaten van de evaluatie en de casestudies worden teruggekoppeld in een studiebijeenkomst (indien de mbo-instelling hier prijs op stelt). De opzet voorziet tevens in een panel, bestaande uit vertegenwoordigers van de overige mbo-instellingen (d.w.z. instellingen die niet deelnemen aan de casestudies). Primair dient het panel ter extrapolatie van gevonden resultaten, secundair om kennis te dissemineren.

Naast deze acht mbo-instellingen wordt een separate casestudy uitgevoerd naar de invoering van de derde leerweg (de niet-bekostigde opleidingsleerweg zonder urennormen), die door zowel reguliere mbo-instellingen als niet-bekostigde instellingen mag worden aangeboden. Deze separate casestudy zal bestaan uit een reeks korte telefonische interviews met CvB-lid/beleidsmedewerker van instellingen die de derde leerweg aanbieden en met instellingen die het niet aanbieden.

Selectie cases

Selectie mbo-instellingen casestudies en panel

De selectie van acht mbo-instellingen voor de casestudies is gebaseerd op de volgende determinanten:

- *Type instelling*: ROC's, AOC's en vakinstellingen. Voor zowel de casestudies als het panel zijn vier ROC's, twee AOC's en twee vakinstellingen geselecteerd.
- *Omvang instelling*: groot, klein. De grens tussen een grote en kleine instelling wordt op 10.000 studenten gezet. Twintig van de 43 ROC's zijn groot, ongeveer de helft. Derhalve zal de helft van de geselecteerde ROC's groot zijn. AOC's en vakinstellingen zijn allemaal klein.
- *Vrijwillige deelname herziene kwalificatiestructuur schooljaar 2015-2016*: ja, nee. Ongeveer de helft van alle mbo-instellingen doet met één of meerdere opleidingen mee met de vrijwillige deelname aan de herziene kwalificatiestructuur (vanaf schooljaar 2016-2017 verplicht). Qua selectie is daarom uitgegaan van evenveel instellingen die wel meedoen als die niet meedoen. Meedoen wordt gezien als een indicatie dat de mbo-instelling een voorloper is in het implementeren van beide beleidsinterventies.
- *Geografische spreiding*: er is gezorgd voor spreiding over de regio's noord (Friesland, Groningen, Drenthe), oost (Overijssel, Gelderland), zuid (Limburg, Noord-Brabant, Zeeland), west (Zuid-Holland, Noord-Holland), centraal (Flevoland, Utrecht).

Aanvullend aan de casestudies wordt een panel geformeerd, bestaande uit vertegenwoordigers van mbo-instellingen die niet deelnemen aan de casestudies. De resultaten van de casestudies worden besproken met het panel. Voor deelname aan het panel worden acht mbo-instellingen gevraagd, volgens dezelfde determinanten als de selectie van mbo-instellingen voor de casestudies.

Tabel B.1 (aan het einde van deze bijlage) geeft weer hoe de 67 mbo-instellingen scoren op de vier determinanten. De combinatie van de eerste drie determinanten levert de volgende indeling voor het type cases op ('geografische spreiding' is niet gebruikt voor de typering van cases, maar als check achteraf):

Type	Omvang	Deelname HKS 2015/16	Aantal mbo-instellingen	Aantal cases
ROC	GROOT	JA	14	1+1
ROC	GROOT	NEE	6	1+1
ROC	KLEIN	JA	9	1+1
ROC	KLEIN	NEE	14	1+1
AOC	KLEIN	JA	5	1+1
AOC	KLEIN	NEE	7	1+1
VI	KLEIN	JA	7	1+1
VI	KLEIN	NEE	5	1+1

Tabel B.2 geeft weer welke mbo-instellingen horen bij welk type cases, aangevuld met de regio waar de hoofdlocatie is gevestigd. Voor elk type cases is allereerst een mbo-instelling aselect geselecteerd voor de casestudy, vervolgens één voor het panel. In de eerste poging blijkt geen mbo-instelling uit het oosten vertegenwoordigd te zijn voor de casestudies. Daarom is één van de oostelijk gelegen mbo-instellingen uit de selectie voor het panel verschoven naar die voor de casestudies (en omgekeerd is de geselecteerde tegenhanger verschoven naar de selectie voor het panel). De definitieve selectie ziet er als volgt uit (als een geselecteerde mbo-instelling niet kan/wil deelnemen aan het onderzoek, dan zal een andere mbo-instelling met dezelfde kenmerken gekozen worden):

Type	Omvang	Deelname	Populatie	Variant	Selectie mbo-instellingen	Regio
ROC	GROOT	JA	14	CASE	ROC Midden NL	C
				PANEL	ROC Alfa College	N
ROC	GROOT	NEE	6	CASE	Rijn IJssel	O
				PANEL	ROC Koning Willem I	Z
ROC	KLEIN	JA	9	CASE	ROC Drenthe College	N
				PANEL	ROC Flevoland	C
ROC	KLEIN	NEE	14	CASE	ROC Da Vinci College	W
				PANEL	ROC Onderwijsgroep A12	O
AOC	KLEIN	JA	5	CASE	Nordwin College	N
				PANEL	Lentiz	W
AOC	KLEIN	NEE	7	CASE	Prinsentuin College	Z
				PANEL	AOC De Groene Welle	O
VI	KLEIN	JA	7	CASE	Nimeto Utrecht	C
				PANEL	Graf. Lyceum Rotterdam	W
VI	KLEIN	NEE	5	CASE	Mediacollege Amsterdam	W
				PANEL	Berechja College	C

Selectie kwalificatiedossiers voor casestudies

Er worden per casestudy/mbo-instelling drie groepsinterviews gevoerd. De groepsinterviews worden gehouden met personen die betrokken zijn bij de inrichting, organisatie en vormgeving van opleidingen. Het is waarschijnlijk dat de betreffende personen betrokken zijn bij meerdere opleidingen. Het kwalificatiedossier ('beroepsopleiding' in de Crebo koppeltabel van SBB) lijkt daarom het meest voor de hand liggende niveau voor de selectie.

Om vergelijkingen in de tijd te maken is per mbo-instelling een vaste groep van drie kwalificatiedossiers (KD's) geselecteerd. In de loop van het vijfjarige evaluatieprogramma worden dus dezelfde drie KD's bestudeerd, tenzij er goede gronden zijn om daar van af te wijken. De selectie bestaat daarmee uit 24 (8*3) KD's. De KD's worden in overleg met de instelling geselecteerd aan de hand van de volgende determinanten:

- spreiding over opleidingsdomeinen om een veelkleurig beeld van het gehele mbo te kunnen geven (geldt met name bij ROC's);
- spreiding over opleidingsniveaus met zwaartepunten bij Entreeopleiding, niveau 2 en niveau 4 (Entreeopleiding omdat het één van de beleidsmaatregelen is, niveau 2

vanwege afschaffing van de drempelloze instroom en doorstroom vanuit entreeopleiding, niveau 4 omdat het verkorten van mbo-opleidingen vooral voor niveau 4 gevolgen heeft);
- spreiding over herclusterde en niet-herclusterde KD's. Wijzigingen in herziene KD's worden in paragraaf 8 van het aparte verantwoordingsdocument gekenmerkt in vier categorieën: 1. Nieuw dossier, 2. Nieuwe elementen (sterk gewijzigde dossiers waarop Toetsingskamer een ingangstoets heeft uitgevoerd. Bijv. sprake van nieuwe of samengevoegde kwalificaties), 3. Wijzigingen (zaken zijn gewijzigd in bestaand dossier), 4. Ongewijzigd). Categorie 2 zijn doorgaans herclusterde KD's, categorieën 3 en 4 in geen geval.
- spreiding over grote en kleine opleidingen op basis van aantal studenten op 1-10-2014.

Hierna volgt het voorstel voor de selectie van KD's. Zoals gezegd wordt de definitieve selectie in overleg met de mbo-instelling bepaald, waarbij de voornoemde determinanten in acht worden genomen.

Mbo-instelling	Deelname HKS 15/16	Selectie KD's
ROC Midden Nederland	JA	Logistiek (2,3), 125+36 dlnrs, herclusterd KD Schoonheidsverzorging (3,4), deelname HKS 15/16, 199+84 dlnrs, niet-herclusterd KD Travel, Leisure & Hospitality (2,3,4), deelname HKS 15/16, 49+105+276 dlnrs, herclusterd KD
Rijn IJssel	NEE	Entreeopleiding, 465 dlnrs Brood- en banket (2,3,4), 55+80+22 dlnrs, niet-herclusterd KD (wel zijn uitstromen niv.3 samengevoegd) Secretariële beroepen (3,4), 28+34 dlnrs, niet-herclusterd KD (wel twee toegevoegde kerntaken)
ROC Drenthe College	JA	Helpende zorg en welzijn (2), 363 dlnrs, niet-herclusterd KD Sport en Bewegen (3,4), 104+239 dlnrs, herclusterd KD Procestechniek (4), 55 dlnrs, deelname HKS 15/16, niet-herclusterd KD
ROC Da Vinci College	NEE	Entreeopleiding, 445 dlnrs Voertuigen en mobiele voertuigen (2,3,4), 146+145+69 dlnrs, herclusterd KD MBO-verpleegkundige (4), 296 dlnrs, niet-herclusterd KD
Nordwin College	JA	Entreeopleiding, 64 dlnrs Operationele techniek (3,4), i.s.m. Frieslandcollege, deelname HKS 15/16 Voedingsmanagement (4), deelname HKS 15/16, 103 dlnrs, herclusterd (nieuw) KD (samenvoeging dossiers, nu niv.2,3,4)

Prinsentuin College	NEE	Bloem, groen en styling (2,3,4), 28+54+26 dlnrs, herclusterd (nieuw) KD Dierverzorging, incl. paraveterinair (2,3,4), 67+10+145 dlnrs, herclusterd (nieuw) KD Groene ruimte (2,3,4), 77+86+56 dlnrs, herclusterd (nieuw) KD
Nimeto Utrecht	JA	Stand- en decorbouw (2), 29 dlnrs, niet-herclusterd KD Mediaredactie (4), 488 dlnrs, deelname HKS 15/16, herclusterd (nieuw) KD Kaderfunctie afbouw, onderhoud & interieur (4), 493 dlnrs, herclusterd KD
Mediacollege Amsterdam	NEE	Mediavormgever (4) 808 dlnrs, herclusterd KD DTP-er (2,3) 80+178 dlnrs, niet-herclusterd KD Signmaker (2,3) 49+6 dlnrs, niet-herclusterd KD

Opzet casestudies

Ten behoeve van de casestudies worden de volgende activiteiten uitgevoerd:
- acht reguliere casestudies plus casestudy 'invoering derde leerweg';
- gespreksverslagen casestudies;
- studiebijeenkomst per deelnemende mbo-instelling;
- paneldiscussie met vertegenwoordiging van overige mbo-instellingen.

Acht reguliere casestudies plus casestudy 'invoering derde leerweg'

De reguliere casestudies zijn complexer van aard dan de casestudy 'invoering derde leerweg' door de diversiteit aan beleidsmaatregelen die wordt onderzocht. De reguliere casestudies hebben voornamelijk tot doel om a) in de evaluatie gevonden effecten te kunnen verklaren, en verder om eventuele onvoorziene effecten in beeld te brengen en b) aanvullende, verdiepende informatie te verzamelen over de wijze waarop (en de context waarbinnen) de beleidsinterventies zijn geïmplementeerd.
- Verklaringen van effecten: samenhang/causale verbanden tussen de (wijze van) implementatie beleidsinterventies en beoogde effecten, invloed aanpalend beleid, invloed indirecte prikkels en externe ontwikkelingen, impact voor bedrijven/docenten/studenten, onvoorziene effecten.
- Implementatie: hoe worden beide beleidsinterventies ingevoerd, wie geeft de aanzet, wie voert uit, hoe worden bedrijven betrokken, is de implementatie voltooid, is de implementatie in alle lagen neergedaald, heeft de implementatie geleid tot verandering/vernieuwing van (inhoud van) curriculum of tot vernieuwing van roostering/programmering.

Zowel op beleids- als uitvoerend niveau wordt onderzoek gedaan om bovenstaande in beeld te brengen.

Op beleidsniveau zal per case (mbo-instelling) een serie face-to-face interviews worden afgenomen. In overleg met de mbo-instelling wordt gezocht naar de meest geschikte kandidaten om te interviewen, het gaat in principe om de meest betrokken en best ingevoerde professionals op de thema's:
- Entreeopleiding;
- toelating/doorstroom (o.a. verdwijnen drempelloze instroom niveau 2);
- verkorten/intensiveren mbo-opleidingen;
- bekostiging;
- herziening kwalificatiestructuur, keuzedelen;
- vervallen deeltijd-bol, positie extranei.

De interviews richten zich vooral op het beleid van de instelling omtrent deze thema's en de organisatie ervan, en aanvullend op de effecten van de beleidsinterventies. In aanmerking voor de interviews komen bijvoorbeeld leden van het CvB, beleidsmedewerkers kwaliteit/onderwijs, beleidsmedewerkers Entreeopleidingen, directeurs financiën, et cetera. Per face-to-face interview wordt maximaal anderhalf uur ingepland.

Op uitvoerend niveau worden per case (mbo-instelling) drie groepsinterviews afgenomen, elk rondom een geselecteerd KD. Aan het groepsinterview nemen personen deel die zijn betrokken bij de inrichting, organisatie, vormgeving en uitvoering van opleidingen. Het gaat primair om docenten en management opleidingsteam (teamleider/opleidingscoördinator, eventueel sectordirecteur). Met de mbo-instelling wordt overlegd of aanvullend een vertegenwoordiging van bedrijven en/of studenten (bijvoorbeeld klassenvertegenwoordiger) deelneemt. In de groepsinterviews wordt ook gevraagd naar de effecten van beide beleidsmaatregelen. Voor een groepsinterview wordt maximaal een dagdeel ingeruimd.

Per case worden eerst de face-to-face interviews afgenomen, vervolgens de groepsinterviews.

Voorbereiden van reguliere casestudies

Ten behoeve van het plannen van de interviews wordt de reeds aangewezen centrale contactpersoon van een mbo-instelling benut (contactpersoon is aangewezen ten behoeve van de datacollectie bij alle mbo-instellingen; zij bijlage 2). De centrale contactpersoon zorgt in afstemming met het onderzoeksteam voor:
- een ge-update lijst met sleutelinformanten per thema (deelnemers aan de interviews);
- het plannen van afspraken voor de interviews;
- het leveren van relevante documenten voorafgaand aan de casestudy. Hierbij wordt gedacht aan documenten over de voorbereidingen op de in te voeren beleidsinterventies, de organisatie daaromheen, het draagvlak binnen en buiten de instelling, betrokken partijen bij de besluitvorming en de uiteindelijk genomen besluiten. Ook

informatie over definitief gekozen inrichtingen (opleidingsplan), de te leveren inspanningen hiervoor door de diverse betrokkenen, ingeschatte verwachtingen over resultaten en mogelijke risico-inventarisaties zijn wenselijk. Hetzelfde geldt voor eventueel uitgevoerde interne evaluaties.

Naast informatie die de mbo-instelling aanlevert wordt voor de casestudy geput uit verzamelde informatie en resultaten van het evaluatieprogramma. Tot slot is informatie over de context, zoals het economisch klimaat en de regionale arbeidsmarkt, van belang. Ter ondersteuning wordt de centrale contactpersoon van informatie voorzien over het evaluatieprogramma in het algemeen en over de casestudies in het bijzonder (daartoe is een informatiepakket samengesteld; zie voor meer details hierover bijlage 2).

Uitvoeren van reguliere casestudies

De interviews en groepsinterviews worden afgenomen aan de hand van een vooraf opgestelde topiclijst. De topiclijst wordt vooraf toegestuurd, gezamenlijk met een set onderzoeksresultaten in de vorm van een (deels ingevulde) benchmarkrapportage van de betreffende mbo-instelling. De benchmarkrapportage wordt gevuld met onderzoeksresultaten uit de twee andere deelprojecten van het meerjarige evaluatieprogramma, namelijk de implementatiemonitor en de effectevaluatie.

Casestudy 'invoering derde leerweg'

Deeltijd BOL-opleidingen komen niet meer in aanmerking voor bekostiging, alleen nog maar de voltijd BOL- en voltijd BBL-opleidingen. Voor sommige studenten, zoals volwassenen, is de voltijd BOL- of BBL-opleiding geen geschikte leerweg om een mbo-diploma te behalen. Met name daarom is de derde leerweg ingevoerd. Zowel bekostigde als niet-bekostigde instellingen kunnen de derde leerweg aanbieden (maar deze wordt niet bekostigd door de overheid). Voor de derde leerweg moet een aparte erkenning worden aangevraagd.

De beleidsmaatregel 'invoering derde leerweg' wordt in een aparte casestudy onderzocht. Kernactiviteit binnen deze casestudy is het afnemen van telefonische interviews met CvB-lid/beleidsmedewerker van (bekostigde en niet-bekostigde) instellingen die de derde leerweg aanbieden en met (bekostigde) mbo-instellingen die de derde leerweg niet aanbieden. De casestudy brengt in beeld:

- welke instellingen de derde leerweg aanbieden;
- het aantal studenten in de derde leerweg;
- de wijze/organisatie/voortgang van implementatie door instellingen;
- verklaringen voor beoogde effecten;
- niet-beoogde effecten.

Topiclijsten

Er worden drie topiclijsten gehanteerd:

- topiclijst voor interviews op beleidsniveau (met daarin vragenblokken per thema);
- topiclijst voor groepsinterview rondom een KD;
- topiclijst voor telefonische interviews lid-CvB/beleidsmedewerker over derde leerweg.

Kennisbenutting

Gespreksverslagen

Van alle (groeps)interviews in de reguliere casestudies wordt een gespreksverslag gemaakt. Deze worden niet verstrekt aan mbo-instellingen en zijn bedoeld voor gebruik door de onderzoekers. Zij dienen als inputinformatie voor de jaarlijks te verschijnen tussenrapportage van het gehele evaluatieprogramma, met name voor de verklarende evaluatie.

Studiebijeenkomst per deelnemende mbo-instelling

Het onderzoeksteam biedt mbo-instellingen, die deelnemen aan de reguliere casestudy, jaarlijks een studiebijeenkomst aan. In de studiebijeenkomst presenteert het onderzoeksteam resultaten aan de hand van één of meer thema's. Vervolgens is er ruimte voor discussie. Een dergelijke studiebijeenkomst maakt onderzoeksresultaten toegankelijk. De mbo-instelling heeft profijt van deelname aan het onderzoek en kan de opgedane kennis benutten voor de (doorontwikkeling van de) implementatie van de beide beleidsinterventies.

Het onderzoeksteam kiest thema's die actueel, interessant en/of opvallend zijn. In principe wordt de studiebijeenkomst op de betreffende mbo-instelling gehouden. Indien dit niet mogelijk blijkt zorgt het onderzoeksteam een geschikte locatie.

Paneldiscussie met vertegenwoordiging van overige mbo-instellingen

Aanvullend op de casestudies wordt een panel opgezet. Het panel zal bestaan uit een vertegenwoordiging van overige mbo-instellingen (d.w.z. instellingen die niet deelnemen aan de casestudies). In principe wordt gewerkt met vaste panelleden afkomstig uit de acht geselecteerde instellingen. Met het panel worden de belangrijkste conclusies uit de casestudies gedeeld en bediscussieerd. Primair dient het panel ter extrapolatie van gevonden resultaten; secundair ter verspreiding van kennis en 'good practices'. Met de centrale contactpersoon van de voor het panel geselecteerde mbo-instellingen wordt afgestemd wie als panellid gaat optreden. Er wordt gezocht naar een centrale locatie waar de paneldiscussie kan plaatsvinden.

Tabel B.1: Score determinanten ten behoeve van selectie mbo-instellingen

Brin	Naam instelling	Type	Omvang	Deelname vrijwillig jaar HKS*	Regio
00GT	ROC Albeda College	ROC	G	J	W
25LH	ROC Midden Nederland	ROC	G	J	C
25LN	ID College	ROC	G	J	W
25LP	ROC Zadkine	ROC	G	J	W
25LT	ROC Gilde Opleidingen	ROC	G	J	Z
25LU	ROC Alfa College	ROC	G	J	N
25LW	ROC Noorderpoortcollege	ROC	G	J	N
25LX	ROC West Brabant	ROC	G	J	Z
25MB	Summa College	ROC	G	J	Z
25PT	ROC Horizon College	ROC	G	J	W
25PX	ROC Nova College	ROC	G	J	W
25PZ	ROC van Amsterdam	ROC	G	J	W
27GZ	ROC Mondriaan	ROC	G	J	W
27YU	ROC van Twente	ROC	G	J	O
01AA	Landstede	ROC	G		O
04FO	ROC Koning Willem I	ROC	G		Z
08PG	ROC Friese Poort	ROC	G		N
25LF	Rijn IJssel	ROC	G		O
25PJ	ROC Deltion College	ROC	G		O
27DV	ROC Aventus	ROC	G		O
04CY	ROC Rivor	ROC	K	J	O
04EU	ROC Kop van Noord-Holland	ROC	K	J	W
24ZZ	ROC Graafschap College	ROC	K	J	O
25LG	ROC Friesland College	ROC	K	J	N
25LR	ROC Flevoland	ROC	K	J	C
25MA	ROC Leiden	ROC	K	J	W
25PU	ROC Arcus College	ROC	K	J	Z
25PW	ROC Drenthe College	ROC	K	J	N
30RM	ROC TOP	ROC	K	J	W
09MR	Hoornbeeck College	ROC	K		C
14NZ	Menso Alting College Mbo	ROC	K		N
20MQ	ROC Da Vinci College	ROC	K		W
25LJ	ROC Ter AA	ROC	K		Z
25LV	SG De Rooi Pannen	ROC	K		Z

Brin	Naam instelling	Type	Omvang	Deelname vrijwillig jaar HKS*	Regio
25LZ	ROC Tilburg	ROC	K		Z
25PL	ROC Leeuwenborgh	ROC	K		Z
25PM	ROC Onderwijsgroep A12	ROC	K		O
25PN	ROC Nijmegen	ROC	K		O
25PV	Scalda	ROC	K		Z
25RA	Regio College	ROC	K		W
28DE	ROC De Leijgraaf	ROC	K		Z
30RN	MBO Utrecht	ROC	K		C
30RR	MBO Amersfoort	ROC	K		C
12VI	Nordwin College	AOC	K	J	N
14YD	Lentiz	AOC	K	J	W
25EF	AOC Clusius College	AOC	K	J	W
25GV	Groenhorst	AOC	K	J	O
26CC	Helicon Opleidingen	AOC	K	J	Z
01IC	AOC Oost	AOC	K		O
01NJ	AOC Terra	AOC	K		N
01OE	Wellantcollege	AOC	K		C
11UL	Edudelta Onderwijsgroep	AOC	K		Z
13US	AOC De Groene Welle	AOC	K		O
21CS	Citaverde College	AOC	K		Z
21CY	Prinsentuin College	AOC	K		Z
02PK	Nimeto Utrecht	VI	K	J	C
02PN	Cibap	VI	K	J	O
04NZ	Soma College	VI	K	J	O
05EA	Scheepvaart en Transport College	VI	K	J	W
23JA	Grafisch Lyceum Rotterdam	VI	K	J	W
23KG	Grafisch Lyceum Utrecht	VI	K	J	C
30BC	SintLucas	VI	K	J	Z
02OV	Leidse instrumentmakers School	VI	K		W
02PA	Mediacollege Amsterdam	VI	K		W
02PG	Hout en Meubileringscollege	VI	K		W
17WH	SVO Opleidingen	VI	K		C
18XX	Berechja College	VI	K		C

* stand 26 juni 2015.

Tabel B.2: Selectie mbo-instellingen per type cases

Type 1: ROC-GROOT-JA			
00GT	ROC Albeda College	W	
25LH	ROC Midden Nederland	C	CASE
25LN	ID College	W	
25LP	ROC Zadkine	W	
25LT	ROC Gilde Opleidingen	Z	
25LU	ROC Alfa College	N	PANEL
25LW	ROC Noorderpoortcollege	N	
25LX	ROC West Brabant	Z	
25MB	Summa College	Z	
25PT	ROC Horizon College	W	
25PX	ROC Nova College	W	
25PZ	ROC van Amsterdam	W	
27GZ	ROC Mondriaan	W	
27YU	ROC van Twente	O	

Type 2: ROC-GROOT-NEE			
01AA	Landstede	O	
04FO	ROC Koning Willem I	Z	PANEL
08PG	ROC Friese Poort	N	
25LF	Rijn IJssel	O	CASE
25PJ	ROC Deltion College	O	
27DV	ROC Aventus	O	

Type 3: ROC-KLEIN-JA			
04CY	ROC Rivor	O	
04EU	ROC Kop van Noord-Holland	W	
24ZZ	ROC Graafschap College	O	
25LG	ROC Friesland College	N	
25LR	ROC Flevoland	C	PANEL
25MA	ROC Leiden	W	
25PU	ROC Arcus College	Z	
25PW	ROC Drenthe College	N	CASE
30RM	ROC TOP	W	

Type 4: ROC-KLEIN-NEE			
09MR	Hoornbeeck College	C	
14NZ	Menso Alting College Mbo	N	
20MQ	ROC Da Vinci College	W	CASE
25LJ	ROC Ter AA	Z	
25LV	SG De Rooi Pannen	Z	
25LZ	ROC Tilburg	Z	
25PL	ROC Leeuwenborgh	Z	
25PM	ROC Onderwijsgroep A12	O	PANEL
25PN	ROC Nijmegen	O	
25PV	Scalda	Z	
25RA	Regio College	W	
28DE	ROC De Leijgraaf	Z	
30RN	MBO Utrecht	C	
30RR	MBO Amersfoort	C	

Type 5: AOC-KLEIN-JA			
12VI	Nordwin College	N	CASE
14YD	Lentiz	W	PANEL
25EF	AOC Clusius College	W	
25GV	Groenhorst	O	
26CC	Helicon Opleidingen	Z	

Type 6: AOC-KLEIN-NEE			
01IC	AOC Oost	O	
01NJ	AOC Terra	N	
01OE	Wellantcollege	C	
11UL	Edudelta Onderwijsgroep	Z	
13US	AOC De Groene Welle	O	PANEL
21CS	Citaverde College	Z	
21CY	Prinsentuin College	Z	CASE

Type 7: VI-KLEIN-JA			
02PK	Nimeto Utrecht	C	CASE
02PN	Cibap	O	
04NZ	Soma College	O	
05EA	Scheepvaart en Transport College	W	
23JA	Grafisch Lyceum Rotterdam	W	PANEL
23KG	Grafisch Lyceum Utrecht	C	
30BC	SintLucas	Z	

Type 8: VI-KLEIN-NEE			
02OV	Leidse instrumentmakers School	W	
02PA	Mediacollege Amsterdam	W	CASE
02PG	Hout en Meubileringscollege	W	
17WH	SVO Opleidingen	C	Geen optie, alleen bbl
18XX	Berechja College	C	PANEL

Bijlage 4

Stand van zaken kennisbenutting

Bij aanvang van het evaluatieprogramma is een communicatieplan opgesteld waarin doelgroep, doelen, middelen en planning uiteen zijn gezet. Bij de doelgroep is onderscheid gemaakt tussen twee hoofdgroepen: de deelnemers aan het onderzoek (de contactpersonen van mbo-instellingen) enerzijds en overige geïnteresseerden anderzijds, onderverdeeld in de groepen beleid en praktijk, wetenschap en overige geïnteresseerden (bijvoorbeeld overige medewerkers van mbo-instellingen, stakeholders binnen het mbo, overheid, MBO Raad, kenniscentra, leerbedrijven, beleidsmakers en wetenschappers).

Disseminatie van de resultaten en een heldere communicatie met de deelnemende instellingen nemen een centrale plaats in binnen het project. Hierbij wordt een combinatie van communicatiemiddelen ingezet, om een zo breed mogelijke doelgroep te bereiken. De website www.2b-mbo.nl is speciaal voor het evaluatieprogramma ingericht en voor alle geïnteresseerden open toegankelijk. Op deze website wordt alle informatie over het onderzoek en de uitvoerders daarvan (het onderzoeksteam) getoond. De website wordt gedurende de looptijd van het evaluatieprogramma bijgehouden (onder andere door publicatie van tussentijdse resultaten) en wordt doorontwikkeld afhankelijk van vragen en behoeften uit het veld. Vragen over het onderzoek kunnen gesteld worden via info@2b-mbo.nl. Deze mailbox wordt dagelijks uitgelezen.

Deelnemende instellingen worden in eerste instantie telefonisch benaderd. Contactpersonen worden vervolgens in het voorjaar van 2016 uitgebreider geïnformeerd door middel van een informatiepakket en daarbij doorverwezen naar de open website. Via deze website kunnen de contactpersonen zich aanmelden en vervolgens inloggen op een gesloten gedeelte, de instellingsportal. Dit gedeelte van de website bevat alle instellingsspecifieke informatie. Hier zijn in een later stadium de benchmarkrapporten met (tussentijdse) resultaten van het onderzoek van individuele instellingen te downloaden. Een belangrijk onderdeel van de gesloten portal is het contactpersonenbeheer. Contactpersonen kunnen zelf hun gegevens inzien en waar nodig wijzigen, zodat deze altijd up-to-date blijven.

De website bevat eveneens een link naar de projectportal, een Sharepoint-portal waar alleen de leden van het onderzoeksteam toegang toe hebben. Via dit platform kunnen alle leden documenten delen, een centrale takenlijst bijhouden waarbij taken specifiek aan hen worden toegewezen en is er inzicht in een centrale agenda. Op deze wijze is er betere communicatie mogelijk tussen de onderzoeksteamleden van het consortium 2B MBO.

Een eerste nieuwsbrief wordt verstuurd zodra alle contactpersonen bekend zijn (einde voorjaar 2016). Een volgende nieuwsbrief verschijnt enkele maanden later, c.q. wanneer er belangrijke ontwikkelingen zijn binnen het onderzoek en/of de onderzoeksomgeving. Verder is er een Twitter-account aangemaakt (@2bMbo) waarmee op een snelle manier nieuws over het onderzoek verspreid kan worden. Ook kan Twitter dienen als helpdesk/discussiemedium wanneer er vragen of opmerkingen zijn over het onderzoek, zowel bij externen als deelnemers aan het onderzoek.

Er worden verschillende typen publicaties vervaardigd. Jaarlijks verschijnt een rapportage waarin inhoudelijke resultaten van het onderzoek worden beschreven. Deze rapportages komen beschikbaar via de website. Daarnaast ontvangen alle deelnemende instellingen benchmarkrapportages met daarin de resultaten afgezet tegen een landelijke referentie. De benchmarkrapporten zijn voor de instellingen beschikbaar op de instellingsportal. Daarnaast zullen de resultaten van het onderzoek beschreven worden in wetenschappelijke publicaties (allereerst bedoeld voor de wetenschap, maar tevens voor beleid en praktijk) en brede publicaties (geschikt voor alle doelgroepen). Ook deze publicaties worden beschikbaar gesteld via de website.

Tot slot worden er diverse bijeenkomsten georganiseerd, in ieder geval voor deelnemende instellingen en mogelijk ook voor personen uit de beleids- en praktijkcontext en voor geïnteresseerden uit de wetenschap. Voor de laatste twee doelgroepen wordt ook gedacht aan het geven van presentaties op en deelname aan relevante congressen en seminars.

ISBN 978-90-77202-90-6
NUR 840

KBA Nijmegen

ResearchNed

© 2016 KBA | ResearchNed